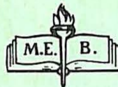
Şark İslâm Klasikleri

MİLLETLER VE HÜKÜMDARLAR TARİHİ

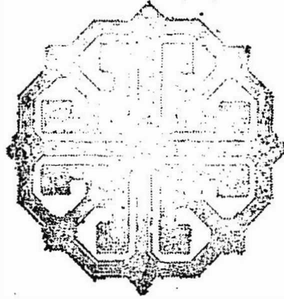
IV

Taberî

MEB YAYINLARI

ŞARK - İSLÂM KLASİKLERİ

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI: 2210
BİLİM VE KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ : 521
Şark - İslâm Klasikleri : 37

Kitabın adı
MİLLETLER VE HÜKÜMDARLAR TARİHİ V
Yayın kodu
92.34.Y.0002.820
ISBN 975.11.0529.3 (Tk. No)
ISBN 975.11.0534.X (5. Cilt)
Baskı yılı
1992
Baskı adedi
20.000
Dizgi, baskı, cilt
MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın
13.7.1990 tarih ve 5711 sayılı yazıları ile
üçüncü defa 20.000 adet basılmıştır.

Şark - İslâm Klasikleri

MİLLETLER VE HÜKÜMDARLAR TARİHİ IV

Taberî

Çeviren
ZÂKİR KADİRÎ UGAN
AHMET TEMİR

İstanbul, 1992

CİLT II KISIM I

İÇİNDEKİLER

Sayfa

MİLLETLER VE HÜKÜMDARLAR TARİHİ II

Esirgeyen ve yarlıgayan Tanrı adiyle başlarım.

TANRI ELÇİSİNİN (S. A. M.) SOYU, ANA VE BABALARININ HALLERİ İLE İLGİLİ BAZI HABERLER

Tanrı elçisinin adı Muhammed, babası Abdullah bin Abdulmuttalib'dir. Tanrı elçisinin babası Abdullah, babasının en küçük oğlu idi. Abdullah, Zübeyr ve Abdimenaf ana baba bir kardeştirler. Abdimenaf, Ebu Talib'in bir başka adıdır. Abdulmuttalib'in yukarıda adları geçen oğullarınm anaları, Amr bin A'iz bin İmran bin Mahzum kızı Fatma'dır. Bize bunu İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme bin Ebu Fazl söylemiştir. Diğer bir senedde: Bana Haşim bin Muhammed'den naklen söylediler, o babasından şunu rivayet eder: Tanrı elçisinin (S. A. M.) babası Abdullah, Abdimenaf adı verilen Ebutalib, Zübeyr, Abdulkâbe, Atike, Berre ve Ümeyme ana baba bir kardeşler olup babaları Abdulmuttalib, anaları A'iz bin İmran bin Mahzum bin Yakza'nın kızı Fatma'dır. Bana Yenus bin Abdulâlâ söyledi, ona İbn Vehb, ona ve arkadaşlarına İbn Şihab'dan naklen Yunus bin

Yezid söylemiş, ona Kabisa bin Zü'eyb şunu söylemiştir: Kadınlardan biri, falân işi yaptığı takdirde Kâbe yanında oğlunu kurban etmeyi adamıştır. Kadın bu işi yaptı ve adağını yerine getirmekle mükellef olup olmadığını anlamak ve fetva almak üzere Medine'ye geldi. İlk önce Abdullah bin Ömer'e başvurdu. Abdullah kadına: Ben bu hususta kesin olarak bir şey söyliyemem, benim bildiğim bir şey varsa o da, Tanrının, adakların yerine getirilmesini emretmesidir, dedi. Kadın: O halde oğlumu kurban keseyim mi? dediğinde. Abdullah: Tanrı insan öldürmeyi yasak etmiştir. diye cevap verdi. Abdullah bin Ömer kadına başka bir söz söylemedi. Kadın bundan sonra Abdullah bin Abbas'ın katına gelerek ondan fetva istedi, o da: Tanrı adaklarınızı yerine getirmeyi emreder, aynı zamanda kendinizi öldürmeyi de yasak etmiştir, dedi ve şunu anlattı: Abdulmuttalib bin Haşim, oğullarının sayısı 10 u bulursa aralarından birini kurban etmeyi adamıştı. Oğullarının sayısı 10 u bulduktan sonra aralarında kura çektirmeye karar verdi, kura isabet eden kurban edilecekti. Kura oğlu Abdullah'a isabet etti. Abdullah babasının en sevgili oğlu idi. Bunun üzerine Abdulmuttalib: Ey Tanrım, oğlum Abdullah'ı mı, yahud yüz deve mi kurban edeyim. diye dua ettikten sonra oğlu ile 100 deve arasında kura çektirdi. Kura 100 deveye isabet etti. Bundan sonra İbn Abbas kadına: Ben, oğlunun yerine 100 deve kurban etmenin gerekli olduğu fikrindeyim, cevabında bu-

lundu. O vakit Medine emîri bulunan Mervan bunu işitince: Ben ne İbn Ömer'in, ne de İbn Abbas'ın fetvalarında isabet etmiş oldukları kanaatindeyim. Çünkü yasak ve günah olan işi adak etmek caiz değildir. Bu günaha katlandığından dolayı Tanrıya tövbe et, sadaka ver, kudretin dahilinde hayırlı işlerde bulun. Oğlunu kurban etmeye gelince, Tanrı seni bundan men etmiştir, dedi. Mervan'ın bu fetvası ahaliyi sevindirdi. Herkes onun fetvasında isabet etmiş olduğu kanaatinde idi. Bundan sonra günah olan ve Tanrı tarafından yasak edilen işi ve bu işler üzerine adak etmenin caiz olmadığı hakkında fetva verildi.

İbn İshak'a gelince o, Abdulmuttalib'in adağı hakkındaki kıssayı, İbn Şihab'ın Kabisa bin Zü'eyb'den olan rivayetine nazaran daha mufassal bir surette nakletmektedir. Onun bu haberini bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme bin El Fazl söylemiş, o Muhammed bin İshak'tan rivayet eder, doğrusunu Tanrı bilir. Fakat bize söylediklerine göre Abdulmuttalib, Zemzem kuyusunu kazmak istediğinde, Kureyş'in muhalefetiyle karşılaşmıştı. Bunun üzerine o kendisini koruyacak 10 oğlu olduğu takdirde, aralarından birini Kâbe yanında Tanrıya kurban edeceğine söz verdi. 10 oğlu olup onların kendisini koruyacaklarını anladıktan sonra, oğullarına bu adağını bildirdi ve bunu yerine getirmeye çağırdı. Oğulları onun emrine boyun eğerek bu emri nasıl yerine getirebilecekle-

rini sordular. O: Herbiriniz bir ok alarak üzerlerine adınızı yazdıktan sonra bana veriniz, dedi. Oğulları birer ok alarak adlarını yazdıktan sonra babalarına takdim ettiler. Abdulmuttalib bu okları alarak Kâbe'nin içinde bulunan Hübel putunun yanına geldi. Hübel Mekke'deki Kureyş putlarının en büyüğü ve kutlusu olup Kâbe'nin içindeki kuyunun üzerine yerleştirilmişti. Kâbe'ye hediye edilen mal ve eşya bu kuyuda toplanırdı. Hübel putunun yanında yedi tane ok vardı. Bunlardan birinin üzerinde kan pahası yazılı idi. Kan pahasının kim tarafından ödeneceği hakkında aralarında ihtilâf başgösterince bu yedi oka başvururlardı. Bu oklardan birine, bu işin yapılmasını emretmek üzere (evet) diye yazılmıştı. Evet yazılan ok çıkarsa işi yaparlardı. Bir tanesinin üzerine (hayır) yazılı idi. Bu ok çıkarsa o işi yapmazlar, bırakırlardı. Diğer bir okta (sizden) kelimesi yazılmıştı. Başkalarının üzerine (sonradan iltihak etmiş), (sizden başkasından) ve başka birine de (sular) yazılı idi. Bir yerde kuyu veya çeşme kazmak isterlerse, sular ibaresi de yazılı olan ok dahil olduğu halde, bunlara başvurulurdu. Nerede kazılması emredilirse, kuyu ve çeşmeleri orada kazarlardı. Bir çocuğu sünnet ettirmek, bir yiğitle bir kızı evlendirmek, bir ölüyü gömmek istediklerinde yahut birinin nesebinden şüphelenirlerse yüz dirhem para ve bir deve alarak Hübel putunun yanına gelir, bu sadakayı okları idare eden kimseye verdikten sonra matlup olan şahsı putun yanına getirerek: Ey ilâhımız, bu falanoğlu falandır,

onun için şu işleri yapmak istiyoruz, hakkında hayırlı oku isabet ettir, diye dua ettikten sonra, okları idare edene: çek! derler, o da çekerdi. Eğer (sizden) ibaresi yazılı ok isabet ederse, o kimse kavmin en asîli ve hayırlısı sayılırdı. (Sizden başkasından) oku çıkarsa, o kimse, ittifak ve andlaşma yoliyle o kavme intisab etmiş telâkki olunurdu. (İlhak edilmiş) yazılı ok isabet ederse, o Araplar arasında nesepsiz ve andlaşma ile de uruğa intisap etmemiş sayılırdı. Bunlardan başka hususi ve umumî işlerinde (evet) yazılı ok çıkarsa onu yaparlardı, (hayır) yazılı ok isabet ederse gelecek yıla geciktirirler, gelecek yıl o kimseyi Hübel putu yanına getirirler, bu defa hangi ok isabet ederse ona göre amel ederlerdi. Abdulmuttalib de okları idare edene; oğullarının oklarını çek dedikten sonra ona adağının neden ibaret olduğunu anlattı. Oğullarından herbirine, üzerlerinde adları yazılı olan oklarını verdi. Oğullarının en küçüğü olan Abdullah, iddia ettiklerine göre babasının en sevgilisi idi. Abdulmuttalib, kura bir yanlışlıkla küçük oğlu Abdullah'a isabet ettiği takdirde, bıçağı, onu öldürmiyecek şekilde azalarından birine isabet ettirmeyi düşünüyordu. O, Tanrı elçisinin babasıdır. İdare eden kimse okları alarak çekmek üzere ayağa kalktığı vakit, Abdulmuttalib Kâbe'nin içindeki Hübel putunun karşısında durarak Tanrıya dua etmeye başladı. Oklara başvurulduğunda, Abdullah'a isabet etti. Bunun üzerine Abdulmuttalib oğlunun elinden tuttu. Onu boğazlamak üzere bıçağını eline alarak

Esâf ile Naile putlarına doğru ilerledi, kurbanlar bu iki putun yanında kesilirdi.

Halk. Abdulmuttalib'in oğlunu kurban kesilen yere götürmekte olduğunu görünce toplantı yerlerinden kalkarak onun yanına geldiler. Ondan: Ey Abdulmuttalib! oğlunu nereye götürüyorsun? diye sorduklarında, o: kurban edeceğim, cevabında bulundu. Bunun üzerine Kureyşliler, Abdulmuttalib'e: kendi oğullarını, özür ve sebep olmadan hiçbir vakit kurban kesemiyeceğini Tanrı adına and içerek teyit eyleriz, sen bunu yaparsan, başkaları da oğullarını getirerek bu putların yanında kurban kesmeye devam ederler, insanlar bu hal üzere yaşıyamazlar, dediler. Aralarından Mugire bin Abdullah bin Ömer bin Mahzun: hakkında bir özür ve çareye başvurmadan önce, onu hiçbir vakit kurban kesmiyeceksin, diye itiraz etti. Abdullah onların kızkardeşlerinin oğlu idi. Mugire: Eğer onun karşılığı olmak üzere mal ve para sarfetmek icabederse pahasını ödemeyi üzerimize alıyoruz, dedi. Kureyşliler ve Abdulmuttalib'in oğulları: Abdullah'ı kurban kesme, onu Hicaz'a götür, orada bir kâhin kadın var, o kâhin kadından sor, o ne derse onun dediği gibi iş görürsün, Abdullahı kurban kesmeni emrederse, emrini yerine getirirsin, seni de Abdullah'ı da sevindirecek bir söz söylerse sözünü kabul edersin, diye tavsiyelerde bulundular.

Bunun üzerine onlar Abdullah'ı alarak yola çıktılar. Medine'ye geldiler. Söylediklerine göre kâhin kadının Hayber'de bulunduğu anlaşıldı.

Onlar hayvanlarına binerek Hayber'de bulunan kâhin kadının yanına geldiler. Abdulmuttalib kendisinin ve oğlunun halini, ne yapmak istediğini ve adağını anlattı. Kâhin kadın: Bugün konak yerinize dönünüz, bana tabi olan cin gelsin, ne yapmanız gerekli olacağını ondan sorarım, dedi. Onlar konak yerlerine dönmek üzere onun yanından ayrıldılar. Abdulmuttalib ayağa kalkarak Tanrıya dua etti. Sabahleyin kâhin kadının yanına geldiler. O: haber geldi, sizde kan pahası ne kadardır? dedi. Onlar: on deve, dediler. Kadın memleketinize dönünüz, on deve ile arkadaşınızı Hübel putunun yanına götürünüz, oklara başvurunuz: Ok arkadaşınıza isabet ederse 10 deve ilâve ettikten sonra, oklara yine başvurunuz. Oklar sahibinize isabet ederse, yine 10 deve ilâve ediniz, Rabbiniz razı oluncaya kadar 10 deve artırmakta devam edersiniz. Bu suretle kura develere isabet ettikten sonra onları kurban olarak kesersiniz, böylece Rabbiniz sizden razı olmuş ve arkadaşınız da kurban kesilmekten kurtulmuş olur, dedi.

Bundan sonra Abdulmuttalib ile arkadaşları kâhin kadının yanından ayrıldılar, Mekke'ye döndüler. Kâhinin dediğini yerine getirmek üzere işe başlarken Abdulmuttalib Tanrıya dua etti. Bundan sonra Abdullah ile 10 deveyi getirdiler. Bu sırada Abdulmuttalib Kâbe'nin içindeki Hübel putunun yanında Tanrıya dua ediyordu. Oku çektiklerinde Abdullah'a isabet etti. Bunun üzerine 10 deve daha ilâve ettiler. Böylece deve-

lerin sayısı 20 yi buldu. Abdulmuttalib yerinde bulunduğu halde, ayağa kalkarak dua ediyordu. Yine 10 deve artırdılar. Develerin sayısı 30 u buldu. Oka başvurduklarında yine Abdullah'a isabet etti. Her defasında 10 deve artırdıktan sonra oka başvuruyorlardı. On defa başvurulduktan sonra develerin sayısı yüzü buluncaya kadar oklar Abdullah'a isabet etti. Develerin sayısı yüzü bulduktan sonra, ok develere isabet etti. Bunun üzerine Kureyş halkı ve başka hazır bulunanlar: Ey Abdulmuttalib! Artık Tanrı senden razı oldu, iş sona erdi, dediklerinde, o: üç defa oka başvurmadan bu işi bırakmayacağını Tanrı adını anarak teyid eylerim, dedi. Yine üç defa oka başvurdular, her üç defasında da develere isabet etti. Bunun üzerine develer kesildi. Kesilen develer oldukları yerde bırakılarak etlerinden faydalanmak hususunda insanlar da, yırtıcı hayvanlar da serbest bırakıldı.

Bundan sonra Abdulmuttalib, oğlu Abdullah'ın elinden tutarak kurban kesilen yerden ayrıldı. Söylediklerine göre Abdullah benî Esed'den Ümmi Kattal adında bir kadının yanından geçmişti. Bu kadın Navfel bin Esed bin Abdul'uzza'nın kızı ve Varka bin Navfel bin Esed'in kızkardeşidir. Kâbe yanında bulunan bu kadın, Abdullah'ın yüzüne baktıktan sonra: Ey Abdullah! Nereye gidiyorsun? diye sordu. Abdullah: Babamla birlikte gidiyoruz, dediği zaman kadın: Şimdi benimle cinsî münasebette bulunursan senin için kurban kesilen develer tutarında deve-

ler vereceğim dedi. Abdullah: Babam yanımdadır, ben onun emrine aykırı iş göremediğim gibi onun yanından da ayrılamam, cevabında bulundu. Abdulmuttalib onunla yoluna devam edip Veheb bin Abdimenaf bin Zühre'nin yanına geldi. O zaman yaşı ve şerefi bakımından beni Zühre'nin ulusu olan Veheb, kızı Amine'yi Abdullah'a verdi. Amine o vakit nesebi ve derecesi bakımından Kureyş kadınlarının en meziyetlisi idi. Anası Abdul'uzza bin Osman bin Abdüdar bin Kusay kızı Berre'dir. Berre, Esed bin Abdul'uzza bin Kusay'ın kızıdır. Berre'nin anası Esed bin Abdülu'zza bin Kusay'ın kızı Ümm-i Habib'dir, Ümm-i Habib'in anası Avf bin Ubeyd bin Kâ'b bin Lü'ey kızı Berre'dir. Söylediklerine göre Abdullah Amine ile evlendiği gibi hemen o yerde onunla cinsî mübasebette bulundu. Amine, Muhammed'e (S. A. M.) hamile kaldı.

Abdullah Amine'nin yanından çıkarak kendisini arzetmiş olan kadının yanından geçerken ona: Bugün niçin kendini bana arzetmiyorsun? diye sorduğunda kadın: Dün sende mevcut olan nur bugün kaybolmuştur, bugün sana ihtiyacım yoktur, dedi. Kadın, kardeşi Varaka bin Navfel'den, İsmail oğullarından birinin Peygamber olarak gönderileceğini işitmişti. Varaka hıristiyan dininde olup dinî kitapları görmüş ve bunlarda İsmail oğullarından peygamber geleceğine dair olan haberleri okumuştu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona da babasından naklen İbn İshak şunu söylemiştir:

Abdullah, Veheb bin Abdimenaf bin Zühre'nin kızı ile evlendiği sırada başka bir kadının yanına gelmiş, fakat balçık işlerinde çalışmış olduğu için üzerinde çamur izleri vardı, Abdullah kadını gönlü çektiği işe çağırmış, fakat kadın onun üzerinde çamur izleri gördüğü için ağır davranmış, bunun üzerine Abdullah kadının yanından çıkarak abdest almış, temizlenmiş, bundan sonra Amine'nin yanına gitmiş, ona yaklaşmış, bunun bir sonucu olark Amine Muhammed'e (S. A. M.) hamile kalmıştır. Bundan sonra Abdullah öteki kadının yanından geçerken: arzu eder misin? diye sorduğunda kadın: Sen benim yanımdan geçtiğin vakit iki gözün arasında parlaklık vardı. O vakit beni çağırdın ben bu işe yanaşmadım, Amine'nin yanına girdikten sonra o parlaklık senden kaybolmuştur, cevabında bulundu. Bu haberleri rivayet edenler bu kadının şunları söylemiş olduğunu haber vermektedirler: Abdullah yanından geçtiği vakit ben onun iki gözü arasında atın alnındaki beyazlığa benziyen bir parlaklık gördüm. Bu parlaklığın kendime geçmesini arzu ettiğim için onu kendimle cinsî münasebette bulunmaya çağırdım, o, buna yanaşmadı, bundan sonra o Veheb'in kızı Amine'nin yanına girdi. Amine de ondan Tanrı elçisine hamile kaldı. Bana Ali bin Hasb Mosulî söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Umre al-Kureşi, ona ve arkadaşlarına İbn Halid'den naklen ez-Zenci söylemiş, o, İbn Cüreyc'den, o, Ata yoliyle İbn Abbas'tan şunu rivayet eder: Abdulmuttalib evlendirmek üzere oğlu Abdullah'ı

kendisiyle birlikte götürürken Has'am uruğundan bir kâhin kadının yanından geçtiler. Bu kadın, Tebale'den Mürre'nin kızı Fatma olup, Yahudi dinine girmişti, kitaplar okumuştu. Kâhin kadın Abdullah'ın yüzünde nur parlamakta olduğunu görüyordu. Kadın Abdullah'a: Şimdi benimle cinsî münasebette bulunursan sana 100 deve vereceğim, dediğinde Abdullah ona şu beyitlerle cevap vermişti: Harama katlanmaya ölüm tercih olunur, helâl olan bir iş teklif olunduğu takdirde dahi ancak helâl olduğunu açık bir surette bildikten sonra kabul ederim, o halde senin istediğin işe nasıl ben katlanabilirim? Abdullah bu beyitleri okuduktan sonra kadına: Ben babamın yanında bulunuyorum, benim için ondan ayrılmak imkânsızdır, dedikten sonra kadının yanından geçip gitti.

Babası onu Veheb bin Abdimenaf bin Zühre'nin kızı Amine ile evlendirdi. O evlendikten sonra tekrar Has'am'lı kâhinin yanından geçti. Gönlü kadının önce teklif ettiği işe çekti. Abdullah, kadına: Önce teklif ettiğin işi arzu eder misin teklifinde bulundu, kadın: Ey genç! Tanrı adına and içerek kendimin bu gibi işlere katlanan bir kimse olmadığımı teyit eylerim. Fakat ben senin yüzünde nur görmüş, bu nurun kendime geçmesini istemiştim. Tanrı bunu arzu etmedi. Onu kendisinin arzu ettiğine verdi, sen benim yanımdan ayrıldıktan sonra ne yaptın? diye sorduğunda Abdullah: Babam beni Veheb'in kızı Amine ile evlendirdi, onun yanında üç gün kal-

dım, cevabında bulundu, bunun üzerine Mürre'nin kızı Fatma şu şiiri söyledi: «Ben onun yüzünde hayrın parladığını gördüm, onun aydınlığı ve parlamasiyle yağmur yağdıran siyah bulutlar parladı. Ben hafifçe ona baktığım vakit bu nurun onun kendisini ve etrafında olanları dolunayın dünyayı aydınlattığı gibi aydınlatmakta olduğunu gördüm. Ben onu elde etmekle her vakit iftihar edeceğim bir şeref kazanmak istemiştim, fakat çakmaktaşını çakan herkes ateş çıkaramaz. Zühre kızının elde ettiği hayır ve saadet tarif haricinde hoş ve büyüktür. Fakat o, senden soyup aldığı hayrın ne olduğunu bilmiyor. Fatma şu beyitleri de söylemiştir: Ey Haşim oğulları! Cinsî münasebette bulunmak üzere uğraşmakla Ümeyne (Amine) nin nur ve aydınlığı çekip alması, fitillerin kandilin yağını çekmesine benzer. Gencin elde ettiği her kıymetli şey azim mahsulü olmadığı gibi, her kaybettiği de zaaf eseri değildir. Sen bir şey talep ettiğin vakit usulü dairesinde güzelce hareket et. Seni ya uyuşup buruşmuş olan el, yahut parmak uclariyle birlikte açılmış el ona kavuşturur. Ümeyne kardeşinizden (nuru) çekip almakla öyle büyük bir şeref kazandı ki, onun ikinci bir benzeri yoktur.

Bana Hâris bin Muhammed söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Saad, onlara Muhammed bin Ömer, onlara da Zuhrî den naklen Muammer ve başkası şunu söylemişlerdir: Abdullah bin Abdulmuttalib Kureyş gençlerinin en güzeli idi. Veheb'in kızı Amine'ye onun güzel-

diği, suret ve endamı hikâye edilerek ondan: onunla evlenir misin? diye soruldu. Amine onunla evlendi. Abdullah onunla zifaf olduğunda, Amine Tanrı elçisine (S. A. M.) hâmile kaldı. Babası Abdulmuttalib onu, hurma getirmek üzere bir kafile ile Medine'ye gönderdi. Abdullah Medine'de öldü. Vakit geçtiği halde Abdullah Mekke'ye dönmeyince babası onu yoklamak üzere oğlu Hâris'i gönderdi. Hâris Medine'ye geldiğinde Abdullah ölmüştü. Vakidî bu rivayetin yanlış olduğunu söyliyerek diyor ki: Bizim nazarımızda Abdullah bin Abdulmuttalib'in evlenmesine dair rivayetin doğrusu Abdullah bin Cafer Zuhrî tarafından rivayet edilen haberdir. O, bunu El Misver'in kızı Ümm-i Bekir'den rivayet ederek şöyle der: Abdulmuttalib oğlu Abdullah ile birlikte geldi. Kendisi ve oğlu Abdullah için iki kadına talip oldu. Baba ile oğul ikisi birlikte bir mecliste evlendiler, Abdulmuttalib kendisi, Ehyeb bin Abdimenaf bin Zuhre'nin kızı Hale ile, oğlu Abdullah ise Veheb bin Abdimenaf bin Zuhre'nin kızı Amine ile evlendi. Hâris: bana İbn Saad söyledi, der. Vakidî: Bizim nazarımızda sabit olan ve eshabımızın ittifakla kabul etmiş oldukları gibi, Abdullah bin Abdulmuttalib, Kureyş kervanlarından biriyle Şam'dan dönerken hastalanarak Medine'ye geldi. Ölünceye kadar Medine'de kaldı. Rivayete göre o, öldükten sonra Nabiga konağının küçük avlusunda gömülmüştür. Kabri, avluya girince sol tarafa düşer.

Abdulmuttalib'in adı

Bu hususta bizim eshabımız arasında ihtilâf yoktur. Abdulmuttalib'in adı Şeybe'dir. Bize babasından rivayet eden Haşim bin Muhammed'den naklen söylediklerine göre, onun adının Abdulmuttalib olmasının sebebi şudur: Onun babası Haşim alış veriş maksadı ile Şam'a giderken Medine'den geçen yolu seçmişti. Bize bu haberi İbn Humeyd söyledi, ona İbn İshak'tan naklen Seleme söylemiş. Bize aynı haberi babasından rivayet eden Hişam bin Muhammed'den naklen Hâris söyledi, o, Muhammed bin Saad'dan, o da Muhammed bin Ömer'den nakleder. Bunların rivayetleri biraraya toplanarak birbiri içine alınmıştır. Bu ravilerden bazıları diğerlerinde bulunmıyan bazı eklemler yapmışlardır. Abdulmuttalib Medine'ye geldiğinde, Amr bin Zeyd bin Lebid El-Hazracî'nin evine indi, o, Amr'ın kızı Selma'yı gördü. İbn Humeyd'e gelince o, Seleme yoliyle İshak'tan olan rivayetinde şöyle diyor: Selma, Zeyd bin Amr bin Lebid bin Haram bin Hidaş bin Cündup bin Adi bin Neccar'ın kızıdır. Haşim kızı görünce beğendi. Talib oldu. Babası kızını Haşim ile evlendirdi. Fakat kızının çocuklarını kendi ailesinde doğurmasını şart koştu. Haşim, Selma ile zifafa girmeden önce Şam'a gitmek üzere Medine'den ayrıldı. Şam'dan dönerken Medine'ye uğrıyarak kız ile zifaf oldu. Kız hâmile kaldı. Bundan sonra Haşim Medine'ye döndü. Eşini de kendisi

ile birlikte aldı. Eşinin hamli ağırlaştıktan sonra onu ailesi yanına Medine'ye getirdi. Kendisi Şam'a gitmek üzere Medine'den ayrıldı. Haşim Gazze'de öldü. Selma'nın Abdulmuttalib adlı oğlu oldu. Oğlu yedi yahut sekiz yıl Medine'de yaşadı.

Bu sırada Hâris bin Abdimenaf oğullarından biri Medine'den geçip giderken çocukların ok atışmakta olduklarını gördü. Çocuklardan biri, attığı ok nişana isabet edince: Ben Haşim'in oğluyum, ben El Batha ulusunun oğluyum, diye sesleniyordu. Hârisî ondan: sen kimsin? diye sorduğu zaman çocuk: Ben Haşim bin Abdimenaf'ın oğlu Şeybe'yim, diye cevap verdi. Hârisî Mekke'ye döndükten sonra Kâbe'nin El-Hicr kısmında oturmakta olan El-Muttalib'in yanına gelerek: Ey Hâris'in babası! biliyor musun, ben Medine'de çocukların ok atışını gördüm. Aralarından biri nişana isabet ettirince: Ben Haşim'in oğluyum, ben El-Batha'nın ulusunun oğluyum diye sesleniyordu, dedi. Muttalib onun bu sözünü işittikten sonra: Tanrı adına and içerek, bu çocuğu Mekke'ye getirmeden önce ailemin yanına dönmiyeceğimi teyit ederim, dedi. Hâris ona: Deve avludadır, bin de git, dedi ve onu devesine bindirdi. Muttalib bu deveye binerek yatsı vaktinde Medine'ye vardı. Beni Adi bin Neccar'lara geldi. Meclislerinin arka tarafında çocukların top oynamakta olduklarını gördü. Kardeşinin oğlunu tanıdı. Orada bulunanlardan: Haşim'in oğlu bu mu? diye sorduğunda,

onlar: Evet bu çocuk senin kardeşinin oğludur, götürmek istersen anası duymadan şimdi götür. Çünkü anası duyarsa onu hiçbir zaman sana vermez. Çocuğu al da uzaklaş, dediler. Bunun üzerine Muttalib çocuğu yanına çağırarak: Ey kardeşimin oğlu! Ben senin amcanım. seni kendimle beraber kavminin yanına götürmek istiyorum, dedikten sonra devesini çöktürdü. Çocuk karşılık göstermeden Muttalib'in devesine bindi. Muttalib Medine'den ayrıldı. Anası ancak geceleyin bundan haber aldı ve bunun üzerine oğlunun kaygu ve hasreti ile bağırmaya, ağlamaya başladı. Anasına çocuğunu amcasının alıp götürdüğünü haber verdiler.

Muttalib çocuğu büyük kuşluk vaktinde Mekke'ye getirdi. Bu sırada ahali kendilerinin toplantı yerlerinde bulunuyorlardı. Ondan: devene binen kimdir? diye sormaya başladılar. O: Kölem (Abdî) diye cevap veriyordu. Evine gelerek Said bin Sehem'in kızı olan eşi Hatice'nin yanına girdikleri zaman o da: bu çocuk kimdir? diye sordu. Muttalib ona da: Kölem, dedi. Bundan sonra Muttalib pazar yerine gelerek elbise satın aldı ve Şeybe'ye giydirdi. Onu yatsı vaktinde Beni Abdimenaf'ın toplantı yerine getirdi. Çocuk bundan sonra elbiseyi giyerek Mekke sokaklarında dolaşmaya başladı. Onu görenler: bu çocuk, Muttalib'in kölesi anlamına gelen Abdulmuttalib'dir, derlerdi. Kavmi Muttalib'den çocuk hakkında sorarken o, şu beyitle cevap verdi: «Ben Şeybe'yi Neccar çocuklariyle ok atışırken oynadıkları vakit tanıdım.»

Bana bu haberi Ali bin Harb Mevsılî söyledi, ona Kâ'b bin Malik oğullarından Ebu Ma'n İsa söylemiş, o, Ensâr'ın ihtiyarlarından nakleden Muhammed bin Ebu Bekir Ensârî'den şunu rivayet eder: Haşim bin Abdi Menaf, beni Adi bin Neccar oğullarından şerefli bir kadınla evlendi. Kadın, dünürlük eden adama, kendi kavminin yanında yaşamayı şart koştu ve Haşim'le bu şarta göre evlendi. Kadının Şeybe El-Hamd adlı oğlu oldu ve çocuk dayıları yanında saygı görerek büyüdü. O, Ensar çocukları ile ok atışırken nişana isabet ettikçe: Ben Haşim'in oğluyum, diye sesleniyordu. Onun bu sözünü. Medine'den geçip gitmekte olan biri işitti. Bu yolcu Mekke'ye geldiğinde çocuğun amcası Muttalib bin Abdimenaf'a: Ben Kayle oğullarının yurtlarından geçerken şu vasıfları kendisinde toplamış olan bir çocuk gördüm; onların çocukları ile ok atışıyor ve kendisini senin kardeşine nispet ediyordu. Bu çocuğu yabancı ilde bırakman doğru değildir, dedi. Bunun üzerine Muttalib onu Mekke'ye getirmek maksadiyle yola çıktı. Medine'de kendisiyle birlikte Mekke'ye gelmesini istediği vakit, çocuk: Bu iş anamın müsaadesine bağlı. diye cevap verdi. Muttalib anasından müsaade almak için uğraştı. Nihayet anası onun Mekke'ye götürülmesine müsaade etti. Muttalib çocuğu devesine bindirerek Mekke'ye götürdü. Rasgelerek soranlara: Benim kölemdir, cevabında bulunuyordu. Bundan dolayı çocuğa Muttalib'in kölesi anlamına gelen Abdulmuttalib' adı verildi.

Mekke'de Muttalib ona, babasından kalma malını gösterdi. Fakat Navfel bin Abdi Menaf onun bir arsasına sahip çıkarak zorla elinden aldı. Abdulmuttalib bu yüzden kavminin büyüklerine şikâyette bulunarak onlardan amcasına karşı yardım istedi; onlar: biz amcanla iki aradaki işe karışmıyoruz, dediler. Bunun üzerine Abdulmuttalib Medine'deki dayılarına yazarak, amcası Navfel'in kendisine olan bu zulmünü anlattı ve mektubuna şu beyitleri de ekledi: «Sen yanlarına vardığın zaman, Neccar oğullarına, benim kendilerinden ve kendi oğul ve topluluklarından olduğumu anlat. Yanlarına gidersem onların beni meftun olarak karşılıyacaklarını ve beni çok seveceklerini görmüş gibi oluyorum. Amcam Navfel benim mülkümü teslime yanaşmıyor. O bana karşı ancak alçak ve hasis kimsenin yapacağı bir muamelede bulunuyor».

Neccar oğulları Abdulmuttalib'in bu mektubunu aldıktan sonra, onlardan Ebu Esat seksen süvarinin başında olduğu halde, Abah'a geldi. Abdülmuttalib onların geldiklerini duyduktan sonra, karşılamaya çıktı ve Ebu Esad'a: Dayım. evime buyurunuz, dedi. O ise Navfel ile karşılaşmadan önce evine gelemem cevabında bulundu. Abdulmuttalib: Ben buraya gelirken, o, Kureyş'in ileri gelenleri ile birlikte Kâbe yanında El-Hicr'de oturuyordu, dedi. Bunun üzerine Ebu-Esad oraya gitmek üzere ilerledi. Navfel'in başı hizasında durdu. kılıcını kınından çekip çıkardıktan sonra ona: Bu kutlu binanın Tanrısına

and içerek, kızkardeşimin oğluna arsasını iade etmeni talep ediyorum, yoksa kılıcımla sana şiddetli bir vuruşla vuracağım dedi. Bunun üzerine Navfel: Ben de bu kutlu binanın Tanrısına and içerek ona arsasını iade eceğime söz veriyorum, dedikten sonra orada hazır bulunanları tanık etti. Bundan sonra: Ey kızkardeşimin oğlu, şimdi evine gideceğiz, dedi. O, Abdulmuttalib'in evinde üç gün kaldı. Bu sırada Umre haccı kıldı. Abdulmuttalib bu münasebetle şu beyitleri okudu: Mâzin ve Adi oğulları ile Dinar bin Teym el-Lat ve Malik oğullarının büyükleri benim zulme uğramama tahammül edemediler. Navfel bu zulme son verinceye kadar onlar ona karşı geldiler. Bundan sonra Navfel benim korunmuş olan mülk ve arsalarıma tasalluttan vazgeçti. Onların yardımları sayesinde Tanrı benim mülk ve arsamı kendime iade etti. Halbuki beni koruyan bu dayılarım neseb ve şeref bakımından benim mensup olduğum kavimden bana daha yakın değildiler.

Semre bin Umeyr Ebu Amr Kinanî de bu münasebetle şu beyitleri söyledi: Başımın sağlığına and içerek söylüyorum ki Şeybe. yani Abdulmuttalib'in dayıları, nesebleri bakımından amcalarından daha yakın, daha hayırlıdırlar ve kardeşlik hak ve hukukunu daha ziyade yerine getirdiler. Onlar uzakta oldukları halde kızkardeşlerinin çağırışına icabet ettiler. Navfel tarafından Şeybe'nin hakkı çiğnendiği vakit, uzaklık onları yardıma yetişmekten alıkoymadı. Hazrec'leri Tanrı kendisi hayırla mükâfatlandırsın ki. onlar bir-

birini, bu hayırlı işi işlemeye isteklendirdiler ve tavsiyelerde bulundular. İyilik yapan kimsenin hayırlı ve meziyetli bir şahıs olduğu malûmdur. Navfel, Hazrec'lerin Şeybe'nin yardımına yetiştiklerini gördüğünde, bütün Abdi Şems oğulları ile Haşim oğullarına karşı andlaşma akdetti. Muhammed bin Ebu Bekir: Ben bu haberi Musa bin İsa'ya söylediğimde, o bana: Ey Ebu-Bekir'in oğlu, bu sözler, devletin Tanrı tarafından bize bağışlanmasından sonra bize yaklaşmak üzere Ensar tarafından söylenmiş sözlerdir, çünkü Abdulmuttalib, kavminin en aziz bir kişisi olup kendisini korumak üzere onları çağırmağa, onu korumak için de Naccar oğullarının hayvanlarına binerek Medine'den Mekke'ye gelmelerine ihtiyaç yoktu, dedi. Ben ona: Emîr'in halini Tanrı kendisi onarsın ki, Abdulmuttalib'den daha hayırlı olan zat onların yardımına muhtaç oldu. dediğim vakit, o dayandığı minder üzerinden dargın bir halde kalktı ve oturdu. Benden: Abdulmuttalib'den daha hayırlı olan o zat kimdir? diye sordu. Ben de: Tanrı elçisi Muhammed, dir (S. A. M.) cevabında bulundum. Emîr bundan sonra eskisi gibi minderine dayanarak oğullarına: İbn Ebu-Bekir'den naklen bu hadîsi yazınız, dedi.

Bana, Abdulmuttalib ile amcası Navfel bin Abdimenaf'a dair olan bu hikâyeyi babasından nakleden Hişam bin Muhammed'den rivayet ettiler. Ona bu haberi cahiliyet çağını idrak etmiş bir zat olan Ziyad bin Alaka Taglibî şöyle anlatmıştır. Beni Haşim ile Huza'alar arasında and-

laşma aktine sebep olan bu hâdise, Tanrı elçisinin bu andlaşmaya dayanarak Mekke'yi fethetmesinde başlıca bir âmil olmuştur. Tanrı elçisi o zaman şöyle demiştir: Bu bayrak beni Kâ'ablara yardım için çekilsin. O sözüne devam edip şöyle diyor: Navfel, Abdimenaf oğullarının sağ kalanlarının sonu idi. O, Abdulmuttalib bin Haşım bin Abdimenaf'a zulmedip onun avlusu yanındaki arsasını gasbetmişti. Abdulmuttalib'in anası Selma, Medineli Hazrec'lerden Amr'ın kızı idi. Abdulmuttalib amcasını, aralarında adaleti hâkim kılmaya çağırdı ise de, amcası onu dinlemedi. Bunun üzerine o, Medineli dayılarına şu kasideyi yazıp gönderdi: kaygularım ve işlerim çok olduğu için gecem çok uzun sürüyor, elçilik edip benim halimi Neccar oğullarından olan dayılarıma haber veren olmaz mı? Benim Medine'deki dayılarım, Adi, Dinar, Mazin ve Malik oğullarıdır. Elçi onlara benim halimi söyliyerek beni korumaları lüzumunu anlatsa idi! Ben sizin aranızda bulunduğum vakit. herhangi bir zalimin zulmünden korkmuyor, aziz ve korunmuş bir halde aranızda yaşıyordum, kalbim hoştu. Amcam Muttalib'in ısrarı ile sizin aranızdan göç edip kavmimin yanına dönünceye kadar bu hal devam etti. Muttalib sağken, canlı, hoş ve sevcinç içinde idim. Sevincimden dolayı da eteklerimi sürükliyerek gururla yan yürüyordum. Amcam Muttalib karanlık bir çukur içinde kayboldu, öldü. Bundan sonra Navfel benim mal ve mülküme tecavüze başladı. O, birinin amca ve dayı-

larını kaybederek himayeden mahrum olduğunu gördü, ona yüklenmeye başladı. Kardeş hakkına riayet etmedi. İnsanın amcaları ile dayıları arasında yaşaması ne kadar farklı imiş! Ey dayılarım seferberlik yapın, kızkardeşinizin oğlunun zulme maruz kalmasına mâni olunuz, onu hakir ve zelil etmeyiniz. Siz hakir ve zelil edenlerden değilsiniz. Komşusunu korumak, onu cömertlikle memnun etmek hususunda bütün Kahtan oğulları arasında sizin benzeriniz yoktur.

Neccar oğulları onun bu yazısını aldıktan sonra seksen altı olarak yola çıktılar. Kâbe'nin avlusuna develerini çöktürdüler. Navfel bin Abdimenaf onları görünce: Sabahlarınız hayırlı olsun, dedi. Onlar: Ey herif, senin sabahın hayırlı olmasın. Kızkardeşimizin oğlundan zorla aldığın mülkü iade et, dediler. Navfel de: size olan sevgim ve saygım için ona arsalarını iade edeceğim, dedi ve iade ederek hakkında âdil muamelede bulundu. Bundan sonra Abdulmuttalib'in dayıları memleketlerine döndüler. Ziyad sözüne devam edip diyor ki: Bu hâdise, Abdulmuttalib'i Huza'alarla anlaşma yapmaya sevk etti. Abdulmuttalib, Büsr bin Amr ile Varaka bin Klay ve Huzaa uruğunun büyüklerini çağırdı. Onlar Kâbe'ye girdiler ve andlaşmayı yazdılar. Amcası Muttalib bin Abdimenaf öldükten sonra hacılara su dağıtımı ve hacıları konuk etmek gibi vazifeler Abdulmuttalib'in idaresine geçti. (Bundan önceleri Abdimenaf oğullarının idaresinde bulunan bu vazifeler) ve kavminin şerefi de ona intikal

etti. Araplar arasında derece ve şerefi yükseldi. Bu hususta kimse ona denk değildi. İsmail'in su içtiği Zemzem Kuyusu'nu o meydana çıkardı. Kuyuda gömülü bulunan altından yapılmış iki ceylân heykelini de o keşfetti. Cürhümler sürülerek Mekke'den çıkarıldıkları zaman bu iki ceylân heykeli ile bazı Kaleiyye kılıçlarını ve zırhlarını bir yere gömmüşlerdi. Bu kılıçlardan Kâbe için kapı yapıldı. Altın ceylân heykelinden levhalar yapılarak bunlarla Kâbe kapısı kapaklandı. Rivayete göre bu Kâbe'nin ilk süsü idi. Abdulmuttalib'in künyesi Ebu el-Hâris'tir. Onun ilk oğlu Hâris adında olduğu için o bu künyeyi almıştır. Abdulmuttalib'in adı Şeybe bin Haşim'dir.

Haşim'in adı Amr'dir. Ona Haşim adını, ekmeği ufaltarak ve et suyunda ıslatarak bu yemeği Mekke'de kavmine yedirdiği için vermişlerdir. Huzaa'dan Matrud bin Kâ'b veya İbn el-Kelbi' nin rivayetine göre İbn El-Zib'ara şu beyti söylemiştir: «Mekke ahalisi kıtlık yılında aç kaldıkları vakit, onlara ekmeği ufaklatarak ve et suyunda ıslatarak (serid) yediren de Amr'dir. Rivayete göre Haşim, Kureyş'in kıtlığa tutularak şiddetli bir açlık geçirdiği vakit Filistin'e gidip un satın aldı. Bu unu Mekke'ye getirerek ekmek yaptırdı, develer kesti, kavmi için deve etinden çorba pişirtti, ekmekleri ufaltarak çorbada ıslattıktan sonra kavmine yedirdi. Rivayete göre ilk önce Şam'a yaz ve Yemen'e kış seferleri tertip eden ve bunu bir âdet hükmüne getiren Haşim'dir. Bana, babasından rivayet eden Hişam

bin Muhammed'den naklen şunu söylediler: Abdimenaf, Navfel'in büyük oğullarıdır. O, büyük oğulları ile küçük oğullarının arası açıldığı için onların hepsini de yanından uzaklaştırmıştı. Navfel'den başkasının anaları Süleyman'dan Mürre'nın kızı Atike, Navfel'in anası Vakide idi. Onlar Mücebbirun, yani fakirleri zengin edenler lâkabiyle anılmışlardır. Şu beyit onlar hakkında şöyle demiştir:

Ey yük eşyasını bir yerden diğer bir yere nakleden kimse, sen Abdimenaf ailesi yanına inmıyecek misin?

Kureyş için ilk önce dokunmamazlık hakkını temin eden onlardır. Kureyş'liler, Mekke etrafını çeviren kutlu bölgeden onların sayesinde çıkabildiler. Haşim Şam hükümdarları olan Rum ve Gassanî hükümdarlarından. Abdişems ise büyük Necaşî'den dokunmamazlık hakkını aldılar.

Kureyş'liler bundan sonra Habeşistan'a ve Şam'a gidip gelmeye başladılar. Navfel Kisralardan dokunmamazlık hakkını aldı. Bunun üzerine Kureyş'liler Irak ile İran'a gidip gelmeye başladılar. Muttalib Himyer hükümdarlarından bu hukuku aldı. Bunun üzerine Yemen'e gidip alış verişe başladılar. Böylece Tanrı bunların sayesinde Kureyş'lilerin hallerini ıslah edip kendilerine servet kazandırdı. Bundan dolayı onlara Mücebbirûn adı verildi. Rivayete göre Abdüşems'le Haşim ikizdir. Biri diğerinden önce doğmuştur. Birinin bir parmağı diğerinin alnına yapışıktı, parmağı çekildiği vakit kardeşinin alnından

kan aktı. Kan akması uğursuz sayılarak aralarında cereyan edecek savaşlarda kanlar akıtılacağı söylendi. Haşim, babası Abdimenaf öldükten sonra hacılara su dağıtımı ve hacıları konuk etmek vazifelerini üzerine aldı. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Saad, onlara da Hişam bin Navfel, ona Muhammed, ona Ma'ruf bin Harbuz Mekki söylemiş, ona ve arkadaşlarına Adi bin El-Hiyar bin Navfel bin Abdimenaf oğullarından biri babasından naklen şunu söylemiştir: Veheb bin Abdi Kusay, Haşim'in kavmine Serid (ufaltılan ekmeği çorba ile ıslatarak) yedirmesi hakkında şu beyitleri söylemiştir:

«Haşim darlık vaktinde İbn Biz'in âciz olduğu işi yapabildi. O, Şam toprağından getirmiş olduğu nefîs buğdaydan iştah ile yenen beyaz ekmekler yaptırdı. Mekke ahalisi ufaltılmış ve taze etin çorbasiyle ıslatılmış olan bu ekmeklerden bol bol yediler. Halk, abanoz ağacının çiçekleri ile sarılmış ve havuzundan sular akan bahçenin içinde vakit geçirdiler».

Servet sahibi bir adam olan Ümeyye bin Abdişems bin Abdimenaf onu kıskandı. O, Haşim'in yaptıklarını yapmak istedi ise de, yapmaktan âciz kaldı. Kureyş'ten bir topluluk onun bu aczinden dolayı sevindiler. Bunun üzerine Ümeyye kızdı. Haşim'e dil uzattı.

Haşim ile şeref ve asalet yarışında bulunmak üzere hakem çağırdı ise de, Haşim kendisinin yaş, büyüklük ve derecesini göz önünde bulundurarak hakeme başvurmak istemedi. Fa-

kat Kureyş'liler onu zorladılar, kızdırdılar. Bunun üzerine Haşim: Ben seninle şeref ve asalette yarışmak üzere şu şartla hakeme başvuracağım: İkimizden biri yenildiğinde, gözlerinin karası siyah olan elli deveyi Mekke ovasında boğazlar ve Mekke'den on yıl müddetle uzaklaşır, dedi. Ümeyye onun bu teklifini kabul etti. Onlar Huzaa uruğunun kâhinini hakem tâyin ettiler. Haşim yarışta Ümeyye'yi yendi Develer boğazlandı. Etleri hazır olanlara yedirildi. Ümeyye Şam'a gitti. Orada on yıl kaldı. Bu Haşimilerle Emeviler arasında husule gelen ilk düşmanlıktır. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Sa'd, onlara da Hişam bin Muhammed söylemiş. Ona, Kinane'den İbn Ebi-Salih ve Rakka ehalisinden Esed'lerin bilgi sahibi olanı şunu söyledi: Abdülmuttalib bin Haşimle Harb bin Ümeyye, şeref ve asalette yarışarak Habeş imparatoru Necaşi'yi hakem tâyin etmek istediler. Fakat Necaşı hakemliği kabul etmedi. Bunun üzerine Nüfeyl bin Abdül Uzza bin Riyah bin Abdullah bin Kurt bin Rezah bin Adi bin Kâ'bı hakem tâyin ettiler. Nüfeyl Harb'e: Ey Amr'ın babası! Onun boyu senden uzun, başı seninkinden büyük, yüzü seninkinden güzel, kusuru seninkinden az, oğulları seninkinden çok, bağışları seninkinden bol, dili seninkinden daha uzundur, dedi ve Harb'ın meziyet yarışında yenilmiş olduğuna hükmetti. Bunun üzerine Harb ona: Zamanın bozulmasının bir sonucu olarak seni hakem yaptık, dedi. Abdülmenaf oğullarından ilk olarak Haşim Şam topraklarında Gaz-

ze'de öldü. Ondan sonra Abdi şems Mekke'de öldü. Ecyad'da gömüldü. Ondan sonra Navfel Irak yolunda Selmân'da öldü. Ondan sonra Muttalib Yemen toprağında Redman'da öldü. Haşim öldükten sonra hacılara su tevzii, hacıları konuk etme vazifesi kardeşi Muttalib'in eline geçti.

Onun adı İbn Abdimenaf el-Mugire'dir. Güzelliğinden dolayı ona El-Kamer (ay) lâkabı verilmiştir. Söylediklerine göre Kusay şöyle demiştir: Benim dört oğlum oldu. İkisine. tapmakta olduğum iki putumu. birine yurdumu ve birine de kendi adımı verdim. Bunlardan biri Abdimenaf. ikincisi Abdul'Uzza olup, o, Esed'in babasıdır. Üçüncü oğlum Abdüddar, dördüncüsü Abdi Kusay adını taşır. Bu sonuncusunun nesli kesilmiştir. Abdimenaf'ın Berre adında bir kızı olmuştur. Bunların hepsinin anaları Huleyl bin Hubşiyya bin Selûl bin Kâ'b bin Amr bin Huzza'nın kızı Hebi'dir. Bana babasından nakleden Hişam bin Muhammed yoliyle şunu rivayet ettiler: Adı El-Mugiyre olan Abdimenaf'a, El-Kamer (Ay) lâkabı verilmişti. Anası Hebi sevap maksadiyle onu Mekke'deki putların en büyüğü olan Menaf'a bağışlamıştı. Bundan dolayı Abdimenaf adı galebe çalmıştır.

Şair bir beytinde şöyle diyor: «Kureyş, yumurta gibi idi. Bu yumurta yarıldı ve iliği safi olarak Abdimenaf'a ait oldu. Kusay adı şu sebepten verilmiştir: Babası Kilâb bin Mürre, Kusay'ın, yani Zeyd'in anası Fatma ile evlenmişti. Fatma. Sa'd bin Seyl'in kızıdır. Seyl'in adı Hayr

bin Avf bin Ganm bin Amîr El-Cadir bin Amr bin Cü'süme bin Yeşkür bin Ezdi Şemue'dir, onlar Benî Deyl'in müttefiklerıdirler. Kilâb'ın Zühre ve Zeyd adında oğlu oldu. Kilâb, Zeyd küçük yaşta iken öldü. Zühre yetişti, büyüdü. Kuzaa'dan Rabia bin Huram bin Zamme bin Abd bin Kebîr bin Uzre bin Sa'd bin Zeyd onların yanına geldi. Bize Humeyd yoliyle nakledilen habere göre Rabia, Zühre'nin ve Kusay'ın anaları olan Fatma ile evlendi. İbn Humeyd ile arkadaşlarına Seleme söylemiş, o, İbn İshak'tan, o da Hişam bin Muhammed'den rivayet eden birinden, o, babasından bu haberi rivayet eder. Fatma, Rabia ile evlendi. Kusay bu sırada henüz memeden ayrılmamış, yahut buna yakın bir yaşta idi. Rabia eşini Arap memleketinin bol mahsul veren Şam bölgesine komşu olan Benî Uzre iline getirdi. Kusay küçük yaşta olduğu için anası onu kendisi ile birlikte almıştı. Zühre büyümüş olduğu için anasından ayrılarak kavmi yanında kaldı. Rabia bin Haram'ın Sa'd bin Seyl'in kızı Fatma'dan Riyah adlı oğlu oldu. Böylece Zeyd'in anadan doğma bir kardeşi doğmuş oldu. Rabia bin Haram'ın diğer bir eşinden Hun, Mahmud ve Cülhüme adlarında üç oğlu vardı. Zeyd, üvey babası Rabia'nın terbiyesinde büyüdü. Asıl yurdundan uzakta bulunduğu için ona Kusay (uzak) adı verildi. Zühre Mekke'de yaşadı. Kusay bin Kilâb, Kuzaa'lar toprağında yaşarken ancak üvey babası Rabia bin Haram'a nispet olunurdu. Zeyd'le Kuzaa'dan biri arasında bir çekişme oldu.

Kusay artık yetişmiş bir gençti. Kuzaalı ona yabancı bir genç diye hitap ederek: Sen bizden değilsin, kendi kavmine ve soyuna intisap etmıyecek misin? dedi. Kuzaa'lının bu sözleri Kusay'a kötü tesir etti. O, anası yanına dönerek Kuzaalının bu sözlerini hikâye etti. Anası ona: Ey oğlum! Tanrı adına and içerek şahsın ve nesebin bakımından ondan çok daha saygılı olduğunu teyid eylerim. Sen Kilâb bin Mürre bin Kâ'b bin Lüey bin Galib bin Fihr bin Malik bin Nazr bin Kinâne Kureyşi'nin oğlusun. Senin kavmin Mekke ile onun havalisinde Tanrının kutlu evi yanında yaşarlar, dedi. Kusay anasından bu sözleri işittikten sonra, öz kavmi yanına gitmeyi kararlaştırdı. yabancı il topraklarında yaşamaktan tiksindi. Anası ona: Acele etme, kutlu ay, hac mevsimi gelsin de hacılarla birlikte gidersin. Ben senin kötü bir hal ile karşılaşmandan korkuyorum, dedi ve bunun üzerine Kusay hac mevsimini bekledi. İçinde savaş haram olan ay girdikten sonra hacılarla birlikte yola çıktı. Mekke'ye geldi. Hac işlerini yerine getirdikten sonra Mekke'de kaldı. O, Neseb sahibi bahadır bir gençti. Huzaa'dan Huleyl bin Hubşiyye'nin kızı Hebi'ye talip oldu. Huleyl onun asaletini takdir edip kızını verdi. Söylediklerine göre o zaman Huleyl Kâbe'nin idarecisi olup Mekke idaresinin başında bulunuyordu.

İbn İshak ise şöyle diyor: Kusay Kaynatası Huleyl'in katında yaşadı. Onun Huleyl'in kızından Abdüddâr. Abdimenaf. Abdül'uzza ve Abd Kusay adlarında oğulları oldu. Kusay'ın çocuk-

ları büyüyüp mal ve serveti çoğalıp şerefi yükseldikten sonra Huleyl öldü. Kusay, kendisinin, Huzaa ve Bekr oğullarından ziyade Kâbe ile Mekke idaresi başında bulunmaya müstahak olduğunu düşündü. Çünkü Kureyş, İsmail'in neslinden türemiştir. Kureyşliler İsmail'in öz evlâdıdır. Kusay bu hususu Kureyş ve Benî Kinane ile görüştü, onları Huzaalarla Benî Bekirleri Mekke'den sürüp çıkarmaya çağırdı. Kureyş ile Kinane'ler ona uydular. Kusay anadan doğma kardeşi Rizah bin Rabia'ya mektup yazarak onu da kendisiyle birlikte harekete geçmeye ve yardıma çağırdı. O, kendi ilinde bulunuyordu. Rizah harekete geçti. Kavmini kardeşlerine yardıma isteklendirdi, kendisiyle birlikte kardeşlerine yardımda bulunmak üzere Mekke'ye gitmeye çağırdı. Kavmi onun çağırışını kabul etti. Hişam haberleri sırasında şunu da anar: Kusay kardeşi Zühre ile Kureyş'in yanlarına geldi. Çok geçmeden kavminin başına geçti. Kuzaa'lar Mekke'de Beni Nazır oğullarına nispetle sayı itibariyle çokluk teşkil ediyorlardı. Kusay kardeşi Rizah'ı bunun için yardıma çağırdı. Onlar Rabia'nın diğer eşinden doğan ana ve baba bir doğma kardeşlerdir. Rizah üç kardeşini de yanına alarak kendilerine katılanlarla birlikte Mekke'ye geldiler. Onlar Beni Nazır ve Kusay'ın etrafında toplanmış bulunuyorlardı. Onlar hep birlikte Huzaa'ları Mekke'den çıkardılar. Kusay, Huzaa'dan Huleyl bin Hubşiyye'nin kızı Hebi ile evlendi. Ondan dört oğlu oldu. Huleyl, Huzaa'dan Kâbe'yi idare edenlerin sonuncusudur. Huleyl

ıhtiyarlığın tesiriyle ağırlaştığı için Kâbe'nin idaresini kızı Hebi'ye teslim etti. Hebi. babasına: Sen benim Kâbe'yi açıp kapatamıyacağımı bilmiyor musun? dediğinde, babası: Ben Kâbe'yı açıp kapatmak işini birine havale edeceğim, cevabında bulundu. Bu işe Ebu Gubsan Süleym bin Amr bin Buveyy bin Milkân bin Afza'yı tâyin etti. Kusay ondan Kâbe'nin anahtarını bir tulum rakı ve bir çalgı mukabilinde satın aldı. Huzaa'lar bunu gördüklerinde çoğunlukla ona galebe çaldılar. Bunun üzerine o, kardeşini yardıma çağırdı. Kardeşleri geldikten sonra Huzaa'larla savaştı. Doğrusunu Tanrı bilir. Rivayete göre onlara Karakasbe musallat oldu. Sivilceler onları mahvediyordu. Huzaa'lar bu sivilcelerin kendilerini mahvetmekte olduğunu gördüklerinde Mekke'den çekilip gittiler. Onlardan bir kısmı ev ve barklarını başkalarına bağışladılar, bir kısmı sattı, bir kısmı da başkalarını yerleştirdi. Onlar çekilip gittikten sonra Kusay, Kâbe'nin ve Mekke şehrinin idaresi başına geçti. Kureyş oğullarını Mekke'nin Abtah kısmina indirdi. Bundan önce onların bir kısmı dağ aralarında ve Mekke etrafındaki dağlarda yaşarlardı. Kusay Mekke'deki evleri Kureyş oğulları arasında böldü. Onları biraraya topladığı için Kusay'a Mücemmi (Toplayıcı) adı verildi. Bu münasebetle Matrud, diğer bir rivayete göre Huzaka bin Gamm şu beyti söyledi:

«Atanız Kusay, Mücemmi adı ile anılırdı. Çünkü Tanrı onun yardımiyle Fihr uruğlarını

biraraya toplamıştı. Bundan sonra kavmi onu kendilerine hükümdar seçtiler.»

İbn İshak bu hususta şöyle diyor: Kusay'ın yardıma çağırması üzerine Rizah onun çağrışını kabul edip üç kardeşi ve kendilerine katılan Arap hacılariyle birlikte yardımda bulunmak maksadiyle yola çıktılar. Huzaa'lar, Huleyl'in Kâbe'nin idaresini Kusay'a vasiyet ettiğini söylerler. Huleyl, kızından olan oğulları büyüdükten sonra ona: Sen Kâbe'nin idaresi başında bulunmaya ve Mekke Emîri olmaya Huzaa'lardan daha müstahaksın, dedi. Bunun üzerine Kusay bu hakkı talebe koyuldu. Halk Mekke'de toplandı. Arafat'taki hacıların ayakta oldukları bir yere geldiler. Hac işlerini yerine getirdikten sonra Mina'ya indiler. Kureyş'liler, Beni Kinâne ve Kuzaa'lar başlarında Kusay olarak gizli bir iş düşünüyordular. Hacıların hac işlerini bitirerek çekilip gitmek zamanı geldiğinde onlar şeytana taş atmak üzere Mina'ya gittiler. Bir kaide olmak üzere Sufe kabilesinden biri taş atmadan önce kimse başlamazdı, acele işi olanlar çabucak taşlarını atıp gitmek niyetiyle ondan çabuk taş atmasını istiyorlardı. Fakat o, güneş meyletmeden önce atmaz, ancak bundan sonra yerinden kalkarak taşı atar, hacılar da onunla birlikte şeytana taş atarlardı. Bana İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme söylemiş, o, Yahya bin Abbad bin Abdullah bin Zübeyr'den, o da babası Abbad'dan şunu rivayet eder: Hacılar taş atmak işini bitirerek Mina'dan çekilip gitmek istediklerinde Sufe. yo-

kuşun iki tarafını tutar. Hacılar orada durarak: Ey Sufeliler, müsaade ediniz derler, fakat onlar, kimseye izin vermez, ancak bütün hacılar hac işlerini bitirdikten sonra izin verirlerdi. Bunun üzerine hacılar Mina'dan çekilip giderlerdi. Kusay'ın emîr seçildiği yılda Sufeliler eskisi gibi hareket etmeye başladılar. Cürhüm ve Huzaa'lar zamanında Mina'dan çekilip gitmek üzere iznin Sufe tarafından verilmesi Arapların dinî bir kaideleri olmuştu. Bu sırada Kusay, Kureyş'ten olan kendi kavmi Kinane ve Kuzaa'larla birlikte yokuşun ağzına geldi ve: biz hacılara izin vermeye sizden daha müstahakız, dedi. Bunun üzerine Sufe taraftarları Kusay taraftarlariyle savaştılar, arada şiddetli çarpışmalar oldu. Nihayet Sufe kabilesi yenilerek çekilip gitti. Böylece Kusay onların elinden bu vazifeyi de aldı. Bunun bir neticesi olarak Huzaa'larla Bekir oğulları Kusay'dan ayrıldılar. Çünkü onlar, Sufe'ye el çektirildiği gibi, kendilerinin de Kâbe ve Mekke'nin idare işlerinden uzaklaştırılacaklarını düşündüler. Kusay onlara düşman kesildi. Onlarla savaşmak üzere kuvvetler topladı. Kardeşi Rizah bin Rabi'a kendisine bağlı olanlarla birlikte dayandı, Kusay'ın yanından ayrılmadı. Huzaa'larla Beni Bekirler savaşmak üzere meydana çıktılar, hazırlandıktan sonra karşılaşarak şiddetli bir surette savaştılar, her iki taraftan birçok adam öldü. Yaralıların sayısı çoğaldı. Bundan sonra birbirini barışa çağırdılar. Araplardan birini hakem yapmaya karar verdiler. İttifakla Ya'mur bin Avf bin Kâ'b bin Lü'ey bin Bekr bin Abd

Menat bin Kinane'yi hakem tâyin ettiler. O, Kureyş'in, Kâbe ve Mekke'nin idaresine Huzaa'lardan daha müstahak olduğuna, Kusay ve taraftarları eliyle, Huzaa ve Beni Bekr'den öldürülen adamların kanlarının talep edilmiyeceğine, Kusay'ın bu hakları ayağı altında çiğneyeceğine, Huzaa'larla Beni Bekr'lerin, Kureyş ile Beni Kinane ve Kuzaa'dan öldürdükleri kimselerin kan pahalarını ödeyeceklerine, Kâbe ve Mekke'nin idaresinin Kusay'a ait olacağına hüküm verdi. Hakemlik eden Ya'mur, ufaltan ve kıran anlamına gelen Şedh tâbirini kullandığı için ona Şeddâh (kırıp ufaltan) lâkabı verildi. Bundan sonra Kusay Kâbe ve Mekke şehrinin idaresini eline aldı. Kavmini konak yerlerinden Mekke'ye çağırdı, onları Mekke'de topladı, kavmi onu kendilerine hükümdar seçtiler. Böylece Kusay Kâ'b bin Lü'ey oğullarından kavminin boyun eğdiği ilk hükümdar oldu. Kâbe'nin perdedarlığı, hacılara su dağıtma, hacıları konuk etme, meclisi idare, savaşa giden askere bayrak dikme vazifeleri hep onun eline geçti. Böylece Mekke'nin bütün şerefi onun şahsında toplandı. O Mekke şehrini mahallelere böldü. Her kavmi kendilerine tahsis edilen mahallede yerleştirdi.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme şöyle demiştir: Halkın söylediğine göre, Kureyş halkı, Haram'ın (Mekke'nin etrafında sınırlar içine alınmış yerlerin) ağaçlarını kesmekten korkmuşlar, bunun üzerine Kusay bu ağaçları kendi eliyle kesmeye

başlamıştır. Bundan sonra Kureyş'liler de ona yardım etmişlerdir. Kavmini biraraya toplayıp kavmi de onun emirlerini kutlu saydığı için Kusay'a Mücemmi (toplayıcı) adı verilmiştir. Onun emir ve işleri kutlu sayıldığı için de her kadın ve erkek Kusay'ın konağında evlenmiştir. Her iş hususunda onun konağında toplanarak fikir almışlardır. Olgunluk çağına geldiğinde kızlara ancak onun konağında elbise giydirilir, yakası onun evinde kesilir, kız gömleğini giydiği halde, evine getirilirdi. Kusay'ın emirleri gerek hayatında ve gerek öldükten sonra onunla amel etmek vacip olan bir din gibi telâkki edildi, bu da, emirlerinin kutlu sayılmasından, fazilet ve meziyetlerinin takdir olunmasından ve şerefinden ileri geliyordu. Dâren-Nedve adiyle anılan toplantı yeri (Meclis) vücuda getirdi. Bu meclisin kapısını Kâbe mescidi tarafına açtırdı. Kureyşliler genel işlerini bu mecliste görüşerek hallederlerdi.

Bana İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona da Muhammed bin İshak söylemiş, o, Abdülmelik bin Raşid'den, o da babasından rivayet eder. Babası, El-Maksure sahibi Sa'id bin Hubab'ın kendisine şunu söylemiş olduğunu anar: O, Ömer bin Hattab'ın halifeliği zamanında birinin ona gelerek adı geçen Kusay bin Kilâb kıssasını, onun kavmini Mekke'de nasıl topladığını, Huzaalarla Beni Bekiri Mekke'den nasıl çıkardığını, Kâbe ve Mekke şehrinin idaresini nasıl eline geçirdiğini hikâye

ettiğinde, Ömer'in bu sözleri red ve inkâr da etmemiş olduğunu söyler. Kusay Mekke'de ve kavmi arasında şeref ve derece sahibi olarak yaşadı. Bu hususta kimse onunla çekişmedi. Kimse ona itiraz etmedi, o, Arapların hac işlerinden bir şey değiştirmeden eski halinde bıraktı. Çünkü, o, bunun dinî bir iş olduğuna, bu işleri değiştirmenin kendi salâhiyeti haricinde kaldığına kani idi. Sufe kabilesi onun zamanında hâkimiyetlerine son verilinceye kadar eski nufuzlarını muhafaza ettiler. Onlar ortadan kalktıktan sonra, onlar tarafından görülen vazifeler veraset yoliyle Safvan bin Hâris bin Şicne ailesine geçti. Advan'lar onun zamanında eski hallerinde yaşadılar. Ayları vaktinden geciktirerek, yahut öne alarak Hac mevsimlerini ayarlamak işi Beni Malik bin Kinâne'lerin elinde olup eski halinde devam etti. Mürre bin Avf'lar da eskiden bulundukları vaziyetlerini muhafaza ediyorlardı. İslâmiyetin zuhuruna kadar bu haller devam etti. İslâmiyet ise bunların hepsini ortadan kaldırdı. Kusay Mekke'de Dar En-Nedve'yi (Meclis'i) kurdu. Kureyşler bu mecliste toplanarak umumî işlerine bakıyor ve hallediyorlardı. Kusay'ın yaşı ilerledi, zayıf düştü. Abdü-Dar onun ilk ve en büyük oğlu idi. Fakat bu oğlu söylediklerine göre zayıftı. Abdimenaf ise babası sağ iken kavmi arasında şeref kazanmış, her cihetten tanınmıştı. Kusay'ın bunlardan başka Abdul'Uzza ve Abdu Kusay adlarında oğulları vardı. Rivayet ettiklerine göre Kusay, oğlu Abdü-Dar'a Tanrı adına and içerek: Ben seni onların arkasından

yetiştirecek, derece ve şerefini yükselteceğim. Onlardan hiçbir kimse senden önce Kâbe'ye giremez, Kâbe'nin kapısını açar, savaşa gittikleri vakit bayrakları sen diker, Mekke'de herkes senin tarafından temin edilen ve dağıtılan suyu içer, hac mevsiminde her hacı senin yemeğini yer, Kureyşliler her işlerini senin konağında kararlaştırırlar, dedikten sonra Dar-en Nedve'yi, hacılara su dağıtımını ve hacıları konuk etme vazifelerini hepsini de onun idaresine verdi. Kureyşliler her mevsimde hacıları konuk etmek için harcanan paraları kendi aralarında topladıktan sonra bunu Kusa'ya teslim ederler, Kusay bu paralarla vakit ve hali müsaid olmıyan ve yiyeceği bulunmıyan hacılar için yemek hazırlardı. Kusay bu yemeği hazırlamak için Kureyşleri vergilere tâbi tutarak: Ey Kureyş halkı; siz Tanrının komşuları, onun evinin ve kutlu bölgenin sahibisiniz. Hacılar ise Tanrının konukları, Tanrı evinin ziyaretçileridir. Onlar saygıya en müstahak olan konuklardır. Onlar için hac mevsiminde yiyecek ve içecek hazırlayınız, hac işlerini bitirerek yanınızdan ayrılıncaya kadar onlara yediriniz ve içiriniz, dediğinde Kureyşler onun bu tavsiyelerini kabul ettiler. Bundan sonra Kusay, hacılar Mina'da bulunduğu günlerde onlara yemek yedirdi. Onun tarafından ihdas edilen bu iş cahiliyet çağında devam etti. İslâmiyetin zuhurundan sonra da bu âdet bugüne kadar devam etmiştir. Şimdi de Sultan tarafından bu yemek hacılar Mina'dan ininceye kadar her yıl verilmektedir.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme söylemiş, o: Bana Kusay bin Kilâb'ın Abdü-Dar'a söylediği sözleri İbn İshak bin Yesar söyledi, der. O, bu haberi babasından, babası Hasan bin Muhammed bin Ali bin Ebu Talib'den nakleder. Ben Hasan'ın Beni Abdü-Dar'dan Nübeyh bin Vehb bin Amır bin İkrime bin Haşim bin Abdimenaf bin Abdü-Dar adında birine şunu söylediğini işittim: Kusay, kavmini idareye ait olan bütün vazifeleri oğlu Abdü-Dar'a bıraktı. Kusay'a hiçbir hususta karşı gelinmez ve yaptıkları işlere itiraz edilmezdi, Kusay öldükten sonra kavmi onun oğulları tarafından idare edildi.

İbn Kilâb

Rivayet olunduğuna göre İbn Kilâb'ın anası, Süreyr bin Salebe bin Hâris bin Fihr bin Mâlik bin Nazr bin Kinane'nin kızı Hind'dir. Onun başka anadan baba bir doğma iki kardeşi olup biri Teym, diğeri Yakza'dır. Hişam bin El-Kelbî ise: Bu ikisinin anaları Adî bin Hârise bin Amr bin Amir bin Bark'ın kızı Esma idi der. İbn İshak ise: Onların analarının adı Hârise kızı Hind El-Bânrikiyye'dir der ve yine Yakza'nın, Kilâb'ın anası olan Süreyrin kızı Hind'in oğlu olduğu söylenir. Kilâb Mürre'nin oğludur. Mürre'nin anası Şeyban ibni Mürre bin Muharib bin Fihr bin Malik Nazr bin Kinane'nin kızı Vahşiyye'dir. Onun ana ve baba bir doğma iki kardeşi olup biri Adî, diğeri Husays'dır. Diğer bir rivayete göre bu iki kardeşin anaları Muşiyye, diğer bir rivayete göre de Mürre ile

Husays'ın anaları Şeyban bin Muhrib bin Fihr'in kızı Muhşiyye dir. Adî'nin anası ise Rükbe bin Naile bin Kâb bin Harb bin Teyın bin Sa'd bin Fehm bin Amr bin Kays bin Ayla'nın kızı Rakkaşî'dir.

İbn Kâ'b

Mürre, Kâ'b'ın oğludur. İbn İshak ile İbn Hişam'a göre Kâ'b'ın anası Maviye'dir, o, Kü'b bin El-Kayn bin Cesr bin Şeyullah bin Esed bin Vebre bin Taglib bin Hulvan bin İmran bin İlhaf bin Kuzaa'nın kızıdır. Onun baba ve ana bir doğma iki kardeşi olup biri Amr diğeri Semâ adında idi. Onlar Naciye oğullarıdır. Onların ana bir doğma bir kardeşleri olup, onun oğulları Gatafan'lara intisap ettiler ve böylece Gatafanlar'dan sayıldılar. Onların bu kardeşlerinin adı Avf, anası Avf bin Ganm bin Abdullah bin Gatafan'ın kızı Baride idi. Rivayete göre Baride Lüey bin Galib öldükten sonra oğlu Avf'ı yanına alarak kendi kavmi yanına gitti. Orada Sa'd bin Zübyan bin Bagız'la evlendi. Sa'd, Avf'ı evlât edindi. Fezare bin Zübyan Avf'ı şu beyitte anar: «Devenı ey İbn Lüey, ovama doğru çevir. Kavmin senı terkettiği için inecek konak yerin yoktur.»

Kâ'b'ın başka anadan ata bir doğma daha iki kardeşi vardı ki, biri Huzeyme veya A'ize'dır. Buna Aizet-i Kureyş derler, Aize onun anası olup El-Hims bin Kuhafe bin Has'am'ın kızıdır. Diğer kardeşi Sa'd'dır. Anası Bünane'dir. Oğulları, anaları Bünane'ye nispet edilirler. Hayat, Kâ'b Lüey'in oğludur.

İbn Lü'ey

Kâ'b, Lüey'in oğludur. Hişam'a göre Lüey'in anası Yahud bin Nazr bin Kinane'nin kızıdır. Bu kadın Tanrı elçisinin (S. A. M.) Kureyş'ten olan ve Atike adım taşıyan analarından birincisidir. Lüey'in ana ve baba bir doğma iki kardeşi olup biri Teym, diğeri Kayis'tir. Teym, Teym El-Edrem lâkabını taşır. Edrem çenede görülen bir kusurdur. Diğer rivayete göre sakaldaki bir eksikliktir. Rivayete göre Lüey'in kardeşi Kays'ın nesli kesilmiştir. Kays evlâdından olanların sonuncusu Halid bin Abdullah El-Kasrî'nin valiliği zamanında öldüğü vakit onun bıraktığı mal ve mülküne vâris olan kimse bulunmamıştır. Rivayete göre Lüey ile kardeşlerinin anası Selma olup bu kadın Amr bin Rabia'nın kızıdır. Rabia Huzaa' dan Luhay bin Harise bin Amr Mezikıya bin Amir Maussema'dır.

İbn Galib

Galib'in anası İbn Galib bin Hâris bin Temim bin Sa'd bin Huzeyl bin Müdrike'nin kızı Leylâ'dır. Onun ana ve baba bir doğma kardeşleri Hâris, Muharib, Esed, Avf, Cevn ve Zi'b'dir. Muharib ile Hâris Kureyş El-Zevahir, yani Mekke etrafında yaşıyan Kureyş'ten idiler. Sonradan Hâris Abtah'da yerleşmiş ve Kureyş El-Batha'dan, (Mekke ovalarında yaşıyan Kureyş) ten olmuştur. Hişam bin Muhammed'e göre Galib Fihr'in oğludur.

İbn Fihr

Fihr, dağınık Kureyş boylarını biraraya toplanmıştır. Anası Cendele Amîr bin Hâris bin Muzaz El-Cürhümî'nin kızıdır. İbn İshak'ın buna dair olan rivayetini bize İbn Humeyd nakletti. Ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme şunu söylemiştir: Fihr'in anası Cendele, Hâris bin Muzaz bin Amr El-Cürhümî'nin kızıdır. Ebu Ubeyde Ma'mer bin Müsenna ise: Fihr'in anası Selma idi, der ve onun Vadd bin Tabiha bin İlyas bin Muzar'ın kızı olduğunu söyler. Diğer bir rivayete göre Fihr'in anası Cemile'dir ve Ezd'den Advan Bârik'in kızıdır. Fihr kendi zamanında Mekke ahalisinin başkanı idi. Bize bunu İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme söyler ve: Mekke ahalisi Himyer'lerden Hişam bin Abdi Külâl bin Mesub bin Hurasi ile savaştıkları vakit başkumandanları Fihr idi, der. Rivayete göre Hassan, Himyer ve diğer Yemen uruğlarından topladığı büyük bir ordu ile Mekke üzerine yürümüştü. Onun maksadı Kâbe'nin taşlarını Yemen'e nakledip, memleketini Mekke yerine hac yeri yapmaktı. Hassan ilerledi, Nahle'ye indikten sonra Mekke halkının otlaklarda olan hayvanlarını yağma ettirdi. Yolları kesti. Fakat korktuğu için Mekke'ye giremedi. Kureyş, Kinane uruğları, Esed, Cüzzam ve Muzar'lar da kendileriyle birlikte yaşıyan dağınık topluluklarla Hassan ordusu ile karşılaşmak üzere şehirden çıktılar.

O zaman başkanları Fihr bin Malik idi. İki ordu arasında şiddetli bir savaş cereyan etti. Savaşta Himyerler yenildiler, hükümdarları Hassan bin Abdi Külâl, Hâris bin Fihr tarafından esir edildi. Fihr'in torunu Kays bin Talib bin Fihr bu savaşta öldürülenlerden biri idi. Hassan Mekke'de üç yıl esirlikte kaldıktan sonra kurtuluş parası ödiyerek esirlikten kurtuldu ve memleketine dönerken Mekke ile Yemen arasında bir yerde öldü.

İbn Malik

Hişam'a göre İbn Malik, Hâris bin Amr bin Kays bin Aylan'ın oğludur. Anası İkrişe, Advan'ın kızıdır. İbn İshak ise: Malik'in anası Atike idi, der. Atike, Advan bin Amr bin Kays bin Aylan'ın kızıdır. Diğer bir rivayete göre de anası Hind olup Fehm bin Amr bin Kays bin Aylan'ın kızıdır.

Malik'in iki tane erkek kardeşi vardı. Bunlardan biri Yahlud, diğeri El-Salt'dır. Yahlud oğulları Kureyş camiasından ayrılarak Beni Amr bin Hâris bin Malik bin Kinane'lere katıldılar. Salt'ın nesli kesildi, evlâdından kimse kalmadı. Rivayete göre Kureyş'ler, Kureyş bin Bedr bin Yahlud bin Hâris bin Yahlud bin Nazr bin Kinane'ye nispetle bu adı almışlardır. Kureyş'in bu adı almasının sebebi ise şudur: Beni Nazır oğullarının kervanları geldiği vakit halk: Kureyş'in kervanı geldi, derlerdi. Adı geçen Kureyş ise seferleri esnasında Beni Nazr'ların ve Mekke'

ye getirilen zahirelerin başında bulunuyordu. Onun Bedir adında bir oğlu vardı ki, Bedir kuyusunu kazdırmıştı. Halk kuyuya bu adın verilmesine sebep olarak onun tarafından kazdırılmış olduğunu gösterir. İbn el Kelbî ise Kureyş'in baba, ana ve dayı adı olmayıp bir nesepten gelenleri anlatan cami bir ad olduğunu söyler. Diğerleri ise Beni Nazr bin Kinane'nin Kureyş adını almasının sebebini şöyle açıklarlar. Nazr bin Kinane günlerden birinde kavminin toplantı yerinden çıktı. Toplantıda bulunanlar birbirine: «Nazr'a bakınız ki, o Kariş'e yanı kuvvetli ve şiddetli bir deveye benzer» dediler. Diğer bir rivayete göre de Kureyş, deniz hayvanlarından El-Kırş denilen bir hayvana nispetle bu adı almıştır, bu bütün deniz hayvanlarını yediği ve deniz hayvanlarının en büyüğü olduğu için Beni Nazr beni Kinane'ler ona benzetilerek Kureyş adiyle anılmıştır. Bir rivayete göre de Nazr bin Kinane'ler ahalinin ihtiyaçlarını yoklar, ihtiyaçlarını kendi mallariyle temin ederlerdi. İddialarına göre Kureyş, teftiş, yoklama anlamına gelir. Nazr'ın oğulları hacca gelenlerden muhtaç olanların ihtiyaçlarını temin ederlerdi. Takriş'in yoklama anlamına geldiği şairin şu beytinden anlaşılır: «Ey bizim halimizi sorarak Amr'ın yanında söz söyliyen kimse bu sözlerinin sonu gelmiyecek midir?»

(Şair bu beytinde El-Mukarriş kelimesini müfettiş mânasında kullanmıştır.) Diğer bir rivayete göre Nazr bin Kinane'nin adı Kureyş'tir.

Beni Nazr bin Kinane'ler Kusay bin Kilâp tarafından biraraya toplanıncaya kadar Beni Nazr adiyle anılmışlardır. Onların biraraya toplandıktan sonra Kureyş adını almaları Takarruş kelimesinden, yani biraraya toplanmak anlamından ileri gelmiştir. Başka bir rivayete göre de Beni Nazr'ın bu adı almaları, baskınlarda bulunmaktan sakındıkları için olmuştur. Bana Hâris söyledi. ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Ömer, ona da Ebu-Bekr bin Abdullah bin Ebi-Sebre söylemiş, o, Said bin Muhammed bin Cübeyr bin Mut'im'den şunu rivayet eder: Abdulmelik bin Mervan, Muhammed bin Cübeyir'den Kureyş'in bu adı ne vakit almış olduğunu sorduğunda, o: Birbirinden ayrı ve dağınık yaşarken kutlu bölgede biraraya toplandıktan sonra Kureyş adını almışlardır. Çünkü (Takarrüş) biraraya toplanmak demektir, diye cevap verdi. Abdülmelik: Ben bunu duymadım, benim işittiğime göre Kusay'a Kuraşî derlerdi. Bundan önce onlar bu adla anılmamışlardır, diye mukabelede bulundu. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Sa'd, onlara Muhammed bin Ömer, ona da Ebu Bekir Abdullah bin Sebre söylemiş, o, Abdülmecid bin Süheyl bin Abdurrahman bin Avf'tan, o da Ebu Seleme bin Abdurrahman bin Avf'tan şunu rivayet eder: Kusay Hareme inerek orasını ele geçirdikten sonra birtakım güzel işler işledi. Bundan dolayı ona Kureyşî adı verildi. İlk önce bu adla anılan da odur. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Sa'd, onlara Mu-

hammed bin Ömer, ona da Ebu-Bekir bin Ebi-Sebre söylemiş, o, Ebu Bekr bin Ubeydullah bin Ebi-Cehm'den, Nazr bin Kinane'nin Kuraşî adiyle anılmış olduğunu rivayet eder. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Sa'd şunu söylemiş: Kusay, Müzdelife'de bulunduğu vakit ateş yakmak adetini ihdas etmiştir. Maksadı işlerini bitirerek Arefe'den çekilip gidenlerin bu ateşi görmeleriydi. Bundan sonra cahiliyet çağında Müzdelife'de ateş yakmak bir âdet olmuştu. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Sa'd, onlara da Muhammed bin Ömer söylemiş, o: Bana bu haberi Müzeyne'den Kesir bin Abdullah söyledi, der. O, Nafî'den, o da İbn Ömer'den şunu rivayet eder: Bu ateş Tanrı elçisi ile (S. A. M.) Ebu Bekir, Ömer ve Osman'ın halifeliği zamanlarında da yakılırdı. Muhammed bin Ömer: Bu ateş bugün dahi yakılmaktadır, der.

İbn Nazr

Nazr'ın adı Kays'dır. Anası İbn Nazr Mürr bin Üdd bin Tabiha'nın kızıdır. Baba ve ana bir doğma kardeşleri Nuzayr, Mâlik, Milkân, Amîr, Hâris, Amr, Sa'd, Avf, Ganm, Mahreme, Cervel, Gazavan, Hidal'dir. Onların baba bir doğma kardeşlerinden biri Abdimenat olup, anası Fükeyhe, yahut Fekhe'dir. Ona Zefra da denilir. O, Heniy bin Beliy bin Amr bin İlhaf bin Kuzaa'nın kızıdır. Abdi Menat'ın ana bir doğma kardeşi Ali bin Mes'ud bin Mazın bin Zi'b bin Adi bin Amr bin Mazin Gassan'dır.

Abdimenat bin Kinane. Bekr bin Va'il'in kızı Hind'le evlendi, onun Hind'den oğulları oldu, o öldükten sonra ana bir doğma kardeşi Ali bin Mes'ud onunla evlendi. Ali'nin de ondan oğulları oldu, Ali kardeşinin oğullarını terbiyesine aldı. Onlar Ali'ye nispet edildiler, şair şu beytinde Beni Ali ile onları kasteder:

«Tanrı Benî Ali'den olan dul ve evlileri kendisi hayırla mükâfatlandırsın».

Kâb bin Züheyir de şu beytinde Ali'yi anar:

«Onlar Bedir olayında şiddetli bir surette Ali ile çarpıştılar. Bu vakadan sonra Ali, Nizar'a boyun eğdı. Bundan sonra Malik bin Kinane, Ali bin Mes'ud'un üzerine saldırarak onu öldürdü. Esed bın Huzeyme onun kan parasını ödedi».

İbn Kinane

Nazr Kinane'nin oğludur. Kinane'nin anası Avane, Sa'd bin İbn Kinane Kays bin Ayla'nın kızıdır. Diğer bir rivayete göre de Amr bin Kays'ın kızı Hind'dir. Onun baba bir doğma kardeşleri Esed ile Esede'dir. Cüzam ile Hevn'in de Kinane'nin babası olduğu rivayet edilmektedir. Bunların anaları Mürr bin üd bin Tabiha'nın kızı Berre'dir. Berre, Nazr bin Kinane'nin de anasıdır. Kinane babasından sonra üvey anası olan bu kadınla evlenmiştir.

İbn Huzeyme

Kinane Huzeyme'nin oğludur. Huzeyme'nin anası Eslem bin İlhaf bin Kuzza'nın kızı Selma

dır. Onun ana ve baba bir doğma kardeşi Huzeyf'dir. Ana bir doğma kardeşi ise Taglib bin Hulvan bin İmran bin İlhaf bin Kuzza'dır. Diğer bir rivayete göre Huzeyme ile Hüzeyl'in anaları Esed bin Rabia'nın kızı Selma'dır.

İbn Müdrike

Huzeyme Müdrike'nin oğludur. Onun adı Amr' dır. Anası, Hulvan bin İmran bin İlhaf bin Kuzza' nın kızı Leylâ'dır. Leylâ'nın anası Zariyya, Rabia bin Nizar'ın kızıdır. Rivayete göre Zariyya, kuruluşu ona nispet edilerek bu adı almıştır. Müdrike'nin ana baba bir doğma kardeşleri Amir ile Umeyr'dir. Amr, Tabiha'nın, Umeyr ise Kamaa' nın diğer adıdır. Müdrike'nin, Huzaa'nın babası olduğu rivayet edilmektedir. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme söylemiş, o, İbn İshak'tan şunu rivayet eder: Beni İlyas'ın anaları Hindif'tir; o, Yemen ahalisinden bir kadın olup, evlâdı onun adı ile nispet edilerek Benî Hindif diye şöhret bulmuşlardır. Müdrike'nin adı Amîr, Tabiha'nın Amr'dır. Söylediklerine göre onlar kendilerinin develerine çobanlık ederken bir av avlamışlar, avlarını pişirmek üzere oturdukları vakit develerine tecavüz edildiğinde Amîr Amr'a: Sen develerin arkalarından takibe mi koyulacaksın, yoksa avı mı pişireceksin? dediğinde kardeşi: Ben avı pişireceğim, dedi. Bunun üzerine Amîr develeri takibe gitti, arkalarından yetişerek sürüp getirdi. Onlar babaları yanına döndüklerinde bunu hikâye ettiler. Bunun üze-

rine babaları Amîr'e: Sen Müdrike, (arkadan yetişen), -Amr'a da: Sen Tabiha (Yemek pişirensin), dedi. Bana Hişam bin Muhammed'den naklen şunu söylediler: İlyas kendilerinin otlak yerlerinde dolaşırken develeri karşısına çıkan bir tavşandan ürktü. Amr tavşanın arkasından yetişti. Bundan dolayı ona Müdrike adı verildi. Amîr tavşanı yakalıyarak pişirdi. Bundan dolayı ona Tabiha adı verildi. Umyer çadırdan ayrılmadı. Bundan dolayı o Kamaa adını aldı. Anaları Hindif çıkarak dalaştı. İlyas ona: Böyle gururla seğirterek nereye gidiyorsun? dedi. Bundan dolayı ona bu ad verildi. Çünkü Handefe bir nevi yürüyüştür. Hişam Kusay bin İlyas'ın: Anam Hidif'tir, diye söylemiş olduğunu rivayet eder. İlyas, oğlu Amr'a: Sen takip ettiğin tavşanın arkasından yetiştin, Amîr'e: Sen yemeği çok iyi pişirdin, Umeyre'de: Sen kötü yaptın, çadırın içinde saklandın, dedi.

İbn İlyas

Müdrike İlyas'ın oğludur. Onun anası Ribâb, Hayda bin Maad kızıdır. Onun ana ve baba bir doğma kardeşi İlyas olup, diğer adı Aylan'dır. Rivayete göre onun Aylan adını alması şöyle olmuştur: Fazla cömertliğinden dolayı azarladıkları vakit ona: Sen fakir kalırsın ey Aylan demişlerdi. Bunun üzerine Aylan onun adı olmuştur. Diğer bir rivayete göre de o, Aylan adını taşıyan atına nispetle bu adı almıştır. Üçüncü bir rivayete göre de Muzar'ın Aylan adlı bir kölesinin dadılık etmesi buna sebep olmuştur.

İlyas Muzar'ın oğludur. Onun anası Akk'ın kızı Sevde'dir. Ana ve baba bir doğma kardeşi İyad'dır. Onun başka anadan baba bir doğma iki kardeşi olup biri Rabia, diğeri Enmar'dır. Anaları Cürhüm'den Va'lân bin Cevşem bin Cülhüme bin Amr'ın kızı Cedale'dir. Bir rivayete göre Nizar bin Maad ölürken mal ve servetini oğullarına vasiyet ederek aralarında böldü. O: Bu kırmızı deriden yapılmış çadırla buna benziyen malı Muzar'a bırakıyorum, dedi. Bundan dolayı Muzar'a, El-Hamra (kırmızı) adı verildi. Bu siyah çadır ile onun benzerleri Rabia'ya aittir, dedi. Nizar arkasında yağız at bırakmıştı. Rabia'ya Feres (At) denildi. Bu hademe ile ona benziyen malımı İyad'a bırakıyorum, dedi. Hademe kadın kır saçlı idi. O, koyunlardan aklı karalı ve alaca renkteki en çirkinlerini aldı. Bu kese ile salon (meclis) Enmar'ın olur, o, bu salonda oturur. Enmar da payını aldı. Nizar: Bir işi ve meseleyi kendi aranızda halledemediğiniz takdirde ve servetimi bölmek hususunda aranızda ihtilâf başgösterirse, Cürhüm'lerden Afaa'ya başvurunuz, dedi. Oğulları babalarının arkasında bıraktığı malları bölerken anlaşamadılar. Bunun üzerine ihtilâfı Afaa'ya hallettirmek maksadiyle yola çıktılar, yolda giderken Muzar otlak bir yer gördüğünde: Bu otları otlıyan deve tek gözlüdür, dedi. Rabi'a da: Bu deve yürürken bir yanı üzerine yengeç gibi eğilerek yürür, dedi. İyad: Bu devenin kuyruğu kesiktir, dedi. Enmar: Bu deve ürkek, dedi. Onlar bu otlak yerden çok uzaklaş-

madan, devesini koşturan birine rasladılar. Adam onlardan devesini görüp görmediklerini sorduğunda. Muzar: Deven tek gözlü müdür? dedi. Adam: Evet, devem tek gözlüdür, cevabında bulundu. Râbi'a: Deven yengeç gibi bir yana iğrilerek mi yürür? dediğinde, adam: Evet. dedi. İyad da: Devenin kuyruğu kesik midir? dedi, adam yine: Evet, cevabında bulundu. Enmar: Deven ürküp kaçar mı? dediğinde Arap yine: Evet dedi. Bunun üzerine adam: Devem nerede? diye onlara takıldı. Onlar and içerek devesini görmemiş olduklarını söyledi iseler de. Arap: Siz devemin bütün vasıflarını biliyorsunuz, elbette görmüşsünüzdür, diye ısrarla devesinin nerede bulunduğunu söylemelerini istedi. Nihayet hep birlikte kâhin Afaa'nın yanına gittiler. Necran'a gelerek kâhine başvurdular. Devenin sahibi: devemi bunlardan isterim, çünkü bunlar devemin bütün vasıflarını söylediler, dedi. Onlar: Biz onun devesini görmedik, cevabında bulundular. Kâhin: Görmeden devesini nasıl tavsif ediyorsunuz? Görmüşsünüz, dediğinde, Muzar: Ben, devenin bir tarafındaki otları yediği halde, diğer tarafındaki otları bırakmasından devenin tek gözlü olduğunu anladım. dedi. Râbi'a: Ben, devenin bir ayağının izleri düzgün olduğu halde, diğer ayağının izleri bozuk olduğunu gördüğüm için devenin yengeç gibi bir yanı ile yürüdüğünü anladım, dedi. İyad: Devenin kuyruğunun kesik olduğunu tezeğinin toplu olduğundan bildim, çünkü kuyruğu bulunduğu takdirde, kuyruğunu sağa sola

sallar ve tezeğini dağıtırdı, cevabında bulundu. Enmar: Ben devenin ürkek olduğunu, otları bol ve toplu olan yerleri adamakıllı otlamadan kötü olan yeri otlamasından anladım, dedi. Kâhin onların bu açıklamalarını işittikten sonra Arab'a: bunlar almamışlar, deveni başka yerde ara, dedi.

Afaa bundan sonra onların kim olduklarını sordu. Onlar kendilerini tanıttıktan sonra kâhin onları: Hoş geldiniz, safa geldiniz, diye karşıladı ve: Sizler bu derece zekâ sahibi, derin düşünceli adamlar olduğunuz halde, nasıl oluyorda bana başvuruyorsunuz? dedikten sonra yemekler getirdi, birlikte yiyip içtiler. Bu sırada Muzar: Ben hayatımda bundan daha hoş ve güzel şarap içmedim, üzümün çubukları bir mezarın üzerinde büyütülmemiş olsa idi ne iyi olurdu, dedi. Râbi'a: Benim, hayatımda bu etten daha hoş bir et yediğim yoktu, hayvan köpek sütü ile beslenmemiş olsa idi daha iyi olurdu, dedi. İyad: Ben bugün gördüğüm zattan daha asîl ve şerefli kimse görmedim, ancak gördüğüm bu zat kendi babasından başkasına nispet edilmektedir, dedi. Enmar: Ben bugüne kadar bizim ihtiyaçlarımıza yarıyan bu derece faydalı sözler işitmemiştim, dedi. Afaa onların bu sözlerini işittikten sonra şaştı. Kâhin anasının yanına gelerek Enmar'ın sözlerini ona anlattı, anası kendisinin bir hükümdarla evli olduğunu, hükümdarın çocuk yapmadığını, hükümdarlığın elden gitmesinden korkğu için misafiri olan beyle cinsi münasebette bulunduğunu ve bundan sonra gebe kaldığını

söyledi. Kadın, işlerine bakan vekilharcından soruşturdu. Vekilharcı: Ben üzüm çubuğunu babanın kabri üzerine diktirmiştim, dedi. Et hakkında da çobandan sordu. Çoban, o etin köpek sütü ile beslenen koyunun eti olduğunu söyledi. Kâhin bu bilgileri aldıktan sonra Muzar'dan: Bu şarabın yapıldığı üzüm çubuğunun kabir üzerinde büyütülmüş olduğunu nerden anladın? diye sorduğunda, o: Şarabı içtikten sonra şiddetli bir susama duyduğumdan anladım, dedi. Rabi'adan: sen koyunun köpek sütü ile beslenerek büyütülmüş olduğunu nerden anladın? dediğinde, o da birtakım sözler söyledi. Bundan sonra kâhin, onlara hallettirmek istedikleri işi anlatmalarını emretti. Onlar babalarının vasiyetlerini anlattılar. Kâhin, kırmızı çadır, altın ve develerin Muzar'a, siyah çadır ile karayağız atların Rabia'ya, kır saçlı hademe ile aklı karalı alaca renkli hayvanların İyad'a, toprak ile dirhemlerin Enmar'a vasiyet edilmiş olduğuna hükmetti.

İbn Nizar

Muzar Nizar'ın oğludur. Rivayete göre Nizar Ebu İyad, diğer bir rivayete göre de Ebu Rabia künyesini taşırdı. Anası Mua'ne olup Cevşem bin Cülhüme bin Amr'ın kızıdır. Ana ve baba bir doğma kardeşleri Kanas, Kunasa, Senam, Haydan, Cüneyd, Cünade, El-Kahm, Ubeydurrihmmah, El-Urf, Avf, Şekk, Kuzaa'dır. Maad Ebu Nizar künyesini taşırdı. Evlâdından birkaçının nesilleri kesilmiştir.

İbn Maad

Nizar Maad'ın oğludur. Hişam'a göre Maad'ın anası El-Lihm'in kızı Mehdet'tir. Onun nesebi El-Lihm bin Celhab bin Cedis, şeklinde nakledilmiştir. Diğer bir rivayete göre o, Tasim'in, diğer bir rivayete göre de Tavsem'in oğludur. Bu zat ise Tanrı dostu İbrahim bin Yaksan'ın oğullarındandır. Bize Hâris bin Muhammed söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Sa'd, onlara da Hişam bin Muhammed, ona Muhammed bin Abdurrahman Aclânî şunu söylemiştir: Maad'ın baba ve ana bir doğma kardeşlerinden biri de Deys'dir. Deys, Akk'ın kendisidir. Bir rivayete göre de o, Deys bin Adnan' dır, Aden de Adnan'nın oğludur. Neseb bilginlerinden bazılarına göre Aden, Aden şehrinin sahibi olup, bu şehrin ahalisi de onun evlâdından idi. Fakat, nesli kesilmiştir. Ebyen ile Ubey bin Adnan da onun kardeşlerindendir. Bazıları onun Ebyen şehrinin sahibi olduğunu söylerler. Ebyen ahalisi onun evlâdındandır. Bunların da nesilleri kesilmiştir. Üdd bin Adnan'ın nesli de kesilmiştir. Zahhak ile Ayy de onun kardeşlerindendir. Bunların hepsinin anaları Maad'ın anasıdır. Neseb bilginlerinden bazılarına göre Akk, Yemen toprağındaki Semran'a gitmiş ve kardeşi Maad'ı bırakmıştı. Hazura ahalisi Şuayb' bin Zi Mehdem Hazuri'yi öldürdükten sonra yüce Tanrı bir azap olmak üzere onlara Buhtunnasar'ı musallat etti. Bunun üzerine Ermiya ile Erhiya Yemen'den

çıktıkları vakit Maad'ı da kendileri ile birlikte götürdüler. Savaşlar sona erdikten sonra Maad'ı Mekkeye iade ettiler. O gelmeden önce Adnan oğullarından olan kardeşleri ve amcaları Yemen topluluklarına katılmış ve Yemenli kadınlarla evlenmiş bulunuyorlardı. Yemenliler Cürhüm'ün neslinden oldukları için onları esirgemeye başlamışlardı. Buna şairin şu iki beyti delil olarak gösterilmektedir.

«Biz Deys kardeşlerimizi ve Akk'ı Semnan'da bırakmıştık. Onlar oraya gittiler. Onlar Adnan oğullarından idiler. Fakat aralarındaki bağlılığı kaybettikleri için ortadan kayboldular.

İbn Adnan

Maad, Adnan'ın oğludur. Adnan'nın baba bir doğma iki kardeşi olup biri Nebit, diğeri Amr'dı. Tanrı elçisi Muhammed'in (S. A. M.) nesebi yukarıda anlattığım gibi Maad bin Adnan'a ulaşmaktadır. Bu hususta soy bilginleri arasında ihtilâf yoktur. Bana Yunus bin Abdulâ'lâ, ona, Vehb, ona da Ebu-El Esved ve başkasından naklen İbn Lehi'a Tanrı elçisinin nesebini şöyle irad eder:

Muhammed bin Abdullah bin Abdulmuttalib bin Haşim bin Abdimenaf bin Kusey bin Kilâb bin Mürre bin Kâ'b bin Lü'ey bin Galib bin Fihr bin Mâlik bin Nazr bin Kinane bin Huzeyme bin Müdrike bin İlyas bin Muzar bin Nizar bin Maad bin Adnan bin Üded'dir. Tanrı elçisinin nesebinin geri kalan kısmı ihtilâflıdır. Zübeyr

bin Bekkâr: Bana Yahya bin Mikdad Zam'i söyledi, der. O, amcası Musa bin Yakub bin Abdullah bin Vehb bin Zam'a'dan, o, Tanrı elçisinin eşi olan halası Ümmi Seleme'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisinin Nesebi: — Maad bin Adnan bin Üded bin Zend bin Yera bin İrak Es-Sera'dır, diye söylediğini işittim. Zend, El-Hemeysa'dır. Yera. Nebit'tir, İrak Es-Sara, İsmail bin İbrahim'dir. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed, ona Muhammed bin Abdurrahman El-Aclâni söylemiş, o Musa bin Yakub Zamiî'den. o, halasından, o da büyükanası Mikdad bin Esved Behramî'nin kızından şunu rivayet eder: Tanrı elçisi (S. A. M.) nesebi hakkında: Maad bin Adnan bin Üded bin Yera bin İrak El-Sera'dır, buyurdu. Bize İbn İshak rivayetini Humeyd nakletti. O, bu haberi Seleme bin El-Fazl'dan, o İbn İshak'dan şöyle rivayet eder: Ensab bilginlerinden bazıları Tanrı elçisinin şeceresini: Maad bin Übed bin Mukavvim bin Nahur bin Tirah bin Yakub bin Yeşcüb bin İsmail bin İbrahim şeklinde zaptederler. İbn İshak sözlerine devam edip şöyle diyor: Kays bin Nâbit bin Kilâb bir şiirinde nesebini Kayzer'e ulaştırıyor. Soy bilginlerinden bazıları Adnan bin Mida bin Übed bin Kâb bin Ye'şcüp bin Ya'rub bin El-Humeysa bin Kayzer bin İsmail bin İbrahim şeklinde söylerler.

Bu neseb şeceresi eski bir ilim olup, kitap ehlinden alınmıştır. Muhammed bin Saib Kelbî ise bu hususta şöyle diyor: Bu haberi bana Hâris

söyledi, o Muhammed bin Sa'd'dan, o Hişam'dan nakleder. O: bana babamdan nakledip biri söyledi, fakat ben kendim, babamın bunu söylediğini işitmedim, bu habercinin sözüne göre babam Maad bin Adnan'ın neseb şeceresini şöyle nakletmiştir: Adnan bin Üded bin El-Humeysa bin Selman bin Avs bin Buz bin Kamval bin Ubey bin El-Avvâm bin Naşid bin Hazza bin Bildas bin Yüdlâf bin Tabih bin Cahim bin Tahiş bin Mâhi bin Avfi bin Abkar bin Ubeyd bin Ed-Daa bin Hamdân bin Senber bin Yesribi bin Yakzan bin Yalhem bin Eraava bin Avfi bin Dişan bin Aysar bin Aknad bin İham bin Mukassir bin Nahis bin Zarih bin Şemi bin Mizzi bin Us bin Aram bin Kayzer bin İsmail bin İbrahim'dir. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Sa'd, onlara da Hişam bin Muhammed şunu söylemiş: Tedmür ahalisinden Ebu Yakub künyesini taşıyan biri vardır. O, İsrail oğullarından olup İslâmiyeti kabul edenlerden ve Yahudi kitaplarını okumuş bilgili bir kişi idi. O, bize şunu söyledi: Ermiya'nın kâtibi olan Baruh Narya eserinde Maad bin Adnan'ın nesebini tesbit etmişti. Maad'ın nesebi kitap ehilleri bilginlerince belli olup, eserlerinde yazılı idi. Bu bilginlerin eserlerinde yazılı olan bu adlar Tanrı elçisinin şeceresinde anılan isimlere benzerdi. Bu iki tesbit arasındaki fark, her halde arapça ile İbrancanın başkalığından ileri gelmektedir. Çünkü bu adlar ibrancadan tercüme edilmiştir. Bana Hâris söyledi, ona Muhammed bin Sa'd söylemiş.

O: bana Hişam bin Muhammed, Kusay'ın şu beytini okudu der:

«Neseb şeceremde Kayzer evlâdı ile Nebit'ler toplanmadığı takdirde, ben bir babanın oğlu sayılmam».

Kusay bu beytindeki Nebit ile İsmail'in oğlu Nebit'i kasteder.

Zübeyir bin Bekkâr: Bana Ömer bin Ebi Bekr söyledi, der, o, Zekeriyya bin İsa'dan, o da İbn Şihab'dan Maad'ın şeceresini şöyle nakleder: Maad bin Adnan bin Übed bin El-Humeysa bin Eshab bin Nebit bin Kayzer bin İsmail. Bazıları ise onun şeceresini şöyle irad ederler: Maad bin Adnan bin Übed bin Emin bin Şacib bin Salebe bin İtr bin Yerbah bin Muhallim bin El-Avvâm bin El- Mücemmil bin Raime bin El-Uykan bin İlle bin Elşahdud bin Ez-Zarib bin Akbar bin İbrahim bin İsmail bin Yezin bin Avsec bin El-Mut'im bin El-Tamh bin El-Kasver bin Atud bin Da'da' bin Mahmud bin Zâid bin Nedvam bin İtame bin Devs bin Hısm bin Nizal bin El-Kumyer bin El-Müşeccir bin Maaddi-Mürr bin Sayfi bin Nebt bin Kayzer bin İsmail bin İbrahim Halilür-Rahman.

Diğer neseb bilginleri ise şu şekilde zaptederler: Maad bin Adnan bin Übed bin Zeyd bin Yakdur bin Yakdum bin Humeysa' bin Nebit bin Kayzer bin İsmail bin İbrahim.

Diğer bir kısım neseb bilginleri ise şöyle tesbit ederler: Maad bin Adnan bin Üded El-Humeysa

bin Nebit bin Selman ki, o Selâman'dır, bin Haml bin Nebit bin Kayzer bin İsmail bin İbrahim.

Diğer bir kısım neseb bilginleri de şöyle tesbit ederler: Maad bin Adnan bin Übed bin El-Humeysa bin Eshab bin Sa'd bin Berih bin Nazir bin Hamil bin Minham bin Lafes bin Sabuh bin Kinane bin El-Avvam bin Nebit bin Kaydar bin İsmail.

Neseb bilginlerinden biri bana şunu söyledi: Arap bilginlerinden bir topluluk ile görüşmüştüm, onlar Maad'ın arapça olarak İsmail'e kadar 40 tane atasının adlarını ezberlemişlerdir. Onlar bu sözlerinin doğruluğuna Arap şiirlerini tanık göstererek isabet ediyorlardı. Bana bu haberi söyliyen neseb bilgini bunların naklettikleri adları kitap ehlinin yazıları ile karşılaştırmış, sayılarının birbirine uygun, fakat kelimelerin biri birinden farklı olduğunu görmüştü. O, bana bu adları imlâ ettirdi, ben de şu şekilde yazdım: Maad bin Adnan bin Übed bin Humeysa ki, o, Selman'dır, bin Emin bin Hemeytsa, o da Hemeydsa'dır, bin Şacib bin Selâmandır, o, Müncir Nebit'tir, onun Müncir adını alması Araplara Necire, yani bulamaç yedirmiş olmasından ileri gelmiştir. Çünkü Araplar onun zamanında yaşamışlardır. Bu neseb bilgini bu dâvasını Ka'neb bin Attab Riyahî'nin şu beyitiyle ispat etmektedir:

«Tayyi Uruğu beni zemmedip ayıplamak istiyor. Halbuki Tayyi'ler bizi ayıplamak derecesinden çok uzaktırlar. Onlar bizim Nebit zamanında hakir olduğumuzu anıyorlar.»

Nebit bin Evs, Saleb'dir. Bu neseb bilgini Salebiyye'lerin ona nispetle bu adı almış olduklarını söyler. İbn Bura ise Buz'dur. O, Itr El - Ataire lâkabını taşır. Putlara koyun kurban etmek adeti onun tarafından ihdas edilmiştir.

İbn Şuha, Sa'd'dır ve Sa'd-i Receb'dir, o, Receb ayında putlara kurban kesmeyi Araplar için dinî bir vazife yapmıştır. İbn Yamana, Kamval' dir. O, Berih-Nasıb lâkabiyle anılır. O, Süleyman bin Davud (ona salâvat ve selâmlar olsun) zamanında yaşamıştır. İbn Kesdana ise Muhallim'dir. O, Zül'ayn Harama'nın oğlu olup El-Avvam'dır. İbn Beldasa El-Muhtemil'dir. İbn Beldana Yüdlâf'tır. O, Ra'ime lâkabını taşır. İbn Tahba, El-Aykan'dır. İbn Cehimi ise Cahim ve İllet lâkablarını taşır. İbn Muhaşşi, Tahiş ve Şahdud (kötü huy) dur. İbn Ma'cali, Mahi'dir. O, Ez-Zarih olup Hatim en-Nar lâkabını taşır. İbn Akkara Afi'dir, bu da Cinlerin babasıdır. Akbar cinleri ona nispetle bu adı almışlardır. İbn Akara, Akır (boğazlıyan) dır. Camiüşşeml lâkabını alması onun hakimiyeti zamanında her korkanın emniyet içinde yaşamasından ve her dövülerek kovulanın yerine dönmüş, insanların sulh ve barış içinde yaşamış olmalarından ileri gelmiştir. İbn Beyda'i du'a (çağıran) dır. O. mutbahlar sahibi İsmail'dir. İsmail'in bu adı alması, hükümdar olduktan sonra Arap şehirlerinin her birinde ziyafet yurtları kurarak ahaliyi konuk etmesinden ileri gelmiştir. İbn İbdai, Ubeyd'dir. İlk önce mızrakla savaşan odur. Bundan dolayı

mızraklar ona nispet edilmiştir. İbn Hemada, Hamdan'dır. O kendisinin Zi El-A'vec adını taşıyan aygırına nispetle bu adı almıştır. El-A'veciyye adiyle anılanlar ona nispet edilmişlerdir. İbn Besrami, Besram'dır. O, Kasver (Aziz ve üstün) lâkabını taşır. İbn Ra'vani, Ra'va'dır. Da'daa (Otsuz çıplak yer) lâkabiyle anılır. İbn Akari, Akır bin Dasan'dır, Za'id adı ile de anılır. İbn Asar, Asır ve Neydevan (Meclisler sahibi) dir. Onun hükümdarlığı zamanında Beni Kazur dağılmış, devlet Nebit bin Kazur oğullarının elinden çıkmış, Beni Cavan bin Kadur evlâdı hakim olmuştur. Kazur, Kadur' dur. Fakat sonra tekrar devlet onların idaresine geçmiştir. İbn Kanada Kanar olup İyame adiyle anılır. İbn Samer, Behami'dir. O, Devs El-İtk lâkabı ile de anılır. Söyledikleri̇ne göre o, güzel bir zat idi. Araplar bundan dolayı: O, Devs' den de asîl ve güzel, derler. Bu söz iki anlam dikkate alınarak söylenmektedir. Bu iki anlamdan biri güzellik ile mertlik, diğeri eskiliktir. Cürhüm bin Falic ve Katura onun hakimiyeti zamanında helâk olmuşlardı. Çünkü Haram dairesinde azgınlık ve bozgunculukta bulundukları için Devs onları öldürdü. Ufak karıncalar kalanlarının izlerini takip edip onların kulaklarına dolarak yok etti. İbn Mukassır, Mukassırî'dir. Mukassır bir kaledir. Ona Nahıs da denilir. O, Nizal'dir. İbn Zareh, Kumeyr bin Semmî'dir. O, Semma'nın kendisidir. Müceşşir adiyle de anılır. Söylediklerine göre o, zamanının en âdil ve tebasını güzel bir siyasetle idare eden bir hükümdarı idi. Ümeyye İbn Ebi

Es-Salt Rum hükümdarı Herakl'e hitap ettiği beytinde Müceşşir hakkında şöyle diyor:

Müceşşir gibi âdil ol ki, tebaası onun hakkında: O, üzerine aldığı her şeyi bizim için tamamiyle yerine getirdi, demişlerdi.

İbn Mezra'ya Müher de denilir. İbn Sınıfa Semer'dir. O, Sâfi adiyle anılır ve yeryüzündeki hükümdarların en cömertidir. Ümeyye bin Ebi Es-Salt onun hakkında şöyle diyor: Hükümdar Sâfi bin Nebit Herakl ile Kayser'den daha yüksek ve daha cömerttir. İbn Ca'sem, Aram'dır. O, Nebit'in kendisi olup Kayser adiyle de anılır. Kayzer devlet sahibi demektir. İsmail oğullarından ilk önce hükümdarlık etmiş olan zat odur. İbrahim İbn Tarih olup Şeceresi: Azer bin Nuhur bin Saru bin Argu bin Abir bin Balig'dir. Balig süryanicede «bölen» demektir. Çünkü ademoğulları arasında yeryüzünü bölen odur. Balig Falicdir. Şeceresi: Falic bin Abir Şalih bin Erfahşez bin Sam bin Nuh bin Lemek bin Muttuşelek bin Ahnuh'dur. Ahnuh, peygamber İdris (ona salâvat ve selâmlar olsun) dir. İdris, Yered'in oğludur. Putlar onun zamanında yapılmıştır. O, İbn Mehlâil bin Kaunan bin Enuş bin Şis'tir. Şis, Tanrının bağışı anlamına gelir. O, Adem'in oğludur. Şis Habil'in ölümünden sonra babasının vasisi idi. Tanrının bağışı anlamına gelen Hibetullah, Hâbil kelimesinden yapılmıştır.

Biz, İsmail bin İbrahim ile Adem arasındaki ana ve babalar hakkında yukarıda bilgiler vermiştik. O çağların herbirinde cereyan eden

hâdiseler hakkında kendimize erişen haberleri de kısaca ve toplu olarak bu eserimizin yukarı kısımlarında nakletmiştik.

Hişam bin Muhammed Arapların: Pireler, babanız Enuş zamanındanberi tırmalamaya başladılar, günahlar da babamız Şit'in doğumundan sonra yasak edildi, dediklerini nakleder, Şit, süryanice Şis'tir.

Şimdi Tanrı elçisi (S. A. M.) ve onun nesebiyle ilgili olan haberlere gelelim.

Tanrı Elçisi

Abdulmuttalib Fil hâdisesinden sekiz yıl geçtikten sonra öldü. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona da Muhammed bin İshak söylemiş, o Abdullah bin Bekir'den şunu rivayet eder: Abdulmuttalib, Tanrı elçisini amcası Ebutalib'e tavsiye ederdi. Çünkü Ebutalib ile Tanrı elçisinin babası Abdullah ana ve baba bir doğma kardeşlerdi. Büyükbabası Abdulmuttalib öldükten sonra Tanrı elçisinin işleri amcası Ebutalib'e kaldı. Tanrı elçisi onun terbiyesine geçmişti. Tanrı elçisi amcasiyle beraber bulunurdu, Ebutalib Kureyş'in ticaret kervanı ile alış verişte bulunmak üzere Şam'a gitmeyi kararlaştırdı. Yol hazırlıklarını gördü. Söylediklerine göre amcası sefere çıkacağı zaman Tanrı elçisi ondan ayrılmak istemediği için üzüldü. Amcası ona acıdı ve: Tanrı adına and içerek onu da kendimle birlikte götüreceğimi, onun benden benim de ondan ayrılmıyacağımı teyid eylerim, dedi, yahut buna benzer

sözler söyledi. Tanrı elçisi amcasiyle birlikte yola çıktı. Kervan Şam toprağındaki Busra'ya geldi. Orada manastırda ibadetle meşgul olan Bahira adında bir rahip yaşardı. Bu rahip hıristiyan olup bilgi sahibi bir zattı. Bu manastırda kitaplarda yazılı ilimleri birbirinden naklen tevârüs eden rahipler eksik olmaz, bu rahiplerin küçükleri büyüklerinden bu ilimleri naklederlerdi. Kureyş' ler bu yıl Bahira'nın manastırı etrafına indikleri zaman, rahip onlara pek çok yemek hazırladı ki, sebebi de kervan kafilesi arasında bulunan Tanrı elçisinin, kafilede bulunanlardan ayrı olarak bir bulut tarafından güneşten muhafaza edilip gölgelendiğini oturduğu yerden görmüş olmasıdır. Kervan ilerliyerek Rahibin bulunduğu manastıra yakın bir yerdeki bir ağacın gölgesi altına indiler. Rahip bulutun ağacı gölgelediğini, ağaç dallarının Tanrı elçisine doğru eğilmekte olduğunu ve ağacın onu gölgelediğini gördü. Rahip bu hârika üzerine manastırdan indi, birini göndererek onların hepsini de yanına çağırdı. Rahip Tanrı elçisini gördüğünde ona dikkatle ve şiddetle bakmaya başladı. O, Tanrı elçisinin vücuduna bakıyor ve onda kitaplarında tarif ve tavsif edilen halleri görüyordu. Yolcular yemekleri yiyip dağıldıktan sonra, rahip Tanrı elçisinden uyanık iken ve uyuduğu vakit karşılaştığı halleri sormaya başladı. Tanrı elçisi sorulan suallere cevap veriyor, Rahip de bu cevapların kendi kitaplarından öğrendiği bilgilere uygun olduğunu görüyordu. Rahip bundan

sonra Tanrı elçisinin arkasındaki peygamberlik mührüne baktı. Bu mühür iki kürek kemiği arasında bulunuyordu. Cevaplar aldıktan sonra Bahire Tanrı elçisinin amcasına: Bu çocuk senin kimin oluyor? diye sordu. Ebutalib: oğlum, dedi. Rahip: Bu çocuk senin oğlun değil, onun babasının ölmüş olması icabeder, dediğinde, Ebutalib: evet, öz oğlum değil, kardeşimin oğludur, cevabında bulundu. Rahip: Babasına ne oldu? diye sordu, Ebutalib: Anası çocuğa hamile iken babası öldü, dedi. Bunun üzerine Rahip: Doğru söyledin, memleketine dön bu çocuğu Yahudilerden koru, Tanrı adına and içerek temin ederim ki Yahudiler gördükleri takdirde bu çocuğa kötülük etmek istiyeceklerdir. Çünkü onun istikbalde büyük bir mevkii olacaktır, onu çabuk şehrine götür, diye tavsiyelerde bulundu. Rahibin bu tavsiyesi üzerine Ebu Talib onu Mekke' ye götürdü. Hişam bin Muhammed Ebu Talib'in, Tanrı elçisini 9 yaşında iken Şam toprağındaki Busra şehrine getirmiş olduğunu söyler.

Bana El-Abbas bin Muhammed söyledi, ona ve arkadaşlarına Ebu Nuh, onlara da Yunus bin Ebi İshak söylemiş, o Ebu Bekir bin Musa' dan, o da Ebu Musa'dan şunu rivayet eder: Ebu Talib yanında Tanrı elçisi (S. A. M.) olduğu halde, Şam'a gitmek üzere yola çıktı. Kureyş'in ileri gelen ihtiyarları da bu sefere katılmışlardı. Onlar rahip Bahire'nin manastırı yakınına gelerek oraya indiler, yüklerini çözdüler, rahip de onların yanına geldi, halbuki bundan önceleri bu rahip onların

yanına inmez ve iltifatta bulunmazdı. Rahip yüklerini indirirken onların arasında dolaşmaya başladı. Tanrı elçisinin yanına geldiğinde onun elinden tutarak: İşte bu çocuk âlemlerin ulusudur, âlemler Rabbi'nin elçisidir. Tanrı bu çocuğu âlemlere rahmet olmak üzere gönderecektir, dedi. Bunun üzerine Kureyş'in ulular rahipten: Sen onun bu vasıfları şahsında toplamış olduğunu nereden biliyorsun? diye sorduklarında rahip şu cevabı verdi: Siz yokuşa yaklaştığınız zaman, bir tanesi kalmadan bütün ağaçlar ve taşlar ona secde ettiler, ağaçlar ile taşlar ise ancak bir peygambere secde ederler, ben onun Tanrı elçisi olacağını arka kaburgalarının aşağı tarafında bulunan elma şeklindeki mühründen anlıyacağım dedi. Rahip bundan sonra manastıra döndü. Onlar için yemek hazırladı. Onları yemeğe çağırmak üzere yanlarına geldiğinde Tanrı elçisi otlakta develeri otlatıyordu. Rahip: çocuğu çağırmız, dedi. Tanrı elçisi onların yanlarına dönerken bir bulut onu gölgeliyordu. Rahip: Bakınız bulut onu gölgelemektedir, dedi. Kervanda bulunanların yanlarına geldiğinde, ondan önce herkes ağacın gölgesinde oturmuş olduğu için çocuğa yer kalmamıştı. Tanrı elçisi bir yere oturduktan sonra, ağacın gölgesi ona doğru eğilip onu gölgeledi. Tanrı adına and içerek diyorum ki, bu çocuğu Rumlar idaresindeki yerlere götürmeyiniz. Rumlar onu gördükleri vakit kitaplarında yazılı olan vasıfları ile tanır ve öldürürler, dedi. Bu sırada Rum memleketinden yedi adam geldi. Rahip onları

karşıladı. Onlardan ne maksatla gelmiş olduklarını sordu. Onlar: Tanrı tarafından gönderilecek peygamber bu ayda zuhur edecektir bu hâdiseyi, anlamak üzere her yolun üzerine adamlar gönderildi, biz de bu peygamber hakkında bir haber almak üzere senin manastırının yanından geçen yola memur edildik, cevabında bulundular. Rahip onlardan: Siz arkanızda kendinizden daha hayırlı olan birini bıraktınız mı? diye sorduğunda onlar: Biz senin yanından geçen yolu tercih ederek bu yolu seçtik, dediler. Rahip onlara: Tanrı bir işi irade ettiğinde herhangi bir kişinin buna mâni olabileceğine inanıyor musunuz ve bunu gördünüz mü? dediğinde onlar: Hayır cevabında bulundular. Onlar Bahire'ye tabi olarak onun yanında kaldılar. Rahip tekrar Kureyş'lerin yanına gelip Tanrı adına and içerek: Rica ederim, aranızdan bu çocuğun velisi kimdir? söyleyiniz, dedi. Kervan ehli velisinin Ebu Talib olduğunu söylediler. Rahip Ebu Talib'den ısrarla ve Tanrı adını anarak çocuğu Mekke'ye götürmesini istiyordu. Rahibin bu ısrarı üzerine Ebu Talib onu Mekke'ye gönderdi, yanına Ebu Bekir ile Bilâl'i kattı, rahip ona yol yemeği olmak üzere peksimet ve zeytin hazırladı.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona da Muhammed bin İshak söylemiş, o, Muhammed bin Abdullah bin Kays bin Mahreme'den, o, Hasan bin Muhammed bin Ali bin Ebi Talib'den, o da babası Muhammed bin Ali'den, o, büyükbabası Ali bin Ebi Talib'

den şunu rivayet eder: Tanrı elçisinden şunu işittim: Ben cahiliyet çağında işlenen bir şeyi birkaç defa işlemek istedi isem, Tanrı beni o işten alıkoydu. Bundan sonra hiçbir türlü kötülük işlemek teşebbüsünde bulunmadım. Tanrı beni elçi yaparak gönderinceye kadar bu halim devam etti. Bir gece Kureyş'ten bir gençle birlikte Mekke'nin yukarı taraflarında develerimizi otlatıyorduk. Ben arkadaşıma: Develerime bakarsan ben de diğer arkadaşlarım gibi Mekke'ye giderek gece eğlencelerinde bulunmak istiyorum, dedim. Arkadaşım: Olur bakarım, dedi. Ben bu maksatla Mekke'ye geldim. Şehrin ilk evinde def, saz çalındığını işittim. Bu evde ne var? diye sordum: Falan bay filân bayanla evlenmiş, onların düğünleri yapılıyor diye, cevap verdiler. Ben bu eve girdim. Seyretmek üzere oturduğumda Tanrı bana uykuyu musallat etti. Uykuya daldım. Ancak güneşin tesiriyle uyanabildim. Arkadaşımın yanına döndüğümde, o benden ne yaptığımı sordu. Ben ona bir şey yapmadım dedim, uyku basarak uyuduğumu anlattım. Başka bir gece yine arkadaşımdan develerime bakmasını rica ettim. Arkadaşım ricamı kabul etti. Ben de o gece Mekke'ye geldim. Toplantıya girip oturduktan sonra Tanrı bana yine uyku musallat etti. Tanrı adına and içerek ancak güneşin sıcaklığı ile uyanmış olduğumu teyid ederim. Arkadaşımın yanına döndüğümde benden ne yaptığımı sordu. Ben olup biteni anlattım. Bundan sonra hiçbir kötü

işe teşebbüs etmedim. Nihayet yüce Tanrı bana peygamberlik şerefini bağışladı.

Tanrı elçisinin Hatice ile evlenmesi

Hişam bin Muhammed, Tanrı elçisinin Hatice ile evlendiğinde 25, Hatice'nin 40 yaşında olduğunu söyler. Bana İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan nakledip Seleme şunu söylemiştir: Huvaylid bin Eseb bin Abdül'uzza bin Kusay'ın kızı Hatice şeref ve servet sahibi tüccar bir kadındı. O, başkalarına mal ve para vererek ticaret eder, onlara kârdan belli bir hisse ayırarak kârları paylaşırdı. Kureyş tüccar bir kavimdi. Hatice Tanrı elçisinin (S. A. M.) doğru sözlü, pek emniyetli, yüksek ahlâklı olduğunu işittikten sonra ona adam göndererek, Şam'a gidip alış verişte bulunmak üzere mal ve para vereceğini, kârdan, başkalarına verdiğinden ziyade hisse ayıracağını bildirdi. Kölesi Mersere'yi yanına katacağını söyledi. Tanrı elçisi onun bu teklifini kabul etti. Hatice'den mal alarak yanında Meysere olduğu halde, Şam'a gitti. Tanrı elçisi rahiplerden birinin manastırına yakın bir yere indi. Rahip başını Meysere'ye doğru uzatarak: Bu ağacın altına inen zat kimdir? diye sordu. Meysere: Bu zat Harem ahalisinden ve Kureyş'ten bir kişidir, cevabında bulundu. Rahip ona: Bu ağacın altına inen zat şüphesiz bir peygamberdir dedi. Tanrı elçisi getirdiği mallarını satıp, alacaklarını aldıktan sonra yanında Meysere olduğu halde, Mekke'ye döndü. Söyle-

diklerine göre Meysere günün sıcak zamanında sıcak bastığı vakit yoluna devam ederken Tanrı elçisini iki meleğin gölgelediğini görüyordu. Tanrı elçisi getirdiği malları Hatice'ye teslim etti. Hatice malları bir kat fazla yahut buna yakın bir fiyatla sattı. Meysere Hatice'ye Rahibin sözlerini ve iki meleğin Muhammed'i gölgelediğini anlattı. Hatice akıl ve idrakle iş gören şerefli ve zeki bir kadındı. Tanrı onun daha ziyade saygılı olmasını irade etti. Söylediklerine göre Hatice Meysere'den bu sözleri işittikten sonra Tanrı elçisine adam göndererek: Ey amcamın oğlu! Akrabalığından, kavmin arasında asîl ve şerefli olmandan, ahlâkının iyiliğinden ve doğru sözlü olmandan dolayı kendimi sana arzediyorum, diye söyledi. Hatice o zaman Kureyş kadınları arasında neseb bakımından en üstünü, şeref ve servet cihetinden de en yükseği idi. Kavminden herkes, elinden gelse onunla evlenmeyi şiddetle arzu ediyordu. Hatice Tanrı elçisine kendisiyle evlenmeyi arzettikten sonra Tanrı elçisi bunu amcalarına söyledi. Amcası Hamza bin Abdulmuttalib onunla birlikte Huvaylid bin Esed'in katına geldi. Ondan Tanrı elçisi için Hatice'ye talib oldu. Tanrı elçisi Hatice ile evlendi. İbrahim'den başka bütün çocukları Hatice'den doğdu ki, bunlar: Zeynep, Rukıyye, Ümmi Külsüm, Fatıma, Kasım, Tahir ve Tayyib'tir. Tanrı elçisi Kasım'a nispetle Ebul Kasım künyesini taşır. Kasım, Tahir ve Tayyib cahiliyyet çağında öldüler. Kızlarının hepsi İslâmiyet çağını idrak

edip müslüman oldular ve Tanrı elçisiyle birlikte Mekke'den Medine'ye hicret ettiler. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Sa'd, onlara Muhammed bin Ömer, onlara da Ma'mer ve başkaları söylemiş, onlar İbn Şihap Zühri'den naklederler. Bu haberi memleket ahalisinden başkaları da rivayet etmişlerdir. Haber şudur: Hatice, Tanrı elçisiyle birlikte Kureyşten diğer birini Tihame'deki Hubaşe panayırına gönderdi.

Hatice'yi Tanrı elçisiyle evlendiren zat, Hatice'nin babası Huvaylid'dir. Aracılık eden de Mekke'de doğmuş olan bir köle kadındır. Hâris sözüne devam edip: Sa'd bana, Vakidî'nin bu sözlerin hepsinin yanlış olduğunu söylediğini anlattı, der. Vakidî diyor: Başka ravîler şunu da söylerler: Hatice Tanrı elçisine aracı göndererek ona kendisiyle evlenmek teklifinde bulundu. Hatice şeref sahibi bir kadındır. Bütün Kureyş erkekleri onunla evlenmeye can atardı, maksatlarına erişmek için para harcamışlardı. Hatice ise babasına sarhoş oluncaya kadar şarap içirdi, bir inek kestirdi. Babasına koku sürdü, Yemen'in kıymetli kumaşlarından (Habre) den dikilen libaslar giydirdi. Hatice bundan sonra amcalariyle birlikte Tanrı elçisini çağırttı. Onlar Huvaylid'in yanına geldiler, kızına talip oldular, o da kızını Tanrı elçisiyle evlendirdi. O, ayıldıktan sonra: Bu hayvan ne münasebetle kesildi! Bu hoş koku ve bu alaca ve nakışlı kumaş nedir? diye sorduğunda, Hatice babasına: Sen beni Muhammed

İbin Abdullah ile evlendirdin diye cevap verdi. Babası: Benim seni onunla evlendirdiğim yok, Nasıl onunla evlendirebilirim ki, Kureyşin uluları sana talip oldukları zaman bile onlarla evlendirmedim, dedi. Vakidî bu söz ve haberlerin doğru olmadığını söyledikten sonra: Bizim tesbit ettiğimize göre Hatice'yi Tanrı elçisi ile evlendiren zat amcası Amr bin Esed'dir, der. Hatice'nin babası ise Ficar savaşından önce ölmüştür. Vakidî bu rivayeti Muhammed bin Abdullah bin Müslim senedi ile babasından, o da Muhammed bin Cübeyr bin Mut'im'den, diğer bir senetle de Ebu Ez-Zinâd yoliyle Hişam'dan, o, Hişam bin Urve'den, o da babası yoliyle A'işe'den, diğer bir senetle de İbn Ebi Habibe'den, o, Davud bin El-Husayn'den, o da İkrime yoliyle İbn Abbas'tan rivayet eder. Bu rivayetlerin hepsinde de Hatice'yi Tanrı elçisiyle evlendiren zatın amcası Amr bin Esed olduğu, Hatice'nin babasının Ficar olayından önce öldüğü rivayet edilmektedir.

Ebu Cafer Taberî diyor ki: Hatice'nin konağı bugün dahi Hatice konağı adiyle tanınmakta olan bir evdir. Rivayete göre Muaviye bu konağı satın alarak içinde namaz kılınan mescid haline getirmiştir. Yapısı ise bugüne kadar değiştirilmeden eski şeklinde muhafaza edilmektedir. Eve girildiği vakit kapının sol tarafında bulunan taş ise, Tanrı elçisinin Ebu Leheb ile Adi bin Hamra Sakafî'nin evlerinden atılan taşlardan kendisini korumak üzere altında sak-

lanmış olduğu taştır. Taşın çapı bir arşın ve bir arşın bir karıştır. Bina, İbn Alkame evinin arka tarafındadır.

Tanrı elçisinin doğumundan peygamber olarak gönderilmesine kadar cereyan eden hâdiseler

Ebu Cafer Taberî diyor: Eserimizin yukarıdaki kısımlarında Tanrı elçisinin Hatice ile evlenmesine dair olan haberleri ve ihtilâfları anmıştık. Tanrı elçisinin Hatice ile evlenmesinden on yıl geçtikten sonra Kureyş'ler Kâbe'yi yıkarak yeniden yaptılar, bu rivayet İbn İshak'ın rivayeti olup, buna göre Kâbe'nin binası Tanrı elçisinin doğumunun 35 inci yılına raslamıştır. Kureyş'in Kâbe'yi yeni baştan yapmalarının sebebine dair olan haberi bize İbn Humeyd nakletti. O ve arkadaşları Seleme yoliyle İbn İshak'dan rivayet ederler. Kâbe, insan boyunda, temeli üzerine çöküp oturan bir bina idi. Kureyş'ler Kâbe'yi daha yüksek bina edip, onu tavanlamak istediler ki, sebebi şudur: Kureyş ve başka uruğdan bazıları Kâbe'nin hazinesini soymuşlardı. Bu hazine Kâbe içindeki bir kuyuda bulunuyordu.

Kâbe'de bulunan iki ceylân heykelinin hikâyesine dair olan haber Hişam bin Muhammed yoliyle onun babasından şöyle rivayet edilmektedir: Nuh kavmi Tufan sırasında suda boğulduğu vakit Kâbe göğe kaldırılmıştı. Tanrı, dostu İbrahim ile İsmail'e Kâbe'yi eski temeli üzerinde kurmayı emretti. Onlar yüce Tanrının Kur'anda

açıkladığı gibi Kâbe'yi bina ettiler. Tanrı kitabında bu hâdiseyi şöyle hikâye eder: «Hani İbrahim ile İsmail Kâbe'nin duvarlarını yükselttilerdi ve dua ederek dediler ki: Ey Rabbimiz, bizim ibadetimizi kabul eyle, çünkü duamızı işiterek niyetimizi bilen ancak sensin» (125: Bakara). Göğe kaldırıldıktan o güne kadar Kâbe'ye bakan, onu idare eden yoktu. Bundan sonra yüce Tanrı İbrahim'e oğlu İsmail'i Kâbe'de iskân etmesini emretti. Çünkü Tanrı, elçisi Muhammed (S. A. M.) sayesinde saygı kazandırmak istediği kimseleri şereflendirmeyi irade etmişti. Tanrı dostu İbrahim ile oğlu, Nuh zamanından sonra Kâbe'ye bakıyorlardı. Mekke o vakit susuz bir çölden ibaret olup etrafında Cürhüm'lerle Amalika'lar yaşıyordu. İsmail (A. m.) Cürhüm kabîlesinden bir kadınla evlendi. Bu münasebetle Amr bin Hâris bin Muzaz şöyle diyor: Biz babası en saygılı olan bir zatın kaynatası olduk, onun oğulları bizdendir, biz onların akrabasıyız. İbrahim'den sonra Kâbe, oğlu İsmail'e geçti. Ondan sonra Nebit tarafından idare olundu. Nebit'in anası Cürhümlerden idi. Nebit öldü. İsmail'in evlâdı çoğalmadığı için Cürhüm'ler Kâbe'nin idaresini onların elinden aldılar. Amr bin Hâris bin Muzaz bu hâdiseyi şu beyitte anar: «Biz Nebit'den sonra Kâbe'yi idare ederdik. O vakit iyilik hüküm sürüyordu».

Cürhüm'lerden ilk önce Kâbe'yi idare eden zat Muzaz'dır. Muzaz öldükten sonra Kâbe, büyüklerinden sonra küçükleri olmak üzere onlar

tarafından idare edile gelmiştir. Cürhüm'ler Mekke'de kötü ve çirkin işlerle meşgul oluncaya kadar onların idaresinde kalmıştır. Onlar Kâbe'nin şeref ve hürmetini giderdikten, Kâbe'ye bağışlanan ve sadaka olarak sunulan malları yedikten, Mekke'ye gelenlere zulümde bulunduktan, hattâ daha ileri giderek aralarından biri zina edecek yer bulamadığında Kâbe içinde zina ettikten sonra Kâbe'nin idaresi onların elinden çıkmıştır. İddia edildiğine göre Esaf ile Naile Kâbe içinde zina ettikleri için her ikisi taş olmuşlardır. Cahiliyet çağında Kâbe'de zulüm ve fuhuşta bulunulmaz, şeref ve hürmeti giderilmez, herhangi bir hükümdar Kâbe'nin hürmetini gidermeyi caiz görürse, bulunduğu yerde helâk olurdu. Mekke o zaman Nâse ve Bekke adlarını taşırdı. Kâbe'nin bu adı alması Mekke'de fuhuşla ve zulümle meşgul olanların boyunlarının kırılmasından ileri gelmiştir. Cürhüm'ler fuhuş ve zulümlerine son vermeyince Tanrı onları belâlara katlandırdı. Amr bin Amîr oğulları Yemen'den dağıldıktan sonra Hârise bin Amr oğulları Tihame'de yerleştiler. Bundan dolayı onlar Huzaa adı ile anıldılar ki, kesilmiş parçalar demektir. Huzaa kabîlesi Amr bin Rabia bin Hârise oğulları ile Afsa bin Hârise oğullarından Eslem, Malik ve Melkan'dan kurulmuştur. Tanrı bu fuhuş ve zulümlerinden dolayı Cürhüm'lere burun kanaması hastalığı ile karıncaları musallat etti. Bu hastalık ile karıncalar onları mahvetti. Huzaa kabîlesinden sağ kalanları Mekke'den çekilip git-

meye karar verdiler. O zaman bunların reisleri Amr bin Rabia bin Hârise idi. Amrın anası Âmir bin Hâris bin Muzar'ın kızı Füheyre'dir. Amîr bin Hârise yenilerek çekilip gideceklerini anladıktan sonra Kâbe'deki iki ceylân heykeli ile karataş'ı dışarıya çıkardı ki, maksadı bunları vesile edip tövbe etmek ve tövbesinin kabulünü istemekti. O bu sırada şu beyti okuyordu:

«Ey İlâhımız, Cürhüm'ler senin kullarındır. diğer kavim ve uruğların eski olan şeref ve asaletleri yoktur. Cürhüm'lerin ise şeref ve asaletleri eskidir. Onlar eskidenberi senin memleketini bayındırlamaktadırlar».

Fakat, Amr'ın bu duası kabul olunmadı. O bunun üzerine iki ceylân heykeli ile kara taşı Zemzem kuyusuna attı. Kuyuyu doldurarak gömdü. Cürhüm'lerden sağ kalanlar Mekke'den çıkarak Cüheyne kabîlesine ait olan topraklardan bir yere inmişlerdi. Dehşetli bir sel onları götürdü. Ümeyye bin Ebi Es-Salt bu hâdiseye şu beyitle işaret eder:

«Cürhümler bir zamanlar Tihame'de yaşarlardı. Onları İzam ovasından akan seller götürdü».

Cürhüm'ler Mekke'den çekilip gittikten sonra Kâbe Amr bin Rabia tarafından idare olundu. Kusay oğulları ise Kâbe'nin Amr bin Hâris Gabşani tarafından idare edilmiş olduğunu söylerler.

Amr kendisi: Cürhüm'lerden sonra Kâbe'yi biz idare ettik, onu her asî ve dinsizden temizli-

yerek imar ettik, Mekke ovası öyle bir ova ki, onun kuşuna ve yabani hayvanlarına dokunmak yasaktır. Biz onun valileri olup, aldatmadan onun hürmetini koruyoruz, der. Amîr bin Hâris bu münasebetle şöyle diyor:

Hacun ile Safa arası hiçbir insan yaşamamış ve gece sohbetlerinde bulunulmamış gibi boş ve insanlardan hâlidir. Evet, biz bir vakitler bu kutlu yerin ahalisi idik. Fakat bizi gecelerin değişen, mahvedici ve zamanın yenilenen felâketleri ve hâdiseleri yok etti. Ey ahali göç edip gidiniz. Burada kaldığınız takdirde, günün birinde bizim yanımıza gelemiyecek bir hale maruz kalacaksınız. Biz de sizin gibi kişiler idik. Zamanın kötü hâdiseleri bizim halimizi değiştirdi. Siz de bir vakit bizim halimize katlanacaksınız. Ölmeden önce atları koşturunuz ve dizginlerini gevşetiniz, Ahiretiniz için hayırlı amellerde bulununuz. Dünyada iken ahiretiniz için gereken nesneleri ve ihtiyaçlarınızı temine çalışınız ki, bizi parçalıyan hâdiseler sizi de mahvetmesin.

Cürhüm'lerden sonra Huzaa'lar Kâbe'nin idaresini ellerine aldılar. Ancak üç vazife Muzar oğullarının idaresine verildi ki, biri Hacılara Arafat'tan inmek için izin vermekti. Bu vazife El-Gavs bin Mürr tarafından görüldü. Bu zat Sofa'dır. Arefe'den inmek zamanı geldiğinde Araplar: Ey Sofa! İzin ver de Arefe'den inelim, derlerdi. Muzar oğulları elinde bırakılan vazifenin ikincisi, kurban kesileceği günün sabahında hacılara Müzdelife'den Mina'ya doğru inmek emri-

mi vermek vazifesidir. Bu vazifenin başında Beni Zeyd bin Advan oğulları bulunuyordu. Onlardan bu işin başında bulunanların sonuncusu Ebu Seyyare Umeyle bin A'zel bin Halid bin Sa'd bin Hâris bin Vabiş bin Zeyd'dir... Üçüncüsü: Savaş ve baskınların yasak olduğu dört ayın vakitlerini tâyin ve geciktirmek vazifesi olup, El-Kalemmes tarafından görüldü. O, Huzayfe bin Fukaym bin Abid'dir ve Mâlik bin Kinane oğullarındandır. O öldükten sonra bu vazife onun oğullarının idaresine geçti.. Onlardan bu vazifenin başında bulunanların sonuncusu Ebu Sümame'dir. O, Cünade bin Ümeyye bin Kâlâ bin Huzayfe'dir. Onun vazife başında bulunduğu vakit İslâmiyet zuhur edip bu işi ortadan kaldırdı. Bundan sonra aylar tabiî hallerine göre hesap edildi. Tanrı bu ayları sağlam bir temele bağladı.

Maad oğullarının sayıları çoğaldı. Etrafa yayıldılar. Bu münasebetle Şair Mühalhil şöyle diyor:

Maad oğulları sakin oldukları vakitlerde yurdumuz olan Tihame zengindi.

Kureyş'e gelince onlar Mekke'den ayrılmadılar. Abdulmuttalib Zemzem kuyusunu kazarken Kâbe'ye ait olan iki ceylân heykelini meydana çıkardı. Bu heykelleri Mekke'den çekilip gittikleri vakit Cürhüm'ler gömmüşlerdi. Onun ve bu heykellerin hikâyesini eserimizin yukarı kısımlarında anlatmıştık.

Şimdi tekrar İbn İshak'ın rivayetine dönelim: Kâbe'den çalınan hazine Huzaa'nın Beni Mülayk

bin Amr kolundan olan Düveyk'in evinde bulundu. Kureyş'ler bu heykelleri çalanlar arasından onun elini kestiler. Kâbe'deki hazineyi soymakla Hâris bin Amîr bin Navfel, Ebu İhab bin Aziz bin Kays bin Süveyd Temimî ve Ebuleheb ibn Abdulmuttalib itham edilmişlerdi. Ebu İhab, Hâris bin Amîr bin Navfel bin Abdimenaf'ın ana bir doğma kardeşi idi. Kureyş'ler adı geçen bu zatların, çaldıktan sonra Kâbe'nin hazinesini Benî Müleyk'in azadlıları olan Düveyk'in eline vermiş olduklarını iddia ederlerdi. Kureyş'in bu ithamı üzerine onlar hazinenin Düveyk'in evinde olduğunu açıkladılar. Bunun üzerine Düveyk'in eli kesildi. Rivayete göre Kureyş, hazinenin Hâris bin Amîr bin Navfel bin Abdimenaf'ın elinde bulunduğunu açık bir surette bildikten sonra muhakeme olunmak üzere onu Arap kâhinlerinden birinin katına getirdiler. Kâhın, kendisinin bilgisini seci ile anlattı ve Kâbe'nin hürmetini giderdiği için onun on yıl müddetle Mekke'den uzaklaşmasına hüküm verdi. Söylediklerine göre Kureyş'ler onu mekke'den uzaklaştırmışlar, o, on yıl Mekke etrafında yaşamıştır.

Deniz, Rum tüccarlarından birine ait olan gemiyi sahile atmış ve parçalamıştı. Kureyşler bu geminin ahşabını alarak bu enkazı Kâbe'yi tavanlamaya tahsis ettiler. Kıbtı'lardan bir marangoz Mekke'de yaşıyordu. Marangoz Kâbe'yi onarmak için gereken bazı hazırlıkları tamamladı. Kâbe'ye bir şekil verdi. Bir yılan Kâbe için-

deki kuyudan çıkarak Kâbe'nin duvarı üzerine binerdi. Kâbe'ye armağan edilen ve sadaka olarak sunulan her şey, her nesne bu kuyunun içinde saklanırdı. Onlar bu yılandan korkarlardı. Çünkü bu yılan kendisine yaklaşan herkese saldırmaya ve dişleri ile ısırmaya hazırlanıyor, ağzını açıyordu. Yılan bir gün itiyad ettiği gibi Kâbe'nin duvarı üzerine çıkmıştı, bu sırada Tanrı ona bir kuş musallat etti. Bu kuş, yılanı kaptığı gibi alıp götürdü. Bunun üzerine Kureyş: Tanrının, Kâbe'nin binasından razı olduğu ümit olunur, yanımızda uygun bir usta da var, gereken ahşabı da hazırlamışız, Tanrı bizi yılandan da kurtardı, diye konuştuktan sonra Kâbe'yi yeni baştan yapmaya karar verdiler. O zaman Ticar savaşından onbeş yıl geçmiş, Tanrı elçisi 35 yaşına basmıştı. Kureyş'ler binayı yıkarak yeni baştan yapmaya ittifakla karar verdiklerinde Ebu Veheb bin Amr bin A'iz bin İmran bin Mahzum ayağa kalkarak Kâbe'nin duvarındaki taşlardan birini aldı, fakat taş elinden sıçrıyarak eski yerine döndü. Bunun üzerine o: Ey Kureyş, Kâbe'nin binası için bağışlıyacağınız mal ve paraları en temizinden ve helâl olarak kazandığınızdan veriniz, orospuluk ve zina mukabilinde ve zulüm yolu ile alınan paraları bu bağışlarınıza karıştırmayınız, dedi. İbn İshak: Bu haberleri rivayet edenlerden bir kısmı, bu sözleri El-Velid bin Mugire'ye atfederler, der. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, onlara da Abdullah bin Ebi Nüceyh Mekkî yoliyle İbn İshak, Abdullah

bin Safvan bin Ümeyye bin Halef'ten şunu rivayet eder: Abdullah, Ca'de bin Hübeyr bin Ebi Veheb bin Amr bin A'iz bin İmran bin Mahzum'un oğullarından birinin Kâbe'yi tavaf etmekte olduğunu gördüğünde onun kim olduğunu sordu. Tavaf eden zatın Ca'de bin Hübeyr'in oğlu olduğunu söylediklerinde, o: Kureyş Kâbe'yi yapmak üzere toplandıkları vakit onun büyük babası Kâbe'nin taşlarından birini eline almıştı. Taş onun elinden sıçrıyarak eski yerine döndü. Bunun üzerine onun büyükbabası: Ey Kureyş'liler, Kâbe'nin binası için ancak doğru yol ile kazandığınız mal ve paralardan veriniz, orospunun mihrini ve tefecilik ve zulüm yoliyle elde etmiş olduğunuz paraları karıştırmayınız, dedi. Ebu Veheb, Tanrı elçisinin babasının dayısıdır. O, şeref sahibi bir zattı.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, onlara da Muhammed bin İshak şunu söylemiştir: Kureyş'ler Kâbe'yi yeni baştan kurarken yapı işlerini aralarında bölüştüler kapı tarafı Beni Abdi Menaf ile Zühre oğullarına: Hacer-i Esved karataş ile Yemen tarafı köşesi Beni Mahzum'a, Teym ve onlarla birleşen Kureyş uruklarına, Kâbe'nin arka tarafı beni Cümeh ile Beni Sehm'e, El-Hicr, diğer tâbirle El-Hatım tarafı, Abdud'dar bin Kusay ile Beni Esed bin Abdül'uzza bin Kusay ve Adi bin Kâb oğullarına isabet etmiştir. Fakat toplanan halk Kâbe'yi yıkmaktan korktular. Bunun üzerine El-Velid bin Mugire: Ben yıkmaya başlayacağım, dedikten

sonra taşçıların kullandıkları kazmayı eline alıp ayağa kalkarak: Ey Tanrım korkutma, biz iyilikten başka bir şey kastetmiyoruz, diye dua etti ve iki rüküm arasındaki yeri yıkmağa başladı. Halk yıkma işine iştirak etmeden; bu gece bekleyelim, El-Velid bu işten dolayı bir felâkete uğrarsa Kâbe'yi yıkmaktan vazgeçeriz, yoksa biz de hissemize düşen kısımlarını yıkarız, çünkü bu takdirde Tanrının bu işimizden razı olduğu anlaşılmış olur, diye konuştular. El-Velid sabah olduğunda yine işine başladı. Halk, ona bir şey olmadığını gördükleri için onunla birlikte Kâbe'nin duvarlarını yıkmaya başladılar. Temele kadar olan kısımlarını yıktılar. Temele geldiklerinde yeşil renkli taşlara rasgeldiler. Bu taşlar bitişik olan dişler gibi bir birine yapışmış bir halde idi.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, onlara da hadîs rivayet eden birinden naklen İbn İshak söylemiştir. Kureyş'ten, Kâbe'yi yıkmak işine iştirak edenlerden biri iki taş arasına demir kazık soktu. Maksadı taşlardan birini koparmaktı. Taş yerinden oynadığı vakit bütün Mekke titredi, bunun üzerine çalışanlar temeli yıkma işine son verdiler. Bundan sonra Uruğlar Kâbe'nin binası için taşlar yığmaya başladılar, her uruğ gereken taşları ayrı ayrı topluyordu. Bunlar toplandıktan sonra yapıya başladılar. Yapı işi karataş'ın bulunduğu köşeye gelince aralarında çekişme ve husumet başgösterdi. Her uruğ kara taşı kendisi kaldırarak yerine koymak istiyordu. Bu yüzden her uruğ savaşa ha-

zırlanmak için bir tarafa çekildi. Andlaştılar ve savaşmak üzere birbirine söz verdiler. Abdüddar oğulları kanla dolu bir tekne getirdiler, bundan sonra Adi bin Kâ'b oğulları ile ölünceye kadar savaşmak üzere anlaştılar. Ellerini teknedeki kana daldırdılar. Bundan dolayı onlar kan yalıyanlar adını aldılar. Kureyşli uruğlar dört beş geceyi bu halde geçirdiler. Bundan sonra mâbette toplanarak konuştular, insafa gelerek savaştan vazgeçtiler. Bu haberleri rivayet edenlerden biri: o zaman Kureyş'in en ihtiyarı olan Ebu Ümeyye bin Mugire onlara: Aranızdaki ihtilâfı halletmek üzere mâbede ilk önce gireni hakem yapınız, onun hükmiyle iş görünüz, dedi, der. İlk önce onların yanına gelen Tanrı elçisi oldu. Onu gördüklerinde: O sadık bir zattır, biz onun hükmüne razıyız, gelen Muhammed'dir, dediler. Tanrı elçisi yanlarına geldiğinde kararlarını ona anlattılar, Tanrı elçisi: Haydi bir elbise getirin dedi. Kara taşı alarak kendi eliyle elbisenin üzerine koydu ve: Her uruğun temsilcisi elbisenin bir tarafından tutsun, dedi. Hep birlikte elbise içindeki taşı kaldırarak Kâbe'nin köşesine götürdüler. Bundan sonra Tanrı elçisi taşı alarak yerine koydu ve taşın üzerine duvarı örmeye başladı. Kureyş halkı Vahi gelmeden önce Tanrı elçisini Muhammed El-Emin adiyle anarlardı. Ebu Cafer Taberî diyor ki: Kureyş'ler Kâbe'yi Ficar savaşından 15 yıl sonra yeni baştan bina ettiler. Ficar savaşı Fil yılından 20 yıl sonra cereyan etmiştir. Bizden önce geçip giden İslâm bilginleri Tanrı elçisinin, pey-

gamberlik geldiği vakit kaç yaşında olduğu hakknda türlü fikirdedirler. Aralarından bir kısmı, Kâbe'nin Kureyş tarafından yeni baştan bina edilmesinden beş yıl geçtikten sonra, kırk yaşında iken peygamberlik gelmiş olduğunu söylerler.

Bana Muhammed bin Halef El-Askalânî söyledi, ona ve arkadaşlarına Hammad bin Seleme, onlara Ebu Hamra Ez-Zabibî, İbn Abbas'dan naklen şunu söylemiştir: Tanrı elçisine 40 yaşında iken peygamberlik geldi. Bize Amr bin Ali ile İbn Müsenna söyledi, onlardan her ikisine Yahya bin Muhammed bin Kays söylemiş, o Rabia bin Abdurrahman'a, Enes bin Malik'den: Tanrı elçisine 40 yaşında iken peygamberlik geldi, diye söylemiş olduğunu rivayet eder.

Bize El-Abbas bin El-Velid söyledi, ona babası, babası ile arkadaşlarına El-Evza'î, ona Rabia bin Ebi Abdurrahman söylemiş, o, Enes bin Malikten şunu rivayet eder: Tanrı elçisine 40 yaşına bastığı vakit peygamberlik geldi. Bana İbn Abdurrahim El-Berkî söyledi, ona ve arkadaşlarına Amr bin Ebi Seleme söylemiş, o, El-Evzai'den rivayet eder. Ona, Rabia bin Abdurrahman söylemiş, ona, Enes bin Malik: Tanrı elçisine 40 yaşında iken peygamberlik geldi demiştir. Bana Ebu Şurahbil söyledi, ona Ebu El-Yemân söylemiş, o, Enes bin Malik'ten şunu rivayet eder: Tanrı elçisine 40 yaşına bastığı vakit peygamberlik geldi. Bize İbn El-Müsennâ söyledi, ona ve arkadaşlarına El-Haccac bin El-Münhal, onlara Hammad, onlara da Amr bin

Dınar söylemiş; ona Urve bin Zübeyr: Tanrı elçisine 40 yaşında iken peygamberlik geldi, demiştir. Bize İbn El-Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına Haccac söylemiş, o Hammad'dan, o, Amr'dan, o da Yahya bin Cu'de'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi (S. A. M.) Fatma'ya şunu söylemiştir: Bana bundan önce Kur'an her yıl bir defa arzolunurdu, bu yıl ise iki defa arzedildi. Bu hal benim kalbimde ecelimin yaklaşmış olduğu fikrini doğurdu. Ailemden ilk önce bana yaklaşan sen olacaksın, dedi. Peygamber, kendisinden önce gönderilen peygamberin ömrünün yarısı kadar peygamberlik etmiştir. Benden önce gelen İsa 40 yıl yaşadı, ben onun ömrünün yarısı olan 20 yıl için gönderildim, demiştir. Bana Ubeyd bin Muhammed El-Varrak söyledi, ona ve arkadaşlarına Ravh bin Abbad, onlara Hişam söylemiş. Hişam ve arkadaşları İkrime yoliyle Abbad' dan şunu rivayet ederler: Tanrı elçisine (S. A. M.) 40 yaşına geldiğinde peygamberlik geldi. Peygamberlik geldikten sonra Mekke'de onüç yıl kaldı. Bize Ebu Küreyb söyledi, ona ve arkadaşlarına Ebu Üsâme ile Muhammed bin Meymûn Zafranî söylemişler, onlar Hişam bin Hassan'dan, o da İkrime yoliyle İbn Abbas'dan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Peygamber olarak gönderildi. 40 yaşında iken ona Kur'an inmeye başladı. Peygamber olduktan sonra Mekke'de 13 yıl kaldı.

Diğer bir kısım bilginler Tanrı elçisine 43 yaşında iken peygamberlik gelmiş olduğunu söylerler. Bu haberi rivayet edenler şunlardır: Bize

Ahmed bin Sabit Razî söyledi, ona ve arkadaşlarına Ahmed, onlara da Hişam'dan naklen Yahya bin Sa'id söylemiş, o, İkrime yoliyle İbn Abbas'dan şunu rivayet eder: Tanrı elçisine 43 yaşında iken Kur'an inmeye başladı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Yahya bin Sa'id'den naklen Cerir söylemiş, o, Said bin El-Müseyyeb'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisine 43 yaşında iken Vahi geldi. Bize İbn Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına Abdülvehhâb, onlara Yahya bin Said: Sadi'in yani İbn El-Müseyyeb'in, Tanrı elçisine ilk vahyin 43 yaşında iken gelmiş olduğunu söylediğini işittim, demiştir.

Tanrı elçisine peygamberliğin hangi gün ve hangi ayda gelmiş olduğuna dair haberler

Ebu Cafer diyor ki: Bize İbn Müsenna yoliyle Tanrı elçisinden nakledilen Sahih hadîsi Gaylan bin Cerir'den naklen Şu'be rivayet eder, o, bu hadîsi Abdullah bin Ma'bed Zimanî'den işitmiştir. O, Ebu Katade Ensarî'den rivayet eder: Tanrı elçisinden, pazartesi günlerinde oruç tutmak hakkında sorulduğu vakit, o: Ben pazartesi günü doğdum, pazartesi günü Peygamber olarak gönderildim yahut bana o gün ilk vahi geldi, buyurmuştur. Bize Ahmed bin Mansur söyledi, ona Hasan bin Musa El-Eş Yel söylemiş ve arkadaşları Ebu Katade yoliyle Ömer'den (Tanrı ondan razı olsun) şunu rivayet ederler: Tanrı elçisinden: Pazartesi günü oruç tutmanın sebebi nedir? sorulduğunda, o: Ben o gün doğdum, o

gün bana peygamberlik geldi, buyurdu. Bize İbrahim bin Said söyledi, ona ve arkadaşlarına Musa bin Davud söylemiş. O, İbn Lehi'a'dan, o Halid bin Ebi-İmran'dan, o da Hanes Sanaî yoliyle İbn Abbas'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi (S. A. M.) pazartesi günü doğdu, ona pazartesi günü peygamberlik geldi.

Ebu Cafer diyor: Peygamberin pazartesi gününde doğduğunda ve pazartesi günü peygamberlik geldiğinde ihtilâf yoktur. Ancak ilim mensupları bu pazartesinin hangi ayın hangi gününde olduğu hakkında türlü fikirdedirler. Onlardan bir kısmı ilk Kur'an ayetlerinin Ramazan ayının 18 inde inmeye başlamış olduğunu, diğer bir kısım da Ramazan ayının 24 ünde inmeye başladığını söylerler. Bu haberi rivayet edenler şunlardır: Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak: Bana bu haberi yalancılıkla itham edilmiyen biri, Said bin Ebu Trube'den naklen söyledi, demiştir. O, Katade bin Di'ame Sedûsî'den, o Ebu El-Celed'den, Kur'an' ın 24 Ramazanda inmiş olduğunu rivayet eder. Rivayetçilerden bir kısmı Kur'anın Ramazan ayının 17 sinde inmiş olduğunu söylerler. Bu iddiaların yüce ve adı kutlu olan Tanrının şu ayetinden istidlal ederler: «Eğer siz yüce Tanrıya ve kulumuz Muhammed'e hak ile bâtılı ayırdettiği günde, yani iki topluluğun karşılaştığı Bedir gününde indirdiğimiz ayet ve mucizelere iman etmişseniz buna inanınız, yüce Tanrı her şeye hakkiyle kadirdir» (Enfal: 24). Müşriklerle Müs-

lümanların karşılaştığı olay ise Ramazanın 17 inci gününün sabahında cereyan etmiştir.

Ebu Cafer diyor: Rivayet edildiğine göre Tanrı elçisi, adı kutlu olan Tanrı tarafından vahi ile Cebrail gönderilmeden ve ona gözükmeden önce, Tanrının fazıl ve rahmetiyle saygılı etmek istediği kimselere mahsus olan eser ve bilgileri görüyordu ki, eserimizin yukarı kısımlarında anlattığımız gibi, meleklerin onun karnını ve vücudunu kirlerden temizlemeleri bu cümledendir. Tanrı elçisi o zaman süt anası Halime'nin yanında bulunuyordu. Bir yerden geçtiği vakit taş ve ağaçların ona selâm vermeleri bu belgilerden biri idi. Bana Hâris bin Muhammed söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Sa'd, ona Muhammed bin Ubeydullah bin Ömer İbn El-Hattab söylemiş, o, Mansur bin Abdurrahman'dan, o anasından, o da Ebu Tecerat'ın kızı Berre'den şunu rivayet eder: Tanrı onu saygılı etmeyi ve peygamberlikle şereflendirmeyi irade ettiği vakit, Muhammed, insanlardan uzaklaşır ve evlerin görünmiyeceği yerlere, dağ arkalarına ve ovaların içlerine dalar, yanlarından geçtiği her ağaç ve taş: Ey Tanrı elçisi sana esenlikler dileriz. diye onu selâmlar. o, sağ ve soluna ve arkasına bakar, kimseyi görmezdi.

Ebu Cafer diyor: Kavimler, Tanrının onu peygamber olarak göndereceği hakkında konuşurlar, her kavmin bilginleri kendi kavimlerine onun zuhur edeceğini bildirirlerdi. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin

Sa'd, ona Muhammed bin Ömer, ona da Ali bin İsa El-Hakemi söylemiş, o, babasından, o Amir bin Rabia'dan şunu rivayet eder: Ben Zeyid bin Nufeyl'den şunu işittim. Ben İsmail neslinden, Abdulmuttalib oğullarından bir peygamber geleceğini bekliyorum. Fakat onun çağına kadar yaşayacağımı ümit etmiyorum. Ben geleceğini ümit ettiğim bu Peygambere inanıyor, onu takdis edip onun peygamberliğine tanıklık ediyorum. Uzun ömürlü olup da onun çağını idrak edersen ona benden selâm söyle. Ben belli olsun diye onun vasıflarını da anlatayım, dedi. Ben: Haydi anlat dedim. O, gelecek peygamberin boyu uzun ve kısa da değildir. Saç ve kılları çok da az da değildir. Gözleri daima kırmızıdır. İki kürek kemiği arasında peygamberlik mührü vardır. Adı Ahmed'dir. O, bu şehirde (Mekke'de) doğar, Mekke'de iken ona peygamberlik gelir, kavmi onu şehirden çıkarır, onun kabulüne çağırdığı dini sevmezler. O, Yesrib'e (Medine'ye) hicret eder. Oraya hicret ettikten sonra dini yayılır. Sen onun hakkında aldatılmaktan sakın. Ben İbrahim dinini araştırmak üzere bütün memleketleri dolaştım. Kendilerine sorduğum Yahudi, Hıristiyan ve Mecusilerden her biri bana: Senin bu aradığın din, arkanda, yani geldiğin yerdedir, dediler, onu sana tavsif ettiğim gibi vasıfladılar. Onlardan her biri onun peygamberlerin sonuncusu olduğunu söylediler, diye sözünü bitirirdi. Amr diyor: Ben Müslüman olduktan sonra Tanrı elçisine Zeyd bin Amr'ın sözlerini naklettim. Selâmını söyledim. Tanrı el-

çisi onun hakkında rahmetler diledi, selâmını cevaplandırdı. Peygamber: Ben onun eteklerini sürükliyerek Cennette dolaştığını gördüm, dedi. Bana İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme söylemiş, o, İbn İshak'tan, o, yalancılıkla itham edilmiyen birinden, o da Osman'ın azadlısı Abdullah bin Kâb'dan şunu rivayet eder: Ömer bin Hattab, Tanrı elçisinin mescidinde oturduğu vakit Araplardan biri Ömer'i görmek üzere mescide girdi, Ömer onun girdiğini görünce: Bu adam kâfirlikten ayrıldıktan sonra da Tanrıya ortak katmaktadır, yahut cahiliyyet çağında kâhinlik etmiştir, dedi. Arap Ömer'e selâm verdi, oturdu. Ömer ondan Müslüman oldun mu? diye sorduğunda, o: Evet, diye cevap verdi. Ömer : Cahiliyyet çağında kâhin mi idin? diye sorduğunda, adam: Kâhin olmaktan Tanrıya sığınırım, sen beni bugüne kadar tebaandan kimseye söylemediğini sandığım bir sözle karşıladın, cevabında bulundu. Bunun üzerine Ömer: Tanrı bizi yarlıgasın, Cahiliyyet çağında kötü bir halde bulunuyor, putlara tapıyor, putların boyunlarına sarılıyorduk. Tanrı bizi İslâmla şereflendirinceye kadar bu hal devam etti, dedi. Arap: Ey inananlar Emîri, evet Cahiliyyet çağında kâhin idim, cevabında bulundu. Ömer: Sen bize sahibinin, yani sana tabi olan Cin'nin söylediklerinden en acayibini anlat, dediğinde Arap: İslâmiyetin zuhurundan bir ay, yahut bir yıl önce bana tabi olan cin gelerek: Sen cinlerin şaşırdıklarını, dinlerinden ümitlerini kes-

tiklerini görmüyor musun? diye söyledi. Bunun üzerine Ömer hazır bulunanlara şöyle dedi: Biz cahiliyyet çağında putlardan birinin yanında bulunuyorduk, aralarından biri bu puta bir dana kurban kesmişti. Biz de dananın eti bölünürken hissemizi almak maksadiyle putların yanında duruyorduk. Bu sırada dananın içinden, hiçbir vakit benzerini işitmediğim bir ses: Ey Zerih ailesi, doğru iş olacaktır, bir Tanrıdan başka yaradan yoktur, diyordu. Bu hâdise İslâmiyetin zuhurundan bir ay veya bir yıl önce cereyan etti.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Ali bin Mücahid söylemiş. O, Zühri'den, o da Osman bin Affan'ın azadlısı olan Abdullah bin Kâ'bdan aynı hikâyeyi rivayet eder. Bize Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Sa'd, ona Muhammed bin Ömer, ona da Muhammed bin Abdullah söylemiş. O, Zühri'den, o, Muhammed bin Cübeyr bin Mut'amdan, o da babasından şunu rivayet eder: Biz, Tanrı elçisi zuhur etmeden bir ay önce Buvane Putu yanında oturuyorduk, kurban olarak develer kesmiştik. Bu develerden birinin içinden: Benden acayip sözler işitiniz... Gökten vahi çalmanın arkası kesildi. Biz Mekke'li peygamber Ahmed hürmetine gökten haberler çalmak istiyen şeytanları parlıyan ateş parçalarına tutuyoruz. O, Mekke'den Yesrib'e (Medine'ye) hicret edecektir, diye ses geldi. Biz sustuk ve şaştık... Çok geçmeden Tanrı elçisi (S. A. M.) zuhur etti. Bana Ahmed bin Sinan El-

Kattan El-Vâsıtî söyledi. Ona ve arkadaşlarına Ebu Muaviye, onlara da Ebu Zabyan'dan naklen Ameş söylemiş. O, İbn Abbas'tan şunu rivayet eder: Amîr oğullarından biri Tanrı elçisine: Bana iki kürek kemiğinin arasındaki mührü göster, tedaviye muhtaç isen hastalığını tedavi ederim. Çünkü ben Arap kavminin en usta doktoruyum, dediğinde Tanrı elçisi ona: Sen bir harika göstermemi arzu ediyor musun? diye sordu. Arap: Evet, işte şu hurma salkımını çağır da gelsin, dedi. Tanrı elçisi hurma ağacının dalındaki bir salkıma baktı ve çağırdı. Bunun üzerine salkım kıpırdamaya başladı. Ve gelerek önünde durdu. Arap Tanrı elçisine: Ona söyle de eski yerine dönsün, dedi. Salkım Tanrı elçisinin bir işareti ile eski yerine döndü. Bunun üzerine Arap: Ben bundan daha yüksek sihirci görmedim, dedi. Ebu Cafer diyor: Tanrı elçisinin peygamber olduğunu ispat eden haberler sayıp tükenmez derecede çoktur. Biz, Tanrı irade ederse bu meseleye dair ayrı bir eser yazacağız.

Tanrının ilk önce vahi ile Cebraili göndermek suretiyle peygamberini şereflendirmek istediği vakit cereyan eden hâdiselere dair haberler

Ebu Cafer diyor: Cebrail ilk olarak vahi ile geldiği vakit peygamberin kaç yaşında olduğuna dair haberlerin bir kısmını nakletmiştik. Şimdi Cebrail'in gelmesi ve Tanrının ayetlerini telkin etmek üzere ona gözükmesi esnasındaki hallere dair olan haberlerden bazılarını sıralaya-

cağız. Bana Ebu El-Cevza künyesiyle tanınmış olan Ahmed bin Osman söyledi. Ona ve arkadaşlarına Vehb bin Cerir, ona da babası söylemiş. O, Nu'man bin Raşid'den, o, Zuhrî'den, o, Urve yoliyle A'işe'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisine ilk vahi doğru ve olduğu gibi tahakkuk eden rüyalar halinde başladı. Tanrı elçisinin rüyasında her şey tan yerinin aydınlığı gibi açık olarak gözüküyordu. Bundan sonra Tanrı elçisine tenha ve sahra yerler sevdirildi. O, Hire dağına giderek ailesi yanına dönmeden birçok geceleri ibadetle geçirirdi. Ancak bundan sonra ailesi yanına döner, yine birkaç gece geçirmesi için gereken yiyeceklerini aldıktan sonra tekrar Hire dağına giderdi. Vahi gelinceye kadar bu hal devam etti.

Cebrail gelerek ona: Ey Muhammed, sen Tanrı elçisisin, diye hitap etti. Tanrı elçisi diyor: Ben bu hitabı işittiğimde ayakta olduğum halde, iki dizim üzerine çöktüm. Bundan sonra mememin alt tarafındaki damarlarım titrediği halde, yerimden kalktım. Hatice'nin yanına döndüm, üzerimi örtünüz, üzerimi örtünüz, dedim. Korkum bitinceye kadar bu halde yatakta kaldım. Bundan sonra Melek tekrar gelerek: Ey Muhammed, sen Tanrının peygamberisin, diye hitap etti. Bunun üzerine ben kendimi yüksek bir dağın başından atmak istedim. Bu sırada Melek görünerek: Ey Muhammed, ben Cebrail'im, sen Tanrı elçisisin, dedikten sonra: Oku, diye hitap etti. Ben: Okumak bilmiyorum, diye cevap ver-

dim. Melek beni yakaladı, üç defa sıkıştırdı ve dayanmam son haddini bulunca: Her varlığı yaratan Tanrının adiyle oku, dedi. Ben de okudum. Hatice'nin yanına döndüm, ona: Hayatımdan korktum, dedikten sonra olup bitenleri anlattım. O, bana: Sevin, Tanrı seni hiçbir zaman hakir ve zelil etmiyecektir, sen kardeşlik haklarını yerine getiriyorsun, doğru sözlüsün, emanetleri veriyor, zayıflara yardımda bulunuyorsun, misafirleri konuk ediyor, doğruluk yolunda destek oluyorsun, dedikten sonra Hatice beni Varaka bin Navfel bin Esed'din yanına götürdü, ona: Kardeşinin oğlundan halini sor, dedi. Varaka, olup bitenleri sordu, ben de hâdiseyi olduğu gibi anlattım. O: Musa bin İmran'a gönderilen melektir, kavmin seni şehirden sürerken kuvvetli ve sağlam olsaydım sana yardım ederdim, dedi. Ben: Kavmim beni şehirden çıkartacak mı? dediğimde o: Evet, senin gibi dine davet edenlerden herbirine kavimleri düşman kesilmişlerdir, senin dine davet edeceğin çağı idrak etseydim sana büyük yardımda bulunurdum, dedi.

Bana İkra suresinden sonra: Nun, kalem ve meleklerin yazdığı şeyler hakkı için, sen Rabbının ihsanı ve seni koruması sayesinde Mecnun değilsin. Senin için arkası kesilmiyen mükâfatlar var. Sen yüksek ahlâk sahibi bir zatsın. Yakında hanginizin deliliğe uğradığını göreceksin ve göreceklerdir... Bu sureden sonra Müddesir, Zuhâ ve Leyl sureleri indi. Bana Yunus bin Abdülâlâ söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Vehb, ona

da Yunus söylemiş, o İbn Şihab'dan, o da Urve yoliyle Ayşe'den yukarıda naklettiğim sözleri rivayet eder. Fakat onun rivayetinde: Bana ilk inen sureler... ibaresi yoktur. Bize Muhammed bin Abdülmelik bin Ebi Eş-Şevarib söyledi, ona ve arkadaşlarına Abdul Vahid bin Ziyad, onlara Süleyman Şeybânî, onlara Abdullah bin Şeddad şunu söylemiştir. Cebrail Muhammed'in (S. A. M.) yanına gelerek ona: Oku, dedi. O: Ben okumak bilmiyorum, cevabında bulundu. Bunun üzerine Cebrail onu elbisesine sarıp sıkıştırdı. Bundan sonra tekrar: Oku, diye hitap etti. O yine: Ben okumak bilmiyorum, diye cevap verdi. Bunun üzerine Cebrail onu yine sarıp rıkıştırdı ve tekrar oku dedi. Cebrail bundan sonra «Her şeyi yaradan Rabbinin adiyle oku. O insanı pıhtılaşmış kandan yarattı. Oku, en kerîm olan Rabbin kalemle insana bilmediği şeyleri öğretti» dedi. Tanrı elçisi Cebrail'den bu ayetleri öğrendikten sonra Hatice'nin yanına dönerek:

Bana Bir şey ârız oldu galiba, dedi. Hatice ona: Hayır, Tanrı adına and içerek, Rabbinin sana bunu yapmayacağını teyid eylerim, çünkü sen hiçbir vakit kötü bir iş işlemedin, dedi. Hatice Varaka bin Navfel'in yanına gelerek ona olup biteni anlattı. Varaka: Bana söylediğin sözler doğru ise eşin peygamberdir, kavmi onu şiddetli hallere katlandıracaklar, onun dine davet zamanını idrak edersem elbet ona icabet edeceğim, dedi. Bundan sonra bir müddet vahinin arkası kesildi. Bunun üzerine Hatice ona: Rab-

binin sana darılmış olduğunu sanıyorum, dediğinde: «Kuşluk zamanının hakkı için, Rabbin seni terk ve senden nefret etmedi. Ahiret sana dünyadan hayırlıdır...» suresi indi. Bize İbn Humeyd söyledi. Ona ve arkadaşlarına Seleme söylemiş, o, Muhammed bin İshak'tan rivayet eder, ona Zübeyr ailesinin azadlısı Vehb bin Keysân söylemiş. O şöyle der: Ben Abdullah bin Zübeyr'in Umeyr bin Katad Leysi'ye: Ey Ubeyd, Cebrail'in Tanrı elçisine ilk defa peygamberlik getirmesi nasıl olmuş ve peygamberlik nasıl ve ne ile başlamıştır, bize anlat, dediğini işittim. Ben orada hazırdım, Ubeyd Abdullah bin Zübeyir ile onun yanında bulunanları şu sözleri söylediler: Tanrı elçisi her yıl Hira dağında bir ay kalarak orada ibadet ve tefekkür ile meşgul olurdu. Kureyş'lerse cahiliyet çağında Hîre dağına çıkarak ibadetle meşgul olurlardı. Ebu Talib Kureyş'in bu âdetine şu beytinde işaret eder: Birçok kimse Hire dağına efsun eylemek ve ibadetle meşgul olmak üzere çıkar ve iner. Tanrı elçisi Hire dağına çıkar ve orada bir ay müddetle ibadet ve tefekkürle meşgul olur, yanına gelen yoksullara yemek yedirirdi. Tanrı elçisi âdet edindiği gibi Hire dağında bir ay kalmak müddetini tamamladıktan sonra Mekke'ye iner, ailesi yanına dönmeden önce, Kâbe'yi yedi defa ve yahut Tanrı irade ettiği kadar tavaf ettikten sonra evine dönerdi. Hire dağına çıkacağı vakit gelince yine dağa çıkardı. Tanrı tarafından peygamberlikle şereflendirileceği zaman gelince ailesi yanında olduğu halde, Hire

dağına çıktığı vakit Ramazan ayı idi. Tanrı, kullarına bir rahmet olmak üzere onu peygamberlikle şereflendirdiği gece, Tanrının emriyle Cebrail onun yanına geldi.

Tanrı elçisi kendisi bu hâdiseyi şöyle anlatır: Ben uykuda iken Cebrail elinde bir örtü olduğu halde yanıma geldi. Bu örtü dibadan yapılmıştı. Melek bana: Oku, dedi, ben: Okumak bilmiyorum, deyince beni şiddetle sarsıp sıkıştırdı. Bu sarsıntının şiddetinden ölecek hale geldim. Bundan sonra melek beni koyuverdi. Yine oku, diye emretti, yine: Okumak bilmiyorum, dediğimde o beni yine sıkıştırdı. Üçüncü defasında ondan: Neyi okuyayım? diye sorduğumda, o: «Her şeyi yaratan Tanrının adiyle oku, o insanı pıhtılaşmış kandan yarattı, oku, en kerim olan Rabbin insana kelâm ile bilmediği şeyleri öğretti» ayetlerini okudu. Ben de meleğin arkasından bu ayetleri okudum. Melek bundan sonra yanımdan ayrıldı. Uykumdan uyandığım vakit bu ayetler kalbime yazılmış gibi idi.

Benim Tanrının mahlûklarından en ziyade nefret ettiğim kimseler şair ve (mecnun)lardı. Kureyşlerin beni bu adlarla anmasından ürkerek kendimi yüksek dağın tepesinden aşağı atmayı tercih edecek oldum. Kendimi dağın yüksek tepesinden atarak öldürmek ve sükûnete kavuşmak istedim. Bu maksatla dışarı çıktım. Dağın orta yerine geldiğimde gökten birinin: Ey Muhammed! Sen Tanrı elçisisin, ben Cebrail'im, dediğini işittim. Bunun üzerine başımı kaldırarak göğe bak-

tığımda bir insan kıyafetine girmiş olan Cebrail'i gördüm. O, göğün ufkunda iki ayağını sıralamış bir halde bulunuyordu. O, bana: Ey Muhammed, sen Tanrı elçisisin, ben Cebrailim, diye seslendi. Bunun üzerine durdum, ona baka kaldım. Bir adım geriye de, öne de gidemedim. Kastettiğim işten, yani kendimi dağın tepesinden atmaktan vazgeçtim. Hatice tarafından beni aramak üzere gönderilen adamlar Mekke'ye gidip tekrar Hira dağına dönünceye kadar ben bulunduğum yerde ayakta kalmışım. Bundan sonra melek çekilip gitti. Ben de ailemin yanına dönmek üzere oradan uzaklaştım.

Hatice'nin yanına döndüm. Korkarak onun dizi üzerine oturdum. O, bana: Ey Ebu El-Kasım! Nerede kaldın? ben seni aramak üzere adamlar gönderdim. Seni arayarak Mekke'ye kadar gidip geldiler, dedi. Ya iyilikten uzaklaşmış olan bir şair yahut meczubum, dediğimde, o: Sende bu halin bulunmasından Tanrıya sığınırım. Ey Ebu El-Kasım, Tanrı bunu sana yapmayacaktır, ben senin doğru sözlü, emnate çok riayet eden, güzel tabiat ve ahlâklı kardeşlik haklarına hürmet eden bir adam olduğunu bilirim. Tanrı seni bu gibi şeylerden koruyacaktır. Ey amcamın oğlu! Sen bir şeyler görmüş olacaksın, dedi. Ben de: Evet bir şeyler gördüm, dedikten sonra olup biteni ona anlattım. Hatice bana: Ey amcamın oğlu! Sen sebat et, Hatice'nin canını elinde bulunduran Tanrı adına and içerek, ben senin bu kavmin peygamberi olacağını ümit ediyorum, dedi. Bun-

dan sonra yerinden kalktı, elbiselerini giydikten sonra amcasının oğlu olan Varaka bin Navfel bin Esed'in yanına gitti. Varaka, hıristiyan olmuş, dinî kitaplar okumuş, Tevrat ve İncil ehlinden birçok şeyler işitmiş ve öğrenmiş bir zattı. Hatice ona Tanrı elçisinden işittiklerini ve gördüklerini anlattı. Varaka: Ona görünen kutlu ve mukaddes ruhtur, dedikten sonra: Ey Hatice! sözlerin doğru ise Varaka'nın ruhunu kudreti tesiri altında bulunduran Tanrı adına and içerek, onun yanına gelenin Namusuekber, yani Cebrail olduğunu temin eylerim. Bu Melek Musa'ya da geliyordu. Muhammed bu milletin peygamberidir. Ona söyle ki sebat etsin, diye cevap verdi. Hatice Tanrı elçisinin yanına döndü, Varaka'nın söylediklerini ona anlattı. Varaka'nın bu sözleri onun kaygularından bir kısmını giderdi.

Tanrı elçisi âdetince Hira dağında ibadet ve tefekkürlerle meşgul olmak müddetini tamamlıyarak Mekke'ye döndüğünde bir âdeti olmak üzere ilk önce Kâbe'yi tavaf etti. Bu sırada Kâbe'yi tavaf etmekte olan Varaka'ya rasgeldi. O, Tanrı elçisine: Ey kardeşimin oğlu, gördüğün ve işittiklerini bana anlat, dedi. Tanrı elçisi ona olup bitenleri anlattı. Varaka: Vücudumu, kudretinin tesirinde bulunduran Tanrı adına senin bu kavmin peygamberi olduğuna and içerim. Senin yanına gelen zat, Musa'ya gelen melektir. Kavmin seni yalancılıkla itham edecek, sana eziyet ederek şehirden çıkaracaklardır, sen onlarla savaşacaksın, eğer o zamanı idrak edersem sana büyük yar-

dımda bulunurum, dedikten sonra Tanrı elçisinin tepesinden öptü. Bundan sonra Tanrı elçisi evine döndü. Varaka'nın bu sözleri de onun sebatını arttırdı, kaygusunu azalttı.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona da Muhammed bin İshak söylemiş, o, Zübeyr ailesinin azadlısı İsmail bin Ebi Hükeym yolu ile Hatice'den şunu rivayet eder: Ben ona: Tanrının şeref kazanıdırmış olduğu vahiyi getiren melek yanına geldiği vakit bana haber vermek imkânını bulabilir misin? dediğimde, Tanrı elçisi: Olur, haber veririm, diye cevap verdi. Cebrail yanımdadır, diye Cebrail'in geldiğini bildirdi. Bunun üzerine Hatice: Ey amcamın oğlu, yerinden kalk da sol butum üzerine otur, dedi. Bunun üzerine Tanrı elçisi Hatice'nin butu üzerine oturdu. Hatice ondan: Hâlâ meleği görüyor musun? diye sordu. Tanrı elçisi: Görüyorum, cevabında bulunduktan sonra, Hatice: Şimdi de sağ butum üzerine otur, dedi, o dediği gibi hareket etti. Hatice: Şimdi de meleği görüyor musun? diye sordu. Tanrı elçisi: Evet görüyorum, diye cevap verdi. Hatice: Şimdi kucağıma gel, dedi. Tanrı elçisi kucağına oturdu. Hatice ondan: Hâlâ meleği görüyor musun? diye sorduğunda, o: Evet görüyorum, cevabında bulundu. Bunun üzerine Hatice üzerinden elbisesini çıkardı, başörtüsünü bir tarafa attı. Tanrı elçisi onun kucağında bulunuyordu. Hatice: Meleği görüyor musun? diye sorduğunda o: Hayır görmüyorum, dedi. Bunun üzerine Hatice ona: Ey

amcamın oğlu, sebat et, sevin senin yanına gelen şeytan değil melektir, Tanrı adına and ıçerek bu sözümün doğruluğunu teyid eylerim, dedi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona da Muhammed bin İshak söylemiş. O şöyle der: Ben bu sözleri Abdullah bin Hasan'a naklettiğimde, o: Ben Huseyin'in kızı anam Fatma'nın bu sözleri Hatice'den rivayet ettiğini işittim. Fakat onun rivayetinde bu sözlerin son parçası: Ben Tanrı elçisini vücudumla gömleğimin arasına sokduğumda, Cebrail Tanrı elçisinin yanından ayrıldı. Bunun üzerine o: Gelen şeytan değil bir melektir; diye cevap verdi, şeklindedir.

Bize İbn Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına Osman bin Ömer bin Fâris, ona da Ali bin Mübarek söylemiş, o, Yahya'dan, yani İbn Ebi Kesir'den rivayet eder. O: Ben Ebu Seleme'den: İlk önce hangi ayet ve sure inmiştir? diye sorduğumda, o: Müddessir suresi indi, cevabında bulundu. Ben: İlk önce İkra' suresi inmiş olduğunu söylüyorlar, dediğimde, o: Ben Cabir bin Abdullah'tan ilk önce hangi ayet ve sure indirildi? diye sordum. O: Müddessir, cevabında bulunduğunda Ben: Hayır, ilk önce İkra' suresi indirilmiştir, dedim. Bunun üzerine o: Ben size ancak Tanrı elçisinin söylediklerini naklediyorum ki, o şöyle dedi. Ben Hira dağında kalarak ibadetle meşgul olduğum müddeti tamamladıktan sonra dağdan inerek ovanın içine daldığım vakit bir ses işittim, sağıma, soluma, arkama ve önüme baktım, bir şey göremedim, nihayet ba-

şımı yukarıya kaldırarak baktığımda meleğin gök ile yer arasında bir kürsünün üzerinde oturmakta olduğunu gördüm. Bunu görünce korktum. İbn Müsenna bana: Osman bin Ömer peygamber'in şunları da söylemiş olduğunu anar, dedi: Ben meleği gördüğümde korktum, bundan sonra Hatice'nin yanına geldim, ona: üzerimi örtünüz, dedim. Onlar üzerimi örttüler, yüzüme su serptiler. Bunun üzerine bana: «Ey örtüsüne bürünmüş olan kimse kalk, halkı dine çağır, onları Tanrının azabiyle korkut» (Müddessir 1-2) ayetleri indi. Bize Ebu Küreyb söyledi, ona ve arkadaşlarına Ali bin Mübarek'ten naklen Veki söylemiş. O, Yahya bin Ebi Kesir'den şunu rivayet eder: Ben Ebu Seleme'den: İlk önce Kur'anın hangi ayet ve suresi indi? diye sorduğumda o: Ben sana ancak Tanrı elçisinden işittiğimi söylüyorum dedi. Tanrı elçisi bize şunu söyledi: «Ben Hira dağında kalarak âdetim olan ibadetimin müddetini tamamlıyarak dağdan indiğim vakit bir ses işittim. Sağıma, önüme ve arkama baktığımda bir şey göremedim. Başımı kaldırarak yukarıya baktığımda bir şey gördüm. Bunun üzerine Hatice'nin yanına döndüm. Ona: Beni örtünüz, üzerime su dökünüz, dedim. Onlar beni örttüler ve üzerime soğuk su döktüler. Bundan sonra: Ey örtüsüne bürünmüş olan kimse, kalk, imana çağır, ayetleri indi. Bana Hişam bin Muhammed'den naklen şunu söylediler: Cebrail ilk önce Tanrı elçisine cumartesi ve pazar gecelerinde geldi. Yüce ve adı kutlu olan Tanrından vahi

pazartesi günü geldi. Ona Abdest almayı ve namaz kılmayı ve (her şeyi yaratan Tanrı adiyle oku) ayetlerini öğretti. Tanrı elçisine pazartesi günü vahyi geldiği vakit o kırk yaşında idi.

Bana Ahmed bin Habib Tosî söyledi, ona ve arkadaşlarına Ebu Davud Tayalisî ona Cafer bin Abdullah bin Osman Kureyşî, ona da Ömer bin Urve bin Zübeyr söylemiş. O, Ebu Zer El-Gifarî'den şunu rivayet eder: Ben: Ey Tanrı elçisi, sen kendinin ilk önce Tanrı elçisi olduğunu nasıl bildin ve bu hususta açık bir bilgiyi nasıl elde ettin? diye sorduğumda o: Ey Ebu Zer, Ben Mekke'nin ovasında bir yerde bulunduğum vakit yanıma iki Melek geldi. Bunlardan biri diğerine: O kendisi mi? diye sordu, arkadaşı: Evet, o, dedi. Arkadaşı ona: o halde onun ağırlığını anlamak için kendisini bir kişiyle tart dedi. Beni tarttı, ondan ağır çektiğimde, o: Onu on kişi ile tart, dedi. Ben bu on kişiden de ağır geldim. Arkadaşı ona: O halde bin kişi ile tart dedi. Ben bu bin kişiden de ağır geldim. Ben ağır gelince terazinin öbür gözünde bulunanlar üzerime yuvarlanıyorlardı. Bundan sonra biri diğerine: Onu bütün milleti ile tarttığın takdirde dahi onlardan da ağır gelecektir, dedi. Bundan sonra biri arkadaşına: Karnını yar, dedi. O bu emir üzerine karnımı yardı. Ona: Kalbini şeytanî hırs ve arzulardan temizle ve pıhtılaşmış kanı çıkart, dedi. O bu emri yerine getirdi. Bundan sonra biri diğerine: Karnını ve kalbini bir tabak yahut bir çarşaf yıkar gibi yıka, dedi. Bundan sonra sekinyeyi (sü-

kûneti) getirdi. Sükûnet bir beyaz kedinin yüzü gibi idi. Onu kalbime soktu, bundan sonra arkadaşına: Karnını dik, dedi, ikisi birlikte karnımı diktiler. Hâlen mevcut olan mührü iki kürek kemiğimin arasına yerleştirdiler; bundan sonra yanımdan ayrıldılar. Ben onların her iş ve hareketlerini hâlâ gözümle görür gibi oluyorum. Bize Muhammed bin Abdulâlâ söyledi. Ona ve arkadaşlarına Mamer'den naklen İbn Sevr söylemiş, o, Zühri'den şunu rivayet eder: Bir müddet vahinin arkası kesilmişti. Bundan dolayı Tanrı elçisi çok kaygulandı, kendisini aşağıya atmak üzere yüksek dağların tepelerine çıkıyor, herhangi bir dağın tepesine çıktığında Cebrail ona gözükerek: Sen Tanrının elçisisin, diyor, bunun üzerine kalbi sükûnet buluyordu. Tanrı elçisi bu hâdiseyi şöyle hikâye deder: Hira dağında bulunduğum vakit dolaşırken yanıma gelmekte olan meleği gördüm. O, yer ile gök arasında bir taht üzerine oturmuştu. Ondan korktuğum için çömeldim. Hatice'nin yanına dönerek: Beni örtünüz, dedim. Onlar beni bir örtü ile örttüler. Bu münasebetle yüce Tanrı: «Ey örtüsüne bürünmüş olan zat, kalk, kavmini Tanrının azabiyle korkut, Rabbini ulula, elbiselerini temiz tut» ayetleri indi. Zühri, Tanrı tarafından ilk önce indirilen ayetin «Oku, bütün varlıkları yaratan Tanrının adiyle oku, o insanı pıhtılaşmış kandan yarattı. Oku, Rabbin en kerimdir: O, insana bilmediklerini kalem ile öğretti» (Alâk: 1-3) olduğunu söyler. Bize Yunus

bin Abdülâlâ söyledi; o Şihab'tan o da Ebu Seleme bin Abdurrahman yoliyle Câbir bin Abdullah Ensarî'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi bir müddet için vahinin arkası kesilmiş olmasından bahsederken bize şu sözleri söyledi: Ben dolaşırken gök tarafından bir ses geldiğini işittim. Başımı kaldıarak yukarıya baktığımda Hira dağında iken yanıma gelen meleğin gök ile yer arasında bir taht üzerine oturmuş olduğunu gördüm. Bu manzarayı gördüğüm vakit çok korktum, evime döndüm, beni örtünüz, örtünüz dedim. Beni örttüler. Bu münasebetle Tanrı tarafından: «Ey örtüsüne bürünmüş zat, kalk, kavmini Tanrının azabı ile korkut. Rabbini Ulula, giyimlerini temiz tut...» ayetleri indi. Bundan sonra vahyin arkası kesilmeden devam etti.

Yüce ve adı kutlu olan Tanrı ona, Tanrıya ortak katmakta, putları ilâh edinmekte, kendilerini yaratan ve kendilerine rızk veren Tanrıyı bırakarak putlara tapmakta olan kavmini, Tanrının azabı ile korkutmasını ve Tanrının kendilerine olan nimetlerini hatırlatmasını emretti. İbn İshak'a göre, ona hatırlaması emredilen nimet peygamberliktir. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme söylemiş, o İbn İshak'tan şunu rivayet eder: «Tanrının nimetlerini onlara söyle» ayetindeki nimetten maksat onu peygamberlikle şereflendirmesidir. Onlara bunu söylemekten maksat, peygamberliğini tasdike çağırmaktır. Tanrı elçisi bundan sonra, Tanrının kendisine ve umumiyetle kullarına ihsan

ettiği peygamberliğini ailesinden güvendiği ve kalbinden inandığı kimselere açmaya başladı. Tanrının mahlûklarından ilk önce onun peygamberliğini tasdik edip iman eden zat eşi Hatice olmuştur. Tanrı onu yarlıgasın. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd söylemiş, o, Vakidî'den şunu rivayet eder: Bizimle tarihçi zatların hepsi de Kıble ehlinden ilk önce peygamberin imana çağırışını kabul eden zatın Huveylid'in kızı Hatice olduğunu söylerler. Tanrı onu yarlıgasın.

Ebu Cafer diyor ki: Tanrının birliğine inanıp putlara tapmayı bıraktıktan sonra İslâm şeriatinde ilk önce farzedilen amel namazdır. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak, ona da ilim ehlinden biri şunu söylemiş: Tanrı elçisi Mekke'nin yukarı taraflarında bulunduğu vakit namaz farzedildi. Cebrail onun yanına geldi, ovanın bir tarafındaki yere ayağı ile bastığında oradan bir pınar akmaya başladı, bu pınardan önce Cebrail abdest aldı, o abdest aldığı vakit Tanrı elçisi ona bakıyordu. Maksat Tanrı elçisine namaz kılmak üzere abdestin nasıl alınacağını göstermekti. Tanrı elçisi de Cebrail'den gördüğü gibi abdest aldı. Bundan sonra Cebrail ayağa kalkarak namaz kıldı. Tanrı elçisi de Cebrail'den gördüğü şekilde namaz kıldı. Bundan sonra Cebrail Tanrı elçisinin yanından ayrıldı. Tanrı elçisi evine, Hatice'nin yanına döndü, Hatice'ye göstermek maksadiyle abdest aldı. Hatice de Tanrı

elçisinden gördüğü gibi abdest aldı. Tanrı elçisi Cebrail'den gördüğü gibi namaz kıldı. Hatice de aynı şekilde namaz kıldı.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Harun bin Mugire ile Hakkâm bin Seleme söylemişler, onlar Anbese'den, o Ebu Haşim Vasıtî'den, o, Meymun bin Siyâh'tan, o da Enes bin Mâlik'ten şunu rivayet eder: Tanrı elçisi de, peygamber olarak gönderildiği sıralarda Kureyş'ler gibi Kâbe'nin etrafında uyurdu. Bu sırada Tanrı elçisinin yanına Cebrail ile Mikâil'den ibaret iki melek geldi. Onlar birbiri ile: Hangisini temizlemeye memur edildik? diye konuştuktan sonra: Ulularına memur edildik, diyerek Tanrı elçisinin yanından ayrıldılar. Bundan sonra üç melek Kıble tarafından geldiler. Tanrı elçisini uyku halinde buldular, arka üstü yatırdılar, karnını yardılar, Zemzem kuyusundan su getirerek karnını şek ve şüpheden veyahut müşriklik izlerinden, Cahiliyyet çağı âdetlerinden yahut karanlık izlerden temizlediler, yıkadılar. Bundan sonra iman ve hikmetle dolu altın bir tas getirdiler, karnını ve içini iman ve hikmetle doldurduktan sonra onu göğe kaldırdılar. Dünya göğüne geldiklerinde Cebrail gök muhafızından kapıyı açmasını istedi. Muhafızlar: Gelen kimdir? diye sorduklarında, Cebrail'im cevabında bulundu. Ondan sonra: Yanında kim var? diye sorduklarında, o: Muhammed var, dedi. Muhafızlar: Muhammed, peygamber olarak gönderildi mi? diye sorduklarında, o: Evet dedi. Muhafızlar: Hoş

geldi, safa geldi, diye karşıladılar. Tanrıya dua ettikleri vakit ona da dua ettiler. Tanrı elçisi dünya göğüne girdiğinde, kocaman ve güzel yüzlü birini görerek: Ey Cebrail bu kim? diye sordu. Cebrail ona: Gördüğün bu zat atan Adem'dir, dedi. Bundan sonra melekler onu ikinci kat göğe çıkardılar. Kapıya geldiklerinde Cebrail muhafızlardan göğün kapısını açmasını istedi. Muhafız aynı şeyleri sordu. Verilen cevabı aldı. Tanrı elçisi girdi. Orada iki kişinin oturmakta olduğunu gördü. Cebrail'den onların kimler olduğunu sordu. Cebrail: Bunlar teyze oğulları Yahya ile İsa, diye cevap verdi. Bundan sonra Tanrı elçisi üçüncü kat göğe getirildi. Orada birinin oturmakta olduğunu gördü. Cebrail'den o adamın kim olduğunu sordu. O: Bu zat kardeşin Yusuf'tur, o, güzelliği bakımından, yıldızlardan üstün olan dolunay gibi, diğer insanlardan daha güzeldir, cevabında bulundu. Tanrı elçisi dördüncü kat göğe çıkarıldığında, orada gördüğü kimse hakkında: Bu zat kimdir? diye sordu. Cebrail bu zat İdris'tir, dedikten sonra, «Biz onu yüksek bir makama kaldırdık» (Meryem: 57) ayetini okudu. Bundan sonra Cebrail onu beşinci kat göğe götürdü. Tanrı elçisi orada birini görerek Cebrail'den: Bu zat kimdir? diye sordu. Cebrail ona bu zatın Harun olduğunu söyledi. Bundan sonra Cebrail onu altıncı kata götürdü. Tanrı elçisi orada birini gördü, bunun kim olduğunu sordu. Cebrail: Bu zat Musa'dır, cevabında bulundu. Nihayet Cebrail onu yedinci kata götürdü. Tanrı elçisi

birini gördüğünde, o zatın kim olduğunu sordu. Cebrail: Bu zat atan İbrahim'dir, dedi. Bundan sonra Cebrail onu Cennet'e götürdü. Tanrı elçisi Cennet'te suyu sütten beyaz, baldan daha tatlı bir ırmak ve iki tarafında inciden kubbeler gördüğünde: Cebrail'den bu ırmak nedir? diye sordu. O: Bu Kevser'dir, Rabbın bunu sana bağışlamıştır, bu kubbeler de senin meskenindir, cevabında bulundu. Cebrail Cennet toprağından bir avuç aldı. Bu toprağın son derece hoş kokulu misk olduğu görüldü. Tanrı elçisi bundan sonra Sidret El-Münteha ağacının yanına çıktı. Sidre (Arabistan kirazı) meyvalarının en büyüğü desti, küçükleri yumurta büyüklüğünde idi. Tanrı elçisi bu makama geldiğinde Rabbına yaklaştı. Tanrıya yaklaşmasının heybet ve dehşeti ile Sidre ağacının meyvaları inci, yakut ve zeberced renklerini alıyordu. Tanrı, bu makamda iken elçisine vahi etti, anlattı, bildirdi. Ona elli namaz farz kıldı. Bundan sonra o, Rabbın yanından ayrıldı. Dönerken Musa'nın yanından geçtiğinde, Musa ondan: Tanrı, milletine neler farz etti? diye sordu. Tanrı elçisi ona elli namaz farz edilmiş olduğunu söylediğinde, Musa: Sen Tanrının katına dön de namazları hafifleştirmesini iste. Çünkü senin milletin kuvvet bakımından kavimlerin en zayıfı ve ömrü en kısa olanıdır, dedikten sonra Musa ona İsrail oğullarından çektiklerini anlattı. Bunun üzerine Tanrı elçisi Rabbının katına döndü. Rabbı on namazı kaldırdı. Tanrı elçisi yine Musa'nın yanına döndü. Musa ona

tekrar Rabbı yanına dönerek namazları hafifleştirmesini istemesini söyledi. Tanrı elçisi tekrar gitti. Rabbı yine on namaz kaldırdı. Tanrı elçisi, namazlar beşe indirilinceye kadar Tanrıya başvurdu. Musa ona, Tanrı katına dönerek namazları daha hafifleştirmesini istemeyi tavsiye ettiğinde Tanrı elçisi: Artık dönmiyeceğim, senin bu son tavsiyeni yerine getirmiyeceğim, dedi. Çünkü onun Rabbı huzuruna dönmemek fikri kendisine ilham edilmişti. Bundan sonra yüce ve adı kutlu olan Tanrı: «Benim sözlerim değişmez, hüküm ve farzettiğim ameller reddedilmez» hitabında bulundu. Böylece namazlar onda bir nispetinde tahfif edilmiş oldu.

Enes diyor ki: Ben hayatımda Tanrı elçisinin (S. M. A.) cildinin kokusundan daha hoş koku görmedim. Onun kokusu gelinin düğün vakitlerindeki kokularından daha hoştu. Ben vücudumu onun cildine yapıştırdım ve kokladım.

Ebu Cafer diyor: Bizden önce geçip giden bilginlerimizin peygambere eşi Hatice'den sonra kimin inanıp onun peygamberliğini tasdik ettiği hakkında fikirleri türlücedir. Onlardan bir kısmı, erkeklerden ona ilk iman eden, Tanrı elçisi ile birlikte ilk namaz kılan ve onun Tanrı elçisi olduğunu tasdik eden zatın Ali bin Ebî Talib olduğuna kanidir. Bizim görüştüğümüz ve işittiğimiz zatlardan buna kani olarak haberler rivayet edenlerden bazıları şunlardır: Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Şu'beden naklen İbrahim bin El-Muhtar söylemiş, o, İbn

Belc'den, o Amr bin Meymûn yoliyle İbn Abbas'tan ilk önce Tanrı elçisi ile birlikte namaz kılan zatın Ali olduğunu rivayet eder. Bize Zekeriyya bin Yahya Ez Zarir, ona ve arkadaşlarına Abdülhamid bin Bahr, ona da Şerik söylemiş, o Muhammed bin Akil yoliyle Câbir'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisine (S. A. M.) pazartesi günü peygamberlik geldi. Ali onunla birlikte salı günü namaz kıldı. Bize İbn Müsennâ söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Cafer söylemiş, o, Amr bin Mürre yoliyle Şu'be'den, o da Zeyd bin Erkam'dan, ilk önce Tanrı elçisi ile birlikte Ali bin Ebu Talib'in namaz kıldığını rivayet eder. Ben bunu Naha'îye söylediğimde, o inkâr etti ve: İlk önce Tanrı elçisine inanan Ebu Bekir olmuştur, dedi. Bize Ebu Küreyb söyledi, ona ve arkadaşlarına Ubeyd bin Said söylemiş, o, Şu'be yoliyle Amr bin Mürre'den, o, ensardan Ebu Hamza'nın: Ben Zeyd bin Erkam'ın: İlk önce Tanrı elçisi ile (S. A. M.) birlikte Ali namaz kıldı, diye söylediğini işittım, dediğini rivayet eder. Bize Ahmed bin Hasan Tirmizî söyledi. Ona ve arkadaşlarına Ubeydullah bin Musa, ona da El-Alâ söylemiş, o, Abbad bin Abdullah'tan şunu rivayet eder: Ben Ali'den şunu işittim: Ben Tanrı kuluyum, Tanrı elçisinin kardeşiyim, ben en büyük dostum, benden sonra ancak yalancı ve iftiracı bir kimse bu iddiada bulunur. Ben diğer müslümanlardan yedi yıl önce Tanrı elçisi ile birlikte namaz kıldım. Bana Muhammed bin Ubeyid Muharibî

söyledi, ona ve arkadaşlarına Said bin Huseym söylemiş, o Esed bin Abde Becelî'den, o da Yahya bin Afif yoliyle Atif'ten şunu rivayet eder: Ben cahiliyyet çağında Mekke'ye geldiğimde El-Abbas bin Abdulmuttalib'in evine inmiştim. Güneş doğarak gökte yükseldiği vakit Kâbe'ye bakıyordum. Bu sırada bir genç geldi, gözünü göğe diktikten sonra, yüzünü Kâbe'ye yönelterek ayakta durdu. Çok geçmeden bir çocuk geldi, onun sağ tarafında durdu, onun arkasından bir kadın gelerek gerilerinde durdu. Genç secde ederken onunla çocuk da kadın da secdeye kapandılar. Ben bunu görünce: Bu büyük bir hâdise, dedim. Abbas da: Evet, büyük bir iştir, dedi. Benden: Sen bunun kim olduğunu biliyor musun? diye sorduğunda, ben: Bilmiyorum, diye cevap verdim. O: İşbu zat benim kardeşimin oğlu Muhammed bin Abdullah bin Abdulmuttalib'dir, dedi. Yanındaki çocuğun kim olduğunu biliyor musun? diye sorduğunda ben: Hayır bilmiyorum, dedim. O: Bu çocuk kardeşimin oğlu Ali bin Ebi Talib'dir, cevabında bulundu. Onların arkalarında duran kadının kim olduğunu biliyor musun? diye sorduğunda ben yine: Hayır, dedim. O: Bu kadın onun eşi Huvaylid'in kızı Hatice'dir, Muhammed bana, senin bu gördüğün ibadetlerin, göğün Tanrısı tarafından emredilmiş olduğunu söyledi. Tanrı adına and içerek yeryüzünde bu din ile bu üç kişiden başka amel eden kimsenin bulunduğunu bilmediğimi teyid eylerim, dedi. Bize Ebu Küreyb söyledi, ona ve arkadaşlarına Yunus bin Bükeyr, onlara İbn İshak, ona

Kûfe ahalisinden Yahya bin Ebi Eş'as, ona İsmail bin İlyas bin Afif söylemiş, o babası yoliyle büyük babasından şunu rivayet eder: Ben tüccar bir adamdım, hac mevsiminde Mekke'ye varınca Abbas'ın yanına gittim, onun yanında iken biri Kâbe'nin yanına geldi, Kâbe'ye doğru yüzünü çevirdikten sonra namaz kılmaya başladı. Arkasından bir kadın gelerek ayakta durduğu halde, onunla namaz kılmaya başladı, onun arkasından bir genç geldi, o da önce gelen adamla birlikte namaz kılmaya başladı. Ben onların bu hallerini görünce Abbas'dan: Ben bunun nasıl bir din olduğunu bilmiyorum, bu din nasıl bir şeydir? diye sordum. Abbas' bana: Önce gelen kimse Muhammed bin Abdullah olup, Tanrının kendisini peygamber olarak gönderdiğini, Kisra ve Kayser hazinelerinin yakın bir zamanda eline geçeceğini söylüyor. Yanında namaz kılan kadın Huveylid'in kızı olup, onun eşidir. Eşi ona iman etmiştir. Olgunluk çağına gelmemiş olan bu çocuk, onun amcasının oğlu Ali bin Ebi Talib'dir, o da iman etmiştir, dedi. Afif: Keşke o gün ben de iman etmiş olsaydım, Müslümanların üçüncüsü ben olmuş olurdum, diyordu. Bize İbn Humeyd söyledi. Ona ve arkadaşlarına Seleme bin El-Fazl ile Ali bin Mücahid söylemiş, Seleme: Bana Yahya bin El-Esved'den naklen Muhammed bin İshak söyledi, der.

Ebu Cafer diyor: Eserimin diğer bir yerinde naklettiğim gibi İbn İshak bu rivayeti İsmail bin İyas bin Afif El - Kindî yoliyle rivayet

eder. Afif Eş'as bin Kays El - Kindî'nin ana bir doğma kardeşi, aynı zamanda babası ve büyükbabası tarafından onun amcasının oğludur. Afif, El-Abbas bin Abdulmuttalib'in dostu idi. El-Abbas Yemen'e gelerek hoş kokular satın alır, bunları hac mevsiminde satardı. Ben Minada Abbas bin Abdulmuttalib'in yanında bulunduğum sırada çabuk çabuk yürüyerek biri geldi. Mükemmel bir surette abdest aldı ve namaz kılmak üzere ayağa kalktı. Onun arkasından bir kadın meydana çıktı, o da abdest aldı ve ayağa kalkarak namaz kılmaya başladı. Onun arkasından olgunluk çağına yaklaşmamış olan biri geldi, o da abdest aldıktan sonra öncekinin yanında namaz kılmaya başladı. Ben bunların halini gördüğümde El-Abbas'tan: Yazıklar olsun sana, söylesene, bu ibadet nedir? diye sordum. O: Bu zat benim kardeşimin oğlu Muhammed bin Abdullah bin Ebi Talib olup, Tanrının kendisini peygamber olarak göndermiş olduğunu söylüyor, bu genç kardeşimin oğlu Ali bin Ebi Talib olup, onun dinini kabul etmiştir. Kadına gelince, o Huvaylid'in kızı Hatice olup onun eşidir ve dinindedir, cevabında bulundu. Afif Müslüman olup kalbinde İslâmiyet yerleştikten sonra: Keşke o gün İslâmiyeti kabul etmiş olsaydım ilk müslümanların dördüncüsü olmuş olurdum, diyordu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İsa bin Sevade bin El-Caad söylemiş, onlara da Muhammed bin Münkedir ile Rabia bin Abdurrahman, Ebu Hazım El-Medenî ve El-Kelbî,

ilk önce İslâmiyeti kabul etmiş olan zatın Ali olduğunu söylemişlerdir. İbn El-Kelbî, Ali'nin İslâmiyeti kabul ettiği vakit dokuz yaşında olduğunu söyler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme şunu söylemiştir: Tanrı elçisine ilk iman eden Ali'dir. O, 10 yaşında iken Müslüman oldu. O, Tanrının bir lûtfu olmak üzere İslâmiyetin zuhurundan önce Tanrı elçisinin terbiyesinde bulunuyordu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona da Muhammed bin İshak söylemiş, o bu haberi Abdullah bin Ebi Nüceyh yoliyle Mücahid bin Ebu El-Haccac'dan şöyle rivayet eder: Tanrının bir lûtfu ve onun için bir hayır ve saadet olmak üzere Ali Kureyş'in şiddetli kıtlık ve açlığa tutulduğu çağda Tanrı elçisnin terbiyesine geçti. Sebebi de şudur: Ebu Talib'in ailesi kalabalıktı. Tanrı elçisi onun bu halini göz önünde tutarak Haşim oğullarının en zengini olan El-Abbas'a: Ey Abbas, bildiğin gibi kardeşin Ebu Talib'in ailesi kalabalıktır, halk gördüğün gibi şiddetli bir kıtlığa tutulmuştur, haydi birlikte gidelim de onun yükünü hafifletelim, ben oğullarından birini terbiyeme alırım, sen de birini terbiyene alırsın, dedi. El-Abbas Tanrı elçisinin bu teklifini kabul etti. İkisi birlikte Ebu Talib'in yanına gelerek: Biz senin yükünü hafifletmek, halkın katlandığı bu şiddetli haller sona erinceye kadar iki oğlunu terbiyemize almak istiyoruz, dediler. Ebu Talib: Akil'i yanımda bırakınız, başkaları hakkında istediğiniz

topladın? dedi. Bu münasebetle (yukarıda tercemesini verdiğimiz) Tebbet suresi indi.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona da Abdulgaffar bin El-Kasım söylemiş, o, El-Minhal bin Amr yoliyle Abdullah bin Hâris bin Navfel bin El-Haris bin Abdulmuttalib yoliyle Abdullah bin Abbas'dan, o da Ali bin Ebi Talib'den şunu rivayet eder: «En yakın akrabalarını imana çağır» ayeti indikten sonra Tanrı elçisi beni yanına çağırarak: Ey Ali! Tanrı, bana en yakın akrabalarımı imana çağırmamı emretti. Halbuki ben bunu yaptığım vakit güçlüklerle karşılaşacağım, bu işe başladığım takdirde, onlardan kötü muamele göreceğimi biliyorsun. Cebrail bana: Tanrının bu emrini yerine getirmiyecek misin? Eğer bu emri yerine getirmiyecek olursan Tanrı seni azaba çarptıracaktır, deyinceye kadar bir şey söylemedim, sustum. Onları imana çağırmadım. Artık Tanrının bu emrini yerine getirmek gerektir. Sen bir yemek hazırla, yemeğin üzerine bir koyun butu koy, büyük bir çanak süt tedarik edip Abdulmuttalib oğullarını topla. Ben onlara hitap edip söz söyliyeceğim ve Tanrının emrini onlara eriştireceğim» dedi. Ben onun bu emri üzerine onları çağırdım. Sayıları biraz eksik yahut biraz fazla olmak üzere kırk kişi kadardı. Amcaları Ebu Talib, Hamza, El-Abbas ve Ebu Leheb bu çağırılanlar arasında bulunuyorlardı. Onlar toplandıktan sonra Tanrı elçisi yemeklerin getirilmesini emretti. Ben yemeği getirdikten sonra o, bir parça et alarak bu eti

gibi hareket edebilirsiniz, dedi. Bunun üzerine Tanrı elçisi Ali'yi, El-Abbasta Caferi terbiyesine aldı. Ali bin Ebu Talib Tanrı elçisine vahi gelinceye kadar onun terbiyesinde kaldı. Tanrı onu peygamber olarak gönderdiğinde, Ali ona tabi oldu. İman edip peygamberliğini kabul ve tasdik etti. Cafer ise müslüman olup ihtiyaçtan kurtuluncaya kadar El-Abbas'ın terbiyesinde bulundu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona da Muhammed bin İshak söylemiş. O: Bana ilim mensuplarından biri şunu söyledi der: Namaz vakitleri geldiğinde Tanrı elçisi Mekke dağları arasına çıkar, amcasının oğlu Ali bin Ebi Talib de onunla birlikte çıkardı. Onlar ancak geceleyin şehre dönerlerdi. Uzun bir müddet böyle hareket ettiler, sonradan Ebu Talib namaz kıldıkları vakit onları bastırdı, Ebu Talib Tanrı elçisine: Ey kardeşimin oğlu, senin ibadet etmekte olduğun bu din nasıl bir dindir? diye sorduğunda Tanrı elçisi ona: Ey amcam, bu din Tanrının, meleklerinin, peygamberlerinin ve atamız İbrahim'in dinidir, dedi, yahut buna benzer sözler, söyledi. Tanrı beni, bu dine çağırmak üzere gönderdi. Ey amcam! İrşad ettiğim ve hidayete çağırdığım kişiler arasından bu dini kabule en müstahak olan sensin, dedi yahut buna benzer sözler söyldi. Ebu Talib ona: Ey kardeşimin oğlu, ben kendi dinimi ve atalarımın dinini ve onların inanç ve ibadetlerini bırakmam. Fakat Tanrı adına and içerek, sağ olduğum müddetçe kimseden sana zarar do-

kundurmayacağımı teyid eylerim, dedi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona da Muhammed bin İshak söylemiştir. Ebu Talib'in oğlu Ali'den: Ey oğlum! Amel etmekte olduğun bu din ne gibi bir şeydir? diye sormuş olduğunu söylerler. Ali babasına: Ey babacığım, ben Tanrıya ve elçisine inandım, bu dini tasdik ettim, onunla namaz kıldım, cevabında bulunduğunda babası ona: O seni ancak hayırlı işe çağırıyor, ondan ayrılma, demiştir. Bize Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara Muhammed bin Ömer, onlara da İbrahim bin Nafî söylemiş. O, İbn Nüceyh yoliyle Mücahid' den, Ali'nin 10 yaşında iken İslâmiyeti kabul etmiş olduğunu rivayet eder. Hâris, İbn Sa'ddan alarak Vakidî'nin: Bizimle sohbet edenler, Ali'nin, Tanrı elçisine peygamberlik geldikten bir yıl sonra İslâmiyeti kabul etmiş olduğunda, müttefiktirler, diye söylemiş olduğunu rivayet ederler. Ali bundan sonra 12 yıl Mekke'de kaldı.

Bilginlerin diğer bir kısmı ise erkeklerden ilk önce müslüman olan zatın Ebu Bekir olduğunu söylerler. Buna dair olan haberleri rivayet edenler şunlardır: Bize Sehl bin Musa Razî söyledi, ona ve arkadaşlarına Abdurrahman bin Magara söylemiş, o Mücahid'den, o da Saabî'den şunu rivayet eder: Ben İbn Abbas'tan: İlk önce İslâmiyeti kim kabul etti? diye sorduğumda o: Sen Hassan bin Sabit'in şu şiirini işitmedin mi? dedikten sonra şu beyitleri okudu:

«Sen sözüne güvenilebilir bir kimseyi hatırlayıp üzüntü duyarsın, Ebu Bekir'in yaptığı işleri hatırla ki, o, Tanrı elçisinden sonra mahlûkların en hayırlısı, Tanrıdan en ziyade sakınanı, en âdili, üzerine aldığı vazifeleri en iyi surette yerine getirenidir. O, peygamberden sonra ikinci bir şahsiyet, meclisi ve huzuru övülen bir zattır. O, insanlardan ilk önce peygambere inanmıştır».

Bana Sa'id bin Anbese Razi söyledi, ona ve arkadaşlarına El-Heysem bin Adi söylemiş, o Mücahid'den, o da Sa'ib yoliyle İbn Abbas'tan aynı sözleri rivayet eder. Bize Bahr bin Havlanî söyledi, ona ve arkadaşlarına Abdullah bin Vehb, onlara Muaviye bin Salih, ona da Ebu Yahya ile Zamra bin Habib ve Ebu Talha söylemiş. Onlar Ebu Ümame Bahilî'den, o da Amr bin Anbese'den şunu rivayet eder: Ben Ukâz panayırında bulunduğum zaman Tanrı elçisinin yanına gelerek: Ey Tanrı elçisi! Sana ilk önce kimler iman etti? diye sordum. O: Bana biri hür diğeri köle olan iki zat iman etti ki, biri Ebu Bekir, diğeri de Bilâl'dir, cevabında bulundu. Bundan sonra ben ona iman ettim. Böylece ben o zaman İslâmiyetin dörtte biri, yani dört adamdan biri oldum. Bana İbn Abdürrahim Berki söyledi, ona ve arkadaşlarına Amr bin Ebi Seleme, ona da Alkame bin Nasır'dan naklen Sadaka söylemiş, o, kardeşinden, o da İbn A'iz yoliyle Cübeyir bin Nufeyr'den şunu rivayet eder: Ebu Zerr ile İbn Anbese her ikisi de: «Ben dördüncü olarak İslâmiyeti kabul ettim, benden önce ancak Pey-

gamber ile Ebu Bekir ve Bilâl müslüman idiler» diye iddia ederlerdi. Bunlardan her ikisi arkadaşının ne vakit müslüman olduğunu bilmiyordu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Cerir söylemiş, o, Mugire yoliyle İbrahim'den olan rivayetinde, ilk önce İslâmiyeti Ebu Bekir'in kabul etmiş olduğunu anar. Bize Ebu Küreyb söyledi, ona ve arkadaşlarına Veki, ona da Şu'be söylemiş, o, Amr bin Mürre'den naklen İbrahim Naha'inin: İlk önce İslâmiyeti Ebu Bekir kabul etti, diye söylemiş, olduğunu anar.

Diğer bazı kimseler Ebu Bekir'den önce bir kitlenin İslâmiyeti kabul etmiş olduğunu söylerler ki, bu haberi rivayet edenler şunlardır:

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Çebele bin Kinane söylemiş, o İbrahim bin Tahman'dan, o Haccac bin Haccac'dan, o, Katade'den, o, Salim bin Ebi El-Caad'dan, o da Muhammed bin Sa'dden şunu rivayet eder: Ben babamdan: Aranızdan ilk önce İslâmiyeti kabul eden Ebu Bekir mi? diye sorduğumda, babam: Ondan önce elliden ziyade kişi İslâmiyeti kabul etmişti. Fakat, o, İslâmiyette en kuvvetli ve en mükemmeli olanımızdı, dedi.

Bu haberi rivayet edenlerden başka bir grup, ilk önce İslâmiyeti Tanrı elçisinin azadlısı olan Zeyd bin Harise'nin kabul etmiş olduğunu söylerler. Buna dair olan haberleri rivayet edenler şunlardır: Bize Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Sa'd, ona Vakidî söylemiş, o: Bana bu haberi İbn Ebi Zi'b söyledi, der. İbn

Ebi Zi'b diyor ki: Ben Zührî'den: İlk önce kadınlardan İslâmiyeti kim kabul etti? diye sorduğumda, o: Kadınlardan Hatice, erkeklerden Zeyd bin Hârise, diye cevap verdi. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Sa'd, onlara Muhammed İbn Ömer, onlara da Rabia bin Osman söylemiş, o, İmran bin Ebi Enes'ten aynı sözleri rivayet eder. Bana Abdurrahman bin Abdullah bin El-Hakem söyledi, ona Abdülmelik bin Mesleme, ona İbn Lehia söylemiş, o Ebu Esved yoliyle Urve'den şunu rivayet eder: İlk önce İslâmiyeti Zeyd bin Hârise kabul etmiştir. İbn İshak'ın buna dair olan haberini bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme şunu söylemiştir: İlk önce İslâmiyeti erkeklerden Tanrı elçisinin azadlısı Zeyd bin Hârise kabul etti. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Ömer, onlara da Musab bin Sabit söylemiş, o Ebu El-Esved'den naklen Süleyman bin Yusar'ın: İlk önce İslâmiyeti Zeyd bin Hârise kabul etti, dediğini nakleder. Bana Abdurrahman bin Abdullah bin Abdulhakem söyledi. O: Bana ve arkadaşlarıma Abdülmelik bin Mesleme söyledi, der, o İbn Lehia'dan, o da Ebu El-Esved yoliyle Urve'den, ilk önce İslâmiyeti kabul eden zatın Zeyd bin Hârise olduğunu rivayet eder.

İbn İshak'a gelince: Onun rivayetini bize Seleme'den naklen Humeyd söyledi, o, İbn İshak'tan şöyle rivayet eder: Ali bin Ebi Talib'den sonra erkeklerden Tanrı elçisinin azadlısı

Zeyd bin Harise İslâmiyeti kabul etti ve Tanrı elçisi ile birlikte namaz kıldı. Bunlardan sonra Ebu Bekir bin Kuhafe Es Sıddık Müslüman oldu, o müslüman olduğunu açığa vurdu, halkı, yüce ve adı kutlu olan Tanrıya ve elçisine imana çağırmaya başladı. Ebu Bekir kavmi tarafından sevilen iyi tabiatlı bir zattı. Kureyş neseb ve uruğlarının iyi ve kötü taraflarını bilen odur. O, güzel huylu tanınmış bir tüccardı, bilgisinden, alış veriş işlerindeki ustalığından ve sohbetinin tatlılığından dolayı Kureyşler ona başvururlar, ondan istifade eder ve onunla konuşurlardı.

Ebu Bekir bu mevkiinden faydalanarak, güvendiği ve kendisiyle başbaşa kalıp, sohbet ettiği kimseleri İslâmiyeti kabule çağırmaya başladı. Bana erişen haberlere göre Osman bin Affan Zübeyir bin El-Avvâm, Abdurrahman bin Avf, Sa'd bin Ebi Vakkas, Talha bin Ubeydullah onun delâletiyle İslâmiyeti kabul etmişlerdir. Bunlar İslâmiyeti kabul ettikten sonra Ebu Bekir onları Tanrı elçisinin katına getirdi. Onlar Tanrı elçisi katında İslâmiyeti kabul edip namaz kıldılar. Tanrı tarafından indirilen hüküm ve emirleri kabul ve tasdik ettiler. Böylece bu sekiz zat ilk müslümanlardan sayıldılar. Onlar namaz kıldılar, Tanrı elçisine inanırlar. Bunlardan sonra erkek ve kadın olmak üzere halk birbiri arkasından İslâmiyeti kabule başladılar, Mekke'de İslâmiyeti ananlar çoğladı. Vekidî'nin buna dair olan rivayetini bize Hâris nakletti, o, İbn Sa'd yoliyle şunu rivayet eder: Kıble ehlinden, yani yüzlerini kıble

tarafına yönelterek namaz kılanlardan bizimle sohbet edenler, ilk önce Tanrı elçisine iman edenin Huvaylid'in kızı Hatice olduğunda müttefiktirler. Ancak ondan sonra Ebu Bekir, Ali ve Zeyd bin Harise'den hangısinin önce ıman etmiş olduğu hakkında aralarında ihtilâf vardır. Vakidî beşinci kişi olarak onlarla birlikte Halid bin Sa'd bin El-As'ın İslâmiyeti kabul etmiş olduğunu söyler. Ebu Zerr'in İslâmiyeti dördüncü veya beşinci kişi olarak kabulü hakkında fikirler türlücedir. Amr bin Anbese Es-Sulemî'nin de 4 ncü veya 5 nci kişi olarak İslâmiyeti kabul etmiş olduğu rivayet edilmektedir. Bu zatlardan hangisinin İslâmiyeti önce kabul etmiş olduğu hakkında bize erişen rivayetler türlücedir. Bu hususta birbirine uymıyan birçok sözler söylenmiştir. Yukarıda adları anılan üç zattan ve onlardan sonra adı anılanlardan hangilerinin daha önce İslâmiyeti kabul etmiş oldukları kesin olarak tesbit edilmiş değildir. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara Muhammed bin Ömer, ona Mus'ab bin Sâbit, ona Muhammed bin Ebu El-Esved, Zübeyr'in İslâmiyeti dördüncü yahut beşinci kişi olarak Ebu Bekir'den sonra kabul etmiş olduğunu söylemiştir. İbn İshak ise Halid bin Sa'd bin El-As ile eşi Hümeyne'nin birçok kimseden sonra İslâmiyeti kabul etmiş olduklarını anar. Hümeyne Huzaa'dan Halef bin Esved bin Amîr bin Beyara'nın kızıdır. Böylece Müslümanların sayıları çoğalıp peygamber olarak gönderilme zamanından

üç yıl geçtikten sonra, Yüce Tanrı, elçisine, İslâmiyeti açıktan açığa yaymasını emretti: «Tanrının emirlerini açıktan açığa anlat, müşriklerden yüz çevir» (Hicr: 94) ayetini indirdi. Elçi, Tanrıdan bu emri alıncaya kadar peygamberliğinin ilk üç yılında İslâmiyeti gizli surette yaymaya çalışırdı. O zamanlar peygambere şu ayet de indirildi: «Pek yakın akrabanı ilâhî azab ile korkut. Sana tabi olan müminlere kanadını alçak tut. Sana itaatsizlik ederlerse sizin yaptığınızdan berîyim de» (Şuaza: 214-217). Bundan önce Tanrı elçisinin sahabeleri namaz kılmak üzere dağ aralarına gidip kavimlerine gözükmeden namaz kılarlardı. Tanrı elçisi (S. A. M.) sahabeleriyle birlikte Mekke civarındaki bir dağ arasında namaz kılarken müşriklerden birkaç adam onları görerek bu şekilde ibadet etmelerini inkârla karşıladılar, bundan dolayı onları ayıpladılar ve nihayet iki arada çarpışma başladı. Sa'd bin Ebi Vakkas müşriklerden birini devenin eğe kemiği ile vurarak başını yardı. Böylece İslâmiyeti korumak yolunda ilk kan akıtılmış oldu. Bize Ebu Küreyb ile Ebu Said söyledi, onların her ikisine de Ameş'den naklen Ebu Muaviye söylemiş, o, Amr bin Mürre'den, o da Said bin Cübeyr yoliyle İbn Abbas'tan bu hususta şunu rivayet eder: Tanrı elçisi günün birinde Safa dağına çıkarak: Yardıma yetişin, diye seslenmeye başladı. Onun bu feryadı üzerine Kureyşler onun etrafında toplandılar ve: Ne oluyorsun? diye sordular. O: Ben size sabahleyin yahut akşamleyin düşman

sizi bastı dersem sözlerime inanmaz mısınız? dedi. Onlar: Evet inanırız, dediler. Bunun üzerine o: Ben sizi şiddetli bir azab ile korkutuyorum, dediğinde Ebu Leheb: Felâket senden ayrılmasın, bizi bunun için mi buraya çağırıp topladın? dedi. Bunun üzerine Tanrı şu ayeti bildirdi: «Ebu Leheb'in iki eli helâk olsun, kendisi de helâk olsun, onun kazandığı mal ve servet kendisine fayda vermiyecektir» (Tebbet: 5-1). Bize Ebu Küreyb söyledi, ona ve arkadaşlarına Amr'den naklen Ebu Üsâme söylemiş, o Amr bin Mürre' den, o da Sa'd bin Cübeyir yoliyle İbn Abbas' dan şunu rivayet eder: «En yakın akrabalarını imana çağır» ayeti indikten sonra Tanrı elçisi Safa dağına çıkarak yüksek sesle: Baskına uğradık, yardıma yetişin, diye seslenmeye başladı. İşitenler: Yüksek sesle bağıran bu adam kimdir? diye sorduklarında, «Muhammed'dir» diye cevap verdiler. Muhammed: Ey falân oğulları, ey Abdulmuttalib oğulları, ey Abdi Menaf oğulları! diye sesleniyordu. Muhammed'in bu bağrışını duyanlar onun etrafında toplandılar. Muhammed onlara: Ben size, şu dağın arkasından çıkarak düşman süvarileri üzerinize yürüyor, dersem inanır mısınız? dediğinde, onlar: Biz senin yalan söylediğini işitmedik, diye cevap verdiler. Bunun üzerine Tanrı elçisi: Ben sizi önceden kıyamet gününün azabiyle korkutuyorum dedi. Bunun üzerine Ebu Leheb Muhammed'e: Senden felâket ayrılmasın, sen bizi bunun için mi buraya

dişleri ile ufak parçalara ayırıyor ve tabağın etrafına dağıtıyordu. Bundan sonra: Tanrı adiyle başlıyarak buyurunuz dedi. Gelenler tamamiyle doyuncaya kadar yedikleri halde, ben ancak ellerinin dokunduğu yerin eksilmiş olduğunu görüyordum. Ali'nin vücudunu kudretinin tesiri altında bulunduran Tanrı adına and içerek onlara takdim ettiğim bu yemeğin ancak bir kişi tarafından yenilip bitirilecek kadar olduğunu teyid ederim. Tanrı elçisi süt takdim etmemi emretti. Ben büyük bir tas ile süt sundum. Onlar sütü kanıncaya kadar içtiler. Tanrı adiyle and içerek takdim ettiğim sütün ancak aralarından birinin bitireceği kadar olduğunu teyid ederim. Tanrı elçisi onlara hitap edip söylemek istediğinde Ebu Leheb ondan önce söze başlıyarak: Sizi arkadaşlarınız sihirlemiş olacaktır, dedi. Bunun üzerine hazır bulunanlar dağıldılar. Tanrı elçisi arzu ettiklerini söyliyemedi. Tanrı elçisi ertesi gün sabah: Ey Ali, bu adam benden önce söze başladı, ben söylemek imkânını bulamadım. Ben söylemeden önce dağıldılar. Sen yine bize dünkü hazırladıklarını hazırla da onları çağır, dedi. Ben emri yerine getirdim, onları topladım. Tanrı elçisi yemeği emretti. O, yine dünkü gibi hareket etti. Onlar tamamiyle doyuncaya kadar içtiler. Bundan sonra Tanrı elçisi söze başlıyarak: Ey Abdulmuttalib oğulları, Tanrı adına and içerek teyid ederim ki, Arap yiğitlerinden hiç kimse kavmine dünya ve ahiretleri için benim size kabulünü teklif ettiğimden daha iyi bir şeyle gelmiş

değildir, Tanrı bana sizi bu dine çağırmamı emrettı. Benım kardeşim, vasim ve halife olmak üzere aranızdan hanginiz bu işimde bana yardımcı ve arkadaş olacaktır? dediğinde toplantıda hazır olanlar sustular. Ben aralarından küçükleri, gözünün pınarında çapağı en çok, karnı en büyük ve baldırı en ince olanı idim. Ben: Ey Tanrı elçisi, bu ışte ben senin yardımcın ve vezirin olurum dediğimde, o, benim boynumdan tutarak: İşte bu genç benim kardeşim, vasim ve sizin aranızda benim halifemdir, siz onun sözlerini dinleyiniz, ona itaat ediniz, buyurdu. Toplantıda bulunanlar gülerek yerlerinden kalktılar. Onlar Ebu Talib'e: Muhammed sana, oğluna boyun eğmeni ve emirlerini yerine getirmeni emrediyor, diyorlardı.

Bana Zekeriyya bin Yahya Ez-Zarir söyledi, ona ve arkadaşlarına Aftan bin Müslim, ona da Osman bin Mugire'den naklen Ebu Avâne söylemiş, o, Ebu Sadık'tan, o da Rabia bin Nacid'den şunu rivayet eder: Bir adam Ali'den: Ey inananlar emiri neden Tanrı elçisine amcan yerine sen vâris oldun? diye sorduğunda, o, üç defa halkın dikkatini söyliyeceği sözlere çektikten ve halk da kulaklarını dinlemeye hazırladıktan sonra Ali şunları söyledi: Tanrı elçisi bütün Abdulmuttalib oğullarını topladı. Onlar için bir Müdd yemek hazırladı. Onlar doyuncaya kadar yedikten sonra da, yemek sanki hiç yenmemiş gibi arttı. Tanrı elçisi bundan sonra küçük bir çanak içecek getirdi. Konukların hepsi de kanıncaya kadar içtikleri halde, sanki kimse içmemiş

gibi arttı. Bundan sonra Tanrı elçisi onlara şu sözleri söyledi: Ey Abdülmuttalib oğulları, ben hassaten size ve umumiyetle bütün insanlara peygamber olarak gönderildim, siz bu dinin meziyet ve harikalarından bazılarını gördünüz, bana aranızdan hanginiz kardeşim, vasim ve vârisim olmak üzere söz verir? dediğinde hazır olanlardan kimse icabet etmedi. Ben hazır olanların en küçükleri idim. Onun çağrısını kabul edip ayağa kalktım, Tanrı elçisi bana: Otur diye emretti. O, bu çağrısını üç defa tekrarladı ise de onlardan kimse kabul etmedi. Her üç defasında ben ayağa kalktım. O, üçüncü defa ayağa kalktığımda elimi tuttu. Böylece başka amcalarının yerine ona ben vâris oldum. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, onlara da Muhammed bin İshak söylemiştir; o, Amr bin Ubeyd' den, o Hasan Ebi El-Hasan'dan şunu rivayet eder: Tanrı elçisine bu ayet indikten sonra o, en yakın akrabâlarını dine davet edip ilâhî azap ile korkuttu. Tanrı elçisi El-Abtah'da ayağa kalkarak: Ey Abdulmuttalib, Ey Abdi Menaf ve Ey Kusay oğulları, diye hitap ettikten sonra onları uruğ uruğ ve boy boy ayrı ayrı çağırdı. Hepsine de: Ben sizi Tanrıya imana çağırdım, sizi Tanrının azabiyle korkutuyorum, dedi. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara Muhammed bin Ömer, onlara Cariye bin Ebi İmran söylemiş, o Abdurrahman bin El-Kasım yoliyle babasından şunu rivayet eder: Tanrı elçisi açıktan açığa davete memur olduk-

tan sonra onlara, Tanrının emirlerini anlatmaya ve Tanrıya imana çağırmaya başladı. O bundan önce üç yıl, saklı bir surette dine çağırmıştı.

İbn İshak'ın buna dair rivayetini bize İbn Humeyd nakletti. O bu haberi Seleme'den şöyle rivayet eder: Tanrı elçisi (S. A. M.) kavmine Tanrının emirlerini açıktan açığa anlatmaya ve İslâmiyeti yaymaya başladı. Bana söylediklerine göre ilâhlarını takbih edip ayıplamaya başlamadıkça kavmi ona itiraz etmediler. Fakat ilâhlarına dokunduktan sonra onun bu sözlerini inkârla karşıladılar. Tanrının koruduğu kimseler hariç olmak üzere, kavmi ona muhalefette ve açıktan açığa düşmanlıkta bulunmaya ittifakla karar verdiler. Bu ittifak haricinde kalanların sayısı çok azdı. Ancak amcası Ebu Talib onu koruyordu. Bu sayede müşrikler ona zarar dokunduramıyorlardı. Tanrı elçisi böylece Tanrının emirlerini yerine getiriyor, onu hiçbir şey alıkoymuyordu. Kureyşler Tanrı elçisinin inkâr ve itiraz ettikleri işlerin hiçbirinden vazgeçmediğini, ilâhlarına kusurlar isnad etmekte devam ettiğini ve Ebu-Talib'in ona arka olup, onu koruduğunu, Tanrı elçisini kendilerine teslim etmediğini gördüklerinde, başlarında Kureyş eşrafı, onlarla birlikte hareket edenlerden Utbe bin Rabia, Şeybe bin Rabia, Ebu El-Bahteri bin Hişam, Esved bin Muttalib, El-Velid bin El-Mugire, Ebu Cehil bulunduğu halde, Ebu Talib'in katına gittiler ve ona şöyle şikâyette bulundular: Kardeşinin oğlu ilâhlarımıza sövüp sayıyor, dinimize kusurlar isnad ediyor, bizi akılsız ve ah-

maklardan, ana ve babalarımızı yoldan sapmışlardan ve azgınlardan sayıyor. Kardeşinin oğlunu ya bundan men edeceksin yahut bizi ona karşı serbest bırakacaksın, çünkü sen de bizim gibi ona muhalifsin. Biz onu bundan men ederiz, dediler. Ebu Talib onlara sözler söyledi, güzel cevaplar verdi. Bunun üzerine onlar Ebu Talib'in yanından ayrıldılar. Tanrı elçisi ise eskisi gibi dine, imana çağırmakta devam etti. Bunun üzerine iki aradaki münasebet çok kötüleşti. İki taraf bir birlerinden uzaklaştılar. Birbirine kin bağladılar. Kureyş uluları Tanrı elçisi hakkında konuştular, ona ve müslümanlara karşı savaşa birbirlerini isteklendirdiler. Bundan sonra ikinci defa olarak Ebu Talib'in yanına giderek: «Ey Ebu Talib, aramızda yaş ve şeref bakımından en büyüğümüz sensin, biz senden kardeşinin oğlunu bu işlerden men etmeni istedik, sen onu men etmedin. Tanrı adına and içerek bildiriyoruz ki, onun ana ve babalarımıza sövüp saymasına, bizi akılsız ve ahmaklar adiyle anmasına, ilâhlarımızı ayıplamasına tahammülümüz yoktur. Sen onu bundan men edeceksin. Yoksa iki taraftan biri helâk oluncaya kadar savaşacağız, dediler, yahut buna benzer sözler söylediler.

Bundan sonra onun yanından çekilip gittiler. Ebu Talib'e bu şekilde kavminden ayrılmak, kavmiyle düşmanlaşmak zor geldi. Bununla beraber Tanrı elçisini onlara teslim edip, onu hakir etmeye de kalbi razı olmadı. Bize Muhammed bin Huseyn söyledi, ona ve arkadaşlarına Ahmed bin El-

Mufazzal, ona da Esbat söylemiş. O, Süddî'den şunu rivayet eder: Kureyş'ten bir topluluk, bu cümleden Ebu Cehil bin Hişam, El-As bin El-Esved, Vail bin El-Esved, Muttalib bin Abdiyagus ve Kureyşin diğer ileri ihtiyarları toplanarak: Haydi Ebu Talib'in yanına gidelim de Muhammed hakkında konuşalım, o Muhammed'den bizim hakkımızı alsın, bizim ilâhlarımıza sövüp saymaktan men etsin. Bu takdirde onu dininde serbest bırakırız, o kendi ilâhına ibadet etsin, biz bu ihtiyarın ölümünden korkuyoruz, o öldükten sonra Muhammed'e bir şey yaparsak Araplar bizi ayıplarlar, amcası ölünceye kadar Kureyş' ler Muhammed'e bir şey yapmadılar, dokunmadılar, ancak o öldükten sonra el uzattılar derler, diye konuştuktan sonra Muttalib adında birini göndererek kendisiyle görüşmek üzere Ebu Talib'den müsaade istediler. Muttalib Ebu Talib'e: Kavminin eşrafı ve ihtiyarları seninle konuşmak üzere müsaade istiyorlar, dedi. Ebu Talib müsaade etti. Onlar: Ey Ebu Talib, sen bizim ulumuz ve büyüğümüzsün. Kardeşinin oğlu hakkımıza hürmet etsin, ona emret de ilâhlarımıza sövüp saymasın. Bu takdirde biz de onun ilâhına dokunmayacağız, dediler. Kureyşin bu talebi üzerine Ebu Talib Tanrı elçisini (S. A. M.) çağırarak: Ey kardeşimin oğlu, bunlar kavminin ihtiyarları ve eşrafıdırlar, onlar senden, ilâhlarına sövüp saymaktan vazgeçmeni istiyorlar, bu takdirde, onlar da senin ilâhına dil uzatmayacaklar, dedi. Tanrı elçisi amcasından bu sözleri işittikten son-

ra: Ey amcam, ben onları daha hayırlı olan din ve ibadete çağırmaktan mı vazgeçeyim? dediğinde Ebu Talib: Sen onları neye davet ediyorsun? diye sordu. Tanrı elçisi: Ben onları tek bir sözü kabule çağırıyorum, buna inanarak kabul ettikten sonra, Araplar onları örnek edinir, onlar bütün Arapların ve Arap olmıyan kavimlerin başına geçerler, dedi. Gelenler arasında bulunan Ebu Cehil: Babanın başı sağlığına söyle bu kelime nedir? Biz bu kelimeyi ve onun benzeri olan on tane kelimeyi de söyleriz dediğinde, Tanrı elçisi bu kelime şöyledir: «Bir Tanrıdan başka hakiki mâbud yoktur» dediğinde, hazır bulunanlar ürktüler: Sen bizden başka bir şey iste dediler. Tanrı elçisi onlara: Siz güneşi getirip önüme koysanız dahi ben sizden bundan başka bir şey isteyecek değilim, diye cevap verdi. Onlar kızgın bir halde yerlerinden kalktılar ve: Tanrı adına and içerek sana ve bunu emreden ilâhına sövüp sayacağımızı teyid ederiz, dediler. Tanrı bunu şu ayetlerinde hikâye eder: «Kureyş'in ileri gelenleri Ebu Talib'in meclisinden çıkarken birbirlerine dediler ki: Haydi yürüyünüz ilâhınıza ibadete devam ve sebat ediniz, bu hal zamanın istediği bir musibettir, diğer kavimlerde böyle bir hal bulunduğunu işitmedik, bu ancak bir uydurmadan ibarettir» (Sad: 6-7). Tanrı elçisi yüzünü amcasına çevirdi. Amcası ona: Sen onlara karşı hududu aşmadın dedi. Tanrı elçisi amcasını İslâmiyete çağırarak: Ey amcam, kıyamet gününde hakkında tanıklık ederim, şehadet kelimesini söy-

le, bir Tanrıdan başka Tanrı yoktur deyin, dedi. Ebu Talib: Araplar, Ebu Talib ölümden korkarak Muhammed'e iman etti, diye sizinle alay etmeseydiler ben sana iman etmiş olurdum. Ben Kureyşin ataları ve ihtiyarları dininde öleceğim cevabında bulundu. Bu münasebetle şu ayet indi: «Ey Muhammed, sen sevdiklerini hidayete kavuşturamazsın, lâkin Tanrı dilediğini hidayete kavuşturur. Tanrı hidayete istidadı olanları daha iyi bilir» (Kısas: 56).

Bize Ebu Küreyb ile İbn Veki söyledi, ona ve arkadaşlarına Ebu Üsâme, ona Ameş, ona da Abbad söylemiş. O, İbn Cübeyir yoliyle İbn Abbas'tan şunu rivayet eder: Ebu Talib hastalandığında aralarında Ebu Cehil de bulunan Kureyşten bir topluluk onun yanına girdiler. Ebu Cehil ona: Kardeşinin oğlu bizim ilâhımıza sövüp sayıyor, şu şu işleri yapıyor, şu şu sözleri söylüyor, birini göndererek onu bu işten men etmeni istiyoruz, dediklerinde, Ebu Talib Tanrı elçisine adam gönderdi. Tanrı elçisi geldi, eve girdi. Ebu Talib ile yanına girenler arasında bir adam oturacak kadar açık bir yer kalmıştı. Ebu Cehil; Tanrı elçisi Ebu Talib'in yanına oturduğu takdirde, onun kalbinde şefkat ve merhamet duygusu canlanır diye korkarak hemen yerinden sıçradı ve boş kalan yere oturdu. Mecliste Tanrı elçisi için yer kalmadığında o, kapı yanında yer aldı. Ebu Talib ona: Ey kardeşimin oğlu, kavmin neden senden şikâyetçidir? Onlar, senin, ilâhlarına sövüp saydığını, şu şu sözleri

söylediğini anlatıyorlar dedi. Ebu Talib'in yanında bulunan müşrikler de Tanrı elçisi aleyhinde birçok sözler söylediler. Bundan sonra Tanrı elçisi (S. A. M.) söze başladı ve amcasına hitap edip şunları söyledi: Ben onlardan tek bir söz söylemelerini istiyorum, bunu söyledikleri takdirde Araplar onlara itaat eder, diğer kavimler onlara kafa vergisi (cizye) verirler dediğinde Kureyş ulutarı bu sözün ne olduğunu anlamak üzere uçundular ve: Tanrı seni başkalarının yardımına muhtaç eylemesini, biz, tek değil on söz söylemeye hazırız, o söz nedir? dediler, Ebu Talib de: Ey kardeşimin oğlu bu söz nedir? söyle, dedi. Tanrı elçisi: Tanrıdan başka ilâh yoktur, dediğinde, onlar korkarak ve elbiselerini silkerek yerlerinden fırladılar. Onların bu hali şu ayette hikâye edilmektedir: «Kâfirler kendi aralarından imana çağıran bir peygamber geldiğine taaccüp ederek dediler ki: Bu bir sihirbazdır, çok yalancıdır, ilâhları tek bir ilâh mı yapıyor? Bu pek acaip bir şeydir» (Sâd: 4-5). Hadîs İbn Küreyb ibaresiyle nakledilmiştir.

Şimdi İbn İshak'ın rivayetine gelelim: Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak, ona da Yakub bin Utbe bin Mugire bin Ahmes şunu söylemiştir: Kureyş'in ileri gelenleri Ebu Talib'e yukarıda naklettiğimiz sözleri söyledikten sonra o, adam göndererek Tanrı elçisini (F. A. M.) çağırttı, ona: Ey kardeşimin oğlu, kavmin benim katıma gelerek şu şu sözleri söylediler, kendini de beni

de koru, bana kudretim haricinde olan işi yükletme dedi. Tanrı elçisi amcasından bu sözleri işittikten sonra onun başında yeni bir fikir doğmuştur, kendi himayesinden mahrum edip beni Kureyşe teslim edecektir, diye düşündü, kendisini korumaktan ve kendisine yardım etmekten âciz olduğu fikrine geldi ve amcasına: Ey amcam! Dine daveti bırakmamın karşılığı olmak üzere sağıma güneşi sol tarafıma ayı koydukları takdirde dahi ben bu işi bırakacak değilim, Tanrı bu dini üstün kılıncaya yahut ben bu yolda helâk oluncaya kadar çalışacağım, dedi ve gözleri yaşla doldu, ağladı. Bundan sonra yerinden kalktı. Tanrı elçisi çekilip giderken Ebu Talib onu çağırtarak: Ey Kardeşimin oğlu, gel dedi. Tanrı elçisi yanına geldiğinde amcası ona: Ey kardeşimin oğlu, arzu ettiğin sözleri söyle. Ben seni hiçbir vakit Kureyş'e teslim edecek değilim, dedi. Kureyş'ler Ebu Talib'in Tanrı elçisini himayeye devam edeceğini, kendisine teslim etmiyeceğini ve kendilerinden ayrılarak düşmanlaşmaya karar verdiğini anladıktan sonra Umara bin El-Velid bin El-Mugire'yi yanlarına alarak Ebu Talibe gittiler. Bana erişen haberlere göre onlar Ebu Talib'e: Bu genç Umare bin El-Velid olup Kureyş gençlerinin en güzeli ve en iyi şairidir, sen onu al, kendine oğul edin. Aklından yardımından istifade edersin, kendi ve atalarının dinine aykırı hareket eden, kavminin birliğini ortadan kaldıran, onları akılsız ve ahmak sayan kardeşinin oğlunu bize teslim et, biz onu

öldürür ve onun karşılığı olmak üzere bu gencı takdim ederiz, dediler. Ebu Talib onların bu sözlerini işittikten sonra: Tanrı adına and içerek söylüyorum ki, bu teklifinizle beni çok kötü bir hale sokmak istiyorsunuz, ben sizin bu gencinizi yedireceğim, besliyeceğimi oğlumu size teslim edeceğim, siz onu öldüreceksiniz. Tanrı adına and içerek bunun imkânsız bir şey olduğunu teyid eylerim dedi. Aralarından Mut'im bin Adi bin Navfel bin Abdimenaf ona: Ey Ebu Talib. kavmin sana karşı insafla ve adilâne hareket ediyor, onlar senin de tiksindiğin bir halden kurtulmak istiyorlar, ben kavminin hiçbir teklifini kabul etmediğini görüyorum, dedi. Ebu Talib ona: Tanrı adına and içerek, adalet ve insafla hareket etmediklerini teyid eylerim. Sen onlarla birlikte ve onlara yardım ederek beni hakir düşürmeye karar vermişsin. İstediğini yap dedı. Yahut buna benzer sözler söyledi. İbn İshak, bundan sonra işlerin güçleştiğini, arada çarpışmalar başladığını, Kureyş'in birbirini, savaşa isteklendirdiğini, her iki tarafın birbirine düşmanlıklarını açığa vurduklarını anar. Kureyş bundan başka kendi uruğ ve boylarından islâmiyeti kabul etmiş olanları cezalara çarptırmaya ve dövmekle dinlerinden ayırmaya başladılar. Tanrı elçisini amcası Ebu Talib korudu. Ebu Talib, Kureyş'in Haşim ve Abdulmuttalib oğullarına yaptıkları fenalıkları gördüğünde kendi boyunu eskisi gibi Tanrı elçisini (S. A. M.) Kureyş'in tecavüzlerinden korumaya çağırdı. Onlar Ebu Talib'in bu teklifi üzerine

onun etrafında toplandılar, Tanrı elçisini korumaya karar verdiler. Ebu Leheb'den başkası Ebu Talib ile birleşti. Ebu Talib, kavminden kendisini sevindiren bu hali ve kendisiyle birlikte Tanrı elçisini koruyacaklarını gördüğünde onlara Tanrı elçisini övmeye, onun meziyet ve faziletlerini, aralarındaki mevkiini anlatmaya başladı. Bundan maksadı Tanrı elçisini korumak için azimlerini kuvvetlendirmekti.

Bize Ali bin Nasr bin Ali bin El-Cahzami ile Abdüssamed bin Abdülvâris söyledi. Ali bin Nasr: Bu haberi bana ve arkadaşlarıma Abdüssamed söyledi, der. Abdülvâris'e babası, babasına ve arkadaşlarına Aban El-Attar söylemiş, o, bu haberi Hişam bin Urve yoliyle Urve'den rivayet eder: Urve Abdülmelik bin Mervan'a şu mektubu yazdı: Hamd ve senadan sonra: Tanrı hidayet ve nurdan ibaret olan Kur'an ayetlerini indirerek onu elçisi diye gönderdi. O ilk öncedine davet ettiği vakit kavmi ondan uzaklaşmadı. Onların put ve ilâhlarını ayıplayıncaya kadar bu hal devam etti. Az kalsın kavmi onun sözlerini dinliyeceklerdi. Bu sırada Kureyş'ten bazı kimseler Taif'ten geldiler. Onlar kendileriyle birlikte mal ve para getirmişlerdi. Taif'ten gelen bu zatlar Tanrı elçisinin davetini reddettiler. Ona karşı şiddet gösterdiler, Tanrı elçisinin sözlerini nefretle karşıladılar. Kendilerine itaat edenleri Tanrı elçisinin aleyhinde harekete geçmeye isteklendirdiler. Onların propagandası tesiriyle bütün halk Tanrı elçisine karşı cephe aldı. Ancak Tanrı tarafından koru-

manlar bu harekete katılmadılar. Fakat onların sayısı azdı. Tanrı elçisi, Tanrının takdir ve tâyin ettiği müddet bu halinde yaşadı. Bundan sonra Kureyş'in ileri gelenleri İslâmıyeti kabul etmiş olan oğul ve kardeşlerini ve kendi uruğlarından olanları dinlerinden ayırmak için türlü zorluklara, fitne ve belâlara katlandırdılar. Bu fitne ve zorluklar Tanrı elçisinin çağrısını kabul edip Müslüman olanlar arasında şiddetli sarsıntılar yarattı. Müslümanlardan bir kısmı bu fitne ve zorlukların tesiriyle dinlerini bıraktılar. Tanrı istediği kullarını bu fitnelere kapılmaktan korudu. Tanrı elçisi Müslümanların şiddetli hallere katlanmakta olduklarını gördüğünde onlara Habeşistana hicret etmeyi emretti. O zaman Habeşistan hükümdarı Necâşi adında bir iyi kişi idi. Onun toprağında kimse zulme maruz kalmazdı. O iyiliği ile övülürdü. Kureyş'liler oraya gidip alış verişte bulunur ve Habeşistan ile olan bu ticaretlerinden kâr ve fayda temin ederlerdi. Orası emniyetli ve faydalı bir alış veriş yeri idi. Tanrı elçisi sahabelerinin Mekke'de kahır ve zulme uğrayıp fitneye kapılmalarından korktuğu için Habeşistana hicreti emretti. Bu emir üzerine bütün Müslümanlar oraya hicret ettiler. Tanrı elçisi kendisi Mekke'den ayrılmadı. Yıllarca bu halde yaşadı. Kureyş'ler eskisi gibi İslâmiyeti kabul edenlere eziyet ediyorlardı. Bununla beraber, İslâmiyet de yayılıyordu. Kureyş eşrafından da birkaç tanesi Müslüman olmuştu.

Ebu Cafer diyor ki: Habeşistana hicret edenlerin sayısı hakkındaki haberler muhteliftir. Bu

ilk hicrettir. Ravilerden bazıları Habeşistana ilk hicret edenlerin onbir erkekle dört kadından ibaret olduğunu söylerler. Bu haberi rivayet edenler şunlardır: Bize Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara Muhammed bin Ömer, onlara Yusuf bin Muhammed Ez Zarefî söylemiş, o babasından, babası kendi kavminden olan birinden rivayet eder. Onlara Ubeydullah bin El-Abbas El-Hüzelî söylemiş, o, Hâris bin El-Fuzayl'den şunu rivayet eder: İlk defa Mekke'den hicret edenler kavimleri arasından gizlice sıyrılıp gitmişlerdi. Onların 11 i erkek 4 ü kadındı. Bir kısmı yaya yürüyor, bir kısmı hayvana binmişlerdi. Onlar Şuaybe'ye vardılar. Tanrı onların işlerini rasgetirdi. Oraya vardıkları saatte tüccarlara ait iki gemi duruyordu, tüccarlar onları yarımşar dinar mukabilinde Habeşistana götürecek oldular. Bu muhacirler Mekke'den Tanrı elçisinin peygamberliğinin beşinci yılı recep ayında ayrılmışlardı. Kureyş'ler onların yola çıktıklarını duyduklarında takip ettirdiler. Fakat takipçiler deniz sahiline geldikleri zaman onlar hareket etmiş bulunuyorlardı. Böylece muhacirlerin arkasından yetişemediler. Muhacirler kendi intibalarını şöyle anlatıyorlar: Habeşistana geldik. Habeşliler bize iyi komşuluk muamelesi gösterdiler. Dinimizle serbestçe amel ve Tanrıya ibadet ettik. Kimse bize eziyet etmedi, kimseden kötü söz işitmedik. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Sa'd, onlara Muhammed bin Ömer, ona da Yunus bin Muhammed söylemiş, o babasından,

babası Abdulhamid'den, o Muhammed bin Yahya bin Hayyam'dan şunu rivayet eder: Bu ilk muhacirler erkek ve kadın olmak üzere şunlardır: Osman bin Affan ve onun eşi Tanrı elçisinin kızı Rukiyye, eşi Süheyl bin Amr'ın kızı ile birlikte Ebu Huzayf bin Utbe bin Rabia, Zübeyir bin El-Avam bin Huvaylid bin Esed, Musab bin Umeyir bin Haşim bin Abdimenaf bin Abdüdar, Abdurrahman bin Avf bin Hâris bin Zühre, Ebu Seleme bin Abdülesed bin Hilâl bin Abdullah bin Ömer bin Mahzum, Osman bin Mazun, İbn Vail boyundan Amır bin El-Rabia bin Ansî ki, bu zat Beni Adî bin Kâ'b boyundan olan El-Ansi değildir, o Ebi Hasme'nin kızı olan eşi Leylâ ile birlikte hicret etmiştir, Ebu Sebre bin Ebi Rühüm bin Abdul'Uzza El-Amiri, Hatib bin Amr bin Abdişems bin Fihir oğullarından Süheyl bin Beyza, Beni Zühre'nin müttefiki olan Abdullah bin Mes'ud. Ebu Cafer diyor: Diğer raviler, küçük yaşta çıkmış olanlarla Habeşistanda doğanlar hariç olmak üzere muhacir sayısının seksen iki kişi olduğunu söylerler. Ammar bin Yasir'in bu muhacirler arasında bulunduğu rivayet ediliyorsa da, ravi onun bu muhacirler arasında olduğunu şüphe ile karşılar. Bu haberi rivayet edenler şunlardır: Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme söylemiş, o Muhammed bin İshaktan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi sahabelerinin katlanmakta olduğu zorluk ve belâları gördüğünde, onlara: Habeşistana hicret ederseniz iyi olur, çünkü orada adil bir hüküm-

dar hüküm sürmekte ve hiç kimseye zulüm edilmemektedir, dedi. Tanrı elçisini Ebu Talib koruduğu için ona kimse dokunamıyorsa da, kendisi Müslüman olanları Kureyşin zulmünden korumak kudretinde değildi. Bundan dolayı Müslümanları Habeşistana hicrete isteklendirdi. Orasının emniyetli bir memleket olduğunu söyledi. Tanrının sizi orada rahata kavuşturması ümit olunur, dedi. Tanrı elçisinin bu şekilde isteklendirmesi üzerine Müslümanlar fitneye katılmaktan korkarak ve dinlerini korumak maksadiyle Tanrı rızası için Habeşistana gitmek üzere Mekke'den ayrıldılar. Bu Müslümanlık çağında yapılan ilk hicrettir. Müslümanlardan ilk önce Mekke'den Beni Ümeyye bin Abdişems bin Abdimenaf oğullarından Osman bin Affan ayrıldı. O, Tanrı elçisinin kızı olan eşi Rukıyye ile birlikte hicret etti. Abdişems oğullarından Ebu Huzeyfe bin Utbe bin Rabia bin Abdişems bin Abdi Menaf, eşi Sehle ile birlikte hicret etti. Sehle, Beni Amr bin Lüey oğullarındandır. Beni Esed bin Abdül'uzza bin Kusay oğullarından Zübeyir bin El-Avvam da hicret etti. İbn İshak bunların adlarını andıktan sonra Vakidî'nin rivayetinde adları geçenleri sıralar ve şu zatların da hicret etmiş olduklarını söyler: Beni Amr bin Lüey bin Galib bin Fihr'den Ebu Sebre bin Rühm bin Abdül'uzza bin Ebi Kays bin Abd bin Nasr bin Malik bin Hisl bin Amîr bin Lüey. Diğer bir söze göre de hicret eden zat, El-Hatib bin Amr bin Abdüşems bin Abdi Vüdd bin Nasr bin Malik bin Hisl bin Amîr bin Lüey

olmuştur. İbn İshak bu zatın ilk önce Habeşistana varmış olduğunu söyler. İbn İshak bunların sayılarını ona çıkarmaktadır. O, bu on zatın ilk önce Habeşistana hicret ettiklerini anar. Bunlardan sonra Cafer bin Ebi Talib hicret etti. Bundan sonra arkası kesilmeden Habeşistana hicret devam etti. Bunun bir neticesi olarak Müslümanlar Habeşistanda toplandılar. Bu muhacirlerden bir kısmı aileleriyle birlikte, bir kısmı ailesiz olarak tek başlarına hicret etmişlerdi. İbn İshak bundan sonra bu muhacirleri sıralıyarak yukarıda adlarını andığım on zatla, yanlarında aileleri bulunanlarla, Habeşistanda doğmuş olan çocuklarla ve yanlarında aileleri bulunmayanlarla birlikte 82 tane muhacirin adını anar.

Ebu Cafer diyor: Tanrı elçisinin sahabelerinden hicret edenler Mekke'den ayrıldıktan sonra Tanrı elçisi açık ve gizli surette halkı İslâmiyeti kabule çağırarak Mekke'de yaşadı. Tanrı onu amcası Ebu Talib ile aşiretinden kendisini koruyanlar sayesinde Kureyş'in tecavüzünden korudu. Kureyş, Tanrı elçisini ele geçirmenin imkânsız olduğunu anladıktan sonra ona sihirbazlık, delilik ve şairlik sıfatlarını isnad etmeye başladılar. Onlar İslâmiyete meyletmelerinden korktukları kimseleri onun sözlerini dinlemeye bırakmadılar. Bu sırada Tanrı elçisinin katlandığı en şiddetli hal ve hâdiseyi bize İbn Humeyd söyledi: Ona ve arkadaşlarına bu haberi Seleme, ona da Muhammed bin İshak söylemiş, o, Yahya bin Urve bin Zübeyir'den, o da babası Urve yoliyle

Abdullah bin Amr bin El-As'tan şöyle rivayet eder Ben Abdullah'tan: Kureyş'in Tanrı elçisine düşman kesildiği vakitlerde gördüğün en şiddetli düşmanlık hali ne idi? diye sorduğumda o şöyle cevap verdi: Kureyş eşrafı günlerden bir gün Tanrı elçisi hakkında konuşarak Kâbe yanında El-Hicr de toplanmışlardı. Onlar birbirlerine, bu adamın bize yaptıklarına tahammülümüz kalmadı, o, bizlere akılsız ve ahmak diyor, babalarımıza sövüp sayıyor, dinimizi ayıplıyor, bizim topluluğumuzu dağıtıyor, ilâhlarımızı tahkir ediyor, biz bunların hepsine de dayandık, dediler. Yahut buna benzer sözler söylediler. Onlar bu sözü söylerken Tanrı elçisi çıkageldi, ilerledi, kara taşı öptü, bundan sonra Kâbe'yi tavaf ederek onların yanından geçti. Geçip gittiğinde ona dokunacak sözler söylediler. Bu sözleri işiten Tanrı elçisinin yüzünde hiddet eserleri görünüyordu. İkinci defa yanlarından geçtiğinde aynı muameleye maruz kaldı. Ben onun yüzünde hiddet eseri görüyordum. Üçüncü defa geçtiğinde yine dokunaklı sözler söylediler. O bu defasında yanlarında durarak: Ey Kureyş! sözlerimi işitiyor musunuz? Muhammed'in vücudunu kudretinin tesiri altında bulunduran Tanrı adına and içerek sizin katınıza boğazlanmak üzere kurbanlığa gelmiş olduğumu teyid eylerim dedi. Bu sözleri onlara o derecede tesir etti ki, başları üzerine kuş konmuş gibi oldular. Hattâ onların bundan önce en şiddetli davrananı bile bulabildiği en güzel sözleri kullanarak: Ey Ebu El-Kasım, doğru yola saptığın halde geç. Tanrı

adına and içerek senin cahil bir kimse olmadığını teyid eylerim, dedi. Bundan sonra Tanrı elçisi onların yanından ayrıldı. Kureyş sabahleyin yine El-Hicr de toplandılar. Onlar birbirlerine: Siz onun, sizi zorluklara katlandırdığını ve bunun tahammülünüz fevkinde olduğunu, gördükten ve sizi iğrendiren sözünü söyledikten sonra da kendisini koyuverdiniz, dediler. Bu sırada Tanrı elçisi yine çıkageldi. Onlar, tek bir adam gibi Tanrı elçisinin üzerine atıldılar, onu her tarafından kuşatarak şu sözleri söyleyen sen misin? diye onun ilâh ve dinleri hakkındaki sözlerini naklettiler. Tanrı elçisi onlara: Evet, bu sözleri ben söylüyorum, cevabında bulundu. Aralarından birinin Tanrı elçisinin elbisesinden yakalayıp sıkıştırdığını gördüm. Bu sırada Ebu Bekir Es-Sıddık yetişerek onu korudu. Ebu Bekir ağlıyor ve: Felâket sizden ayrılmasın Rabbım Tanrıdır, diyen bir kimseyi mi öldürmek istiyorsunuz? diyordu. Bunun üzerine onlar Tanrı elçisini kendi haline bıraktılar. Kureyşin Tanrı elçisine bundan daha şiddetli bir muamelede bulunduklarını hiçbir vakit göremedim. Bize Yunus bin Abdül'alâ söyledi, o: Bana ve arkadaşlarıma Bisr bin Bekr söyledi, der. Ona Evzaî, ona da Yahya bin Ebi Kesir söylemiş, o, Ebi Seleme bin Abdurrahman'dan şunu rivayet eder: Ben Abdullah bin Amr'dan Müşriklerin Tanrı elçisine yaptıkları muamelelerden, gözü ile gördüklerinden en şiddetlisini anlatmasını istedim. O bana şu hâdiseyi anlattı. Tanrı elçisi Kâbe'nin yanında bulunduğu

sıralarda Ukbe bin Ebı Muayt Tanrı elçisinin yanına gelerek elbisesini boynuna sardıktan sonra onu şiddetli bir surette boğdu. Bu sırada Ebu Bekir onun arkasından geldi, elini Ukbe'inin ensesine koyarak onu Tanrı elçisinin yanından ıtti. Ebu Bekir onlara: Ey kavim, «Rabbim, Tanrıdır, diyen bir adamı öldürmek mi istiyorsunuz? O ise size Rabbınızdan açık mucizelerle geldi. Eğer o adam yalancı ise vebali ona aittir, sözü doğru ise sizi korkuttuğu azaplardan bir kısmı size ısabet edecektir. Yüce Tanrı işlerinde haddini tecavüz eden ve yalanı âdet edinen kimseleri hidayet yoluna sevketmez» (Mü'min: 28) dedi.

İbn İshak: Bana Eslem kabîlesinden anlayışlı biri şunu söyledi, der: Ebu Cehil bin Hişam Tanrı elçisinin yanından geçti. Tanrı elçisi Safa dağı yanında oturuyordu. Ebu Cehil ona eziyet etti, sövüp saydı. İslâmiyeti tahkir ile küçük düşüren ve Tanrı elçisinin kalbini kıran sözler söyledi. Tanrı elçisi ona hiçbir şey demedi. Bu sırada Abdullah bin Cud'an El-Teymî'nin azadlısı olan bir kadın kendisinin Safa dağının yukarı tarafındaki evinde oturuyor ve Ebu Cehil'in Tanrı elçisini küçük düşüren sözlerini işitiyordu. Kâbe yanında toplanmış olan Kureyş'lerin yanına gidip oturdu. Çok geçmeden Hamza bin Abdulmuttalib'in yayını kuşanmış olduğu halde, avdan dönmekte olduğu görüldü. O, avcı ve atıcı bir zattı. Avdan gelirken evine dönmeden önce Kâbe'yi tavaf ederdi. O, bundan sonra Kureyş'lerin her toplantı yerinde durur, onlarla ko-

nuşurdu. O, Kureyş'in en azız bır adamı olup, zulüm ve tahkir kabilinden hiçbir şeye tahammül edemezdi. Hamza adı geçen azadlının yanından geçtiğinde azadlı ona: Ey Ebu Umare, Ebu-El Hakem bin Hişam'ın (Ebu Cehil'in), kardeşinin oğlu Muhammed'e yaptıklarını görmüş olsaydın çok üzülürdün, şurada otururken Muhammed'e sövüp saydı, ona eziyet etti, onun kalbini kıran sözler söyledikten sonra Muhammed'in yanından çekilip gitti. Muhammed ona hiçbir söz söylemedi, diye olup biteni anlattı. Tanrı elçisi Ebu Cehil tarafından tahkir edildikten sonra evine dönmüştü. Tanrı Hamza'nın saygılı bir kişi olmasını irade ettiği için azadlı kadının bu sözleri onu çok kızdırdı. Bundan önce avdan döndüğü vakit Kâbe'yi tavaf etmek üzere yaptığı gibi hareket etmeden ve durarak kimse ile konuşmadan Ebu Cehil'i bulmak üzere hızla ilerledi. Maksadı Ebu Cehil'i görür görmez ona saldırmaktı. Hamza bu maksatla mescide girdiğinde onun biraraya toplanmış olan Kureyş'ler arasında oturmakta olduğunu gördü. Yanına gelerek durdu. Yayını yukarıya kaldırdı ve Ebu Cehil'in kafasını fena bir surette yardıktan sonra: Sen ona sövüp saymaya nasıl cesaret ediyorsun ki, ben onun dinindeyim, onun söylediği sözleri ben de söylüyorum, gücün yeterse ona yaptıklarını bana da yap dedi. Orada hazır bulunan Beni Mahzum'lar Ebu Cehil'e yardım etmek ve Hamza'ya karşı koymak üzere ayağa kalktılar. Fakat Ebu Cehil onlara: Ebu Umare'ye dokunmayınız, ben onun

kardeşinin oğluna çok çirkin bir surette sövüp saydım dedi. Böylece, Hamza Müslüman oldu. Kureyş, Hamza'nın İslâmiyeti kabul etmesiyle Tanrı elçisinin kuvvet kesbetmiş olduğunu ve Hamza'nın onu koruyacağını bildikten sonra, Tanrı elçisine yaptıkları kötülüklerinden bazılarını bıraktılar.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, o, babasından naklen Yahya bin Urve Zübeyir'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisinden sonra Mekke'de Kur'anı aşikâr bir surette okuyan zat Abdullah bin Mesut olmuştur. Günün birinde Tanrı elçisinin sahabeleri biraraya toplanmışlardı. Onlar: Kureyş, Kur'anın aşikâr bir surette okunduğunu hiç işitmedi. Hanginiz aşikâr bir surette Kur'an okuyacak? diye konuştuklarında Abdullah bin Mesut: Ben okuyacağım, dedi. Fakat arkadaşları: Kureyş'in sana saldırmasından korkuyoruz, biz kendisini müdafaa edecek aşireti olan birinin okumasını istiyoruz, diye onun okumasına mâni olmak istediler. O: mâni olmayınız, Tanrı beni korur, dedi. Abdullah İbn Mesud ertesi günü kuşluk vaktinde makamı İbrahim'e geldi, o zaman Kureyş'liler makamın yanında toplanmış, sohbet ediyorlardı. Abdullah makam yanında yüksek bir sesle: Bismillâhirrahmanirrahim diye Kur'an okumaya başladı. Errahman suresinden: «Bağış ve ihsan sahibi olan Tanrı, Muhammed'e Kur'anı öğretti, insanı yarattı, ona maksatlarını ifadeli ve güzel bir suret-

te anlatmasını bildirdi. Güneş ile ay belli bir hesapla devreder. Otlar, ağaçlar hep ona secde ederler...» diye okumaya devap ettiğinde, Kureyş'liler: Köle kadının oğlu ne diyor? diye birbirinden sordular. Düşündükten sonra: O, Muhammed'in Kur'anından bazı ayetler okuyor, diyerek üzerine saldırıp yüzüne vurmaya başladılar. O buna bakmadan okumaya devam etti. Tanrı irade ettiği kadar birçok ayetler okuduktan sonra, yüzünden yaralı olduğu halde, arkadaşlarının yanına döndü. Arkadaşları ona: Biz senin başına bu halin gelmesinden korkuyorduk, dediler. O: Tanrı düşmanlarını bugünkü kadar zayıf gömredim. Arzu ederseniz yarın sabahleyin yine okurum, dedi. Arkadaşları: Hayır okuma sen tiksindiklerini onlara işittirdin, dediler.

Ebu Cafer diyor: Habeşistana hicret edenler Necaşî'nin memleketinde yerleşerek kalbleri sükûnet bulduktan sonra, Kureyş Habeşistana sığınmış olan bu Müslümanlar aleyhinde hileler düşünmek üzere biraraya toplandılar. Amr bin El-As ile Mahzum oğullarından Abdullah bin Ebi Rabia bin Mugire'yi Habeşistana göndermeyi ve Necaşî ile komutanlarına birçok hediyeler sunmayı kararlaştırdılar. Bu vesile ile Necaşî'den Müslümanların kendilerine teslimini isteyeceklerdi. Amr ile Abdullah Necaşî'ye hediyeleri sunduktan sonra, Müslümanların kendilerine teslimini istediler. Fakat onlar, Necaşî'den ümit ettiklerini elde edemeden memleketlerine döndüler. Bu sırada Ömer bin Hattab Müslüman ol-

du. Ömer bin Hattab, gayretli, bahadır, yüksek şeref sahibi bir zattı. Ömer'den önce de Hamza bin Abdulmuttalib Müslüman olmuştu. Bunların müslüman olmalariyle Tanrı Elçisinin Sehabeleri kendilerinde kuvvet buldular. Bundan başka İslâmiyet Arap uruğları arasında da yayılmaya başladı. Necaşî de kendi memleketine sığınan Müslümanları himaye ediyordu. Bunun üzerine Kureyş diğer bir çareye başvurdu. Aralarında fikir teatisinden sonra aşağıdaki maddeleri havi bir anlaşma yazmaya karar verdiler. Bu anlaşmaya gör : 1 — Haşim ve Abdulmuttalib oğullarından kız alıp vermemeye, 2 — Onlara bir şey satmamaya ve satın almamaya birbirlerine söz verdiler. Bu andlaşmaya riayeti kuvvetlendirmek ve önemini arttırmak üzere bunu Kâbe'nin içine duvara astılar. Kureyş bu anlaşmayı yazdıktan sonra, Haşim ve Ebu Talib oğulları Ebu Talib'in etrafında toplandılar ve onunla birlikte dağa çekildiler. Ancak Ebu Leheb onlarla birleşmeyip Kureyş tarafına geçti, onlara arka oldu. Haşim ve Ebu Talib oğulları bu iki dağ arasında iki yahut üç yıl yaşadılar. Bu sırada pek büyük zorluklara katlandılar, herşeyden mahrum oldular. Ancak onlara Kureyş'ten kardeşlik sevkiyle iyilikte bulunmak istiyenler bazı şeyler gönderiyorlardı. Rivayete göre Hakîm bin Hizam bin Huveylid bin Esed kölesine yükleterek Tanrı elçisiyle birlikte dağ arasında yaşıyan Huveylid'in kızı halası Hatice'ye buğday götürüyordu. Ebu Cehil bunu gördüğünde ona yapışarak: Haşim

oğullarına yiyecek götüren sen misin? Tanrı adına and içerek. seni Mekke'de teşhir edip maskara etmeden önce bırakmıyacağım, dedi. Bu sırada Ebu El-Bahterî bin Hişam bin Hâris bin Esed çıkageldi ve Ebu Cehil'e: Sana ne oldu da ona takılıyorsun? dediğinde Ebu Cehil: O, Haşim oğullarına yiyecek götürüyor, cevabında bulundu. Ebu El-Bahterî: O. halasına yiyecek götürüyor, halas ondan yiyecek ıstemiş, sen onu halasına yıyecek götürmekten nası men edebilirsin? Onu serbest bırak, yo!unu kesme dedi. Ebu Cehil ısraı etti. Nihayet onlar birbirlerine girdiler. Ebu El-Bahterî deve çenesı kemiği a'a ak Ebu Cehil'e vurdu ve başını yardı, sonra da ayağı altına alarak şiddetli bir surette çiğnedi. Hamza bin Abdulmuttalib yakın bir yerde olup onların bu halini görüyordu. Kureyşler, Müs ümanlar hâdiseyı işiterek sevinmesinler, d ye bunu Tanrı elçisi ile sahabelerine işittirmek istemiyorlardı. Tanrı elçisi, dağ aralarında kuşatılmış olmasına bakmadan gece gündüz gizli ve aşikâr bir surette kavmini İslâmiyeti kabule çağırmakta devam ediyordu. Ona arkası kesilmeden vahiy geliyor, emir, yasak olan iş ve fiiller ona bildiriliyor, düşman kesilenler Tanrının azabiyle korkutuluyor. muhalefet edenlere kaışı deliller ileri sürülüyordu.

Rivayete göre Kureyş eşrafı günün birinde bir araya toplanmışlardı. Bana buna dair olan haberı Muhammed bin Musa El-Harisi söyledi, ona ve arkadaşlarına Ebu Halet Abdullah bin İsa söylemiş, o. Davud bin İkrime yoliyle İbn

Abbas'tan şunu rivayet eder: Kureyş'ler Tanrı elçisine Mekke'nin en zengin adamı olacak derecede mal ve para vermeyi, istediği kadınlarla evlendirmeyi ve kendisine tabi olmayı vadedip, onun ilâhlarına sövüp saymaktan ve onları kötü bir surette anmaktan vazgeçmesini istediler ve: Biz senin kendin ve bizim için de hayırlı olmak üzere yalnız bir şey istiyoruz, dediler. Tanrı elçisi onlardan: Bu iş nedir? diye sorduğunda, onlar: Sen bir yıl bizim ilâhlarımız olan LAT ile UZZA' ya, biz de bir yıl senin ilâhına ibadet edeceğiz, dediler. Tanrı elçisi onlara Rabbımdan emir bekliyeceğim, dedi. Bu münasebetle «Kâfirûn» suresi indi. Sure şudu «De ki, ey kâfirler, sizin ibadet ettiğiniz şeylere ben ibadet etmiyeceğim. Siz de benim ibadet ettiğim mâbuda ibadet etmiyeceksiniz, ben sizin ibadet ettiğiniz şeylere ibadet etmedim. Siz de benim ibadet ettiğim yaradana ibadet etmediniz. Sizin dininiz sizin, benim dinim de kendim içindir» (1-6). Bu münasebetle şu ayet de inmiştir: «De ki, ey cahiller, siz bana Tanrıdan başkasına ibadet etmeyi mi emir ediyorsusunuz? Sana ve senden önce gelen peygamberlere vahiy olundu: Tanrıya ortak katarsan emellerin boşuna gider, zarar ve ziyana uğrarsın. Yalnız bir Tanrıya ibadet et, nimetlerine karşı şükredenlerden ol» (Zümr: 65-66). Bana Yakub bin İbrahim söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Aliyye söylemiş, o, Muhammed bin İshak'tan rivayet eder, ona Ebu El-Bahterî'nin azadlısı Sa'd bin Mina şunu söylemiştir: El-Velid bin El-Mu-

gire, El-As bin Vail, El-Esved bin Muttalib ve Ümeyye bin Halef Tanrı elçisiyle görüşerek ona: Ey Muhammed, haydi biz senin ibadet ettiğine ibadet edelim, sen de bizim ibadet ettiğimize ibadet et, biz bütün işimizi seninle ortaklaşırız. Senin bizi kabule çağırdığın din bizim dinimizden hayırlı olursa, biz, o dinden kendi hissemizi alırız. eğer bizim dinimiz seninkinden hayırlı olursa sen bizim dinimizden hisseni alırsın, dediler. Bunun üzerine yukarıda tercümesini verdiğimiz Kâfirun suresi indi.

Tanrı elçisi kavminin iyiliğini çok arzu eder, onlara yaklaşmayı çok sever, imkân ve yolunu bulduğu takdirde onlara yaklaşmayı düşündürdü. Rivayet olunduğuna göre Tanrı elçisi onlarla yaklaşmak temennisinde bulunmuştur. Bize bunu İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona da, Muhammed bin Kâ'b, El-Kureyşi'den naklen İbn İshak şunu söylemiştir: Tanrı elçisi kavminin kendisinden yüz çevirdiğini gördü, onların kendisinden uzaklaşarak dine davetini kabul etmemeleri ona zor geldi. Bu duygu tesiriyle, Tanrının, kavmi ile arasını yaklaştıracak bir vesile ve sebep yaratması temennisinde bulundu. Kavmini sevmesi ve buna düşkün olması Tanrının kavmi için ağır gelen bazı işlerini daha iyi bir hale getirmesi onu sevindiriyordu. Bunu kalbi ona telkin etti, bunu arzu etti ve sevdi. Bunun üzerine Tanrı ona Necm suresini indirdi ki, sure şöyle başlar: «Batmak üzere bulunan yıldızın hakkı için, arkadaşınız yolunu şaşırmadı. Batıl yola

sapmadı. Nefsinin arzusu ile de söz söylemedi. Kur'an kendisine gönderilen bir vahiyden başka bir şey değildir. Bu vahiyi ona pek kuvvetli ve heybetli olan Cebrail öğretti. O memur edildiği vazifeyi hakkiyle öder. O en yüksek bir ufuktadır, sonradan ona yaklaşarak daha çok yakın bir yere geldi. Tanrının kuluna vahiy ettiklerini bildirdi. Peygamberin gözü ile gördüklerini kalbi yalanlamadı. Siz onun gözü ile gördüğü ışde onunla münakaşa mı ediyorsunuz? Muhammed onu bir kere daha Sidretülmünteha yanında görmüştü. Tanrıdan sakınanların yerleri olan Cennet bu makamın yanındadır. Sidreyi neler örtmüştü? Peygamberin gözü bir tarafa kaymadı, sağa ve sola dönmedi. Muhammed orada Tanrının büyük harikalarını gördü. Siz Lât, Uzza, üçüncü olarak Menat'ı gördünüz mü? Erkek sizin, dişi Rabbın mı? O halde böyle bölüş, haksız ve insafsızca bir bölüştür». Tanrı elçisi: «Bana Lât, Uzza ve üçüncü olarak Menat'ı haber verin» ayetini okuduğunda önce gönlü kavmi ile yaklaşmayı arzu ettiği için şeytan onun kalbine: Bu putlar yüksek mahalden uçan turna kuşlarıdır, bunların şefaatı beklenir, cümlesini kalbine saldı. Kureyş Tanrı elçisinin bu sözlerini işittiklerinde sevindiler. İlâhlarını bu şekilde anması onların hoşlarına gitti. Sevinerek bağırdılar. Müslümanlar da elçisine Tanrı tarafından vahiy edileni tasdik ettiler. Onlar Tanrı elçisini yanılmakla, vehme kapılmakla ve herhangi bir aşağılıkla itham etmiyorlardı. Tanrı elçisi surenin sonundaki (artık yaradana secde ediniz. ibadette

bulununuz) ayetini okuduğunda, Müslümanlar Tanrı elçisine inen emre itaat edip, Tanrı elçisi nasıl secde etti ise, onlar da o şekilde secde ettiler. Kureyş'ten başka uruğlardan olan müşrikler de ilâhlarını bu şekilde andığı için secdeye kapandılar. Ancak El-Velid bin El-Mugire yaşı çok ilerlemiş bir ihtiyar olup secde edemiyeceğinden, yerden bir avuç çakıltaşı alarak o taşlar üzerine secde etti. Bundan sonra halk dağıldı. Kureyş'ler de sevinerek mescitten çıktılar. Onlar: «Muhammed bizim putlarımızı överek güzel bir surette andı» dediler. Tanrı elçisinin putları bu şekilde andığı vakit, Kureyş'in secde etmiş olduğu Habeşistanda bulunan Müslümanlara da işittirildi. Aralarında Kureyş'in İslâmiyeti kabul etmiş olduklarına dair haberler yayıldı. Bu haber yayıldıktan sonra erkek muhacirlerden bir kısmı Mekke'ye dönmek üzere yola çıktı, bir kısmı Habeşistanda kaldı.

Cebrail Tanrı elçisinin yanına gelerek: «Ey Muhammed, sen ne yaptın? Halka benim sana Tanrı tarafından getirmediğim sözleri söyledin» dedi. Bunun üzerine Tanrı elçisi çok kaygulandı, çok korktu. Tanrı onu esirger, onu teselli ederdi. Kendisinden önce gelen herhangi bir peygamber bu temennide bulunup onun bu defa sevdiğini sevmişse, şeytan ona bu gibi şeyleri arzu ettirerek dilinden bu gibi sözler söyletmişse Tanrı, şeytan tarafından onun kalbine telkin edileni bozmuştur. Böylece ayetlerini sabit, muhkem kılmıştır. «Sen de o peygamberlerden birisin»

diye onu teselli etmiş ve şu ayeti indirmiştir: «Şeytan onun kalbine telkinde bulunmuştur. Fakat yüce Tanrı şeytanın telkinlerini bozar ve kendi ayetlerini sağlamlaştırır ve sabit kılar. Yüce Tanrı pek iyi bilir ve hikmet sahibidir» (Hacc: 52-53). Yüce Tanrı bu ayeti indirerek onun kaygusunu giderdi, korktuğu halden kurtardı. Şeytan tarafından onun diline telkin edileni bozdu. Kureyş bu ayet indikten sonra: Muhammed bizim ilâhlarımızı iyilikle andığına pişman olmuş, bu sözünü değiştirerek başka sözler söylüyor, dediler. Şeytanın Tanrı elçisinin dilinden söylediği bu iki kelime Tanrıya ortak katan her kâfirin ağzına düştü, bunun bir neticesi olarak onların kötülükleri ve Müslümanlara olan şiddet ve düşmanlıkları arttı.

Mekke'lilerin Müslümanlarla birlikte secde etmiş oldukları haberi işitildiğinde, Kureyş'ler İslâmiyeti kabul etmişler diyerek muhacirlerden bir kısmı Habeşistandan dönmüşler, fakat Mekke'ye yaklaştıklarında bu haberin aslı olmadığını anlamışlardı. Onlar ancak birinin himayesinde, yahut gizli bir surette şehre girdiler. Habeşistandan Mekke'ye dönenlerden biri Abdişems bin Abdimenaf bin Kusay oğullarından Osman bin Affan idi. O, Tanrı elçisinin kızı olan eşı Rukiyye ile birlikte Mekke'ye dönmüştü. Ebu Huzeyfe bin Utbe bin Abdişems de Süheyl'in kızı olan eşı Sehle ile birlikte dönmüştü. Bunlardan başka sayıları 36 yı bulan bir topluluk onlarla birlikte Habeşistandan gelmişlerdi. Osman bin Affan Me-

dine'ye hicret edinceye kadar Mekke'de yaşadı. Tanrı elçisi ile birlikte Bedir savaşında hazır bulundu. Bana Kasım bin Hasan söyledi, ona ve arkadaşlarına Hüseyin bin Davud, ona Haccac söylemiş, o Ebu Mi'şerden, o da Muhammed bin Kâ'b El-Kureyzi ile Muhammed bin Kays'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Kureyş'in kalabalık bir toplantısında hazır bulunmuştu. Tanrı elçisi o gün, Kureyş'i kendisinden uzaklaştıracak ayet inmemesini temenni etti. Bunun üzerine Tanrı: «Batan yıldızın hakkı için arkadaşınız Muhammed yolunu şaşırmadı, batıl yola sapmadı...» suresi sonuna kadar indi. Tanrı elçisi bu sureyi Kureyş'e okudu ve «...siz Lât, Uzza ve üçüncü olarak Menat'ı gördün z mü?» ayetine geldiğinde şeytan ona iki kelime telkin etti. Bu iki kelime: «Bu putlar, yüksekten uçan turna kuşları gibidirler ve onların şefaatları ümit olunur». Tanrı elçisi surenin sonuna kadar geldi, secde ayetini okuduktan sonra El-Veli bin El-Mugire hariç olmak üzere hazır bulunanlar secdeye kapandı. El-Velid yaşı çok ilerlemiş olduğu için secde edemedi. Kureyş'ler, Tanrı elçisinin bu sözlerinden memnun oldular ve: Tanrının her şeyi dirilttiğini, öldürdüğünü ve rızk verdiğini biliyoruz, onun huzurunda ilâhlarımız bize şefaat eder, bizim ilâhlarımıza bir hisse ayırırsan, yani az çok onlara ibadet edersen, biz seninle bir oluruz, dediler. Her iki Muhammed, yani bu sözleri nakleden Muhammed bin Kâ'b ile Muhammed bin Kays şunu da rivayet ederler: Geceleyin

Cebrail geldi. Tanrı elçisi ona sureyi okudu. Öteki iki cümleye gelince Cebrail ona: Tanrının sana vahiy etmediğini okudun» dedi. Bunun üzerine Tanrı şu ayetleri vahiy etti: «Tanrıya ortak katanlar sana vahiy ettiğimizden başkasını iftira yoliyle ıze isnat tmek için vahiy ettiğimiz şeylerde seni az kalsın şaşırtacaklardı. Sonra bize karşı bir yardımcı bulamıyacaktın» (İsra: 73-75). Bununla beraber Tanrı elçisi aşağıdaki ayet ininceye kadar daima kaygı ve hasret içinde kaldı. Ayet şudur «Senden önce herhangi bir peygamber gönderdiysek, o bir şey temenni ettiği vakit şeytan onun temennilerine karışırdı. Fakat yüce Tanrı şeytanın telkinlerini bozar, kendi ayetlerini sabit kılar. Yüce Tanrı çok iyı bilir ve hikmet sahibidir» (Hacc: 52). Habeşistanda bulunan muhacirler Kureyş'lilerin Müs üman olduğu haberini işittiklerinde: Milletimiz bizim için daha sevgilidir, diyerek kendi aşiretlerine döndüler. Fakat, Tanrı şeytanın telkin ettiği cümleleri iptal ettikten sonra onların İslâmiyeti kabulden vazgeçmiş olduklarını gördüler.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Se'eme şunu söylemiştir: Kureyş'in Haşim ve Abdulmuttalib oğulları aleyhinde akdettikleri andlaşmayı bozmak üzere Kureyş'ten birkaç kişi harekete geçtiler. Bu hususta en çok çalışanlardan ve güzel yararlıklar gösterenlerden biri Amir bin Lü'ey oğullarından Hişam bin Amr bin Hâris'tir. O, Nazla bin Haşim bin Abdimenaf'ın ana bir doğma kar-

deşidir. O, Züheyr bin Ebi Ümeyye bin Mugire bin Abdullah bin Ömer bin Mahzum'un yanına gelerek: Ey Züheyr! Sen kendin yemek yediğin, kadınlarla evlendiğin halde, dayılarının bildiğin gibi alış verişten, evlenmekten ve kızlarını evlendirmekten mahrum ve âciz bir halde yaşamaları seni üzmüyor mu? Tanrı adına and içerek diyorum ki, Ebu Hakem bin Hişam'ın seni dayıların aleyhinde andlaşmaya çağırdığı gibi, sen de onu kendi dayıları aleyhinde bu gibi bir andlaşma akdine çağırsaydın senin davetini kabul etmezdi, dedi. O: Ey Hişam, ben tek bir adamım, tek başıma ne yapabilirim? Yanımda bir kişi daha bulunduğu takdirde bu andlaşma kâğıdını bozmaya teşebbüs ederim dedi. O: İstediğin bir kişiyi buldum, dedi. Bulduğun bu adam kimdir? diye sordu. benim diye cevap verdi. Züheyr ona: Sen üçüncü bir kişi daha ara, dediğinde, o, Mutim bin Adi bin Navfel bin Abdimenaf'ın yanına gelerek: Ey Mutim, sen Kureyş'e uyarak Abdimenaf oğullarından iki boyun gözünün önünde helâk olmalarına razı olacak mısın? Tanrı adına and içerek, imkân verdiğiniz takdirde, Kureyş'in bu anlaşma kâğıdını sizden önce iptal etmeye hazır olduklarını teyid eylerim, dediğinde o: Yazıklar olsun sana, ben tek bir adamım, cevabında bulundu. O: Sana bir kişi buldum, dediğinde, o: Kimdir? diye sordu. Hişam: Benim, dedi. O: Üçüncü birini de bul dedi. O: Üçüncü birini de buldum dediğinde, bulduğun adam kimdir? diye sordu. O: Züheyir bin Ümeyye, dedi.

O: Sen dördüncü bir kişi daha bul, dediğinde, o Ebu El-Bahtari'nin yanına geldi. Ona da Mut'im'e söylediklerini söyledi. O: Bu hususta bana yardım edecek kişi bulunur mu? diye sorduğunda o: Var dedi. Ebu El-Bahtarî: O adam kimdir? diye sordu. O: Züheyr bin Ebu Ümeyye ile Mut'im bin Adi'dir, ben de bu işde seninle birlikteyim, dedi. Ebu El-Bahterî: Beşinci birini bul, dediğinde, Hişam, Zemaa bin Esved bin Muttalib bin Esed'in yanına geldi. Onunla konuştu ve iki dağ arasına sığınanların, kendisinin akrabaları olduğunu ve onların hak ve hukuklarını anlattı. Bundan sonra Zemaa ona: Beni çağırtmakta olduğun bu işde yardım edecek kişi var mı? diye sordu. Hişam, yardım vadinde bulunanları saydı. Onlar Mekke'nin yukarı tarafındaki Hatam el-Hacun da buluşmayı kararlaştırdılar, orada toplanarak, andlaşma kâğıdını bozuncaya kadar uğraşmaya birbirine söz verdiler. Züheyr: İlk önce ben söze başlarım, dedi: Onlar ertesi gün sabahleyin Kureyş'in toplantı yerine geldiler. Züheyr bin Ümeyye üzerine iyi bir elbise giymiş olduğu halde geldi, Kâbe'yi yedi defa tavaf ettikten sonra Kureyş'e hitaben şu sözleri söyledi: Ey Mekke ahalisi, Haşim oğulları mahvolursa, onlara bir şey satılmaz ve onlardan bir şey satın alınmazsa biz nasıl yemek yeriz, şarap içeriz ve giyinebiliriz? Tanrı adına and içerek, kardeşlik bağlarını kesen ve zulümden ibaret olan bu kâğıt parçalanmadan önce yerime oturmayacağımı teyid eylerim dedi. Mescidin bir kenarında bulunan Ebu Cehil: Yalan söylüyorsun

bu kâğıdı yırtamazsın, dediğinde Zemaa bin Esved: Sen yalancı bir kişisin, biz zaten bu kâğıt yazılırken razı değildik dedi. Ebu El-Bahtarî: Zemaa doğru söylüyor, biz bu kâğıda yazılan şeyleri kabul. tasdik ve itiraf etmiyoruz dedi. Mutim bin Adi: Her ikiniz de doğru söylüyorsunuz, buna hilâf söz söyliyen adam yalancıdır. biz bu kâğıdın Kâbede asılı kalmasından dolayı Tanrıya sığınırız dedi. Hişam bin Amr da bu anlamda sözler söyledi. Bunun üzerine Ebu Cehil: Bu iş geceleyin kararlaştırılmış ve hakkında başka bir yerde konuşulmuştur dedi. Bu sırada Ebu Talib mescidin bir köşesinde oturuyordu. Mutim bin Adi andlaşma kâğıtlarını yırtmak istediğinde sahifenin «Ey Tanrım senin adına başlıyorum» ibaresi yazılan kısmından başkasının güve tarafından yenmiş olduğunu gördü. Kureyş'liler bir şey yazarken mektup ve yazılarının baş taraflarına bu ibareyi koyarlardı. Bana erişen haberlere göre Tanrı elçisi (S. A. M.) ile onun akrabaları olan Haşim ve Abdulmuttalib oğulları aleyhine yazılan bu anlaşmayı yazan Mansur bin İkrime bin Haşim bin Abdimenaf bin Abdüdar bin Kusay'ın eli kurumuştur.

Tanrı elçisi Habeşistanda kalan Müslümanları çağırmak üzere Necaşi'ye Amr bin Ümeyye Ez-Zamri'yi gönderinceye kadar onlar orada yaşadılar. Bunun üzerine Necaşi onları iki gemiye bindirerek memleketlerine gönderdi. Bu muhacirler Tanrı elçisi Hudeybiye'de bulunduğu vakit. Hudeybiye barışı yazıldıktan sonra onun ya-

nına geldiler. Bu iki gemi ile dönenlerin sayısı on altı erkekti.

Tanrı elçisi gizli ve aşikâr bir surette dine davet ederek Mekke'de kaldı. O, Kureyş'ın eza ve cefalarına, onların kendisini yalanlamalarına ve alay etmelerine dayandı. Rivayete göre Kureyş'ten bazıları Tanrı elçisi namaz kılarken onun üzerine koyun döl yatağını atarlardı. Bize erişen haberlere göre Tanrı elçisi namaz kıldığı vakit, sakınmak üzere bir taşı siper edinmişti. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme, ona da Ömer bin Abdullah bin Urve bin Zübeyir söylemiş, o, babası Urve bin Zübeyir'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi, avlusuna atılan pisliği bir değeneğin üzerine geçirerek kapısının önünde durur: Ey Abdimenaf oğulları, bu nasıl bir komşuluktur? diye seslendikten sonra yolun üzerine atardı.

Ebu Talib ile Hatice ikisi aynı yıl içinde öldüler. Bana bu haberi İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme şunu söylemiştir: Ebu Talib ile Hatice, Tanrı elçisinin Medine'ye hicretinden üç yıl önce öldüler. Onların ölümü Tanrı elçisinin kaygısını artırdı. Kureyş'liler, Ebu Talib öldükten sonra o sağ iken yapmadıkları kötülükleri yapmaya başladılar. Aralarından bazıları onun üzerine toprak bile atıyorlardı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme, ona da babasından naklen Hişam bin Urve şunu söylemiştir: Tanrı elçisi serpilen toprak başı üze-

rinde olduğu halde, evine girdi. Kızlarından biri yerinden kalkarak ağladı, başını yıkadı. Bu sırada Tanrı elçisi ona: Ey kızım ağlama, Tanrı babanla beraberdir, diyordu. Tanrı elçisi şunu söylüyordu: Kureyş, Ebu Talib ölünceye kadar bana tiksindirici bir şey yapmamışlardı.

Tanrı elçisi, Ebu Talib öldükten sonra, kendisini koruyacak kişiler ve boylar aramak maksadiyle Taif'e gitti. O Taiflilerden yardım istiyecek ve kendisini Kureyş'lilerden korumalarını rica edecekti. Rivayete göre o Taif'e tek başına gitmiştir. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, onlara İbn İshak, ona da Yezid bin Ziyad söylemiş, o Muhammed bin Ebu El-Kurazî'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi (S. A. M.) Taif'e vardığında Sahif kabilesinden birkaç kişiye başvurdu. O zaman Taif'lilerin ulular ve eşrafı Abdiyâlil bin Amr bin Umeyr. Mesud bin Amr bin Umeyr ve Habib bin Amr bin Umeyr olup, bunlar üç kardeş idiler. Kureyş'in Beni Cumah kolundan bir kadın onlardan biri ile evli idi. Tanrı elçisi oturdu ve onları imana çağırdı, İslâmiyete yardıma ve kendisine muhalefet edenlere karşı kendisiyle birlikte hareket etmeye çağırmak üzere geldiğini anlattı. Aralarından biri, Tanrı onu peygamber olarak gönderdiği takdirde, Kâbe kapısını koparıp atacağını söyledi. Diğeri: Tanrı peygamber olarak göndermek üzere senden başkasını bulamadı mı? dedi. Üçüncüsü: Seninle hiçbir vakit bir kelime olsun konuşacak değilim, çünkü sen, dediğin gibi Tanrı elçisi isen se-

nin sözünü reddetmek pek tehlikeli bir iştir. Tanrıya iftirada bulunarak yalan söylüyorsan seninle konuşmak doğru değildir, dedi. Bunun üzerine Tanrı elçisi (S. A. M.) onların yanından çıktı. O artık Taif'lilerin yardımından ümidini kesmiş bulunuyordu. Bana haber verdiklerine göre Tanrı elçisi onlara: Mademki yardım etmek istemiyorsunuz, benim sizden yardım istemiş olduğumu ifşa etmeyiniz, demiştir. Çünkü Tanrı elçisi, bu haber işitildiği takdirde, kavminin daha ziyade düşman kesilmelerinden korkuyordu. Fakat onlar Tanrı elçisinin bu isteğini yerine getirmediler. Aşağı tabakadan olan adamlarını ve kölelerini Tanrı elçisine kötü muamelede bulunmaya isteklendirdiler. Onlar bağırıp çağırarak Tanrı elçisine sövüp saydılar. Bunun üzerine onun etrafında halk toplandı. Onu Utbe bin Rabia ile Şeybe bin Rabia'nın bağına sığınmaya mecbur ettiler. Sahipleri bağda bulunuyordu. Sonra onu arkasından takip edenler dağıldılar. Tanrı elçisi (S. A. M.) bir üzüm asmasının gölgesine oturdu. Bana söylediklerine göre Tanrı elçisi Cümah oğullarından olan kadına: Senin kaynatalarından nelere katlandık, demiştir. Bana söylediklerine göre Tanrı elçisi sükûnet bulduktan sonra yalvararak Tanrıya şöyle dua etmiştir: Ey Rabbim! Kuvvetimin azlığından, çaresizliğinden ve halk arasında küçük düşmemden sana şikâyet ediyorum, ey en çok esirgeyen, zayıf düşenlerin Rabbi! Sen benim Rabbimsin. beni kime bırakıyorsun, benim işimi, beni kötü çehre ile karşılıyan bir yabancıya mı,

yahut bir düşmana mı havale ediyorsun? Dargınlığına uğramadıysam bunların önemi yoktur. Fakat beni esenlik ve emniyet içinde yaşatman için senin merhametin geniştir, senin karanlıkları aydınlatan, dünya ve ahiret işlerini ıslah eden zatına sığınarak beni gazabına uğratmamanı dilerim, memnun etmek ve sevindirmek senin elindedir. Senden başka kuvvet ve senden başka koruyan yoktur.

Rabia'nın Utbe ve Şeybe adındaki oğulları, karşılaştığı bu hali gördüklerinde ona acıdılar. Hıristiyan dininde olan Addas adındaki kölelerini çağırdılar, ona: Şu üzümden bir salkım alarak bir tabağa koy ve şu misafire götür de: Şu üzümü ye, diye söyle, dediler. Addas, emirlerini yerine getirdi, tabağı Tanrı elçisinin önüne koydu. Tanrı elçisi üzüme doğru elini uzattı ve: Tanrı adını anarak yemeye başlıyorum, dedikten sonra üzümü yedi. Addas onun yüzüne baktı ve: Bu şehir halkı bu cümleyi kullanmaz, dedi. Tanrı elçisi ondan: Ey Addas, sen hangi memlekettensin? diye sordu. O: Ben Ninive'liyim, cevabında bulundu. Tanrı elçisi: Sen iyi bir zat olan Yunus bin Metta'nın şehrinden misin? dediğinde, köle: Sen Yunus bin Metta'yi nerden biliyorsun? diye sordu. Tanrı elçisi: O benim kardeşimdir, o bir peygamberdi, ben de peygamberim, diye cevap verdi. Bunun üzerine Addas eğilerek Tanrı elçisinin başını, ellerini ve ayaklarını öpmeye başladı. Hişam sözüne devam edip şöyle diyor: Rabia'nın oğullarından biri diğerine: Bu adam köleni sana

karşı ifsadetti, dedi. Addas yanlarına gelince ona: Ne oldu da sen bu adamın başını, ellerini ve ayaklarını öptün? dediklerinde, o: Ey sahiplerim, yeryüzünde bu zattan daha hayırlı kimse yoktur. o bana ancak Tanrı elçilerinin bildiği bir şeyi anlattı, cevabında bulundu. Onlar: Yazıklar olsun sana. senin dinin onun dininden hayırlıdır, dikkat et, seni dininden ayırmasın, dediler.

Tanrı elçisi Taif'lilerin yardımından ümidi kestikten sonra Mekke'ye dönmek üzere Taif'ten ayrıldı. Nahle'ye indiğinde, gece yarısı namaz kılmak üzere kalktı. Yüce ve adı kutlu olan Tanrının kitabında andığı gibi birkaç tane Cin onun yanına geldi. Muhammed bin İshak'ın söylediğine göre onlar yedi tane olup, onun Kur'an okuduğunu işitmişlerdi. Bu Cinler Tanrı elçisinden işittiklerini kabul edip imana gelmişlerdi. Onlar Tanrının azabiyle korkutmak üzere kendi kavimlerinin yanına döndüler. Yüce Tanrı bu hâdiseyi şu ayetinde hikâye etmektedir: «De ki, bana vahi ile bildirildi: Birkaç tane Cin Kur'an okuduğumu işiterek, kavimleri yanına döndüklerinde: Biz doğru yolu gösteren ve hakikatı açıklıyan acayip bir Kur'an işittik, ona iman ettik, Rabbimize elbette kimseyi ortak katmıyacağız» (Cin suresi). Ahkaf suresinde ise şöyle denilmektedir: «Hani Kur'anı dinlemek için sana birkaç Cin göndermiştik. Onlar, Kur'an okuduğun zaman: Susunuz dinleyelim. dediler. Kur'an ayetlerini işittikten sonra Tanrının azabiyle korkutmak üzere kavimleri yanına döndüler. Kavimleri yanına gelince: Ey kavmimiz,

Musa'dan sonra indirilen ve daha önce inen kitapları tasdik eden, hakka ve doğru yola götüren bir kitap dinledik, diye hâdise sonuna kadar hikâye edilmektedir. Muhammed bin İshak: Bana erişen haberlere göre, Kur'anı dinliyen Cinler: Hiss, Miss, Şasir, Nasir, Eyna ve Ahkâm adında idiler, der. Bundan sonra Tanrı elçisi Mekke'ye dönmek üzere Nahle'den hareket etti. Yolda giderken onun yanından Mekke ahalisinden biri geçti. Tanrı elçisi ona: Ben seni elçilikle göndersem yapabilir misin? demişti. O: Olur diye muvafakat etti. Tanrı elçisi Mekke'ye döndüğünde kavminin eskisinden daha şiddetli bir düşmanlıkla karşılayacaklarını, kendisine muhalefette ve dinine olan düşmanlıkta daha ileri gitmiş olacaklarını biliyordu. Tanrı elçisi, elçilik vazifesini üzerine alan adama: «El Annes bin Şarik'i görerek ondan: Muhammed senden Tanrının emirlerini kavmine anlatıncaya kadar beni himaye eder mi? diyor diye sor, dedi. Elçi Annes'e bunu söylediğinde, o: Anlaşma ile bir kavme intisap eden kimse, nesebi açık ve halis olanı himayesine alamaz, diye red cevabı verdi. Elçi Tanrı elçisinin katına dönerek onun bu cevabını bildirdi. Tanrı elçisi ona: Yine Mekke'ye gider misin? O: giderim, cevabında bulundu. O halde sen Süheyl bin Amr'ın yanına gidip: Tanrının emirlerini halka eriştirinceye kadar beni himaye eder mi? diye söylersin, dedi. Elçi, Süheyl'e Tanrı elçisinin sözlerini hikâye etti. O: Beni Amîr bin Lü'ey, beni Kâb'ı himaye etmezler, diye red cevabı verdi. Elçi, Tanrı elçisinin katına

gelerek ona Süheyl'in red cevabını bildirdi. Tanrı elçisi o adama: Bir defa daha aracılık eder misin? dediğinde, adam: Ederim, cevabında bulundu. Tanrı elçisi: O halde Mutim bin Adi'nin yanına gidip, Tanrının emirlerini halka tebliğ edinceye kadar beni himayesine alır mı? diye sor dediğinde, Mut'im: Onu himayeme alıyorum, Mekke'ye girsin, diye cevap verdi. Elçi, Tanrı elçisinin yanına dönerek bu haberi verdi. Mut'im bin Adi kendisi oğulları ve kardeşleri silâhlarını kuşandıkları halde sabahleyin mescide geldiler. Ebu Cehil ona: Yardımcı mısın yoksa himayeci misin? diye sorduğunda, o: Himayeciyim, cevabında bulundu. Bunun üzerine bu Cehil: Senin himayende olanı biz de himaye ederiz, dedi. Bundan sonra Tanrı elçisi Mekke'ye girdi. Orada yaşadı. Tanrı elçisi günün birinde kutlu mescide girmişti. Bu sırada Tanrıya ortak katanlar Kâbe yanında oturuyorlardı. Ebu Cehil onu gördüğünde: Ey Abdimenaf oğulları, işte bu kişi sizin peygamberinizdir, diye alay ettiğinde Utbe bin Rabia: Bizden peygamber gelmesini, yahut bizden bir hükümdar zuhur etmesini niçin inkâr ediyorsun? dedi. Utbe'nin bu sözleri Tanrı elçisine haber verildiğinde yahut o bu sözleri işittiğinde onların yanına gelerek: Ey Utbe bin Rabia, Tanrı adına and içerek teyid eylerim ki, senin kızgınlığın Tanrı ve onun elçisi için kaynamaz. Sen bu sözleri ancak kavmî gayret sevkiyle arlanarak söylüyorsun. Ey Ebu Cehil, Tanrı adına and içerek derim ki, çok zaman geçmeden az gülecek çok ağlayacak-

sın. Ey Kureyş, Tanrı adına and içerek teyid ederim ki, tiksindiğiniz bu dini çok geçmeden kabul edeceksiniz, dedi.

Tanrı elçisi, Arap uruğlarını mevsimlerde Tanrıya imana çağırıyor, kendisinin Tanrı elçisi olduğunu söylüyor, peygamberliğini tasdik etmelerini ve Tanrının emirlerini bildirinceye kadar kendisini himaye etmelerini istiyordu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona da Muhammed bin İshak söylemiş, o Huseyin bin Abdullah bin Ubeydullah bin Abbas'dan şunu rivayet eder: Rabia bin İbad: Babam bana şunu söyledi der: Ben küçük yaşımda iken babamla birlikte Mina'da bulunduğum zaman Tanrı elçisi Arap uruğlarından herbirinin konak yerlerine gelir, onlara: Ey falân oğulları, Tanrı beni elçi olarak size gönderdi, Tanrı size, kendisine ibadet etmenizi, kendisine ortak katmamanızı, Tanrıya benzettiğiniz bu putlara tapmayı bırakmanızı, bana iman edip peygamberliğimi tasdik etmenizi, Tanrının buyurduklarını halka bildirinceye kadar beni korumanızı emrediyor, dedi. Tanrı elçisinin arkasından şaşı gözlü, güzel ve uzun iki örgü saçlı, iyi giyinmiş olan biri dolaşıyordu. Tanrı elçisi sözünü bitirdikten sonra o adam: Ey falân oğulları, bu kişi sizi Lât ve Uzza'ya tapmaktan vazgeçmeye, ileri sürdüğü bidat ve azgınlıkları kabule çağırıyor. Ona inanmayınız, sözlerini dinlemeyiniz, diyordu. Ben babamdan: Bu adam kimdir? diye sorduğumda babam: Bu kişi Muhammed'in amcası Abduluzza

Ebu Leheb bin Abdulmuttalib'dir, diye cevap verdi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak, ona da Muhammed bin Müslim bin Şihab Ez-Zührî şunu söylemiştir: Tanrı elçisi Kinde uruğunun konak yerlerine geldi. Uluları olan Müleyh de orada bulunuyordu. Onları yüce Tanrıya imana çağırdı, kendisini onlara tanıttı, onlar daveti kabul etmediler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona da Muhammed bin İshak söyledi, o, Muhammed bin Abdurrahman bin Abdullah bin Husayn'dan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Kelb uruğlarının konak yerlerine geldi, onların boyu olan beni Abdullah'ların yanında durdu, onları yüce ve aziz olan Tanrıya imana çağırdı, kendisini onlara tanıttı, kendisini himayeye çağırdı, Tanrının, onların babalarına Tanrı kulu diye güzel ad vermiş olduğunu bile söyledi. Fakat onlar bu daveti kabul etmediler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona da Muhammed bin İshak söylemiş, o: Bizimle sohbet edenlerden biri Abdullah bin Kâ'b bin Malik'ten naklen şunu söyledi der: Tanrı elçisi Beni Hanifelerin konak yerlerine gelerek onları Tanrıya imana çağırdı. Onlara kendisini tanıttı ve himayelerini istedi. Tanrı elçisini Arap kavminden kimse onlardan daha kötü bir şekilde reddetmemiştir. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak söylemiş, o Muhammed bin Müslim bin Şibah Ez-Zührî'den şunu rivayet eder: Tanrı

elçisi Beni Amîr bin Sa'saa'ların yanına gelerek onları Tanrı ve elçisine imana çağırdı. Onlara kendisini tanıtarak himaye istedi. Aralarında bulunan Beyhare bin Firas: Ben bu genci Kureyş'ten ayrılarak himayeme alırsam, onunla Araplara hâkim olurum dedikten sonra. Tanrı elçisine hitaben: Biz senin bu dinini kabul edip sana tabi olur ve Tanrı seni muhaliflerine üstün kılarsa sen öldükten sonra hâkimiyet bize kalır mı? dedi. Tanrı elçisi: Emir ve irade Tanrınındır. O, hâkimiyeti istediğine bağışlar, cevabında bulunduğunda, onlar: Biz seni himaye ederek Araplara göğsümüzü nişan edip seni galebe çaldırdıktan sonra hâkimiyet başkalarına ait olursa bunun bizim için gereği yoktur, diyerek dinini kabule yanaşmadılar. Uruğlar hac işlerini bitirdiler. Beni Amîr'ler yurtlarına döndüler. Onlar yaşı çok ilerlemiş olduğu için hacca gitmek kudretinde olmıyan bir ihtiyar ile görüştüler. Memleketlerine döndükten sonra o ihtiyara hacda olup biten halleri anlatırlardı. Bu defasında Kureyş uruğundan Abdulmuttalib oğullarından birinin peygamber olduğunu söyliyerek: Kendisini himaye edip birlikte hareket etmemizi, kendisini memleketimize getirmemizi istedi, diye Tanrı elçisinin halini anlattıklarında, ihtiyar elini başı üzerine koydu ve: Ey Amîr oğulları bunu telâfi edip onu araştırıp bulmak kabil değil mi? Vücudumu kudretinin tesirinde bulunduran Tanrı adına and içerek, İsmail oğullarından herbirinin

söylediği sözlerin doğru olduğunu teyid eylerim, bunu iyice düşünmemişsiniz, dedi.

Tanrı elçisi buna bakmadan halk hacda bir araya toplandığı vakit uruğları Tanrıya imana ve İslâmiyeti kabule çağırıyor, kendisini onlara tanıtarak İslâmiyeti yaymak üzere himayelerini istiyor, hidayet ve rahmetten ibaret olan Tanrının emirlerini onlara anlatıyor, adı, sanı ve şerefi olan herhangi bir Arab'ın geldiğini işittiğinde onunla görüşerek Tanrıya imana çağırıyor, kendisine inen emirleri bildiriyordu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, onlara da Muhammed bin İshak, ona Asım bin Ömer bin Katade Ez-Zarif kendi kavminin ihtiyarlarından naklen şunu söylemiştir: Beni Amr Bin Avf uruğundan Süveyd bin Samit, hac yahut Umre haccı kılmak üzere Mekke'ye gelmişti. Kavmi Süveyd'i bahadırlığından, şiirlerinden, asalet ve şerefinden dolayı El-Kâmil (mükemmel bir insan) adiyle anarlardı. Şu şiir onundur

«Senin, dostum diye hitap ettiğin adamın arkanda yalan söylediğini işitseydin, onun nasıl bir adam olduğunu anlardın. Senin önünde söylediği sözler, yağ gibi yumuşak ve iyidir, fakat arkanda söyledikleri, boğazın çukurunda izler bırakmaktadır. Onun görünüşü seni sevindirir, fakat cildinin altında ihanetle koğuculuk saklanmıştır. O, böylece senin arkandaki damarlarını yontmaktadır, gözler onun içindekilerini açığa vurmaktadır. Kini, kızgınlıkları ve kötü bakışları göz gizlemez, sen bana iyiliğini, hayrını ge-

miş kıl, bundan önce uzun zamanlar benı soydun. zayıf düşürdün. Dostların hayırlısı, iyilik gösterip, başkasına dokunmaktan sakınandır.»

O, bundan başka da birçok şiirler söylemiştir. Tanrı elçisi onun geldiğini işittiğinde ona yaklaştı, onu Tanrıya imana ve İslâmiyetı kabule çağırdı. Süveyd. Tanrı elçisine: Sana inen kitap belki benim elimdeki kitap kabilindendir. dediğinde. Tanrı elçisi ondan: Senin elindeki kitap nedir? diye sordu. O: Lokma'nın mecellesı, yanı hikmetidir. cevabında bulundu. Tanrı elçisi: Bu hikmetleri bana anlat, dedi. O anlattı. Tanrı elçisi ona: Bunlar güzel sözlerdir, fakat bana inen kitap bundan daha çok güzeldir. Tanrı bana bu kitabı indirdi. Bu kitap hidayet ve nurdan ibarettir, dedikten sonra ona Kur'an ayetleri okudu, onu İslâmiyeti kabule çağırdı. O, inkâr ve reddetmedi: Bunlar güzel sözlerdir, dedi. Bundan sonra Tanrı elçisinın yanından ayrıldı. Süveyd Medine'ye döndü ve çok geçmeden Hazreç'ler tarafından öldürüldü. Kavmi onun Müslüman olarak öldürüldüğünü söylerler. O, Bu'as olayından önce öldürülmüştü. Bize İbn Humeyd söyledi. Ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İbn İshak, ona da Abdüleşhel kabilesinden Abdurrahman bin Amr bin Sa'd bin Muaz söylemiş, o da Abdüleşhellerin kardeşlerinden Mahmud bin Lebi'den şunu rivayet eder: Ebu El-Hayser Enes bin Rafi, Abdüleşhel'lerden birkaç gençler, bu cümleden İyas bin Mu'azla birlikte Mekke'ye gelmişti. Onların maksatları Hazreçlere karşı Kureyş'lerle bir an-

laşma temin etmekti. Tanrı elçisi onların geldiğini işittiğinde yanlarına geldi. Onlara: Temin etmek istediğiniz bu andlaşmadan daha hayırlısını kabul etmez misiniz? dedi. Onlar Nedir? diye sorduklarında, o: Ben Tanrı elçisiyim, Tanrı beni kullarını kendisine ibadete, ona hiçbir şeyi ortak katmamaya çağırmak üzere gönderdi. Bana kitap indirdi, dedi. Onlara Kur'an ayetleri okudu. Bunun üzerine genç yaşta olan İyas bin Mu'az arkadaşlarına: Ey kavmim, bu zatın davet ettiği şey sizin buraya temin etmek üzere geldiğiniz şeyden daha hayırlıdır, dediğinde Ebu El Hayser Enes bin Rafi kumluktan bir avuç çakıltaşı alarak İyas bin Muaz'ın yüzüne attı. O: Sen bunu bırak başımın sağlığı için and içerek, bundan başka iş için gelmiş olduğumuzu teyid eylerim, dedi. Bunun üzerine İyas sustu. Bundan sonra Tanrı elçisi onların yanından ayrıldı. Onlar da Medine'ye döndüler. Çok geçmeden Evs'lerle Hazreç'ler arasında Bu'as vakası vukua geldi. Bundan sonra İyas bin Muaz öldü. Mahmud bin Lebid, öldüğü vakit İyas'ın yanında bulunanların, onun ölünceye kadar tekbir okuduğunu, Tanrıya hamd ve senada bulunduğunu söylemiş olduklarını, yanında bulunanların onun Müslüman olarak öldüğünü kesin olarak söylediklerini anar. O Tanrı elçisiyle görüştüğü vakit İslâmiyet hakkında bilgi edinmiş ve İslâmiyete içinden inanmıştır.

Tanrının dinini üstün ve elçisini aziz eylemek vadini yerine getirmek zamanı geldiğinde Tanrı elçisi ensarın da hazır bulunduğu hac mev-

simi sırasında, eskiden olduğu gibi bu mevsimde de Tanrıya imana davetle kendisini tanıtarak himaye istemek üzere uruğların konak yerine geldi. Hac mevsiminde olduğu gibi kendisini Arap uruğlarına tanıttı, İslâmiyeti yaymak üzere onlardan kendisini himaye etmelerini istedi. Tanrı elçisi El-Akabe mahallinde Tanrı tarafından haklarında hayır irade edilen Hazreç'lerden bir topluluğa rasgeldi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlar na Seleme, ona Muhammed bin İshak söylemiş, İbn İshak: Bana kavminin ihtiyarlarından naklen Asım bin Amr bin Katade söyledi, der. İhtiyar olan bu adamlar ona şunu söylemişlerdir: Tanrı elçisi (S. A. M.) onlardan: Siz k msiniz? diye sorduğunda onlar: Biz Hazreç boyundan bir topluluğuz cevabında bulundular. Tanrı elçisi: Siz Yahudilerin müttefikleri misiniz? diye sordu. Onlar: Evet, cevabında bulunduktan sonra, oturmaz mısınız, size birkaç söz söy emek istiyorum, dedi. Onlar muvafakat ettiler, o urdular. Tanrı elçisi onları ulu ve yüce Tanrıya imana çağırdı, onlara İslâmiyeti anlattı Kur'an okudu. Tanrının haklarında hayır irade e mesinde, Yahudilerin memleketlerinde onlarla birlikte yaşamaları bir âmil oldu. Bu Yahudiler kitap ehlinden bilgili insanlardı. Hazreçler ve Evs'ler ise putlara taparak Tanrıya ortak katanlardan idiler. Aralarında bir kötü hâdise cereyan edince Yahudiler onlara: Tanrı tarafından bir peygamber gönderilmek üzeedir. gönderileceği zaman gelmiştir, biz o peygambere iman edip, İrem ve Ad kavimleri gibi

sizi öldürürüz, derlerdi. Tanrı elçisi bu kitleye İslâmiyeti anlatarak Tanrıya imana çağırdığında, onlar birbirlerine: Tanrı adına and içerek bu zatın Yahudilerin andığı peygamber olduğunu teyid eyleriz, Yahudilerin ona bizden önce iman etmelerinden korkulur, diye aralarında konuştuktan sonra Tanrı elçisinin İslâmiyete davetini kabul ettiler. Tanrı elçisine: Biz kavmimizi birbirine düşman ve en kötü bir halde bıraktık. Tanrının onları senin sayende yola getirmesi ümid olunur, kavmimizin yanına döner, onları da sana imana çağırır, senin bize anlattıklarını ve kabul ettirdiğin emirleri onlara da anlatırız. Tanrı, bu dini kabul etmekle onları biraraya toplarsa aramızda en aziz ve en saygılı zat en olacaksın, dediler. Memleketlerine dönmek üzere Tanrı elçisinin yanından ayrıldılar. Onlar artık Müslüman olmuş, Tanrı elçisini tasdik etmiş bulunuyorlardı. Bana haber verdiklerine göre bu iman edenler Hazreç'ten 6 kişi olup adları şöyle idi: Biri Hazreç'in Neccar oğulları kolundan Teymullah oğullarından, yani: Bin Mâlik bin Neccar bin Salebe bin Amr bin Hazrec bin Haise bin Salebe bin Amr bin Amir boyundan: Esad bin Züare bin Udes bin Ubeyd bin Salebe bin Ganam bin Mâlik bin Neccar olup, o Ebu Ümame künyesini taşır. (İkincisi): Yine Beni Teym'in Beni Mâlik kolundan: Avf bin Hâris bin Rifaa bin Esved bin Mâlik bin Ganm bin Mâlik bin Neccar olup o, İbn Afra' dır. (Üçüncüsü): Bini Züreyk bin Amr bin Abdi Hârise bin Mâlik bin Gazab bin Cüşem bin Hazrec

bin Hârise bin Salebe bin Amr bin Amîr boyundan: Rafi bin Mâlik bin El-Aclan bin Amr bin Amîr bin Züreyk'dir. (Dördüncüsü): Beni Seleme bin Sa'ide bin Ali bin Esed bin Sarîde bin Tezid bin Cüşem bin El-Hazrec bin Hâris bin Salebe bin Amr bin Amîr bin Sevad boyundan Kutbe bin Amir bin Hudeyde bin Amr bin Sevad bin Ganm bin Kâb bin Seleme'dir. (Beşincisi): Beni Harun gibi Ganm bin Kâb bin Seleme'den Ukbe bin Amîr bin Nabi bin Zeyd bin Haram'dır. (Altıncısı): Beni Ubeyd bin Ganm bin Kâb bin Seleme'den Cabir bin Abdullah bin Raib bin Nu'man bin Sinan bin Ubeyd'dir. Bunlar Medine'ye kavimleri yanına döndükten sonra Tanrı elçisini (S. A. M.) nin adını anmaya ve İslâmiyeti kabule çağırmaya başladılar. Bunların bu çalışmalarının bir sonucu olarak İslâmiyet Medine'de yayılmış, ensar arasında İslâmiyetin girmediği ev kalmamıştır. Her evde Tanrı elçisinin adı anılmıştır. Ertesi yılın hac mevsiminde ensar'dan 12 kişi Mekke'ye gelmiş, Tanrı elçisi ile El-Akabe de buluşarak KADINLAR BİATI şeklinde biat etmişlerdir. Bu biat birinci Akabe biati adını taşır. Cihad farzedilmeden önce yapıldığı için bu adla anılmıştır. Bu biatte hazır bulunanlar şunlardır: Beni Neccar'dan Es'ad bin Zürare bin Udes bin Ubeyd bin Salebe bin Ganm bin Malik bin Neccar olup bu zat Ebu Ümame künyesini taşır. İkinci ve üçüncüleri olarak Avf ile Muaz biat ettiler. Bunlar Hâris bin Rifaa bin Sevad bin Malik bin Ganm bin Malik bin Neccar ve Afra'nın

oğullarıdır. Beni Züreyk bin Amîr'den Rafi bin Malik bin El-Aclan bin Amr bin Amîr bin Züreyk'tir. Bu zat Züreyk oğullarından Beni bin Avf kolundandır. Bunlar Kavvafil adiyle anılırlar. Ubade bin Samit bin Asram bin Fihr bin Salebe bin Ganm bin Avf bin Hazrec'dir. Ebu Abdurrahman Yezid bin Salebe bin Hazeme bin Asram bin Fihr bin Saleb bin Ganm bin Avf bin El-Hazrec de biat etmiştir. Ebu Abdurrahman ki o, Yezid bin Salebe bin Hazeme bin Asram bin Amr bin Umare'dir. O, Buley uruğunun Beni Guzeyne kolundan ve onların müttefikidir. Beni Sâlim bin Avf bin Amr bin El-Hazrec'den Abbas bin Ubade bin Nazla bin Malik bin El-Aclan bin Yezid bin Ganm bin Sâlim bin Avf'dır. Beni Selime'nin beni Haram kolundan Ukbe bin Amîr bin Nabi bin Yezid bin Haram bin Kâb bin Ganm bin Kâb bin Seleme'dir. Beni Sevd'den Kutbe bin Amîr bin Hudeyde bin Amr bin Sevad bin Ganm bin Kâb bin Seleme'dir. Evs bin Hârise bin Sa'lebe bin Amr bin Amîr'dir. Beni Adüleşhel kolundan Ebu El-Heysem bin Et-Teyyehan olup adı Malik'dir. Beni Amr bin Avf bin Uveym bin Sa'ide bin Salebe de biate hazır bulundu. O, Evs'lerin müttefikidir. Bize İbn Humeyd söyledi ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak, ona Yezid bin Ebi Habib söylemiş, o, Mersed bin Abdullah El-Yezenî'den, O, Ebu Abdullah, Abdurrahman bin Useyle El-Sanâbihî'den. O Ubade bin Sâmit'ten şunu rivayet eder: Ben ilk Akabe biatinde hazır bulunanlardan biri

idim. Biz on kişi olup Tanrı elçisine KADINLAR biati üzerine, yani savaş farzedilmeden önce: Tanrıya hiçbir şey ortak katmamak hırsızlık ve zinâ etmemek, çocuklarımızı öldürmemek, hiçbir suretle Tanrıya iftirada bulunmamak ve hayırlı işde ona muhalefet etmemek üzere biat etttik, Tanrı elçisi bize: Bunları yerine getirdiğiniz takdirde cennetliksiniz, bunlardan birine katlanırsanız dünyada bunun cezasını çekersiniz, bu da günahlarınızın kefareti olur. Eğer bu günahlarınızı kıyamete kadar gizlerseniz yüce Tanrı isterse sizi cezaya çarptırır, isterse yarlıgar, dedi. İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak' tan naklen Seleme söylemiş, o, ibn Şihab A'izullah bin Abdullah Ebi İdris Havalî'den, o Ubade bin Samit yoliyle Tanrı elçisinden aynı sözleri rivayet eder.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme şunu söylemiştir: Tanrı elçisi, kendisine biat eden Medine' liler memleketlerine döndükleri vakit Kur'an okutmak ve İslâm dinini ve hükümlerini öğretmek üzere Musab bin Umeyr bin Haşim bin Abdi Menaf bin Abdüdar bin Kusey'i onlarla birlikte gönderdi. Musab Medineliler arasında Mukri (Okuyucu) adiyle anılırdı. O, Es'ad bin Ümame'nin evine inmiş, onun misafiri olmuştur. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, ona Ubeydullah bin Mugire bin Muaykıp ile Abdullah bin Ebi Bekir bin Muhammed bin Amr bin

Hazım şunu söylemişlerdir: Esad bin Zürare Musab bin Umeyr ile birlikte Beni Abdüssehel bin Mugire ve Beni Zafer'lerin mahallesine gitmek üzere evinden çıkmıştı. Sa'd Musab ile birlikte beni Zafer'lerin bahçesinin içindeki kuyunun başına geldiler. Bu kuyu (Bi'ri Marak) adiyle anılırdı. İkisi birlikte bağda bir yere oturdular. İslâmiyeti kabul etmiş olanlar onların etrafında toplandılar. Beni Abdullah'ların ulular olan Sa'd bin Mu'az ile Esid bin Huzayr da geldiler. Onların her ikisi de Tanrıya ortak katan olup eski dinlerinde idiler. Sa'd bin Muaz Musab'ın geldiğini işittikten sonra, Esid bin Huzeyr'e: Bizim zayıflarınızı azdırmak üzere gelen bu iki adamın yanlarına git de onları korkut ve bizim zayıflarımızı yollarından saptırmaktan onları men et, bizim mahallemize gelmesinler. Bildiğin gibi Esad bin Zürar benim akrabamdır. Akrabam olmasaydı girmekten men ederim, o benim teyzemin oğludur. Bundan dolayı ben yanına gidip onu men edecek durumda değilim, dedi. Bunun üzerine Esid mızrağını eline aldıktan sonra onlara doğru ilerledi. Es'ad bin Zürare onun yanlarına doğru gelmekte olduğunu gördüğünde Musab'a: Katına gelen bu adam kavminin ulusudur. Sen ona karşı iyi davran dedi. Musab: Oturursa ona İslâmiyeti anlatırım dedi. Esid kızgın bir halde onların yanlarında durarak: Niçin buraya geldiniz? Bizim zayıflarımızı doğru yoldan saptırmak mı istiyorsunuz? Yaşamak istiyorsanız çekilip gidiniz, dediğinde:

Mus'ab ona: Oturup dinleyecek misiniz? Sözümüzü beğenirseniz kabul eder, tiksinirseniz kabul etmezsiniz, dedi. Esid: Doğru ve insaflı söz söyledin, diyerek yanlarına oturdu. Mus'ab ona İslâmiyeti anlattı, Kur'an okudu. Mus'ab ile Es'ad'in: Tanrı adına and içerek teyid ederiz ki, Mu'sabın bu sözlerini ve Kur'an ayetlerini işittiği zaman, daha İslâmiyetin nuru ile aydınlanmak istemesini açığa vurmadan ve İslâmiyeti kolaylıkla kabul etmeden önce, Esid'in yüzünde müslümanlık eserlerini gördük, dedikleri rivayet edilmektedir. Esid bu sözleri işittikten ve Kur'an ayetlerini dinledikten sonra: Ne güzel sözlerdir, bu dini kabul etmek için ne yapmak icabeder? diye sordu. Onlar: Bütün vücudun tertemiz yıkanacak, giyimlerin tertemiz olacak, bundan sonra şehadet kelimesini okuyarak kalbinle tasdik edecek ve iki rekat namaz kılacaksın, dediler. O yerinden kalktı bütün vücudunu yıkadı. giyimlerini temizledi, bundan sonra, bir Tanrıdan başka mâbud olmadığına, Muhammed'in onun elçisi olduğuna tanıklık etti ve iki rekat namaz kıldı. Esid onlara: Ben arkamda birini bıraktım. o, bu dini kabul ederse bütün kavmi Müslüman olur. Ben onu şimdi sizin yanınıza gönderirim dedi. Bundan sonra mızrağını alarak Sa'd bin. Muaz'ın ve kavminin yanına döndü. Sa'd ile kavmi biraraya toplanmış oturuyorlardı. Sa'd bin Muaz, Esid'in yanlarına döndüğünü gördüğünde: Tanrı adına and içerek, onun yanınızdan ayrıldıktan başka bir yüzle dönmekte olduğunu teyid

eylerim. dedi. Esid yanlarına gelerek toplantı yerlerinde durduğunda Sa'd ondan: Ne yaptın? diye sordu. O iki adama rasladım, onlarda hiçbir zararlı hal ve iş görmedim, onları dinlerini yaymaktan men ettim. Onlar da bana: Senin arzu ettiğin gibi hareket ederiz cevabında bulundular.

O aynı zamanda Sa'd bin Mu'aza, Beni Hârise'lerin Es'ad bin Zürare'yi öldürmek üzere harkete geçmiş olduklarını söyledi. Halbuki onlar Es'ad'ın senin teyzenin oğlu olduğunu ve senin onu koruyacağını biliyorlar, dedi. Sa'd, Beni Hârise'lerin, Esad'ı öldürmek istediklerini işittiğinde hiddetle çarçabuk yerinden kalktı. Mızrağı Esid'in elinden aldı ve ona: Senin bir şey yaparak gelmiş olduğunu sanmıyorum, dedı. Sa'd, Esad bin Zürare ile Musab'ın telâşsız kendi hallerinde oturduklarını gördüğünde, Esid'in kendisine Es'ad ile Mus'abın İslâmiyete dair olan sözlerini ve Kur'an ayetlerini işittirmek maksadiyle bu oyunu oynadığını anladı ve kızgın bir halde Es'ad ile Mus'abın yanına oturdu. Bundan sonra Es'ad bin Zürare'ye: «Ey Ebu Ümame, aramızda akrabalık olmasaydı sen bana karşı bu harakette bulunmaz, mahallemize gelerek bizim tiksindiğimiz bu işi yapmazdın, diye hitap etti. Es'ad, Musa'ba: Katına öyle ulu ve nufuzlu bir kimse geldi ki, senin sözlerine inanarak İslâmiyeti kabul ederse arkasında bulunan kavminden iki kişi olsun ona muhalefet etmiyecektir, dedi. Bunun üzerine Mus'ab ona: Yanımıza oturarak sözlerimizi işitmez misin? Eğer memnun kalarak

kalbin çekerse kabul eder, sözlerimiz seni tiksindirirse, biz senin yanından kalkıp gideriz, dediğinde Sa'd: İnsafla hareket ettin, diyerek mızrağını yere diktikten sonra yanlarına oturdu. Mus'ab ona İslâmiyeti anlattı, Kur'an okudu. Es'ad ile Mus'ab: Tanrı adına and içerek, İslâmiyeti kabul edeceğini söylemeden önce onun yüzünde Müslümanlık belirtilerini görmüş olduğumuzu teyid ederiz, diyorlar. Bundan sonra Sa'd onlara: Siz İslâmiyeti kabul edip Müslüman olduğunuz vakit ne yapıyorsunuz? diye sorduğunda, onlar: Bütün vücudunu ve bütün giyimlerini yıkar, bundan sonra Tanrının birliğini ve elçisinin peygamber olduğunu dilinle ikrar edip kalbinle tasdik eder ve iki rikat namaz kılarsın, dediler. Bundan sonra Sa'd yerinden kalkarak vücudunu ve giyimlerini yıkadı, şehadet kelimesini okudu, iki rikat namaz kıldı, bundan sonra mızrağını alarak Esid'le kavminin yanına döndü. Kavmi onu gördüklerinde: Tanrı adına and içerek Sa'dın yanımızdan ayrıldığından başka bir yüzle gelmekte olduğunu teyid ederiz, dediler. Sa'd kavminin yanına gelerek: Benim sizin yanınızdaki derece ve mevkiim dedir? diye sorduğunda, onlar: Sen bizim ulumuz, fikri en doğru ve reisliği en kutlu olanımızsın, cevabında bulundular. Sa'd kavminin bu sözlerini işittikten sonra: Tanrıya ve elçisine iman etmenizden önce erkek ve kadınlarınızla konuşmak bana haram olsun, dedi. Sa'dın bu çağırışının bir sonucu olarak akşama kadar Abdüleşhel'lerin avlusunda İslâmiyeti kabul etmiyen erkek ve kadın kalmadı.

Hepsi de Müslüman oldu. Ancak Beni Ümeyye bın Yezid, Hatma, Va'il ve Vakıf boyları İslâmiyeti kabul etmediler. Bunlar Evsullah'lardan Evs bin Hârise oğullarıdır. Ebu Kays bin Eslet bunların İslâmiyeti kabul etmemelerinde büyük bir âmil olmuştur. Onun adı Sayf'dır. O, kabilesinin şair ve komutanı olup, kavmi onun sözlerini dinler ve ona itaat ederlerdi. O, ancak Tanrı elçisi Mekke'den Medine'ye hicret edip, Bedir, Uhud ve Hendek muharebeleri vukubulduktan sonra İslâmiyeti kabul etmiştir. Sonra Musa'b Mekke'ye döndü.

Ensardan İslâmiyeti kabul etmiş olanlar hac mevsiminde kavimlerinden olan müşriklerle birlikte Mekke'ye gitmek üzere yola çıktılar. Onlar kurban bayramının üçüncü günü Tanrı elçisi ile El-Akabe'de görüşmeyi kararlaştırmışlardı. Çünkü Tanrı, elçisini (S. A. M.) onların yardımları ile kuvvetlendirmeyi, aziz eylemeyi, müşrikliği ve ehlini zelil ve hakir düşürmeyi irade etmişti. Bize İbn Humeyd söyledi. Ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, ona Beni Seleme'lerin kardeşleri olan Ma'bed bin Kâ'ab bin Malik bin Ebi Kâ'b, ona Ensâr'ın en bilginlerinden olan kardeşi Abdullah bin Kâ'b, ona da babası Kâ'b bin Malik söylemiş. Kâ'b, El-Akabe biatında hazır bulunarak Tanrı elçisine biat etmişti. O diyor ki: Biz kendi kavmimizden olan hacılarla birlikte yola çıktık, namaz kıldık, İslâm dininin hükümlerini iyice öğrendik. Ulu ve büyüğümüz olan El-Bera bin Ma'rur da aramız-

da bulunuyordu. Yol hazırlıklarını görüp Medine'den ayrıldıktan sonra El-Bera bize: Ben bir şey düşündüm. benim fikrimi kabul edip etmiyeceğinizi bilmiyorum. dedi. Biz ondan: Bu fikrin nedir? diye sorduğumuzda o: Ben namaz kılarken bu evi, yani Kâbe'yi arkamda bırakarak namaz kılmayacağım, yüzümü Kâbe'ye çevirerek namaz kılacağım, dedi. Biz ona: Tanrı adına and içerek bize Tanrı elçisinden ancak Şam tarafına bakarak namaz kılınacağı haber verilmiş olduğunu teyid ederiz. Biz Tanrı elçisine muhalefet etmek istemiyoruz, Şam tarafına bakarak namaz kılacağız, dedik. O: Ben Mekke tarafına bakarak namaz kılacağım, diye sözümüzü kabul etmedi. Biz onu bu işinden dolayı ayıpladık. Mekke'ye gelinceye kadar böyle hareket ettik. Mekke'ye geldikten sonra o bana: Yolda Kâbe tarafına bakarak namaz kılacağımdan dolayı kalbimde şüphe doğdu, ey kardeşimin oğlu, sen beni Tanrı elçisinin huzuruna götür, ben ondan bunu soracağım, dedi. Biz Tanrı elçisine bunu sormak için yerimizden çıktık. Bundan önce Tanrı elçisini görmemiş olduğumuz için onu tanımıyorduk. Yolda giderken Mekke ahalisinden birine rasgeldik. Ondan Tanrı elçisinin nerede olduğunu sorduk. O: Siz onu tanıyor musunuz? diye sordu. Biz: Hayır, cevabında bulunduğumuzda, o: Siz El-Abbas bin Abdülmuttalib'i tanıyor musunuz? dedi. Biz: Evet onu tanıyoruz, cevabında bulunduk. Çünkü o, alış veriş için daima Medine'ye gelirdi. Siz mescide girip El-Abbas ile birlikte otu-

ran adamı görünce onun yanına gidiniz, o mescidde Abbas ile birlikte oturuyor dedi. Biz mescide girdik. El Abbas'ın yanında Tanrı elçisi oturuyordu. Selâm verdikten sonra yanlarına oturduk. Tanrı elçısi ve El Abbas'a: Ey Ebu-Fl Fazl, sen bu iki kişiyi tanıyor musun dedi. O: işte bu, kavminin ulusu El-Bera bin Ma'rur, bu da Kâ'b bin Mâlik diye bizim kimler olduğumuzu ona tarif etti. Tanrı adına and içerek onun beni şair diye tavsifini hiç de unutamadığımı teyid eylerim. O da: Evet diyerek onun sözünü tasdik etti. El Bera bin Ma'rur ona: Ey Tanrı elçisi, ben bu sefere çıktım, Tanrının bana doğru yolu göstermesi sayesinde Müslüman olmuştum. Namaz kılarken bu binayı arkamda bulundurmak istemedim. Kâbe tarafına bakarak namaz kıldım. Arkadaşlarım bu hususta bana muhalefet ettiler. Fakat sonra kalbimde şüphe doğdu. Ey Tanrı elçisi, bu hususta sen ne diyorsun? diye sordu. Tanrı elçisi ona: «Biraz sabretmiş olsaydın, Kıble'ye bakarak namaz kılmış olurdun» dedi. Bunun üzerine El-Bera Tanrı elçisinin namaz kıldığı Kıble tarafından dönüp bizimle birlikte yüzünü Şam'a çevirerek namaz kılmaya başladı, kavminden olanlar onun ölünceye kadar Kâbe tarafına bakarak namaz kıldığını söylerler. Fakat bu söz doğru değildir. Çünkü biz onu kavminden daha iyi biliyoruz.

Biz hac işlerini yerine getirerek Mekke'den çıktığımızda Tanrı elçisi ile Teşrik günlerinin orta bir gününde, yani bayramın üçüncü günün-

de El-Akabe'de görüşmeyi kararlaştırdık. Bizim yanımızda Abdullah bin Amr bin Haram Ebu Câbır de bulunuyordu. Biz ona ne vakit görüşeceğimizi bildirmiştik. Biz Tanrı elçisi ile görüşeceğimizi arkadaşlarımız olan müşriklerden gizli tutuyorduk. Biz Ebu Câbir'e: Sen kavmimizin ulularından ve eşrafından birisin, sen bu dinini bırakmadığın takdirde, senin yarın kıyamet gününde cehennem ateşi için bir odun olacağından korkuyoruz, diyerek onu İslâmiyeti kabule isteklendirdik, ona Tanrı elçisinin bizimle El-Akabe'de görüşmek vadinde bulunduğunu da haber verdik. O İslâmiyeti kabul etti ve Nakib (Sorumlu) reislerden biri oldu. Biz o geceyi kavmimiz arasında geçirdik. gecenin üçte biri geçtiğinde gizlice keklik gibi sıyrılarak kavmimizin yanından çıktık. El-Akabe'de iki dağın arasında toplandık. Biz yetmiş kişi idik. Aramızda iki kadın da vardı. Bunlardan biri Kâ'bın kızı ve Umare'nin anası Nesibe olup Beni Mazin bin Neccar'dan bir kadındı. Diğeri Amr bin Adi'nin kızı Esma idi. O Menî'in anası Ümmı Meni olup Beni Seleme'dendir. Biz El-Akabe'de toplandık. Tanrı elçisinin gelmesini bekledik. Tanrı elçisi amcası Abbas bin Abdulmuttalib ile yanımıza geldi. El-Abbas o zaman kavminin dininde idi. Fakat kardeşinin oğlunun işini sağlam bir temele bağlamak maksadiyle bu biatte hazır bulunmak istemişti. İlk önce o söze başladı. O zaman Araplar, Ensar'lara Evs'ler de dahil olmak üzere hepsine birden Hazrec derlerdi. El-Ab-

bas şöyle dedi: Ey Hazrec'ler, Muhammed'in bizim aramızdaki mevkii bildiğiniz gibidir. Biz onu kendi fikir ve imanımızda olan kavminden koruduk. O kavmi arasında azizdir. Şehrinde korunmuş bir halde yaşamaktadır. O buna bakmadan sizin yanınıza gitmek ve sizinle birleşmek hususunda ısrar ediyor. Eğer siz onu yurdunuza çağırarak ona olan vaitlerinizi yerine getirirseniz ve kendisine muhalif olanlara karşı onu korumak fikrinde iseniz, üzerinize aldığınız bu şartları yerine getirmelisiniz. Onu düşmanlarına teslim edip şehrinize geldikten sonra rezil edecekseniz, onu şimdiden terkediniz, memleketinize götürmeyiniz. Çünkü o kendi şehrinde azizdir, ve korunmaktadır, dedi. Biz ona: Sözlerini işittik, ey Tanrı elçisi, sen kendin konuş, kendin ve Rabbin için bizden istediğin andı al, dedik. Bunun üzerine Tanrı elçisi bize hitap edip sözler söyledi, Kur'an okudu, Tanrıya imana çağırdı İslâmiyeti kabule isteklendirdi. Bundan sonra: Beni kadınlarınızı ve oğullarınızı koruduğunuz şeylerden korumanız şartiyle ben size biat ediyorum, dedi. Bundan sonra El-Bera bin Ma'rur Tanrı elçisinin elini sıkarak: Ey Tanrı elçisi, seni doğru peygamber olarak gönderen Tanrı adına and içerek, çoluk çocuklarımızı nelerden koruyorsak seni de bundan koruyacağımızı teyid eyleriz. Yine Tanrı adına and içerek kendimizin savaş erleri ve zırhlı kişiler olduğumuzu da teyid ederiz. Harpçılığı atalarımızdan tevarüs edegelen insanlarız, diye sözüne devam ederken Beni Abdüleşhel'lerin müttefiki olan Ebu El-Heysem bin

El-Teyyeran onun sözünü keserek: Ey Tanrı elçisi! Biz Yahudilerle andlaşmış bir kavmiz, onlarla olan anlaşmamıza son verip Tanrı seni üstün kıldıktan sonra bizi bırakarak kendi kavmin yanına çekilip gitmez misin? dediğinde o, gülümsedi ve: Sizin kanınız benim kanımdır. sizin mübah kıldığınız ve boşa akıtacağınız kanı ben de boşa gitmiş sayarım, siz benden ben de sizdenim. Harbettiğiniz kavim ve kişilerle ben de savaşırım, barış üzere yaşadığınız kimselerle ben de barış üzere yaşarım, cevabında bulundu. Bunun üzerine Tanrı elçisi onlara: Aranızdan 12 nakib, yani sorumlu başkan seçiniz, onlar üzerlerine aldıkları bu şartları kendi kavimlerinden yerine getirmeyi isterler, dedi. Bunun üzerine onlar 9 u Hazrec'lerden, 3 ü Evs'lerden olmak üzere 12 başkan seçtiler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme ona Muhammed bin İshak söylemiş o Abdullah bin Ebi Bekir bin Muhammed bin Amr bin Hazim'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Nakib (sorumlu reis) lere: «Siz kavminizin bu biatle üzerine aldıkları şeyi yerine getirmek hususunda HAVARİ'lerin İSA bin Meryem'e kefil oldukları gibi kefilsiniz, ben de kendi kavmimin kefiliyim, dediğinde onlar: Evet, kefiliz cevabında bulundular. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak, ona da Asım bin Ömer bin Katade şunu söylemiştir: Medine'den gelenler, Tanrı elçisine biat etmek üzere toplandıklarında Beni Selim bin Avf boyundan El-Abbas

bin Ubade bin Nazle Hazreclere hitap edip şöyle dedi: Ey Hazrecler, bu zata neye biat edeceğinizi biliyor musunuz? dediğinde onlar: Evet, biliyoruz», cevabında bulundular. O: Siz bu zata, kırmızı ve siyah ciltli kavimlerle savaşmak üzere söz veriyorsunuz, eğer mal ve servetleriniz bir felâket dolayısiyle tükenip eşrafınız öldükten sonra bu zatı terkedecekseniz, şimdiden bu işi bırakınız. (Bu takdirde) onu öyle bir halde terketmiş olacaksınız ki, bunun dünya ve ahiretiniz için bir rezalet teşkil edeceğini Tanrı adına and içerek teyid ederim. Eğer mal ve servetiniz tükenip eşrafınız öldürüldüğü takdirde, dahi bırakmayacaksanız, onu himayenize alınız. Bu işiniz dünya ve ahiretiniz için hayırlı olacaktır, dedi. Ensar onun bu sözlerini işittikten sonra: Biz mal ve servetimizi feda etmek üzere sana biat ediyoruz. dediler ve: Ey Tanrı elçisi! Bu fedakârlığımızın karşılığı nedir? diye sorduklarında, Tanrı elçisi: «Cennettir», cevabında bulundu. Bunun üzerine onlar: Elini aç, dediler; Tanrı elçisi elini açtı, onlar biat ettiler. Asım bin Ömer bin Katade: El-Abbas bu sözleri ancak Tanrı elçisine olan biatin hükümlerini sağlam bir surette üzerlerine yükseltmek maksadiyle söyledi, der. Abdullah bin ebi Bekir ise: El-Abbas bu sözlerini, Abdullah bin Ubeyyi bin Selül'ün bu biata katılması ümidiyle, biati öbür geceye bırakmak ve bu suretle daha ziyade kuvvetlendirmek maksadiyle söylemiştir, der. Bu iki düşünceden hangisinin doğru olduğunu Tanrı bilir.

Beni Neccar'dan ilk önce Tanrı elçisinin elini sıkarak biat edenin Ebu Ümame Esad bin Zürare, Abdüleşhel'lerden ise Ebu El-Heysem bin Etteyehan olduğunu söylerler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona Seleme, ona Muhammed, ona da Ma'bed bin Kâ'b bin Malik söylemiştir. Ebu Cafer Taberî: Bana Said bin Yahya bin Sa'id söyledi, der. Ona babası, babasına ve arkadaşlarına, Muhammed bin Kâ'bdan naklen Muhammed bin İshak söylemiş, o Ma'bed bin Kâ'b-dan rivayet eder. Ma'bed ise kardeşi Abdullah bin Kâ'b bin Malik'ten rivayet ettiği sözlerinde şöyle der: İlk önce Tanrı elçisinin elini sıkarak El-Bera bin Ma'rur, ondan sonra arkası kesilmeden kalanları biat ettiler. Biz Tanrı elçisine biat ettiğimiz sırada Şeytan, El-Akabe'nin tepesinden hiçbir zaman işitmediğim keskin bir sesle: Ey Cebacib ahalisi, çok zemmedilen adamın yaptıklarından haberiniz var mı? Dinlerini terkedenler onunla birleştiler, sizinle savaşmak üzere ittifak ettiler, diye bağırdı. Tanrı elçisi: Tanrı düşmanı ne söylüyor? O, Akabe'nin Ezyeb adlı cinidir, ey Tanrı düşmanı işit, üzerine yürürüm, dedikten sonra Medine'lilere konak yerlerine dönmelerini emretti. El-Abbas bin Ubade bin Nazle ona: Seni hak peygamber olarak gönderen Tanrı adına and içerek, arzu ettiğin takdirde kılıçlarımızla Mina ahalisi üzerine yürüyeceğimizi teyid eylerim, dediği vakit Tanrı elçisi: Buna memur değilim, siz konak yerlerinize dönünüz. dedi. Bu emir üzerine biz konak yerlerimize dön-

dük. Sabaha kadar uyuduk. Sabahleyin Kureyş ulularından bir topluluk yanımıza, konak yerimize geldiler. Bize: Ey Hazrec topluluğu! Bizim arkadaşımızı aramızdan alarak şehrinize götürmek ve onunla birlikte bize karşı savaşmak üzere ona bıat etmek istediğinizi işittik. Tanrı adına and içerek, bütün Arap uruğları arasında en çok sizinle savaşmaktan nefret etmekte olduğumuzu teyid eyleriz, dediler. Kavmimizden Tanrıya ortak katanlar onların bu sözlerini işittiklerinde yerlerinden kalkarak bu gibi bir işe teşebbüs edilmediğini, bundan habersiz olduklarını and içerek anlattılar. Yanımıza gelen Kureyş uluları onların bu sözlerine inandılar. Olup biteni anlamadılar. Biz de birbirimize bakıyorduk. Bunun üzerine gelenler döndüler. Hâris bin Hişam bin Mugire El-Mahzumî gelenlerden idi. O, ayağına yeni papuç giymişti. Kavmim bana: Ey Cabir sen bizim ulularımızdansın. Kureyş'lilerden olan bu gencin pabucu gibi bir pabuç edinmek kudretinde değil misin? demişlerdi. Ben onlara bu münasebetle bir söz söylemiştim. Hâris benim bu sözümden kavmimin arzusuna iştirak ettiğim mânasını çıkarmış ve ayağındaki pabuçları çıkarıp bana doğru fırlatarak: Tanrı adına and içerek bu pabuçları giymesini istiyorum, demişti. Ebu Cabir bana: Yapma, genci darılttın, ona pabuçlarını iade et, dedi. Ben: Tanrı adına and içerek söylüyorum ki, iade etmiyeceğim. Çünkü bu pabuçları vermesi bir uğurdur, bu falım doğru ise ben onun giyımlerini ve yanında nesı varsa hepsini soyup alacağım dedı. Kâ'b bın

Mâlik'in, El-Akabe biatiyle bu biatte hazıı bulunanlar hakkındaki hadîsi burada bitiyor.

Ebu Cafer diyor ki: El-Akabe biatinde hazır bulunanlar Medine'ye döndükten sonra İslâmiyeti izhar ettiler. Bu Müslümanların mensup oldukları boylar arasında, eski dinlerini bırakmıyan ihtiyar müşrikler bulunuyordu. Amr bin El-Cemuh bin Yezid bin Harun bin Kâ'b bin Ganm bin Seleme bu müşrik ihtiyarlardan biri idi. Onun oğlu Mu'az bin Amr Müslüman olmuş, kendi kavminden diğer gençlerle birlikte El-Akabe de bulunarak Tanrı elçisine biat etmişti. El-Akabe'de Tanrı elçisine biat etmiş olan Hazrec ve Evs'ler, yüce Tanrı savaşa müsaade ettikten sonra, birinci El-Akabe biatine nazaran (farklı olarak) başka şartlar üzerine (tekrar) biat etmişlerdi. Bu biat Harb biati idi. Birinci El-Akabe biati yukarıda Ubade bin Samit'den naklettiğimiz haberde olduğu gibi, kadınlar biati şeklinde olmuştur. İkinci El-Akabe biati ise, yukarda Urve bin Zübeyr'in naklettiği gibi, kırmızı ve siyah ciltli kavimlerle savaşmak içindi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona Muhammed bin İshak, ona da Ubade bin El-Velid'den, o da başkanların biri olan Ubade bin Samit'ten şunu rivayet eder: Biz Tanrı elçisine, harbetmek üzere biat ettik. Ubade Tanrı elçisine El-Akabe'de biat etmiş olan 12 başkanın biri idi.

Ebu Cafer diyor ki: Yüce Tanrı elçisine savaşa izin vermiş olduğu ayetinde şöyle diyor: «Size karşı koyanlarla, Tanrı uğrunda savaşınız,

tecavüz etmeyiniz. Tecavüz edenleri, her nerede yakalarsanız öldürünüz. Sizi Mekke'den çıkardıkları gibi siz de onları oradan çıkarınız. Fitne öldürmekten daha kötüdür. Mescidi-Haram civarında onlar sizinle savaşmadan önce, siz onlarla savaşmayınız, sizinle savaşırlarsa siz de onları öldürünüz. İşte kâfirlerin cezası budur. Eğer onlar savaşı ve Tanrıya ortak katmayı bırakırlarsa, yüce Tanrı geçmiştekileri yarlıgar ve kullarını esirger. Fitne eseri oradan kalkıp din ve itaat yüce Tanrının oluncaya kadar onlarla savaşınız.» (Bakara 191-194). Ensar tavsif edilen bu şartlara göre Tanrı elçisine biat ettikten sonra Tanrı elçisi Mekke'de yanında bulunan sahabelerine Medine'ye hicreti ve kardeşleri olan Ensar ile birleşmeyi emretti. Onlara: Yüce Tanrı sizi birbirinize kardeş yaptı. Medine'yi size emniyet yurdu kıldı, dedi. Bunun üzerine Mekke'de bulunan Müslümanlar bölük bölük Mekke'den ayrıldılar. Tanrı elçisi kendisi ise, yüce Tanrı Medine'ye hicrete izin verinceye kadar Mekke'de kaldı. İlk önce, Tanrı elçisinin sahabelerinden Medine'ye hicret eden zat Kureyş'in Beni Mahzum kolundan Ebu Seleme bin Abdülesed bin Hilâl bin Abdullah bin Ömer bin Mahzum olup, o, El-Akabe biatinden bir yıl önce Medine'ye hicret etmiştir. O, Habeşistandan Tanrı elçisinin yanına dönmüş. fakat Kureyş'lilerden eziyet görünce ve Ensar'ın İslâmiyeti kabul ettiğini işitince Medine'ye hicret etmek maksadiyle yola çıktı. Ebu Seleme'den sonra, Beni Adî bin Kâ'bların azadlısı olan

Âmir bin Rabia, eşi Ebu Hasme bin Ganım bin Abdullah bin Avf bin Ubeyd Uveyc bin Adi bin Kâ'bın kızı Leylâ ile birlikte Medine'ye geldi. ondan sonra Abdullah bin Cahş bin Ri'ab ile, Ebu Ahmet bin Cahş Medine'ye hicret etti. Ahmed anadan doğma kördü, kör olduğu halde yedekçisiz olarak Mekke'nin yukarı ve aşağı taraflarını doşırdı. Bunlardan sonra Tanrı elçisinin sahabeleri birbiri arkasından bölük bölük Medine'ye gelmeye başladılar. Tanrı elçisi sahabeler hicret ettikten sonra kendisine izin verilmesini bekliyerek Mekke'de kaldı. Yanında Ali bin Ebi Talib ile Ebu Bekir bin Kuhafe'den başka kimse kalmadı. Ebubekir, Tanrı elçisinden Medine'ye hicret etmesine müsaade istedi ise de Tanrı elçisi ona: «Acele etme Tanrının, senin için bir arkadaş bulması ümid olunur dedi. Ebu Bekir Tanrı elçisinin bu sözü üzerine onun kendisine arkadaş olacağını ümit etmeye başladı.

Kureyş'liler, Tanrı elçisinin başka bir şehirde taraftar ve sahabeleri bulunduğunu ve sahabelerinin bu taraftarları ile birleştiklerini görünce, kendisinin de onlarla birleşeceğini düşünerek ona karşı ihtiyat tedbirleri aldılar. Medine'deki sahabelerin, taraftarlarınca korunmakta olduklarını görmeleri, Mekke'lileri ciddi tedbirler almaya sevketti. Onlar Tanrı elçisinin sahabeleri yanına gideceğini anladıktan sonra, bu meseleyi görüşmek üzere Dar - en - Nedve adını verdikleri mecliste toplanmayı kararlaştırdılar. Bu bina Kusay bin Kâ'bın konağıdır. Kureyş'liler Tan-

rı elçisinden korktukları vakit ona ait olan meseleleri (diğer önemli işler gibi) ancak bu meclişte hallederlerdi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak, ona da Abdullah bin Nüceyh söylemiş, o, Mücahid bin Cebr Ebi Haccac yoliyle İbn Abbas ve Hüseyin bin Ümare'den, o El-Hakem bin Uteybe'den, o da Miksem yoliyle İbn Abbas'tan şöyle rivayet eder: Kureyş'liler Dar en Nedve'de toplanarak Tanrı elçisinin işine bakmak ve bu hususta fikir teatisinde bulunmak üzere tâyin edilen günün sabahında meclise geldiklerinde, şeytan, yaşlı bir ihtiyar kıyafetine girerek onların yollarını kesti. Bu toplantı gününe zahmet günü adı verilirdi. İblis büyük bir şala bürünerek meclisin kapısında durdu. Onu görenler kim olduğunu sordular, o kendisinin Necit ahalisinden bir şeyh olduğunu, toplantı olacağını işittiğini, konuşmalarını dinlemek, şayet fikirlerinde isabetsizlik görülürse irşad etmek emeliyle geldiğini söyledi. Onlar: Pekâlâ buyurun dediler. İblis onlarla birlikte meclise girdi. Bütün Kureyş uruğlarının büyükleri, bu cümleden Kureyş'in Abdüşems koluna mensup Rabia oğullarından Şeybe ile Utbe ve Ebu Süfyan bin Harp, Beni Navfel bin Abdimenaf'tan Tu'ayme bin Adi ile Cübeyir bin Mut'im ve El-Hâris bin Amîr bin Navfel, Beni Abdüdar bin Kusay'dan El-Nazr bin El-Hâris bin Kelede, Beni Esed bin Abdül'uzza kolundan Ebu El-Bahteri bin Hişam ile Zem'a bin El-Esved bin Muttalib ve Hakim bin Hizam, Beni Mahzum

oğullarından Ebu Cehil bin Hişam, Beni Sehm kolundan ve Haccac oğullarından Nübeyh ile Münebbih, Beni Cümeyh'den Ümeyye bin Halef ve bunlardan başka Kureyş'ten sayıp tükenmiyecek çok adam meclise gelmişlerdi. Onlar birbirlerine: Bu adamın (Tanrı elçisinin) işinin ne derecede gelişmiş olduğunu görüyor ve biliyorsunuz. Tanrı adını anarak teyit ederiz ki, onun kendisine inananlarla birleşerek üzerimize saldırmasından emin değiliz, dediler. Bundan sonra ne yapacakları hakkında birbirlerinin fikirlerini sordular. Aralarından biri: Onu demir ve zincire vurarak hapse attıktan sonra üzerinden kapısını kilitleriz, bundan sonra ondan önce yaşıyan şairlerden Züheyr ile Nabiga gibilerin geçmişte başlarına geldiği gibi onun da başına gelecek olan ölümünü bekleriz, dedi. Necit'li şeyh (İblis) ayağa kalkarak onun bu sözüne hemen itiraz etti ve: Tanrı adına and içerek bu fikrin doğru olmadığını söyliyebilirim. Düşündüğünüz gibi onu hapse atarsanız onun fikir ve emirlerinin kilitleyeceğiniz kapının arkasından çıkarak taraftarlarına erişmesi ve onların üzerinize atılarak onu elinizden çekip alması yakın bir ihtimaldir. Bundan sonra onların sayıları çoğalır, çoğunluk teşkil ederek işi elinizden alırlar. Bundan dolayı bu fikriniz doğru değildir, hakkında başka bir şey düşününüz, dedi. Bunun üzerine toplantıda hazır bulunanlar tekrar müzakereye daldılar. Aralarından biri: Onu şehrimizden süreriz, sürdükten sonra nereye giderse gitsin, bi-

zim için bunun önemi yoktur, bize eziyet vermesinin arkası kesilir. onunla meşgul olmaktan kurtulduktan sonra işlerimizi yoluna koyar, eskisi gibi dostane bir surette yaşarız, dedi. Necit'li şeyh bu fikre de itiraz ederek: İsabetli bir düşünce değildir, dedikten sonra itirazını şöyle açıkladı: Onun ifadesi güzel, tatlı, mantıkı kuvvetli, insanların kalblerine tesiri büyük olduğunu görmüyor musunuz? Onu şehrinizden sürdüğünüz takdirde, Arap uruğlarından birinin arasına giderek, sözü ile onları inandırır, kendisine itaat ettirdikten sonra onlarla birlikte üzerinize yürür, onların kuvvetiyle sizi çiğner, idarenizi elinizden aldıktan sonra arzu ettiğini yapar, siz bundan başka bir tedbir düşününüz, dedi. Bundan sonra Ebu Cehil söz alarak: Ben onun hakkında başka bir şey düşündüm, sizin başka bir şey düşüneceğinizi sanmıyorum, dediğinde toplantıda bulunanlar: Ey Ebu El-Hakem, söyle fikrin nedir? dediler. Ebu Cehil fikrini şöyle açıkladı: Benim düşünceme göre her uruğdan bahadır, asîl, âdil ve iyi birer genç seçer, bu gençlerden herbirinin eline birer keskin kılıç verir, onlar hep birden tek bir insan gibi Muhammed'i vurup öldürürler. Bu suretle siz de ondan kurtulmuş olursunuz. Bu gençler Muhammed'i bu şekilde öldürürlerse onun kanına bütün uruğlar iştirak etmiş olur. Abdimenaf oğulları bütün bu uruğlarla vuruşamazlar. Kan pahası almakla razı olurlar, biz de onlara kan pahasını öderiz, diye sözünü bitirdi. Necit'li şeyh: En isabetlisi bu ki-

şinin ileri sürdüğü fikirdir, sizin bundan başka ileri sürecek fikriniz yoktur, dedi. Herkes Ebu Cehil'in bu fikrini uygun bularak ittifakla kabul ettiler.

Cebrail Tanrı elçisinin katına gelerek Kureyş' in bu kararını bildirdi, ona: Sen o gece bundan önce uyuduğun yatakta yatma dedi. Karanlık bastıktan sonra kararı yerine getirmek üzere Tanrı elçisinin kapısında toplanarak onun uykuya dalmasını beklemeye başladılar. Onlar, uyuyunca Tanrı elçisinin üzerine saldırmak azminde idiler. Tanrı elçisi bu hali gördüğünde Ali'ye: Sen benim yatağımda uyu, benim yeşil renkli El-Hazrami hırkamla üzerini ört. Onların sana hiçbir zararı dokunmayacaktır, dedi. Tanrı elçisi uyurken bu hırkasına bürünerek yatardı.

Ebu Cafer diyor ki: Bazıları hikâyenin burasına şunu da eklemektedirler: Tanrı elçisi evinden ayrılırken Ali'ye: İbn Ebi Kuhafe (Ebu Bekir) gelince benim Sevr dağına gitmiş olduğumu söyle, benim yanıma gelsin, bana yiyecek ile su gönder. Medine yolunu gösterecek olan bir rehber de getirsin, benim için bir deve satın alsın, diye emretmiştir. Tanrı elçisi evinden çıktığında, Tanrı onu beklemekte olanların gözlerini görmez bir hale getirdi. Tanrı elçisi (S. A. M.) onların yanından geçip gitti. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak, ona da Yezid bin Ziyad söylemiş, o Muhammed bin Kurazî'den şunu rivayet eder: Adamlar Tanrı elçisini öldürmek üze-

re kapısında toplandılar. Onların arasında bulunan Ebu Cehil: «Muhammed, kendisine tabi olduğunuz takdirde, Arap ve Acem (Arap olmıyan) kavimlerin hükümdarları olacağınızı, öldükten sonra dirileceğinizi, dirildikten sonra Ürdün bağları gibi güzel bağ ve bahçelerde yaşıyacağınızı, kendisine inanmadığınız takdirde sizi boğazlıyacağını dirildikten sonra sizin için hazırlanmış olan ateşte yanacağınızı söylüyor, dedi. Bu sırada Tanrı elçisi evinden çıktı, yerden bir avuç toprak aldıktan sonra onlara: Evet bu sözleri söyliyen benim, ey Ebu Cehil, bu cezaya çarptırılacak olanların biri sensin dedi. Tanrı onların gözlerini perdeledi, onlar Tanrı elçisini göremediler. O şu ayetleri okuyarak onların başlarına toprak serpiyordu: «Yasin gibi harflerle yazılmış olan Kuran bir harikadır, bir hikmetten ibaret olan Kuran'a and içerim ki, sen Tanrı tarafından gönderilen peygamberlerden birisin... Onların önlerine ve arkalarına sedler ve gözlerine perdeler çektiğimiz iç n onlar doğru yolu göremediler» (Yasin: 19). Tanrı elçisi bu ayetleri okuyup bitirinceye kadar kendisini öldürmek için gelenlerin hepsinin de başları üzerine toprak koymak işini tamamladı. Bundan sonra gitmek istediği yere gitti. Bu sırada onların arasından bulunmıyan biri yanlarına gelerek: Siz ne bekliyorsunuz? diye sordu. Onlar: Biz Muhammed'i bekliyoruz, dedikleri zaman adam: Tanrı sizi zarar ve ziyana uğratmıştır, Tanrı adına and içerek teyit eylerim ki, yanınıza çıkarak her biri-

nizin başı üzerine toprak koyduktan sonra kendi işini görmek üzere yoluna devam etti. Kendininizin ne hale katlanmış olduğunuzu bilmiyor musunuz? dediğinde herkes elini başı üzerine uzattı ve toprak bulunduğunu gördü. Sonra uzanarak bakmağa başladılar. Ali'nin, Tanrı elçisinin (S. A. M.) hırkasına bürünerek uyumakta olduğunu gördüklerinde: Tanrı adına and içerek görüyoruz ki, Muhammed hırkasına bürünerek uyumaktadır dediler, onlar buna kanaat getirerek sabaha kadar kapıdan ayrılmadılar. Sabahleyin Ali yatağından kalktı. Ali'yi gördükten sonra: Bize o sözleri söyliyen adam doğru söylemiş dediler. O gün bu hâdise münasebetiyle şu ayetler inmiştir: «Hani kâfirler seni hapse atmak, öldürmek veya Mekke'den sürmek üzere hakkında hile kurmuşlardı, yüce Tarı hilelerinden dolayı onları cezaya çarptırdı. Yüce Tanrı hileyi cezalandıranların en iyisidir» (Enfal :30 32) «Ey Muhammed, sen irşadına devam et, sen Kâhin de, mecunda değilsin, belki onlar: O şairdir, zamanın dönmesini bekliyelim derler. Sen onlara de ki, siz bekleyiniz, ben de sizinle birlikte beklerim» (Tur 23-30). Bu haberi rivayet edenlerden bazıları şunu da söylerler: Ebu Bekir Ali'nin yanına geldi, ondan Tanrı elçisinin nerede olduğunu sordu. Ali ona Tanrı elçisinin Sevr dağındaki Mağrada olduğunu ve görmek isterse oraya gitmesi icabettiğini söyledi. Ebu Bekir hızla oraya gitti ve yolda Tanrı elçisinin arkasından yetişti. Tanrı elçisi gece karan-

lığında hafif bir ayak sesi işitince bunu , kendisini takibeden müşriklerin ayak sesi sanarak hızlı adımlarla ilerlemeye başladı. Bu sırada Tanrı elçisinin ayak bağı çözüldü. Bunun üzerine ayağının baş parmağı taşa çarparak yaralandı. Çokça kan akmaya başladı. Buna bakmadan Tanrı elçisi daha hızlı ilerliyordu. Ebu Bekir Tanrı elçisinin zorluklara katlanmasından korkarak seslendi. Ona hitabederek birkaç söz söyledi. Tanrı elçisi, Ebu Bekir'in sesi olduğunu anladıktan sonra durdu ve yanına gelmesini bekledi. Bundan sonra ikisi birlikte ilerlediler. Tanrı elçisinin ayağı kanamakta idi. Nihayet tanyeri açılırken mağraya vararak içeri girdiler.

Tanrı elçisinin evinin kapısında bekleyen topluluk tanyeri açıldıktan sonra avluya girdiler ,Ali uykusundan kalktı, yaklaştıklarında onun Ali olduğunu anladılar. Ondan: Arkadaşın nerede? diye sorduklarında, o Bilmiyorum, ben onun elçisi değilim, siz çıkmasını emrettiniz de çıktı cevabında bulundu. Onlar Aliyi korkuttular, döğdüler, evinden alarak mescide getirdiler, bir müddet mescitte hapisettikten sonra serbes bıraktılar. Tanrı ,elçisini kâfirlerin hilesinden korudu. Bu münasebetle yukarıda tercemesini verdiğimiz ayet indi.

Ebu Cafer diyor ki: Tanrı, bu hâdiseden sonra elçisine Mekkeden Medine'ye hicrete izin verdi. Bize Ali bin Nasr El- Cahzami söyledi, ona ve arkadaşlarına Abdüssamed bin Abdül Varis, ona babası, babasına Eban el-Attar, ona

da Hişam bin Urve söylemiş, o Urve'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisinin sahabelerine savaşı emreden ayet inmeden evvel ve Tanrı elçisinin hicretinden önce Ebu Bekir Medine'ye hicret etmek üzere Tanrı elçisinden müsaade istedi. Tanrı Elçisi hicretlerini emrettiği sahabeleriyle birlikte gitmesine müsaade etmiyerek :Beni bekle, kesin olarak bilmiyorum, fakat Mekke'den Medine'ye hicrete izin verilir ümidindeyim, demişti. Ebu Bekir diğer muhacirlerle birlikte hicret maksadiyle iki deve satın almıştı. Tanrı elçisi ona Rabbinin kendisine izin vereceği ümidinde olduğunu söyledikten sonra bu iki deveyi alıkoymuş, onları beslemiş, semirtmişti. Tanrı elçisi onu diğer muhacirlerle hicretten alıkoyduktan sonra Ebu Bekir: Sen kendin için Medine'ye hicrete izin verileceğini ümid ediyor musun? diye sormuş, Tanrı elçisi de ona: Evet cevabını vermişti. Bunun üzerine Ebu Bekir Tanrı elçisinin hicret zamanını bekledi. Bana Ayşe'nin söylediğine göre onlar öğle vakti evlerinde iken, Tanrı elçisi onlara gelmiştir. Bu zaman Ebu Bekir'in yanında kızları Ayşe ile Esma'dan başka kimse yoktu. Tanrı elçisi onlara hiç değiştirmeden ya sabahleyin, yahud akşamleyin gelirdi. Onun tam öğle gelmesi dikkatlerini çekti. Ebu Bekir Tanrı elçisinin geldiğini görünce: Ey Tanrı elçisi, önemli bir hâdise çıkmış olduğu için gelmişsindir, dedi. Tanrı elçisi eve girdikten sonra ona: Evinde bulunanları dışarı çıkar, dedi. Ebu Bekir ona Evimizde sırrımızı ifşa edecek kimse yoktur,

Ancak iki kızım vardır, cevabında bulundu. Bundan sonra Tanrı elçisi ona :Bana Medineye hicrete izin verildi, dedi. Ebu Bekir: Ey Tanrı elçisi! Ben yoldaşın ve arkadaşın olacak mıyım? dediğinde Tanrı elçisi: Sen benim arkadaşımsın, diye cevap verdi. Ebu Bekir ona: Bu iki deveden birini al, dedi. Ebu Bekir develeri yem ile besliyerek, Tanrı elçisine hicrete izin verildiği vakit birlikte yola çıkmak üzere hazırlıyordu. Ebu Bekir Tanrı elçisine :Bu iki deveden birini al da ona binerek yola çık, teklifinde bulundu. Tanrı elçisi ona: Ben, teklif ettiğin bu deveyi ancak parasiyle alırım, dedi. Âmir bin Füheyre, Ezd kabilesi arasında doğmuş bir kişi olup, Tufayl bini Abdullah bini Sahbere'nin kölesi idi. Tufayl, El-Hâris'in babası, El-Hâris ise, Ebu Bekir kızı Ayşe ile Abdurrahman'ın ana bir doğma kardeşi idi. Onların köleleri olan Âmir bin Füheyre İslâmiyeti kabul ettikten sonra Ebu Bekir tarafından satın alınarak azad edilmiş ve hakiki müslüman olmuştu. Ebu Bekir'in süt ve yünlerinden faydalanmak üzere başkalarına verdiği koyunlar vardı. Bu koyunlar akşamleyin ailesi yanına dönerdi. Ebu Bekir, Âmir bin Füheyre'yi bu koyunları Sevr dağlarına sürüp götürmek üzere gönderdi. Âmir koyunları Sevr dağının mağarasında bulunan Tanrı elçisinin yanından geçirirdi ki, Tanrı bu mağarayı kitabında anmıştır. Tanrı elçisi ile Ebu Bekir, binecek develerini getirmek üzere Kureyşin azadlısı olan Beni Sehmin Beni Abd bin Adi kolundan El-As bin Vail

ailesinden birini gönderdiler. Beni Adi'den olan bu adam o zaman müşrikti. Onlar kılavuzluk etmek üzere onu tutmuşlardı. Sevr dağındaki mağarada kaldıkları esnada Abdullah bin Ebu Bekir geceliyin onlara Mekke'de olup bitenlere dair bütün haberleri getirir, sabahları Mekkeye dönerdi Âmir de her gece koyunları mağaranın yanına getirir, Tanrı elçisi ile Ebu Bekir bu koyunları sağarlardı. Âmir sabahleyin bu koyunları sürüp götürür, ahalinin sahrada otlayan koyunlarına katardı bunu kimse duymazdı. Onlar hakkında Mekkede konuşmalar bitip sükûnet husule gelince ve bundan haber aldıktan sonra adam develeri getirdi. Tanrı elçisi ile Ebu Bekir bu develere binerek yola çıktılar. Onların yanında Âmir bin Füheyre ile kılavuzluk edecek olan Beni Âdili öteki kişiden başka kimse yoktu. Kılavuz Mekke'nin aşağı tarafından geçen yolu takibedip onları Usfanın aşağısından sahile götürdü. Kudeyde'yi geçtikten sonra yolun öbür tarafından El-Harrâr yoluna saptı, oradan Seniyet El- Merre'ye geçti. Amık ile Ravha yolu arasından El-Müdlice yoluna saptı, bundan sonra El- Arc yolunu tuttu. Rekube'nin sağından geçerek El-Gabir adını taşıyan suya geldi. Bundan sonra gün ortasında Medineye vararak Beni Amr bin Avf'lara indi. Bana söylediklerine göre Tanrı elçisi onların evinde ancak iki gün kalmıştır. Beni Âmirler kendileri ise Tanrı elçisinin evlerinde daha fazla kalmış olduğunu söylerler. Tanrı elçisi Medineye girmek üzere devesine binince

hayvanı kendi haline bıraktı. Beni Neccarların avluları arasında gelip avlunun arkasında hurma kurutulan meydana vardığı zaman, onlara orasını gösterdi.

Bize İbni Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak, ona da Muhammed bin Abdurrahman Bin Abdullah bini El-Husayn Temimî, ona da Urve bin Zübeyr söylemiş ,o Tanrı elçisinin eşi Ayşe'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi hiç şaşırmadan sabah veya akşam Ebu Bekirin evine gelirdi. Tanrı ona Mekkeden Medineye hicrete izin verinceye kadar böyle hareket etti. Ancak kavmi yanından çekilip gitmek üzere izin verdiğinde, bunun önce âdet edindiği vakitte gelmeyip öğle vaktinde geldi. Ebu Bekir onu görünce: Tanrı elçisi âdet edinmediği bu vakitte ancak önemli bir hâdise çıkarsa gelir, dedi. Tanrı elçisi eve girince Ebu Bekir sedir üzerine çekildi, Tanrı elçisi oturdu. Ebu Bekirin yanında benden ve Esma'dan başka kimse yoktu. Tanrı elçisi Ebu Bekire: Yanında olanlar çıksın, dediğinde, o: Babam ve anam senin uğrunda feda olsun, yanımda bulunanlar benim kızlarımdır, dedi. Bundan sonra Tanrı elçisi: Yüce ve ulu olan Tanrı Mekke'den hicrete izin verdi, dedi. Ebu Bekir: Arkadaşın olacak mıyım? dedi. Tanrı elçisi, arkadaşım olacaksın cevabında bulunduğunda Ebu Bekir sevincinden ağladı. Ben bir kimsenin sevinçten ağladığını hiçbir zaman görmemiştim. Bundan sonra Ebu Bekir: Ey Tanrı elçisi! Bu sefer

için hazırlanmış olduğum şu iki deveden birini al dedi. Onlar beni Ed Dil bin Bekirden Abdullah bin Arrad adında birini tuttular. Abdullahın anası Beni Selhim bin Amr'den olup kendisi müşrik bir adamdı. Hicret kararlaştırıldıktan sonra develerini otlatmak üzere teslim etmişlerdi. Bana haber verdiklerine göre Tanrı elçisinin (S. A. M.) evinden çıktığını Ali ile Ebu Bekirden ve onun ailesinden başka kimse bilmiyordu. Tanrı elçisi Mekkeden ayrılacağını Aliye söylemiş, halkın kendisine emanet olarak teslim ettikleri mal ve eşyaları sahiplerine teslim edinceye kadar Mekke'de kalmasını Ali'ye emretmişti. Çünkü Mekke ahalisinden, ellerindeki kıymetli eşyalarını kaybetmekten korkan herkes bu mallarını Tanrı elçisine emanet ediyorlardı, herkes onun doğruluğuna ve emaneti muhafaza edeceğine güveniyordu. Tanrı elçisi Medine'ye hicrete karar verdikten sonra Ebu Bekir'in yanına geldi. İkisi birlikte evin arka tarafındaki küçük kapıdan çıkarak Mekke'nin aşağı tarafında bulunan Sevr dağındaki mağaraya sığınmak üzere yola çıktılar. Mağaraya geldiler. Ebu Bekir oğlu Abdullah'a Mekke halkının gündüzleri hakkında söylediği sözleri dinliyerek geceleyin yanlarına gelip haber vermesini emretmişti. Azadlısı olan Âmir bin Füheyre'ye gündüzleri koyunları otlattıktan sonra geceleri mağaranın yanına sürmesi, kızı Esmaya da geceleyin yiyecek getirmesi emredilmişti. Onlar mağarada üç gün kaldılar. Kureyişliler, Tanrı elçisi ortadan kaybolduktan sonra onu bularak

kendilerine teslim edene yüz deve vereceklerini vadetmişlerdi. Abdullah bin Ebu Bekir Kureyş arasında bulunuyor, onların Tanrı elçisi ve babası hakkındaki müşavere ve sözlerini işitiyor, akşamları yanlarına gelerek onlara bunu bildiriyordu. Ebu Bekir'in azadlısı olan Âmir bin Füheyre de sahibinin koyunlarını Mekke ahalisinin koyunları ile birlikte otlattıktan sonra geceleyin mağaranın yanına sürüp getiriyor, onlar bu koyunların sütlerini sağıyor ve keserek etinden yiyorlardı. Abdullah bin Ebu Bekir sabahleyin onların yanından Mekke'ye dönüyordu. Âmir de onun geçtiği yol üzerine koyunları sürerek izini kaybediyordu. Onlar üç gün mağarada kalıp, halk arasında sükûnet husule geldikten sonra, tuttukları adam develeri, Ebu Bekir'in kızı Esmada yol yemeklerini getirdi, fakat heybesini bağlamak için gereken bağı unutmuştu. Onlar yola çıkarken Esma yol yemeklerini bağlamak istediyse de bağı bulamadı. Bunun üzerine kuşağını belinden çıkararak onunla yol yemeklerini bağladı. Bundan dolayı ona iki kuşak sahibi adı verildi. Ebu Bekir binmek üzere iki devesini yanaştırdığında Tanrı elçisine en iyisini takdim etti. Ona: Anam ve babam senin yoluna feda olsun, bin dedi. Tanrı elçisi: Ben kendime ait olmayan deveye binmem cevabında bulunduğunda, Ebu Bekir: Bin, bu deve senindir, dedi. Tanrı elçisi: Binmem, bu deveyi kaça satın almış olduğunu söyle, dedi. Ebu Bekir satın aldığı fiatı söyleyince Tanrı elçisi: Ben bu deveyi o fiyata satın aldım, dedi.

Bunun üzerine Ebu Bekir: Bu deve senindir, dedi ve her ikisi develerine bindiler. Ebu Bekir azadlısı Âmir bini Füheyre'yi arkasına bindirdi. O, yolda onların hizmetinde bulunacaktı.

Bize İbni Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Ebu Bekir'in kızı Esma senediyle Muhammed bini İshak şunları söylemiştir: Tanrı elçisi (S.A.M) ile Ebu Bekir yola çıktıktan sonra aralarında Ebu Cehil de bulunan Kureyiş'ten birkaç kişi geldi. Onlar Ebu Bekirin evinin kapısında durdular, ben karşılarına çıktım. Onlar benden : Ey Ebu Bekir'in kızı, baban nerede? diye sordular, Ben Bilmiyorum, cevabında bulunduğumda Ebu Cehil elini kaldırarak yanağıma bir tokat indirdi. Bu tokatın tesiriyle kulağımda küpem yere yuvarlandı. O kötü, çok alçak rezil bir adamdı. Bundan sonra kapımızdan ayrıldılar. Üç gün onlardan haber almadık. Tanrı elçisinin hangi tarafa gitmiş olduğunu bilmiyorduk, ancak cinlerden biri Mekke'nin aşağı tarafından gelerek Arap sesiyle beyitler okudu. Halk onun arkasından takibedip sesini işitiyor, fakat kendisini göremiyorlardı. O, şu beyitleri söyliyerek Mekke'nin yukarı tarafına kadar çıktı: Ümmi Mabedin çadırında öğle uykusunu uyuyan iki arkadaşı, Âlemlerin Rabbi olan Tanrı iyilikle cezalandırsın. Onlar hidayet yoluna sapmış olarak onun çadırına indiler. Onlar sabahleyin gelmişlerdi. Muhammed'e arkadaşlık eden zat (Ebu Bekir) devamlı nimet ve saadete kavuştu. Beni Kâb'dan olan kadı'nın evi

onlar için kutlu ve mübarek olsun ki, onun oturduğu ev mü'minler için gözetleme yeridir.

Ayşe sözüne devam edip şöyle diyor: Biz bu beyitleri işittikten sonra Tanrı elçisinin hangi semte doğru yol alarak Medine'ye gitmekte olduğunu anladık. Onlar, Tanrı elçisi, Ebu Bekir, Âmir bin Füheyre ve kılavuzları Abdullah bin Erkad'dan ibaret olmak üzere dört kişiydiler.

Ebu Cafer diyor ki: Bana Ahmed bin El-Mikdam El-İclî söyledi, ona Haşim bin Muhammed bin Sa'id El-Kelbî, ona da Abdulhamid bin Ebi bin Cebr söylemiş,.O babasından şunu rivayet eder: Kureyş'ler Ebu Kubeys dağında birinin şu beyti okuduğunu işittiler İki Sa'd müslüman olursa, Muhammed sağ oldukça Mekke'de kimsenin muhalefetinden korkmadan yaşıyacaktır.

Kureyişliler sabahleyin kalkınca Ebu Süfyan: Bu iki Sa'd dan maksat Sa'di Bekir mi, Sa'd'i Temim mi, yahud Sa'd'i Hüzeym mi? dedi. İkinci gece şu beyitleri işittiler: Ey Evs'in Sa'dı olan Sa'd, sen onun yardımcısı ol, ey ulu ve asîl Hazreclerin Sa'di! Her ikiniz hidayete çağıran zatın davetini kabul ederek Tanrıdan. Firdevs cennetinde Rabbini tanıyanların arzu ettikleri dereceleri temenni ediniz. Çünkü hidayet yolunu arayanları kendisinin yumuşak döşenmiş yataklı cennetleriyle mükâfatlandırır.

Ebu Süfyan ertesi günün sabahında Tanrı adına and içerek: Bu iki Sa'd'dan maksadın

Sa'd bin Muaz ile Sa'd bin Ûbade olduğunu teyid eylerim, dedi.

Kılavuz onları Rebiülevvel ayının 12 sinde Pazartesi günü büyük kuşluk vaktinde ve en sıcak bir saatte Kuba'ya götürdü. Onlar beni Amr bin Avf'ın evlerine indiler.

Bize İbni Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak, ona da Muhammed bin Cafer bini Zübeyr söylemiş, o Urve bini Zübeyir'den, o da Abdurrahman bini Uveym bin Sa'id'den şunu rivayet eder: Bana kavmimden Tanrı elçisinin sahabelerinden olanlar şunu söylediler: Biz Tanrı elçisinin Mekke'den hareket etmiş olduğunu işikttikten sonra dikkatle onun gelmesini beklemeye başladık. Her gün sabah namazını kıldıktan sonra dağın arka tarafına çıkarak Tanrı elçisinin (S. A. M.) gelmesini bekledik. Gölgelenecek yer kalmayıncaya kadar onu bekliyor, ancak bundan sonra evlerimize dönüyorduk. Günler çok sıcaktı, Tanrı elçisinin (S. A. M.) geleceğini beklerken güneşten gölgelenecek yer kalmadıktan sonra evlerimize dönüyorduk. Tanrı elçisinin geldiğini ilk gören Yahudilerden biri oldu. Bu Yahudi bizim ne yaptığımızı ve Tanrı elçisinin gelmesini beklediğimizi biliyordu. O yüksek bir sesle: Ey Kayle oğulları! İşte atanız geliyor, diye bağırdı. Biz de hemen Tanrı elçisini karşılamaya çıktık. O bir hurma ağacının gölgesinde oturuyordu. Aynı yaşta olan Ebu Bekir onun yanında bulunuyordu. Bizim çoğumuz bundan önce Tanrı elçisini gör-

memiş olduğumuz için hangisinin Tanrı elçisi olduğunu tâyin edemiyorduk. Ancak Tanrı elçisinin yüzünden gölge çekildiğinde Ebu Bekir yerinden kalkarak hırkasiyle onu gölgeledikten sonra onu tanıyabildik. Söylediklerine göre Tanrı elçisi Beni Amr bin Avf soyundan, Beni Ubeyde ailesinden olan Külsüm bin Hedm'in, diğer bir rivayete göre de Sa'd bin Hayseme'nin evine inmiştir. Bu haberi rivayet eden diyor ki: Tanrı elçisi Külsüm bin Hedm'in evine inmiştir. Fakat halk ile konuşmak için Külsüm'ün evinden çıkarak Sa'd bin Hayseme'nin evine geliyordu. Çünkü o bekâr bir zat olup ailesi yoktu. Tanrı elçisinin sahabelerinden bekâr olanlar da onun evine inerlerdi. İşte bu sebepten dolayı Tanrı elçisinin onun evine inmiş olduğu fikri doğmuştur. Sa'd bin Hayseme'nin evi bekârlar evi adını taşırdı. Biz her iki haberi de işittik. Hangisinin doğru olduğunu Tanrı bilir. Ebu Bekir ise Hubeyh bin Esaf'in Sünh'deki evine, bir rivayete göre de Beni Haris bin Hazrec boyundan olan Hatice bin Yezd bin Ebi Zübeyr'in evine inmiştir.

Ali bin Ebi Talib'e gelince, o, Tanrı elçisinden sonra ahalisinin Tanrı elçisine emanet ettikleri mal ve eşyaları sahiplerine teslim işi bitinceye kadar üç gün üç gece Mekke'de kaldıktan sonra yola çıkmıştır. O, Tanrı elçisinin yanına, Külsüm bin Hedm'in evine inmişti. Ali kendisi Kuba'da dul bir Müslüman kadınının evinde bir yahut iki gece kalmış olduğunu söyler. Ali kendisi şöyle diyor: Ben Kuba'da dul bir ka-

dının evine inmiştim, gece yarısı birinin onun kapısına geldiğini gördüm ve kapısını çaldığını işittim. Gelen adam ona bir şey veriyordu. Ben bundan şüphelendim ve kadına: Ey Tanrının kulu, her gece biri kapını çalıyor, sen de onun yanına çıkıyorsun, o da sana bir şeyler veriyor. Sen ise dul ve Müslüman bir kadınsın, kimdir bu adam? diye sordum. Kadın: Gelen adam Sehl bin Hanif bin Vahb'dir, o benim kimsesiz olduğumu bildiği için kavminin putlarının bulunduğu yere giderek ağaçtan yapılma bu putları kırıp bana getiriyor, ben de bunları odun olarak kullanıyorum, cevabında bulundu. Ali bin Ebi Talib, Sehl bin Hanif İrak'ta öldükten sonra onun bu işini anlatırdı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak söylemiş. O, Ali bin Hind bin Sa'd bin Sehl bin Hanif senediyle aynı sözleri Ali bin Ebi Talib'den rivayet eder. Tanrı elçisi Beni Amr bin Avf'ların Kuba'daki evinde pazartesi, salı, çarşamba ve perşembe günleri kaldıktan sonra oradan kalkarak Medine'ye gitti. Tanrı elçisi onların Kuba'daki mescitlerini kurmuştu. Cuma günü onların yanından ayrıldı. Beni Amr bin Avflar ise, Tanrı elçisinin daha fazla kalmış olduğunu söylerler. Doğrusunu Tanrı bilir. Ravilerden bir kısmı Tanrı elçisinin Kuba'da on günden fazla bir müddet kalmış olduğunu söylerler.

Ebu Cafer diyor ki: İlim ehlinden bizden önce geçip gidenler, Tanrı elçisinin (S. A. M.)

kendisine vahi geldikten sonra Mekke'de kaç yıl yaşamış olduğu hakkında türlü fikirdedirler. Onların bir kısmı vahi geldikten sonra Mekke'de on yıl yaşamış olduğunu ve bundan sonra Medine'ye hicret ettiğini söylerler. Bunu rivayet edenler şunlardır: Bize İbn Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına Ebu Zekeriyya künyesiyle anılan Yahya bin Muhammed bin Kays El-Medeni söylemiş, o: Ben Rabia bin Ebi Abdurrahman'dan işittim, der. O, Enes bin Malik'ten şunu rivayet eder: Tanrı elçisi kırk yaşına bastığında peygamber oldu. Bundan sonra Mekke'de 10 yıl yaşadı. Bana Hüseyin bin Nasr El-Amilî söyledi, ona ve arkadaşlarına Ubeydullah bin Musa söylemiş, o, Şeyban'dan, o Yahya bin Ebi Kesir' den, o da Ebu Seleme bin Abdurrahman'dan şunu rivayet eder: Bana Ayşe ile İbn Abbas Tanrı elçisi Mekke'de 10 yıl yaşadı, diye söylediler. Bu müddet içinde ona Kur'an ayetleri iniyordu. Bana İbn Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına Abdulvehhab, onlara da Yahya bin Said söylemiş, o: Ben Said bin Müseyyeb'in: Tanrı elçisine kırk üç yaşında Kur'an ayetleri inmeye başladı, bundan sonra Mekke'de on yıl kaldı, diye söylemiş olduğunu anar. Bana Ahmed bin Ebi Razi söyledi, ona ve arkadaşlarına Ahmed, ona da Yahya bin Sabit söylemiş, o, Hişam'dan o da İkrime yoliyle İbn Abbas'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisine kırk üç yaşında iken Kur'an ayetleri inmeye başladı, bundan sonra Mekke'de on yıl kaldı. Bana Muhammed bin

İsmail söyledi, ona ve arkadaşlarına Amr bin Osman El-Himsî, ona da babası, babasiyle arkadaşlarına Muhammed bin Müslim El-Tayifî söylemiş, o, Amr bin Dinar'dan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi peygamberliğinin onuncu yılının başında Medine'ye hicret etti.

Ebu Cafer: Raviler, Tanrı elçisinin vahi geldikten sonra Mekke'de 13 yıl kaldığını söylerler, der. Bu haberi rivayet edenler şunlardır: Bize İbn Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına Haccac El-Minhal, onlara da Hammad, yani İbn Seleme söylemiş, o ibn Cemre yoliyle İbn Abbas'tan Tanrı elçisinin vahi geldikten sonra Mekke'de on üç yıl yaşamış olduğunu rivayet eder. Bana Muhammed bin Ma'mer söyledi, ona ve arkadaşlarına Ravh, ona Zekeriyya bin İshak, ona da İbn Abbas'tan naklen Amr bin Dinar, Tanrı elçisinin vahi geldikten sonra Mekke'de on üç yıl yaşamış olduğunu söylemiştir. Bana Ubeyd bin Muhammed El-Varrak söyledi, ona ve arkadaşlarına Ravh, ona Hişam, ona da İbn Abbas'tan naklen İkrime şunu söylemiştir: Tanrı elçisine kırk yaşında iken vahi geldi, bundan sonra kendisine Kur'an ayetleri indi ve Mekkede 13 yıl yaşadı.

Ebu Cafer diyor ki: Tanrı elçisine kırk yaşında iken vahi geldi, bundan sonra Mekke'de on üç yıl yaşadı, diyenlerin bu sözleri Beni Adi bin Neccar boyundan olan Ebu Kays Sırme bin Ebi Enes'in şiirinde anlattıklarına uygundur. O, bu şiirinde Tanrının kendilerini İslâmiyeti kabul

ile şereflendirdiğini ve Tanrı elçisinin (S. A. M.) kendi şehirlerinden hicretini tavsif ederek diyor ki: O, peygamberlik geldikten sonra Kureyş arasında fazla yaşadı, orada dine çağırdı, fakat dost bulamadı. O, hac mevsimlerinde peygamber olduğunu söyliyerek kendisini uruğlara tanıtır, onlardan kendisini esirgemelerini isterdi. Fakat onu kendi yurtlarına alan ve onun dine çağrısını kabul eden olmadı. O bizim yanımıza geldikten sonra Tanrının dini yayıldı ve üstün oldu. O, Taybe'de (hoş şehirde) memnun olarak sevinç içinde yaşadı. Orada dostlar buldu, kalbinde azim ve güven yerleşerek orada yaşadı. Tanrının ona olan yardımları açık gözüktü. O, bize Nuh'un kavmine söylediklerini ve Musa'nın ilâhî davete olan cevabını hikâye ederdi. O, şehrimize geldikten sonra gerek yakında, gerek uzakta olsun, düşmanlarından korkmadan yaşadı. Biz onun yolunda, darlık zamanında servetimizin çoğunu, savaşlarda canlarımızı feda ettik. Biz Tanrıdan başka hiçbir ilâhın ve Rabbimizden başka hidayet yolunu güzel bir surette gösterenin bulunmadığını biliyoruz.

Ebu Kays bu şiirde Tanrı elçisinin vahi geldikten sonra Mekke'de Kureyş'ler arasında on yıldan fazla yaşadığını söylüyor. Tanrı elçisinin Mekke'de 15 yıl yaşamış olduğunu söyliyen rivayet de vardır, Tanrı elçisinin vahi geldikten sonra, Mekke'de 15 yıl kalmış olduğunu rivayet edenler şunlardır: Bana bunu Hâris söyledi, o, İbn Esad'dan, o, Muhammed bin Ömer'den, o İb-

rahim bin İsmail'den, o Davud bin Husayn'dan o da İkrime yoliyle İbn Abbas'tan rivayet eder. İbn Abbas Ebu Kays Sırme bin Ebu Enes'in beytini: Peygamber Kureyş kabilesi arasında 15 yıl yaşadı, şeklinde okuyarak Tanrı elçisinin vahi geldikten sonra Mekke'de 15 yıl yaşamış olduğu kanaatine varmıştır.

Ebu Cafer diyor: Şabî'den rivayet edildiğine göre Tanrı elçisi kendisine vahi gelmeden önce üç yıl İsrafil ile beraber bulunmuştur. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, ona Muhammed bin Ömer Vakidî, ona da Sevri söylemiş. O, İsmail bin Ebi Halid yoliyle Şa'bîden şunu rivayet eder: İsrafil Tanrı elçisinin peygamberliği ile ilgili olarak üç yıl onun yanında bulunmuştur. Tanrı elçisi onun hafif sesini işitiyorsa da, şahsını göremiyordu. Üç yıl sonra Cebrail vahi ile gelmiştir. Vakidi şöyle diyor: Ben bunu Muhammed bin Salih bin Dinar'a söylemiştim, o, bana şunu hikâye etti: Ey kardeşimin oğlu, ben Abdullah bin Ebi Bekir bin Hazm'la Asım bin Ömer bin Katade'nin mescidde konuştuklarını işittim. Irak'lı biri onlara bu haberi naklediyordu. Onlar bu sözleri inkârla karşılıyarak: «Biz ancak Cebrail'in onun katına geldiğini, ona peygamberliğinin ilk gününden ölünceye kadar ancak Cebrail'in vahi getirmiş olduğunu işittik. Bundan başkasını işitmedik ve bilmiyoruz» cevabında bulundular. Bize İbn Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına Davud'dan naklen İbn Ebi Adi söylemiş, o, Amîr'den şunu

rivayet eder: Tanrı elçisine kırk yaşında iken peygamberlik geldi. İlk önce onun yanına İsrafil gelir, ona bazı sözler söyler, öğretirdi. İsrafil'in aracılığı ile hiçbir ayet inmedi. Üç yıl geçtikten sonra ona Cebrail (A. M.) geldi. Onun dili ile Mekke'de on yıl Medine'de on yıl Kur'an ayetleri indi. Ebu Cafer diyor ki: Tanrı elçisi peygamberlik geldikten sonra Mekke'de on yıl kaldı, diyenler, Cebrail'in Tanrı katına vahi ile geldiği ve peygamberin Tanrıya imana çağırdığı zamandan hesap etmiş olacaklardır. Tanrı elçisi Mekke'de 13 yıl kaldı, diyenler, katına İsrafil'in geldiği ve bazı şeyler öğretmiş olduğu üç yılı da hesaba katmışlardır. Tanrı elçisi bu üç yıl içinde açık bir surette dine davetle memur değildi. Katade'den bu iki rivayetin dışında üçüncü bir rivayet de nakledilmektedir. Bu haberi bana Ravh bin Ubade senediyle naklettiler, ona ve arkadaşlarına Katadeden naklen Said şunu söylemiştir: Tanrı elçisine Mekke'de iken sekiz yıl, Medine'ye hicretinden sonra on yıl Kuran ayetleri inmiştir. Hasan ise Tanrı elçisine Mekke'de 10, Medine'de de 10 yıl Kuran ayetleri inmiş olduğunu söyler.

İslâmda tarih başının ne vakit tâyin edilmiş olduğuna dair haberler.

Ebu Cafer diyor ki: Rivayete göre Tanrı elçisi Medine'ye geldikten sonra İslâm tarihinin başının tâyin ve tesbitini emretti. Bana Zekeriyya bin Yahya bin Ebi Zaide söyledi. Ona ve arka-

daşlarına İbn Cüreyc'den naklen Ebu Asım söylemiş, o Ebu Seleme yoliyle İbn Şihab'dan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Rebiülevvel'de Medine'ye geldikten sonra tarih başının tâyinini emretti. Ebu Cafer şöyle diyor: Rivayete göre onlar peygamberin gelmesinden başlıyarak bir yıl tamam oluncaya kadar birinci, ikinci diye sayarlardı. Diğer bir rivayete göre de İslâmiyette ilk önce tarih başının tesbitini Ömer bin Hattab emretmiştir. Tarih başı tesbitine dair rivayet edilen haberler şunlardır:

Bana Muhammed bin İsmail söyledi, ona ve arkadaşlarına Ebu Nueym, ona Habban bin Ali El-Anezî söylemiş, o, Mücahid yoliyle Şa'bî'den şunu rivayet eder: Ebu Musa El-Eşarî, Ömer bin Hattab'a: Senden bize ne vakit yazıldığı belli olmıyan mektuplar geliyor, diye yazmıştı. Bunun üzerine aralarından biri Ömer'e: Sen Tanrı elçisinin peygamber olarak gönderildiği vakti tarih başı yap, demişti. Ömer: Hayır ben hak ile bâtılı ayırdığı için Tanrı elçisinin hicretini tarih başı yapacağım, cevabında bulundu. Bana Muhammed bin İsmail söyledi, ona ve arkadaşlarına Kuteybe bin Sa'id, ona Halid bin Hayyan, Ebu Zeyd El-Harraz söylemiş, o Furat bin Seleme'den, o da Meymun bin Mihran'dan şunu rivayet eder: Ömer' e şaban tarihli bir mektup verildi. Ömer: Bu mektup hangi şabanda yazılmıştır? Bulunduğumuz şabanda mı, geçen şabanda mı? diye sordu. Bundan sonra arkadaşlarına: Halk için bir tarih başı tâyin ediniz ki, onunla iş gör-

sünler, diye emretti. Bu işe memur olanlardan bazıları Rum tarihini tarih başı olarak kabul edelim, dedi ise de, diğerleri: Rumlar İskender zamanını tarih başı olarak kabul etmişlerdir. Bu ise çok zaman geçtiği için uzundur diye bu fikri kabul etmediler. Bazıları: Farsların tarihini kabul edelim dediler. Fakat: Farslardan her hükümdar kendisinden önceki hükümdarın tarihini iptal eder diye bu fikir de uygun görülmedi. Bundan sonra ittifakla Tanrı elçisinin hicretini tarih başı yapmaya karar verdiler. Onlar Tanrı elçisinin Medine'de kaç yıl yaşamış olduğunu hesap ettiler, hesap sonunda Tanrı elçisinin Medine'de on yıl yaşamış olduğu anlaşıldı. Bunun üzerine hicret olayı tarih başı yapıldı. Bana Ümeyye bin Halid ile Ebu Davud El-Tayalisi'den naklen söylediler, o, Kurre bin Halid El-Sedüsî'den, o, Muhammed bin Şirin'den şunu rivayet eder: Biri ayağa kalkarak Ömer bin Hattab'a: Tarih başı tâyin ediniz dedi. Ömer: Bu ne demektir? diye sorduğunda, o adam: Acemlerin yaptığı gibi şu yıl, şu ay diye yazarsınız, diye cevap verdi. Bunun üzerine Ömer: Güzel bir iş. Tarih başı tâyin ediniz, diye emretti. Arkadaşları: Hangi yıldan başlıyalım? dediklerinde bir kısmı: Peygamberlik gelmesini, diğer bir kısmı da peygamberlerin ölümünü tarih başı yapalım, dedilerse de bu fikirler kabul edilmedi. Bundan sonra Hicret olayının tarih başı yapılmasını ittifakla kabul ettiler. Bundan sonra yılları hangi aydan saymaya başlıyalım? diye sorduklarında bir kısmı Ramazan

ayını ileri sürdü ise de bu fikir kabul edilmedi, Muharremi yılbaşı olarak kabul ettiler. Çünkü hacılar bu ayda hacdan dönerler. Bundan başka Muharrem ayı savaşın yasak edildiği aylardandır, dediler. Bana Muhammed bin İsmail söyledi, o: Bana Sa'id bin Ebi Meryem söyledi der, ona Abdurrahman bin Abdullah bin Abdulhakem, onlara da babası söylemiş, onların her ikisi de: Bize Abdulâziz bin Ebi Hazim söyledi, derler, ona Sa'd bin Sehl'den naklen Ebu Hazim şunu söylemiştir: Yıl başını, Tanrı elçisine peygamberliğin geldiği tarihten saymak hususunda isabet etmedikleri gibi ölümden saymak istiyenlerin fikirleri de uygun görülmedi. Bunun üzerine yıl başını ancak Tanrı elçisinin Medineye gelmesinden itibaren saydılar. Bana Muhammed bin İsmail söyledi, ona Sa'd bini Ebu Meryem, ona Yakup bin İshak, ona da Muhammed bini Müslim söylemiş, o Amr bini Dinar yoliyle Abdullah bin Abbas'tan şunu rivayet eder: İslâm tarihinin başı olarak Tanrı elçisinin (S. A. M.) Medine'ye geldiği yıl tâyin edildi. Aynı yılda Abdullah bini Zübeyir doğdu. Bana Abdurarahman bin Abdullah bini Abdulhakem, onlara Yakub bin İshak bin Ebu Abad, onlara da Muhammed bin Müslim El-Taifi söylemiş, o, Amr bin Dinar'dan, o, İbni Abbas'tan :İslâm tarihinin başı Tanrı elçisinin Medine'ye geldiği yıldan başlıyarak tesbit edildi, diye aynı sözleri rivayet eder. Bana Muhammed bin İsmail söyledi, ona ve arkadaşlarına Kuteybe bin Said, ona Nuh bin Kays El

Tan'î söylemiş, o, Osman bin Muhsan yoliyle İbni Abbas'ın «Fecir hakkı için, on gece hakkı için» (Fecr 1-2) ayetindeki Fecir kelimesini yılın başı olan Muharrem ayı, diye açıklamış olduğunu rivayet eder. Bana Muhammed bin İsmail söyledi, ona ve arkadaşlarına Ebu Nu'eym El-Fazl bin Dükeyn, onlara da Yunus bin Ebu İshak söylemiş, o İbni İshak'tan o El-Esved bini Yezid'den, o da Ubeyd bin Meyir'den şunu rivayet eder: Muharrem yüce ve aziz Tanrı'nın kutlu bir ayıdır. Bu ay yılın başıdır. Kâbe bu ayda donatılır, Tarih bu ayla başlar. Dirhemler bu ayda darbolunur. Bu ayda bir gün vardır ki, Tanrı o günde bir kavmin bütün günahlarını affetmiştir.

Bana Ahmet bini Sabit Razî söyledi, ona ve arkadaşlarına Ahmet, onlara Ravh bini Ubade, onlara da Zekeriyya bin İshak söylemiş, o Amr bin Dinar'dan şunu rivayet eder: İlk önce mektup ve yazılara tarih atan zat Ya'lâ bin Ümeyye dir, o, Yemende bulunduğu vakit yazılarına tarih atmıştır. Tanrı elçisi Medineye Rebiülevvel ayında geldi. Tanrı elçisi bu yıl Medineye geldiği için halk bunu tarih başı edindiler. Ali bin Mücahid, Muhammed bin İshaktan, o Zühri ve Muhammed bin Salih yoliyle Şa'bî' den şunu rivayet eder: İsmail oğulları, İbrahim (A. M.) in ateşe atılmasını tarih başı edinerek yılları Kâbenin binasına kadar saymışlardı. İbrahim ile oğlu İsmail tarafından Kâbe bina edildikten sonra, yılları İsmail neslinden gelenler her tarafa dağılıncaya kadar hesabettiler. Bundan

sonra İsmail oğullarından türeyen her kavim Tihame'den çıktıkları yılı tarih başı edinegelmişlerdir. İsmail oğulllarından Tihame'de kalanlar ise yılları Zeyd türeyen Sa'd, Nehd ve Cüheyn' in Fihame'den çıkışlarından itibaren saymışlardır. Onlar Kâ'b bini Lü'ey ölünceye kadar bu şekilde saymağa devam etmişlerdi. Kâ'b öldükten sonra yılları onun ölümünden başlıyarak saymışlar, diğer tabirle onun ölümünü tarih başı yapmışlar ve Fil olayına kadar bu şekilde saymakta devam etmişlerdir. İsmail oğulları bundan sonra Fil olayını yıl başı edinerek hicretin 17. veya 18. yılında Ömer bini Hattab tarafından İslâm tarihinin başı tesbit edilinceye kadar bu olaydan başlıyarak saymışlardır. Bana Abdurrahman bin Abdullah bini El-Hakem söyledi, ona ve sarkadaşlarına Nuaym bin Hammad, ona da Ed-Dera-Veridî söylemiş, o, Osman bin Ubeydullah bin Rafî-den şöyle rivayet eder: o: Said bini Müseyyeb'den şunu işittim der: Ömer bin Hattab ahaliyi toplantıya çağırdı. Onlardan: Hangi günü tarih başı edinelim? diye sordu. Ali ona Tanrı elçisinin, Tanrıya ortak katanların topraklarından çıkarak Medvine'ye hicret ettiği günü, diye cevap verdi. Ömer de onun sözünü kabul etti, yani hicret olayını tarih başı yaptı.

Ebu Cafer diyor ki: Ali bin Mücahid'in ve ondan rivayet edenlerin, İsmail oğullarının tarih başlarına dair naklettikleri sözleri hakikatten uzak değildir. Çünkü İsmail oğulları, bütün uruğlar tarafından kabul edilen belli bir olayı

tarih başı edinerek bununla amel etmişlerdir. onlardan tarih atanlar yılları ancak memleketlerinin bir tarafında hüküm süren kıtlık ve salgın gibi afetlerden, başlarına geçen âmir ve komutanlar zamanından veyahut aralarında meşhur olan herhangi bir hâdisenin cereyan ettiği zamandan başlıyarak hesap ederlerdi. Bunun bir gerçek olduğu şairlerinin sözlerinden anlaşılmaktadır. Onların hepsi tarafından da kabul edilmiş bir tarih başı bulunduğu takdirde şairler türlü hâdiseleri tarih başı edinmemiş olurlardı. Meselâ Er-Rebi bin Zabi El-Fezarî bir şiirinde şöyle diyor:

Ben öyle bir adamım ki, dünyada ebedi olarak yaşamayı ümid ve arzu ediyorum, benim aklım Hücr zamanını idrak ettiği gibi doğduğum zaman da onun vaktine raslar. Bu Hücr İmrül Kays'ın babasıdır, sen onun ad ve sanını işittin mi, bilmiyorum. Bu zamanlar ne kadar uzun sürmüş ve bu ömür de ne kadar uzundur. Şair bu şiirinde kendi ömrünün tarihi olarak Hücr bin İmrül Kays'ı göste- riyor.

Beni Ca'deden Nabiga (Kays bin Abdullah) bir şiirinde şöyle diyor:

Benim kim olduğumu soran olursa, ben Hunan, yani Münzir bin Müssemâ çağında hüküm süren salgın ve kıtlık zamanında yaşamış bir adamım. Nabiga bu beyitinde kendi tarihini, aralarında hüküm süren hastalık hâdisesinin zamanı ile anlatmıştır. Diğer bir şair de şöyle diyor:

O, İbn Hammam'ın Has'am uruğu üzerine saldırdığı vakit bürümcük ve kundak içinde bu-

lunuyordu. Tarih olarak kullandıkları zamanları, birbirine yakın olmakla beraber bu şairlerin her biri halini ve ömrünü ayrı ayrı hâdise ile anlatmıştır. İsmail oğullarının şimdik müslümanlarda ve diğer kavimlerde olduğu gibi umumî bir tarih başları bulunduğu takdirde, onlar bu müşterek tarih başını anmış olurlardı. Fakat onlardan her kavmî kütlenin yukarda anlattığım gibi ayrı ayrı hâdiseleri kendileri için tarih başı edinmiş oldukları anlaşılmaktadır. Bunlardan Kureyş'e gelince, benim onların tarih başları hakkında edindiğim bilgiler, Tanrı elçisinin Medine'ye hicretine kadar, yılları Fil olayından başlıyarak saymış olduklarını göstermektedir. Tanrı elçisinin Fil yılında doğmuş olduğu malûmdur. Fil yılı ile Ficar olayları arasında yirmi, Ficar savaşı ile Kâbe'nin binası arasında on beş, Kâbe'nin binası ile Tanrı elçisinin peygamber olarak gönderilmesi arasında 5 yıl geçmiştir.

Ebu Cafer diyor ki, Tanrı elçisine 40 yaşında iken vahi geldi. Şa'bî'nin sözüne göre o, halkı imana açık olarak davete memur olmadan önce 3 yıl İsrafil ile temaslarda bulunuyordu. ki, biz bunu yukarda anlatmıştık. Bundan sonra Cebrail Tanrı elçisinin katına gelmeye başladı ve halkı açık bir surette dine dävete memur oldu. O, Mekke'de on yıl halkı imana çağırmıştır. Peygamberliğin 14. yılında, Rebiülevvel ayında pazartesi günü Mekke'den çıkmış, aynı ayın 12-sinde pazartesi günü Medine'ye gelmiştir. Bana İbrahim bini Sa'id Cevheri söyledi, ona ve arkadaş-

larına Musa bin Davut söylemiş ,o, İbni Lehi a'dan o, Halit bin Ebi İmra'dan ,o, Hanes Sananî yoluyla İbni Abbas'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Pazartesi günü doğdu, 40 sene sonra aynı gün kendisine peygamberlik geldi. Kâbe bina edilirken Kara taşı Pazartesi günü yerinden kaldırarak halen bulunduğu yere koydu. Aynı gün Mekke'den Medineye hicret etti. Medine'ye pazartesi günü geldi. Bize İbni Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme söylemiş, o, İbn İshak yoliyle Zührî'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Medine'ye Rebiülevvel ayının 12 sinde pazartesi günü geldi. Pazartesi günü öldü. Ebu Cafer diyor: Müslümanların tarih başını tesbitleri benim yukarda anlattığım şekilde olduğuna göre, onların İslâm tarihinin başını Tanrı elçisinin Medine'ye gelmesinden iki ay 12 gün önceden, (Muharemin 1 inden başlıyarak) tesbit etmiş oldukları anlaşılır. Çünkü Tanrı elçisi İslâm tarihinde başı sayılan yıldan, yukarda anlattığımız müddet geçtikten sonra gelmiştir. Demek ki. tarih başı olan yıl onun Medine'ye geldiği günden sayılmayarak onun gelmesinden iki ay 12 gün önceden hesabedilmiştir.

Hicretin 1. yılında cereyan eden hâdiseler.

Ebu Cafer diyor ki: Tanrı elçisinin Medine'ye ne vakit gelmiş olduğu, geldikten sonra nereye ve kimin evine indiği, indiği yerde ne kadar kaldığı ve oradan nereye taşındığı yukarıda anlatılmıştı. Şimdi aşağıda Medine'ye geldiği

yıl cereyan eden hâdise ve işlerden yukarıda anılmıyanlarını sıralıyacağız. Yukarda anlatılmıyan hâdiselerden biri de, sahabelerle bir araya toplanarak Beni Salim bin Avf'larda cuma namazı kılmasıdır. Bu cuma onlara ait olan bir ovanın içinde kılındı. Bana haber verdiklerine göre şimdi (bunun bir hatırası olarak) orada bir mescid bina edilmiştir. Tanrı elçisinin sahabeleriyle birlikte kıldığı bu namaz, İslâmiyette ilk kılınmış Cuma namazıdır. Tanrı elçisi bu namazda ilk (Cuma) hutbesini söylemiştir. Bu hutbenin tercümesi şudur: Tanrı'ya hamdüsenalar olsun, ondan yardım ister, ondan yarlıgamasını ve hidayet yolundan ayırmamasını diler; ve ona inanırım. Ona ortak katmam, ortak katanlara düşman kesilirim. Bir tanrı'dan başka mabud yoktur. O tektir, onun ortağı yoktur. Muhammed onun kulu ve elçisidir. Tanrı onu, peygamberlerinin arkası kesilerek ilim azalıp, kavimler doğru yoldan sapıp, zamanın sonu gelip kıyamet yaklaştığı bir devirde kavimleri doğru yola sevketmek üzere nur ve hidayet alarak gönderdi. Herkes Tanrıya ve elçisine itaat ederse, onlar doğru yolu bulmuş sayılırlar. Bir kimse Tanrıya ve elçisine isyan ederse. o azgınlık yoluna sapmış, haddini aşmış, azgınlık yolunda ileri gitmiş olur. Ben size Tanrıdan sakınmayı, elçisine itaatı tavsiye ederim. Çünkü Müslümanın Müslümana olan en hayırlı öğütü ahiret işlerinde isteklendirmesidir. Bundan daha hayırlı bir iş ve ibadet yoktur. Tanrıdan korkarak, ibadet ederek Tanrıdan sakınmak.

talep ettiğiniz ahiretteki derece ve sevaplar için en güvenli ve yardımı dokunan bir iştir. Bir kimse gizli veya aşikâr olarak yalnız Tanrı rızasını talep edip kendisiyle Tanrı arasını ıslah ederse dünyası için güzel ad ve san, öldükten sonra da kendisi için bir hazine hazırlamış olur. Zaten insan o gün ancak dünyada yaptığı hayırlı işlerinden faydalanır. Bu şekilde hareket etmiyenler ölüm ile iki arada uzun müddet geçmesini ve bu uzun müddet içinde hayırlı amellerde bulunmayı arzu ederler. Fakat, bu onlar için imkânsızdır. Yüce Tanrı bizi kendisinden sakınmaya çağırır. Bununla beraber Tanrı kullarını çok esirger. Tanrı sözünde, vaidlerinde sadıktır. Onun vaitleri yerini bulur. Çünkü yüce Tanrı kitabında: «Benim sözüm değişmez. kullarıma zulüm de edecek değilim» (Kaf: 29) der. Dünya ve ahiretinizle ilgili olan işlerin herbirinde gizli ve aşikâr bir surette Tanrıdan sakınınız. Çünkü Tanrı kendisinden sakınanların günah ve kötülüklerini Affedip onların sevaplarını artırır. Tanrıdan sakınan kimse büyük bir ölçüde saadet yoluna kavuşmuş sayılır. Çünkü Tanrıdan sakınan, kendisini onun dargınlığından, azabından korur. Onların yüzleri ak olur. Rabbi onlardan razı ve dereceleri yüksek olur. Kendi pay ve hisselerinizi elde ediniz. Tanrı size kitabını öğretti. O, sadık ve yalancı kullar bilsinler diye kendi yolunu açık olarak gösterdi. Tanrı sizlere ihsanlarda bulunduğu gibi, siz de onun rızasını kazanmak için güzel ve hayırlı amellerde bulununuz. Tanrı düşmanlarına düşman kesiliniz. Tanrı rızası

için hakkiyle kutlu savaşlarda bulununuz. O sizi kavım ve kulları arasından seçti. Size Müslüman adını verdi... Ta ki helâk olanlar açık delillerle mahvolsun, sağ kalanlar da yine açık olan delillerle sağ kalsın. Kuvvet ve kudret sahibi tek bir Tanrıdır. Tanrıyı çok anınız. Bu günden sonraki gün için amel ediniz. Çünkü Tanrı kendisiyle arasını ıslah eden kimseyi diğer insanlara muhtaç olmaktan kurtarır. Tanrı başkalarına hükmeder. Tanrı insanlara hükmeder, insanlar Tanrıya hükmedemezler. O insanlara istediği gibi hükmeder. İnsanlar ona hükmedemezler. Tanrı uludur. Kuvvet ancak yüce Tanrıya aittir.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme söylemiş. O, İbn İshak'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Medine'ye girerken devesine binerek dizginini koyuverdi. Devesi ensarların evleri yanından geçerken her evin sahibi Ey Tanrı elçisi, sahiplerinin sayısı çok, silâhlı ve koruyucu olan bu eve in, diyorlar, Tanrı elçisi: Devenin dizginini serbest bırakın, çünkü ona emir verilmiştir, cevabında bulunuyordu. Deve, bugün Tanrı elçisi mescidinin bulunduğu yere kadar ilerledi. Buraya geldiğinde halen mescidin kapısı bulunan yere çöktü Burası o zaman Beni Neccar'dan iki yetim çocuğun mülkü idi. Çocuklar Afra bin Muaz'ın terbiyesinde olup birinin adı Sehl, diğerinin adı Süheyl'di. Babaları Amr bin Abbad bin Salebe bin Ganm bin Malik bin Neccar ölmüştü. Deve çöktükten sonra Tanrı elçisi deveden inmedi. Deve hemen yerinden sıçradı. Tanrı

elçisi devenin dizginini yine koyuvermiş, kendi haline bırakmıştı. Deve biraz ilerledikten sonra evvelki çöktüğü yere döndü ve boynunu uzatarak yere yanaştırdı. Bundan sonra Tanrı elçisi deveden indi. Ebu Eyyüb gelerek eşyalarını götürdü, evine yerleştirdi. Ensar'dan herbiri onun kendi evine inmesini istiyordu. Tanrı elçisi: «Yolcu eşyası ile birliktedir» cevabında bulundu ve Beni Ganm bin Neccar'dan Ebu Eyyüb Halid bin Zeyd bin Külcyb'in evine indi.

Ebu Cafer diyor ki: Tanrı elçisi, devesinin çöktüğü hurma kurutulan yerin kime ait olduğunu sorduğunda Muaz bin Afra arsanın iki yetim çocuğun mülkünde olduğunu ve onları razı edeceğini söyledi. Bunun üzerine Tanrı elçisi bu yerde mescid bina edilmesini emretti. Tanrı elçisi mescid yanındaki odaların yapısı bitinceye kadar Ebu Eyyüb'un evinde kaldı. Rivayete göre Tanrı elçisi mescidin bina edildiği arsayı parasını vererek satın almış, bundan sonra mescidi bina etmiştir. Bize göre bu hususta en doğru söz Mücahid bin Musa tarafından rivayet edılen haberdir. Ona ve arkadaşlarına Yezid bin Harun, ona da Hammad bin Seleme söylemiş. O Ebu Teyyah yoliyle Enes bin Malik'ten şöyle rivayet eder: Tanrı elçisi mescidinin yeri Beni Neccar'a aitti. Orası hurmalık, tarla ve cahiliyet çağında müşriklerin kabristanı idi. Tanrı elçisi onlara: Bu toprağı bana satınız, dedi. Onlar: Biz bu toprak için para istemiyoruz, ecir ve sevabına vereceğiz, dediler. Bunun üzerine Tanrı elçisi hur-

maların kesilmesini, tarlanın düzeltilmesini, kabirlerin kazılmasını emretti, Tanrı elçisi mescid yapılmadan önce koyun ağıllarında, zaman ve vakti geldiğinde nerede bulunursa orada namaz kılardı. Ebu Cafer diyor: Mescid'in yapılmasında Tanrı elçisi bizzat kendisi ve muhacirle Ensar'dan olan sahabeleri çalıştılar. Kuba mescidi de bu yıl bina edildi.

Tanrı elçisinin geldiği yıldan az bir zaman geçtikten sonra ilk indiği evin sahibi Külsüm bin El-Hind öldü. Ondan sonra Ebu Ümame, Esad bin Zürare öldü. O, mescidin yapısı bitmeden önce boğazı şişerek nefes alamadan ölmüştür. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak, ona Abdullah bin Ebi Bekir söylemiş, o Yahya bin Abdullah bin Abdurrahman'dan şunu rivayet eder. Yahudiler ve münafık Araplar için Ebu Ümame'nin ölümü kötü bir hâdise olup, onlar: Muhammed peygamber olsaydı arkadaşı ölmezdi, diyorlardı. Halbuki peygamber: Ben ne kendim için ne de arkadaşım için bir şeye malik değilim, demiştir. Bize Muhammed bin Abdül'alâ söyledi, ona ve arkadaşlarına Yezid bin Zürey söylemiş, o Ma' mer'den, o da Zührî yoliyle Enes'ten şunu rivayet eder: Esed bin Zürare vebaya benzer hastalığa tutulduğunda, Tanrı elçisi onu dağladı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona İbn İshak'tan naklen Seleme, ona da Asım bin Ömer bin Katade Ensarî şunu söylemiştir: Ebu Ümame Esad bin Zürare öldükten sonra Benî Neccar'lar Tanrı elçisinin

katına geldiler. Ebu Ümame onların reisleri idi. Onlar: Ey Tanrı elçisi, bu zat bildiğin gibi bizim reisimizdi. Onun yerine bizim işlerimizi görmek üzere aramızdan birini seç, dediler. Tanrı elçisi: Siz benim dayılarımsınız, ben sizden bir ferdim ve sizin reisinizim (nakibinizim), cevabında bulundu. Asım: Tanrı elçisi onlardan birini tahsis etmeyi istemedi, der. Beni Neccar'lar, Tanrı elçisinin kendilerinin başkanı olmasiyle iftihar ederlerdi. Uhayha bu yıl kendisinin Taif'deki mülkünde öldü. El-Velid bin El-Mugire ve Ebu El-As bin Va'il Es Sehmi Mekke'de öldüler.

Bazı rivayetlere göre Tanrı elçisi Ayşe ile, Medine'ye geldikten sekiz ay sonra bu yıl Zilkade ayında, diğer bir rivayete göre de yedi ay geçtikten sonra Şevval ayında zifaf oldu. O, Hatice öldükten sonra Ayşe altı yaşında iken Mekke'de onunla nikâhlanmıştı. Diğer bir rivayete göre nikâhlandığı vakit yedi yaşında idi. Bize Abdullahamid bin Beyan Es-Sükkerî söyledi, ona Muhammed bin Yezid söylemiş, o İsmail'den, yani İbn Ebi Halid'den, o Abdurrahman bin Zahhak'tan, o Kureyş'li birinden, o da Abdurrahman bin Muhammed'den şunu rivayet eder: Abdullah bin Safvan yanında biri bulunduğu halde, Ayşe'nin katına gitmişti. Ayşe ondan: Ey falânın oğlu, sen Hafsa'nın hakkımda söylediği sözleri işittin mi? diye sordu. Adam: Evet, cevabında bulundu. Abdullah bin Safvan ondan: Ey müminler anası, o sözler nedir? diye sorduğunda, Ayşe, Hafsa'dan rivayet edilen sözleri şöyle anlattı: Ayşe'de, İm-

ran'ın kızı Meryem hariç olmak üzeere diğer kadınlarda bulunmıyan dokuz hususiyet vardı. Ayşe sözün burasına geldiğinde: Tanrı adına and içerek ben bu sözleri diğer arkadaşlarıma karşı övünmek üzere söylemediğimi teyid eylerim, dedi. Abdullah ondan: Bu hususiyetler nedir? diye sorduğunda Ayşe sözleri sonuna kadar şöyle rivayet etti: Tanrı elçisine melek benim suretimde indi. Tanrı elçisi, yedi yaşımda iken benimle nikâhlandı. Dokuz yaşımda iken ben ona armağan edildim. Tanrı elçisi bakire halimde yalnız benimle evlendi. Ben ondan başka kimse ile temasta bulunmadım. Tanrı elçisi ile ikimiz bir yorganla örtünmüş olduğumuz halde, ona vahi gelirdi. O, beni herkesten ziyade severdi. Hakkımda Kur'an ayeti indiğinde az kalsın millet helâk olacaktı. Ben Cebrail'i gördüm. Tanrı elçisinin başka eşleri onu görmedi. Tanrı elçisi benim odamda öldü. Onun yanında melek ve benden başka kimse bulunmadı.

Ebu Cafer diyor ki: Rivayete göre Tanrı elçisi Ayşe ile Şevval ayında evlendi ve aynı ayda zifaf oldu. Bu haberi rivayet edenler şunlardır: Bize İbn Beşşar söyledi, ona ve arkadaşlarına Yahya bin Sa'id, onlara İsmail bin Ümeyye'den naklen Süfyan söylemiş, o, Abdullah bin Ömer yoliyle Ayşe'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi benimle Şevval ayında nikâhlandı, aynı ayda zifaf oldu. Ayşe, nişanlı kızların Şevval ayında zifaf olmalarını iyi ve güzel bir iş sayardı. Bize İbn Veki söyledi, ona ve arkadaşlarına Süfyan'

dan naklen babası söylemiş, Süfyan, İsmail bin Ümeyye'den, o Abdullah bin Urve'den rivayet ederek Ayşe'nin, nişanlıların Şevval ayında zifaf olmalarını güzel bir iş saymış olduğunu söyler. Ebu Cafer şöyle diyor: Tanrı elçisinin Ayşe ile, Ebu Bekir'in Sunh'daki evinde zifafa girmiş olduğu rivayet edilmektedir. Tanrı elçisi, eşi Zem'a kızı Sevde'yi getirmek üzere Zeyd bin Hârise ile Ebu Rafî'i gönderdi. Onlar Tanrı elçisinin ailesini Mekke'den Medine'ye getirdiler. Rivayete göre Abdullah bin Üreykıt Mekke'ye döndüğünde Abdullah bin Ebi Bekir'e babasının nerede bulunduğunu haber verdi. Bunun üzerine Abdullah ailesini babası yanına getirdi. Talha bin Ubeydullah da onlara katıldı. Onlar Ayşe'nin anası Ruman ve Abdullah bin Ebi Bekir ile birlikte Medine'ye geldiler. Önce, gerek sefer halinde ve gerek sefere çıkılmadığı vakitlerde bütün namazlar ikişer rekat kılınıyordu. Tanrı elçisinin Medine'ye gelmesinden bir ay geçtikten sonra, Rebiülahir ayının 12 sinde, sefere çıkılınadığı vakitlerde kılınacak namazlara ikişer rekat ilâvesiyle dört rekata çıkarıldı. Vâkidî, Hicazlıların bu hususta bir fikirde olduklarını söyler.

Bazılarının rivayetine göre Abdullah bin Zübeyir bu yıl doğdu. Vakidî ile onun hicretin ikinci yılı Şevval ayında doğmuş olduğunu söyler. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd söylemiş, o, Muhammed bin Ömer Vakîdî'den rivayet ederek Abdullah bin Zübeyir'in Tanrı elçisinin hicretinden yirmi ay geçtikten sonra

Medine'de doğduğunu söyler. Ebu Cafer diyor ki: Hicret yurdu olan Medine'de ilk önce Abdullah bin Zübeyir doğdu. Rivayete göre onun doğduğu işitildiğinde Tanrı elçisinin arkadaşları tekbir okudular. Çünkü Yahudilerin çocuk yapmamak üzere Müslümanları sihirlemiş oldukları, bu sebepten Müslüman kadınlarının çocuk doğurmayacakları söyleniyordu. Müslümanlar kendi aralarında hep bu sihri konuşuyorlardı. Müslümanların Abdullah doğduktan sonra tekbir okumaları, Tanrının Yahudilerin yalanını meydana çıkarmasından dolayı sevinmelerinden ileri geliyordu. Rivayete göre Ebu Bekir'in kızı Esma, oğlu Abdullah'a hamile olduğu halde, Medine'ye hicret etmişti. Bir rivayete göre Numan bin Beşir de bu yıl doğmuştur. Diğer bir rivayete göre de o, hicretten sonra Ensarlar arasında ilk doğan çocuktur. Fakat Vakidî bunu da inkâr eder. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Said, ona Vakidî, ona ve arkadaşlarına da Muhammed bin Yahya bin Sehl bin Ebi Hasme söylemiş, o, babasından ve büyükbabasından şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Medine'ye hicret ettikten sonra Ensarlar arasında ilk doğan çocuk Numan bin Beşir olup, hicretten 14 ay sonra dünyaya gelmiştir. Tanrı elçisi öldüğünde bu çocuk sekiz yaşında veyahut bundan biraz küçük idi. Numan, Bedir zaferinden üç veyahut dört ay önce doğmuştur. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara da Muhammed bin Ömer Vakidî söylemiş, onlar Musab bin Sâbit yoliyle Ebi El-Esved'ten şunu rivayet eder-

ler: İbn Zübeyir'in meclisinde Numan bin Beşir'in adı anılmıştı. O: Numan benden altı ay büyüktür, diye söyledi. Ebu El-Esved: İbn Zübeyir'in, Tanrı elçisinin Medine'ye hicretinin yirminci ayının başında, Numan'ın on dördüncü ayının başında Rebiülahır ayında doğmuş olduğunu söyler. Rivayete göre El-Muhtar bin Ebi Ubeyid Sakafî ile Ziyad bin Sümeyye de bu yıl doğmuşlardır.

İbn Sa'd, Vakidî'nin şunu söylediğini haber verir: Tanrı elçisi Hamza bin Abdulmuttalib'i otuz muhacirin başına geçirerek Kureyş kervanlarının yollarını kesmek üzere bu yıl Ramazan ayında göndermiş ve onun için beyaz bir bayrak dikmiştir. Hamza ve arkadaşları üçyüz kişinin başında bulunan Ebu Cehil ile karşılaşmışlar, fakat Mecdi bin Amr El-Cühenî işe karışarak çarpışmaya mâni olmuştur. Bunun üzerine onlar birbirinden ayrılmışlar, bu suretle iki topluluk arasında çarpışma olmamıştır. Hamza'nın bayraktarı Ebu Mersed idi, Tanrı elçisi Ubeyde bin Hâris bin Muttalib bin Abdi Menaf için de bu yıl beyaz bir bayrak dikmiş, ona Rabiğ ovasına doğru ilerlemesini emretmiştir. Ubeyde'nin bayraktarı Mistah bin Esase idi. Ubeyde, El-Merre boğazına kadar gitti. Orası El-Cuhfe bölgesindedir. Ubeyde'nin komutasında altmış muhacir bulunuyordu, aralarında Ensardan kimse yoktu. Onlar müşriklerle Ahya adını taşıyan suyun yanında karşılaştılar. Birbirleriyle ok atıştılar isede, kılıçlarla çarpışmadılar. Bu ok atışmasında

müşrikler çetesi komutanın kim olduğu ihtilâflıdır. Bir rivayete göre Ebu Süfyan bin Harb, diğer bir rivayete göre de, Mikrez bin Hafs'dır. Vakidî: Ben çetenin Ebu Süfyan komutasında olduğunu bildiren haberi daha doğru buluyorum der. O, iki yüz müşrikin başına geçmişti. Bana babasından naklen Ebu Bekir bin İsmail söyledi, o, Amîr bin Sa'd yoliyle onun babasından şunu rivayet eder: Ben yirmi kişinin başında bulunduğum halde, yola çıktım. Biz hepimiz de yaya idik. Diğer bir rivayete göre onlar, yirmi bir kişi idiler. Biz gündüzleri saklanıyor, geceleri yürüyorduk. Yola çıktığımızın beşinci gününün sabahında Harrar'a vardık. Tanrı elçisi (S. A. M.) bana Harrar'ın öbür tarafına geçmemeyi emretmişti. Kervan bizim geldiğimizden iki gün önce oradan geçip gitmişti. Kervanda altmış kişi bulunuyordu. Sa'dın komutasındakilerin hepsi de muhacirlerdendi. Ebu Cafer diyor ki: İbn İshak bu çetelerden herbiri hakkında benim Vakidî'den naklettiklerimden farklı haberler nakletmektedir. Ona göre bu çetelerden her biri hicretin ikinci yılında gönderilmiştir. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme bin El-Fazl, ona da Muhammed bin İshak şunu söylemiştir: Tanrı elçisi Medine'ye Rebiülevvel ayının 12 sinde geldi. O, Rebiülevvel, Rebiülahır, her iki Cümadelâhir ayını, Receb, Şaban, Ramazan, Şevval, Zilkade ve Zilhicce aylarını Medine'de geçirdi. Bu mevsimde hac işleri müşrikler tarafından idare olundu. Tanrı elçisi Muharrem ayını da geçir-

dikten sonra, gaza maksadiyle, Medine'ye gelmesinin 12 inci ayının başında Safer ayında yola çıktı. O, Veddan'a kadar ilerledi. Maksadı Kureyş'ten Beni Zamre bin Bekir bin Abdi-Menaf bin Kinane ile karşılaşmaktı. Buna El-Ebvâ gazası adı verilir. Bu gaza sırasında Beni Zemre' ler Tanrı elçisi ile mütareke yaptılar. O zaman başkanları kendilerinden biri olan Mahşı bin Amr olup bu mütareke onun tarafından yapıldı, bundan sonra Tanrı elçisi (S. A. M.) hiçbir ziyana uğramadan Medine'ye döndü. Safer ayının kalan kısmını ve Rebiülevvel ayının ilk günlerini Medine'de geçirdi. Medine'de oturduğu bu müddet içinde Ubeyde bin Hâris bin Muttalib'i altmış, yahut seksen süvarinin başına geçirerek gazaya gönderdi. Bu gazilerin hepsi de muhacirlerden olup aralarında Ensardan kimse yoktu. Ubeyde, El-Merre boğazının aşağısında bulunan Ahya adlı suya kadar ilerledi. Orada sayıları pek çok olan Kureyş'lilerle karşılaştı. Fakat aralarında çarpışma olmadı. Ancak Sa'd bin Vakkas tarafından bir ok atıldı ki, bu ok İslâmiyet çağında atılan ilk oktur. Bundan sonra gaziler arkalarını artçıları koruduğu halde suyun başından ayrıldılar. Bu sırada beni Zühre'lerin müttefikleri olan Mikdad bin Amr ve Beni Navfel bin Abdi menaf'ların müttefiki olan Utbe bin Gazvan bin Cabir kâfirlerden kaçarak Müslümanlara sığındılar. Bu müşriklerin başlarında İkrime bin Ebu Cehil bulunuyordu. Vakidî'nin söylediğine göre Tanrı elçisi tarafından Ubeyde

için çekilen bayrak, İslâmiyette, Müslüman komutanlar için çekilen ilk bayraktı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına, Seleme, ona da Muhammed bin İshak şunu söylemiştir: Bilginlerden biri: Tanrı elçisi (S. A. M.) Ubeyde'yi El-Ebvâ gazasından dönerken, Medine'ye avdetinden önce göndermişti, der. Tanrı elçisi Medine'ye döndükten sonra orada bulunduğu sırada Hamza bin Abdülmuttalib'i muhacirlerden mürekkeb otuz süvari ile El-İs tarafından deniz kıyısına göndermiştir. Bu gaziler arasında Ensar'dan kimse bulunmuyordu. Bu bölge Cüheyne'lere aittir. Hamza deniz sahilinde Ebu Cehl bin Hişam'la karşılaştı. Ebu Cehl'in komutasında Mekke'lilerden mürekkep üçyüz süvari vardı. Cüheyne'den Mecdi bin Amr aracılık ederek savaşa mâni oldu. O, her iki tarafla barış halinde idi. Bunun üzerine her iki taraf çekip gitti, çarpışma olmadı. Bu haberleri rivayet edenlerden bazıları: Tanrı elçisi tarafından dikilen bu bayrak Hamza ile Ubeyde bin Hâris için gazaya gönderilirken dikilmiş, fakat ikisi bir sırada dikildiği için hangisinin önce dikilmiş olduğu belirsiz kalmıştır, derler. İbn İshak ise bu münasebetle şöyle diyor: Görüştüğümüz İslâm bilginlerinden işittiğimize göre Ubeyde bin Hâris için dikilen bayrak İslâmiyet çağında Müslüman komutanları için dikilen ilk bayraktır.

Bundan sonra Tanrı elçisi (S. A. M.) Rebiülahır ayında Kureyş'le karşılaşmak üzere Medine'den ayrıldı. Bu seferinde Ravza tarafından Bevat'a vardıktan sonra hiçbir zarara katlanmadan Me-

dineye döndü. Rebiülahır ve Cemadiyülahır ayının bir kısmını Medine'de geçirdikten sonra Kureyş'le karşılaşmak üzere tekrar yola çıktı, Dinar bin Neccar adı verilen yolu tuttu. Oradan geçtikten sonra El-Habar çölüne geçti. Orada İbn Ezher'lere ait kumlukta bir ağacın altına ındi. Bu ağaç Zatüssâk adını taşır. Tanrı elçisi orada namaz kıldı. Bunun bir hâtırası olarak orada bir mescid yapılmıştır. Orada Tanrı elçisi için yemek pişirilmiştir. Tanrı elçisi ve gaziler bu yemekten yediler. Taştan yapılmış çömleğin altına konulan ocak taşlarının izleri bugün de bellidir. Tanrı elçisine oranın El-Müşeyrib adlı kuyusundan su takdim edildi. O, bu sudan içti. Bundan sonra oradan göç ettiler. El-Halaik mevkiini solunda bırakarak yoluna devam etti. Şu'beti, Abdullah adı verilen su yoluna saptı. Bundan sonra sol tarafa doğru aşağıya inerek Yelyel'e geldi, orasının suyu ile Zabua suyunun bir araya toplandığı yere indi. Ona Zabua kuyusundan alınarak su takdim edildi. Bundan sonra El-Ferş yolunu tuttu. Ferşi-Melel'den geçerek El-Yeman yoluna vardı. Bundan sonra yol düzeldi. Nihayet Yembu ovasındaki El-Uşeyre'ye geldi. Cumadelulâ'nın kalan günlerini ve Cumadelahir'in birkaç gününü orada geçirdi. Tanrı elçisi orada iken Beni Müdliç ve onların müttefiki olan Beni Zamre'lerle mütareke akdetti. Bundan sonra zarar ve ziyana uğramadan Medine'ye döndü. Tanrı elçisi bu gaza sırasında Ali'ye hitaben sözler söyledi. Bu sözler aşağıda nakledilecektir. Tanrı elçisi (S. A. M.) El-Uşeyre ga-

zasından dönüp Medine'de on geceden daha az bir müddet kaldıktan sonra Medine ahalisinin otlaklardaki hayvanlarını sürüp götüren Kürz bin Cebir El-Fihrî'yi takip etmek üzere Medine'den çıktı. O, Bekir tarafındaki Hefevan ovasına kadar ilerledi. Fakat Kürz sıvışıp gitmiş olduğu için onun arkasından yetişemedi. Bu ilk Bedir gazasıdır. Bundan sonra Tanrı elçisi Medine'ye döndü. Cumadelahire'nin kalan günleri ile Recep ve Şaban aylarını Medine'de geçirdi. Tanrı elçisi tarafından gönderilen çetelerden biri de Sa'd bin Vakkas komutasında yollanmış olup sekiz kişiden mürekkepti. Vakidî bu yılın, yani hicretin birinci yılı olayları cümlesinden olarak Ebu Kays bin Eslet'in Tanrı elçisinin katına gelmesini anar. Tanrı elçisi ona İslâmiyeti anlattı. O: Kabulüne çağırdığın bu şeyler çok güzeldir, fakat İslâmiyeti kabul etmek hususunda düşüneceğim ve tekrar senin yanına geleceğim, cevabında bulundu. Abdullah bin Umeyye onunla görüşüp: Tanrı adına and içerek senin Hazreçlerle savaştan tiksinmiş olduğunu söyliyebilirim, dedi. Ebu Kays: Bu yıl Müslüman olmayacağım, diye cevap verdi. Ebu Kays Zilkâde ayında öldü.

Hicretin ikinci yılında cereyan eden hâdiseler

Tanrı elçisinin hayatını yazanların ittifakla söylediklerine göre Tanrı elçisi Bizzat El-Ebvâ üzerine yürümüştür. Onun bu seferine Veddan adı da verilir. Veddan Ebvan'ın hizasında olup bu iki mevki arası altı mildir. Tanrı elçisi Me-

dine'de kendi yerinde Sa'd bin Ubade bin Düleym'i bırakmıştı. Tanrı elçisinin bayraktarı Hamza bin Abdulmuttalib idi. Bayrağı beyaz idi. Vakidî Tanrı elçisinin orada 15 gün kalmış olduğunu söyler. Bundan sonra Tanrı elçisi Medine'ye döndü, Vakidî Tanrı elçisinin bundan sonra sahabelerinden 200 kişi ile gaza maksadiyle Medine'den çıktığını ve Buat'a kadar ilerlemiş olduğunu söyler. Vakit Rebiülevvel ayı idi, onun bu seferinden maksat, Kureyş kervanlarının yollarını kesmekti. Bu kervanda Ümeyye bin Halef'le Kureyş'ten 100 kişi ve 2500 deve vardı. Tanrı elçisi bu seferinden zarar ve ziyana uğramadan Medine'ye döndü. Tanrı elçisinin bayraktarı Sa'd bin Ebi Vakkas idi. Bu defasında kendi yerine Medine'de Sa'd bin Mu'azı bırakmıştı. Bundan sonra Tanrı elçisi Kürz bin Cabir El-Fihrî'yi takip etmek üzere Medine'den yola çıktı. Çünkü Kürz Medine'lilerin El-Cemma otlaklarında otlamakta olan sürülerine baskında bulunmuştu. Tanrı elçisi onu araştırdı ise de arkasından yetişemedi. Bu seferinde onun bayraktarı Ali bin Ebi Talib idi, Medine'de kendi yerinde Zeyd bin Hârise'yi bırakmıştı. (Sonra) Tanrı elçisi Şam seferine çıkan Kureyş kervanlarının yollrarını kesmek üzere muhacirlerden mürekkep olan askeriyle (tekrar) Medine'den çıktı. Buna, Zatel-Uşeyre gazası adı verilir. Tanrı elçisi Yenbu'a kadar vardı. Bize Süleyman bin Ömer bin Halid Er-Rakki söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Seleme söylemiş o, Muhammed bin İshak'tan, o Muhammed

bin Yezid bin Hüseym'den, o da Muhammed bin Kâ'b El-Kurazî'den rivayet eder, o: Bize Yezid bin Hüseym söyledi, der. (Yezid ise) Ammar bin Yasir'den şunu rivayet eder: Ben ve Ali birbirimize arkadaş olarak Tanrı elçisi ile birlikte El-Uşeyre gazasında bulunduk. Bir yere indiğimizde, Beni Müdlic'lerden birkaç kişinin hurmalıklarında çalışmakta olduklarını gördük. Ben Ali'ye: Haydi, gidip onların nasıl çalıştıklarını görelim, dedim. Bir müddet onların çalışmasını seyrettikten sonra bizi uyku bastı. Bundan sonra birbirine bitişerek büyüyen hurma ağaçlarının altına gidip otsuz ve çıplak bir yerde toprak üzerinde uyuduk. Bizi ancak Tanrı elçisi uyandırdı. Biz, yattığımız o yerin toprağına bulaşmıştık. Tanrı elçisi Ali'yi ayağiyle kımıldatarak Ey Ebu Turab. (yani toprağa bulaşmış kişi)! Ben sana Semud kavminin deveyi boğazlıyan kırmızı yüzlü en azgın adamı ve Ali'nin başının tepesine işaret ederek, seni şu yerinden vuracak ve sakalını tutarak şurasını kana boyayacak olan kişi hakkında bilgiler vereyim mi? dedi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak, ona da Yezid bin Muhammed bin Huseym Muharibî söylemiş, o, Muhammed bin Kâ'b El-Kurazî'den, o Ebu Zeyd Muhammed bin Huseym'den, o Amr bin Yâsir'den: Ben ve Ali birbirimize arkadaşlık edip... diye (yukarıda nakletttiğimiz sözleri) rivayet eder. Bu hususta başkaca sözler de söylenmiştir ki, bunu bana Muhammed bin Ubeyd Muharibî söyledi. Ona

ve arkadaşlarına Abdulâziz bin Ebi Hâzim söylemiş, o, babasından şunu rivayet eder: Sehl bin Sa'da: Medine âmirlerinden biri sana adam göndererek minbere çıktığın vakit Ali'ye sövmeni emredecektir, diye söylediler. Sehl: Nasıl söveceğim? diye sorduğunda ona: Sen Ali'yi Ebu Turab diye anarsın, dediler. O: Tanrı adına and içerek teyid eylerim ki, Ali'ye bu adla ancak Tanrı elçisi hitap etmiştir, cevabında bulundu. Ondan: Tanrı elçisi ona ne münasebetle böyle hitapta bulundu? diye sorduklarında, o: Ali Fatma'nın yanına girmiş, onun yanından çıktıktan sonra mescidin etrafında gölge bir yere yaslanmıştı. O çıktıktan sonra Tanrı elçisi Fatma'nın yanına girerek: Amcanın oğlu nerede? diye sordu. Fatma: İşte o şurada mescide yaslanmış duruyor, dedi. Tanrı elçisi Ali'nin yanına geldi. Elbisesi arkasından düşmüş olduğu için arkası toprağa bulaşmıştı. Tanrı elçisi arkasından toprağı silkmeye başladı ve ona: Ey ebu Turab otur, diye hitap etti. Tanrı adına and içerek teyid eylerim ki, Ali'yi bu adla ancak Tanrı elçisi anmıştır. Ali'nin en sevdiği adı bu idi. Ebu Cafer diyor ki: Ali bin Ebi Talib bu yıl Safer ayının sona ermesine birkaç gün kala Fatma ile evlendi. Bana bu haberi Muhammed bin Ömer'e ulaşan senetle naklettiler. O, Muhammed bin Ömer'den, o arkadaşları Ebu Bekir bin Abdullah bin Ebi Sebre'den, o, İshak bin Abdullah bin Ebi Ferve aracılığı ile Ebu Cafer'den rivayet eder.

Ebu Cafer Taberî şöyle diyor:

Tanrı elçisi Kürz bin Cabir El-Fihrî'yi takipten Cümadelahir ayında Medine'ye döndü. Muhacirlerden sekiz kişi ile birlikte Abdullah bin Cehş'i Recep ayında gönderdi. Bu gaziler arasında Ensar'dan kimse yoktu. Bu sefere dair olan haberi bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak, ona da Zührî ile Yezid bin Ruman söylemiş, onlar Urve bin Zübeyir'den rivayet ederler. Vakidî'ye gelince o Tanrı elçisi tarafından Abdullah bin Cehş komutasında gönderilen çetenin 12 muhacirden mürekkep olduğunu söyler. Şimdi tekrar İbn İshak tarafından rivayet edilen sözlere gelelim: O, Zührî ve Yezid bin Ruman senediyle Urve'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Abdullah bin Cehş'in eline bir mektup verdi. Ona bu mektubu ancak iki gün yol yürüdükten sonra okumasını, okuduktan sonra emre göre hareket etmesini ve bu emre itaat ettirmek üzere kimseyi zorlamamasını emretti. Abdullah bin Cehş iki gün yol yürüdükten sonra mektubu açarak okudu. Mektupta: Bu mektubu okuduktan sonra Mekke ile Ta'if arasındaki Nahle'ye kadar ilerle, orada kalarak Kureyş'in hal ve hareketini gözetle, topladığın haber ve bilgileri bana bildirirsin, diye yazılmıştı. O, arkadaşlarına: Tanrı elçisi bana sizden hiçbirinizi zorlamamamı emretti, aranızda şehitlik derecesini istiyen varsa benimle birlikte ilerlesin, bu dereceyi istemiyenler geri dönsünler, ben kendim Tanrı elçisinin emrine boyun eğerek ilerliyeceğim, dedi. Bütün arkadaşları onunla birlikte

ilerledi. kimse arkada kalmadı. O, Hicaz yolunu tuttu. El-Füru'un yukarı tarafındaki Maden'e geldiklerinde Sa'd bin Ebi Vakkas ile Utbe bin Gazvan bir deve kaybettiler. Onlar bir deveye nöbetle binerlerdi. Onlar develerini araştırarak arkada kaldılar. Abdullah bin Cehş ile kalan arkadaşları yollarına devam edip Nahle'ye geldiler. Kuru üzüm, katıklık ve Kureyş'e ait ticaret ve ma götüren kervan onların yanından geçti. Amr bin El-Hazramî, Mahzum oğullarından Osman bin Abdullah bin Mugire, onun kardeşi Navfel bin Mugire ve Hişam bin Mugire'nin azadlısı El-Hakem bin Keysen kervanda bulunuyorlardı. Kervanda bulunanlar bu muhacirlere yakın bir yere indiler, fakat onları görünce korktular, Ukkaşe bin Mihsan yüksek bir yerden onlara baktı. Başını tıraş etmiş olduğu için, Mekke'liler onu görünce: Bunlar Umre haccı kılmak üzere gelen adamlardır, bize zararları dokunmaz, dediler. Müslümanlar da ne yapacaklarını konuştular. Vakit Recebin sonuncu günü idi. Müslümanlar: Bu gece onlarla karşılaşmadan kendi hallerinde bırakırsak onlar Mekke etrafındaki savaşın yasak olduğu bölgeye girerek kurtulmuş olurlar. Savaşırsak, bu işi, kutlu olan aylardan birinde yapmış oluruz, diyerek onların üzerine yürümediler. Fakat sonradan cesaretlenerek onlardan öldürebileceklerini öldürmeye ve ele geçirebilecekleri mal ve eşyayı ele geçirmeye karar verdiler. Vâkid bin Abdullah Temîmî, Amr bin Hazremî'yi bir okla vurdu. Osman bin

Abdullah ile El-Hakem bin Keysan'ı esir aldı. Navfel bin Abdullah kaçarak kurtuldu. Onun arkasından yetişemediler. Abdullah bin Cehş ile arkadaşları ele geçirdikleri develerle ve iki esir ile Medine'ye Tanrı elçisinin yanına döndüler. (Urve) sözüne devam ederek şöyle diyor: Abdullah bin Cehş ailesinden birinin, Abdullah'ın kendi arkadaşlarına: Ele geçirdiğiniz bu ganimet mallarının beşte biri Tanrı elçisine aittir, demiş olduğunu söylerler. O zaman henüz ganimet mallarının beşte birinin (İslâm devletinin faydasına harcanmak üzere) devlete ait olduğu tesbit ve farzedilmiş değildi. Abdullah alınan bu ganimetlerden beşte birini Tanrı elçisi için ayırdı, kalanını arkadaşları arasında böldü. Tanrı elçisinin yanına geldiklerinde, elçi onlara: Ben size savaşın yasak olduğu aylarda savaşmayı emretmedim, dedi. Alınan iki esir ile develeri böldürmedi, ganimet mallarından da bir şey almadı. Tanrı elçisinin bu sözleri söylemesi üzerine, sefere katılanlar şaşırdılar. ne yapacaklarını bilmediler, mahvolduk sandılar. Müslümanlar da onları yaptıklarından dolayı azarladılar: Siz emrin hilâfına hareket edip savaş yasak olan ayda savaştınız, halbuki siz savaşa memur değildiniz, dediler. Kureyş'lere gelince, onlar: Muhammed ile arkadaşları kutlu olan ayda savaşı caiz gördüler, onlar bu ayda kan akıttılar, mal yağma ettiler, esirler aldılar, diyorlardı. Mekke'de kalan Müslümanlar: Onlar Şaban ayında savaştılar, mal ve esirleri bu ayda ele geçirdiler, diye onların sözlerini reddettiler. Yahudilere gelince on-

lar bu olayı Tanrı elçisi ve Müslümanlar aleyhinde uğursuz bir fal olarak karşıladılar ve: Vakid (yakıcı) bin Abdullah, Amr bin Hazramî'yi öldürmekle savaşı mamur etti, Hazremî ise savaşta hazır bulundu, Vakid (bin Abdullah) savaşın ateşini tutuşturdu, diyerek kelimelerin mânalarına göre yorumladılar. Fakat, Tanrı bunu Yahudilerin lehine değil, aleyhine çevirdi. Halk bu hususta çok konuştuktan sonra yüce ve aziz Tanrı elçisine şu ayetleri indirdi: «Senden kutlu ayda savaş hakkında soranlar olur. Onlara de ki, kutlu ayda savaş büyük bir günahtır, fakat Müslümanları Tanrı yolundan alıkoymak ve onu inkâr ve Kâbe'yi ziyaretten men etmek ve ahalisini ondan çıkarmak yüce Tanrı katında daha büyük günahtır. Tanrıya ortak katmak fitnesi savaştan daha büyük bir günahtır. Tanrıya ortak katanlar ellerinden gelirse sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşı bırakmayacaklardır...» (Bakara: 218). Tanrı bu ayeti indirdikten ve böylece Müslümanların kaygı ve korkularını giderdikten sonra Tanrı elçisi de develerle iki esiri aldı. Kureyş'lilerin delegeleri Osman bin Abdullah ile El-Hakem bin Keysan'ın kurtuluş paralarını (fidyelerini) vererek onları serbest bıraktırmak maksadiyle geldiklerinde, Tanrı elçisi: İki arkadaşımız, yanı Sa'd bin Vakkas ile Utbe bin Gazvan dönmeden önce kurtuluş parası mukabilinde bu iki esiri serbest bırakmıyacağız, çünkü biz onların akıbetlerinden korkuyoruz, siz onları öldürürseniz biz de sizin bu iki esirinizi öldürürüz, cevabında bulunmuştu.

Ancak Sa'd ile Utbe Medine'ye döndükten sonra. Tanrı elçisi kurtuluş paralarını alarak esirleri serbest bıraktı. Hakem bin Keysan'a gelince, o, İslâmiyeti kabul edip hakiki bir Müslüman oldu. Mekke'ye dönmeyip Tanrı elçisinin yanında kaldı. Bi'r-i Ma'une olayında şehit düşünceye kadar Tanrı elçisinin yanından ayrılmadı.

Ebu Cafer diyor: Süddî bu rivayetin bazı noktalarında Muhammed bin İshak ile Vakidî'ye göre başka fikirdedir. Bana Musa bin Harun söyledi, ona ve arkadaşlarına Amr bin Hammad söylemiş, o: Süddî bize Esbat'dan naklen şunu söyledi, der: Senden kutlu ayda savaş hakkında sorularda bulunurlar. Sen onlara de ki, kutlu olan ayda savaşmak büyük bir günahtır. Fakat, Müslümanları Tanrı yolundan alıkoymak, onu inkâr ve Kâbe mescidini ziyaretten men etmek ve ahalisini ondan çıkarmak daha büyük bir günahtır» ayetini tefsir ederken Süddî şöyle demiştir: Tanrı elçisi yedi kişiden mürekkep bir çete kolu gönderdi. Onların başına Esed uruğundan Abdullah bin Cehş'i geçirdi. Ammar bin Yasir, Ebu Huzeyfe bin Utbe bin Rabia, Sa'd bin Ebi Vakkas. Beni Navfel'lerin azadlısı olan Utbe bin Gazvan Es-Sulemî, Süheyl bin Beyza, Amîr bin Füheyre, Ömer bin Hattab'ın ahidlisi olan Vakid bin Abdullah Yarbuî bu çetede bulunuyorlardı. Tanrı elçisi Abdullah bin Cehş'in eline bir mektup vermiş, ona bu mektubu ancak Melel ovasına indikten sonra okumasını emretmişti. Abdullah oraya vardıktan sonra mektubu açtı,

orada: Nahle ovasına kadar ilerle, diye yazılmıştı. Mektubu okuduktan sonra: Ölümle karşılaşmak istiyenler benimle birlikte ilerlesinler, vasiyetlerini bildirsinler, ben vasiyetlerimi söyledikten sonra Tanrı elçisinin emrini yerine getirmek üzere ilerliyeceğim, diyerek yoluna devam etti. Sa'd bin Ebi Vakkas ile Utbe bin Gazvan develerini kaybettikleri için arkada kaldılar, develerini arıyarak Bahram'a geldiler. Abdullah, Nahle ovasına geldiğinde El-Hakem bin Keysan, Abdullah bin Mugire bin Osman ve Amr bin El-Hazramî'ye rasladı. Savaştılar ve El-Hâkem bin Keysan ile Abdullah bin Mugire'yi esir aldılar. Mugire bin Osman kaçıp kurtuldu. Amr bin El-Hazramî, Vakid bin Abdullah tarafından öldürüldü. Bu çarpışmada alınan mallar Muhammed'le sahabeleri tarafından ele geçirilen ilk ganimet idi. Onlar, aldıkları iki esir ve ganimet mallarını ile Medine'ye döndüler. Mekke ahalisi kurtuluş parasını vererek bu iki esiri kurtarmak istedikleri̇nde Tanrı elçisi onlara: İki arkadaşımızın (Sa'd bin Ebi Vakkas'la Utbe bin Gazvan) akibetlerini bilmeden esirleri teslim edecek değiliz, diye cevap verdi. Tanrı elçisi, Sa'd ile Utbe Medine'ye döndükten sonra, kurtuluş parasını alarak esirleri serbest bıraktı. Bu hâdise üzerine Tanrıya ortak katanlar yalan iftiralarda bulunarak: Muhammed Tanrı emriyle hareket ve ona itaat ettiğini iddia ediyor, halbuki, o savaşın yasak olduğu ayda savaşı caiz gördü. Recep ayında bizim arkadaşımızı öldürdü, dediler. Müslüman-

lar ise: Hayır, biz onları savaş yasak olan ayda değil (Cümadel-Evvel) ayında, diğer bir rivayete göre de Receb'in ilk gecesinde yahut cümadel-ahir ayının onuncu gecesinde öldürdük, Receb ayına girmekle hemen kılıçlarımızı kınlarına soktuk cevabında bulundular. Yüce Tanrı Mekke ahalisinin çirkin hareketlerini yüzlerine vurarak yukarıda tercümesini verdiğimiz: «Senden kutlu ayda savaş hakkında sorarlar...» ayetini indirdi. Ebu Cafer diyor ki: Rivayete göre Tanrı elçisi bu çetenin başına Ebu Ubeyde bin El-Cerrah'ı geçirmek istemişti. Fakat bir mâni zuhur ettiği için onu göndermeyip Abdullah bin Celış'i yollamıştır ki, bu haberi rivayet edenler şunlardır:

Bize Muhammed bin Abüla'lâ söyledi, ona ve arkadaşlarına babasından naklen Mu'temir bin Süleyman, ona da Ebu Es-Sevvar'dan naklen biri söylemiş, o, Cündüb bin Abdullah yoliyle Tanrı elçisinden şunu rivayet eder: Tanrı elçisi çetelerden birini gönderdiği vakit gazilerin başlarına Ebu Ubeyde bin El-Cerrah'ı tâyin etmişti. Ebu Ubeyde yola çıkınca Tanrı elçisinin yanından ayrıldığından müteessir olarak ağladı. Bunun üzerine Tanrı elçisi onun yerine Abdullah bin Celış adında birini çetenin başına geçirdi. Tanrı elçisi bir mektup yazarak onun eline verdi, bunu, filân filân yere varmadan okumamasını ve arkadaşlarından kimseyi kendisiyle birlikte ilerlemek üzere zorlamamasını emretti. Abdullah tâyin edilen yere vardıktan sonra mektubu okudu ve: «Biz hep Tanrının kuluyuz, hep Tanrıya

döneceğiz» ayetini okudu. (Sonra da): Tanrı ve elçisinin emirlerine itaat edeceğim. diyerek mektubu arkadaşlarına da okudu. Arkadaşlarından yalnız biri geri döndü. Başkaları hep birlikte ilerlediler, İbn El-Hazramî ile karşılaşarak onu öldürdüler. Onlar, o günün Recep ayının son yahut Cümade ayının ilk günü olup olmadığını bilmiyorlardı. Tanrıya ortak katanlar Müslümanlara: Siz savaş ve tecavüzlerin yasak olduğu ayda şu şu işleri işlediniz, diyorlardı. Onlar, Tanrı elçisinin yanına geldiklerinde olup bitenleri anlattılar. Bu münasebetle Tanrı (yukarıda tercümesini vermiş olduğumuz): «Senden kutlu ayda savaş hakkında sorarlar...» ayetini indirdi. Ayette anılan fitneden maksat Tanrıya ortak katmaktır. (Cündüb): Zannedersem, çeteye katılanlardan biri: Tanrı adına and içerek söylüyorum ki, Hazramî'yi çetede bulunanlardan ancak tek bir kişi öldürdü ve öldüren adam da: Bu iş hayırlı ise bu hayırlı işi yapmış oldum, günah bir iş ise sen onun günah olduğunu biliyordun, dedi, demiştir.

Hicretin ikinci yılında cereyan eden hâdise ve işlerden yukarıda anılmıyan haberler:

Yüce Tanrı müslümanlara namaz kılarken yüzlerini Şam cihetine çevirmeyip Kâbeyi kıble edinmelerini emretti. Vakit, Tanrı elçisinin Medine'ye hicretinin ikinci yılı ve Şa'ban ayı idi. Fakat mazide gelip geçen bilginler kıblenin bu yılın hangi gününde değiştirilmiş olduğu hakkında türlü fikirdedirler. Bu bilginlerden çoğu kıblenin Tanrı elçisinin Medine'ye gelmesinin 18.

ayının başında Şa'ban ayının ortasında değiştirilmiş olduğu kanaatindedirler. Bu haberi rivayet edenler şunlardır:

Bize Musa bin Harun söyledi, ona ve arkadaşlarına Amr bin Hammad, onlara da Esbat söylemiş, o, Süddî'nin Ebu Mâlik ve Ebu Salih yoliyle İbn Abbas'dan, Müre Hemedanî yoliyle de İbn Mesud ve Tanrı elçisinin sahabelerinden rivayet ettiği haberleri sırasında şöyle diyor: Müslümanlar namazlarını Kudüs semtine bakarak kılarlardı. Tanrı elçisi Medine'ye hicretinin 18. ayının başında namaz kılarken başını göğe doğru kaldırarak emri bekliyordu. O, bu vakit Kudüs semtine bakarak namaz kılıyordu. Bu sırada Tanrı elçisine, yüzünü Kâbe tarafına çevirerek namaz kılması emredildi. Tanrı elçisi zaten kalbinde Kâbe semtine bakarak namaz kılmayı istiyor ve seviyordu. Bu münasebetle inen âyet şudur: «Sizi adaletli ve seçme bir ümmet kıldık, ta ki kıyamet gününde kavimler üzerine tanık olasınız, peygamber de size tanıklık etsin. Önce o tarafa yüzünü çevirerek namaz kıldığın kıbleyi, ancak peygambere tabi olanlarla onun yolundan dönenleri birbirinden ayırt etmek üzere kıble yapmıştık. Ey Muhammed! Biz senin semaya yüzünü çevirerek baktığını muhakkak ki görüyoruz. Şimdi seni razı olacağın bir kıbleye çevirelim, bundan sonra yüzünü kutlu Kâbe mescidi tarafına yönelt. Her nerede bulunursanız yüzünüzü o tarafa çeviriniz. Kendilerine kitap verilenler bu kıble değiştirmenin Rabları tarafın-

dan verilen hak emir olduğunu bilirler. Yüce Tanrı onların yaptıklarından gafil değildir» (Bakara: 144-145). Bize İbni Humey.. söyledi, ona ve arkadaşlarına İbni İshak'tan naklen Seleme şunu söylemiştir: Kıble, Tanrı elçisinin Medine'ye hicretinin 18. ci ayının başında Şa'ban ayında Kudüs'ten Kutlu Mescid tarafına çevrildi.

Bana İbni Sa'd senediyle Vakidî'den aynı sözler rivayet edildi. O, rivayetinde Kıble'nin Şa'ban ayının yarısında Salı günü öğle namazında değiştirilmiş olduğunu ilâve eder. Ebu Cafer diyor: Diğer raviler Kıble'nin Tanrı elçisinin hicretinden 16 ay geçtikten sonra değiştirilmiş olduğunu söylerler ki, bu haberi rivayet edenler şunlardır.

Bize Müsenna bin İbrahim Amulî söyledi. Ona ve arkadaşlarına Haccac, ona da Hemmam bin Yahya söylemiş, o Katade'den şunu işittiğini bildirir: Müslümanlar Tanrı elçisinin Medine'ye hicretinden önce ve Medineye geldikten sonra da 16 ay Kudüs tarafına bakarak namaz kıldılar. Ancak bundan sonra kıble Kudüs'ten kutlu ev olan Kâbe'ye çevrildi. Bana Yunus bin Abdül'alâ söyledi. Ona İbni Vehb yoliyle İbni Zeyd'den rivayet edilmetedkir. O: Ben İbni Zeyd'in şunları söylediğini işittim der: Tanrı elçisi (Medine'ye hicret ettikten sonra) Kudüs tarafına bakarak 16 ay namaz kıldı. Bu sırada Tanrı elçisi Yahudilerin: Muhammed ile arkadaşları kıblelerinin neresi olduğunu bilmiyorlardı. Ancak biz gösterdikten sonra kıblelerini öğrendiler, diye konuştuklarını işitti. Tanrı elçisi onların bu sözlerini hoş gör-

medi (Vahyi gelir ümidi ile) başını kaldırarak göğe bakmaya başladı. Bu sırada yukarda tercümesini verdiğimiz Kıble'yi Kâbeye çevir» âyeti indi.

Ebu Cafer şöyle diyor: Rivayet edildiğine göre bu yıl Ramazan ayında oruç tutmak farzedildi. Rivayete göre oruç Şa'banda farzedilmiştir. Tanrı elçisi Medine'ye geldiğinde Yahudilerin Aşure (Muharemin onuncu gününde) oruç tutmakta olduklarını gördü. Tanrı elçisi, bu orucu tutmalarının sebebini sordu. Onlar, Tanrı'nın Firavun'u o gün denize batırdığını, Musa ile İsrail oğullarını o gün denizde boğulmaktan kurtardığını haber verdiklerinde, o: «Biz onlardan ziyade Musa'yı örnek edinmeye müstehakız» dedi ve müslümanlara da o gün oruç tutmağı emretti. Fakat Ramazan ayında oruç tutmak farz edildikten sonra Aşure günü oruç tutmağı ne emretti. ne de menetti. Tanrı elçisi müslümanlara fitre sadakası vermeği bu yıl emretti. Rivayete göre Tanrı elçisi bunu şeker bayramından bir yahud iki gün önce söylediği hutbede müslümanlara bildirilmiştir. Tanrı elçisi bu yıl namazgâha çıkarak cemaatla birlikte bayram namazı kıldı. Bu, onun ilk defa açık bir yere çıkarak kıldığı bayram namazı idi. Rivayet edildiğine göre bayram namazına ilk defa olarak bu yıl mızrak çıkarılmıştır. Bu mızrak Necaşi tarafından Zübeyr bin El-Avvam'a armağan edilmişti. Bu mızrak bayram namazlarına çıkarılırken Tanrı elçisinin önünde götürülür, onun önünde dikilir,

o da buna doğru yüzünü çevirerek namaz kılardı. Bana erişen haberlere göre bu mızrak halen Medine müezzinlerinin elindedir.

Tanrı elçisi ile Kureyş kâfirleri arasında Bedir savaşı bu yıl Ramazan ayında cereyan etmiştir. Fakat bu savaşın, ayın hangi gününde vuku bulduğu ihtilâflıdır. Ravilerin bir kısmı Bedir savaşının Ramazan ayının 19 unda olduğunu söyler ki, bu haberi rivayet edenler şunlardır:

Bize ibni müsenna söyledi ona ve arkadaslarına İbn Muhammed bin Cafer, onlara Şu'be söylemiş, o: Ben Ebu İshak'ın Huceyr senediyle Esved ile Alkame'den naklen şunu söylediğini işittim der: Abdullah bin Mesud: Siz Bedir zaferinin Ramazan ayının 17-19 veya 21. günlerinden hangisinde kazanılmış olduğunu araştırınız. dedikten sonra şu ayeti okudu: «İki, ordu birbiriyle karşılaştığı gün, sizden yüz çevirenlerin işledikleri günahların cezası olarak şeytan onları yanılttı...». Bize Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara Muhammed bin Ömer, onlara da Ebu İshak'tan naklen Sevri söylemiş, o, Esved yoliyle Abdullah'tan aynı hadîsi rivayet eder. Bize Hâris söyledi, ona İbn Sa'd, ona da Vakidî, şunu söylemiş: Ben bunu, (yani Bedir savaşının ramazanın 19. gününün sabahında cereyan etmiş olduğunu) Muhammed bin Salih'e söylediğim vakit o: Dünyada yaşıyan kimsenin Bedir savaşının ramazanın 17. gününün sabahında cuma günü cereyan etmiş olduğunda şüphesi

olmadığını sanıyordum, diye cevap verdi. Muhammed bin Salih: Bana Asım bin Katade ile Yezid bin Ruman şunu söylediler diyor: Ey kardeşlerimizin oğlu! Bedir olayının Ramazanın 17' sinde cereyan etmiş olduğu o kadar bellidir ki, ravilerin senetlerini sıralamaya bile lüzum yoktur, bunu evlerinde oturan kadınlar da bilirler. dediler. Vakidî: Ben bunu Abdurrahman bin Ebi Ez-zinad'a söylemiştim. o: Bana Hatice Bin Zeyd' den naklen babam şunu söyledi. dedi: Zeyd bin Sâbit ramazanın 17 nci gecesini uyumadan ibadetle geçirir ve: Yüce Tanrı bugünün sabahında hak ile batılı birbirinden ayırdı. Tanrı bugünün sabahında İslâmı azız eyledi, bugün Kur'an indirdi, kâfirlerin başkanlarını bugün zelil eyledi. Bedir olayı da cuma günü cereyan etti. derdi. Bize İbn Humeyd söyledi. ona ve arkadaşlarına Yahya bin Vazih, ona Yahya bin Yakub Ebu Talib söylemiş, o, Ebu Avn Muhammed bin Ubeydullah Sakafî'den, o da Abdurrahman Es-Sülemî, Abdullah bin Habib'den şunu rivayet eder: Hasan bin Ali bin Ebi Talib şunu söyledi: Furkan. yanı hak ile batılı birbirinden ayırt eden gece iki ordunun birbiriyle karşılaşmış oldukları Ramazanın 17. gecesidir. Bedir'i ve Tanrı elçisi ile Kureyş kâfirleri arasında cereyan eden bütün savaşları doğuran sebep ve amil, Vakid bin Abdullah Temimî'nin Amr bin El-Hazramî'yi öldürmesidir. **Bu, Urve bin Zübey'in rivayetidir.**

Büyük Bedir Savaşı

Bize Ali bin Nasa bin Ali ile Abdulvaris bin Abdüssamed bin Abdulvaris söyledi. Ali: bana ve arkadaşlarıma Abdüssamed bin Abdulvaris söyledi, der. Abdulvaris ise: Bana babam söyledi, der. O Eban El-Attar'dan ve Hişam bin Urve yoliyle Urve'den şunu rivayet eder: Urve Abdülmelik bin Mervan'a yazdığı mektubunda hamdü senadan sonra şöyle demişti: Sen bana yazdığın mektubunda benden Ebu Süfyan'la onun Şam'a seferi hakkında sormuştun. Ebu Süfyan bin Harb, Şam ile alış verişte bulunan bütün Kureyş uruğlarından 70 süvari ile birlikte Şam' dan dönüyordu. Onların hepsi de bu kervanla mal ve ticaret eşyaları getiriyorlardı. Tanrı elçisine ve sahabelerine onların mal ve ticaret eşyaları ile Şam'dan dönmekte oldukları haber verildi. Bundan önce de aralarında savaş olmuş, bu çarpışmalarda adamları, bu cümleden İbn El-Hazramî de diğerleri ile birlikte öldürülmüş Kureyş'ten esirler alınmıştı. Mugire oğullarından bazıları, bu cümleden onların azadlısı İbn Keysan da alınan bu esirler arasında bulunuyorlardı. Bunlar, Abdullah bin Cehş, Beni Adi bin Kâ'b, boyundan ahitlisi olan Vakid ve Tanrı elçisinin sahabelerinden bazıları tarafından öldürülmüş ve esir edilmişlerdi. Tanrı elçisi onları Abdullah bin Cehş komutasında göndermişti. İşte bu olay Tanrı elçisi ile Kureyş arasında savaşın doğmasında bir âmil olmuştur. Onlar, birbirleriyle ilk önce bu olayda çarpıştılar. Bu hâdise, Ebu Süf-

yan ile karkadaşlarının Şam Seferine çıkmasından önce cereyan etmişti. Sonradan Ebu Süfyan yanında Kureyş süvarileri bulunduğu halde Şam'dan dönüyordu. Tanrı elçisi, onların sahil yolunu tutarak Şam'dan dönmekte olduklarını işittiğinde sahabelerini onların yollarını kesmeye çağırdı, sayılarının azlığını, kendileriyle birlikte oldukları mal ve ticaret eşyalarını anlattı. Sahabeler, Tanrı elçisinin bu daveti üzerine yola çıktılar. Onlar ancak Ebu Süfyan ve onun yanında bulunanlarla karşılaşarak kervandaki malları ganimet olarak ele geçirmek düşüncesiyle hareket etmişler, aralarında büyük bir çarpışma olacağı kanaatini taşımamışlardı. Bunu yüce ve aziz Tanrı kitabında şöyle anlatmaktadır: «Hani yüce Tanrı iki kitleden birinin sizin olacağını vadetmişti. Siz ise, silâhsız kervanın sizin olmasını arzu ediyordunuz. Yüce Tanrı ise sözleri ile doğruyu tahakkuk ettirmek ve kâfirleri tamamiyle mahvetmek ister...» (Enfal: 7-14). Ebu Süfyan Tanrı elçisinin sahabelerinin yollarını keseceklerini işittikten sonra adam göndererek Kureyş'e: Muhammed ile arkadaşları ticaret kervanınızın yolunu keseceklerdir, ticaret mallarınızı koruyunuz. diye bildirdi. Kureyş bu haberi aldı. Ebu Süfyan idaresindeki bu kervanda Lü'ey oğullarından olan her boy ve batının mal ve ticaret eşyası bulunuyordu. Bundan dolayı bütün Mekke ahalisi bu sefere katıldı. Bu seferberlik Beni Kâ'b bin Lü'ey oğulları tarafından yapıldı. Bu sefere Beni Amîr'den ancak Beni Malik bin Halis

boyu iştirak etti. Tanrı elçisi ve sahabeleri Kureyş'in bu seferberliğinden habersizdiler. Ancak Bedir'e geldikten sonra bunu anladılar. Şam'a giden Kureyş'liler sahil yolunu takip ettiklerinde buradan geçerlerdi. Ebu Süfyan ise daha aşağıya saparak sahil yolundan ayrılmadı, o, Müslümanların kendisini Bedir'de gözetlemelerinden korktu. Tanrı elçisi yoluna devam edip Bedir'e yakın bir yere kondu. Sahabelerinden bir kitle ile Zübeyr bin El-Avvam'ı Bedir kuyularına gönderdi. Onlar, Kureyş'in kendileri ile karşılaşmak üzere Mekke'den çıktığını düşünmüyorlardı. Tanrı elçisi namaz kıldığı sırada Kureyş tarafından su almak üzere gönderilen adamlar Bedir sularına geldiler. Haccac oğullarının siyah bir kölesi de su almaya gelenler arasında bulunuyordu. Tanrı elçisinin Zübeyr idaresinde gönderdiği adamlar bu köleyi yakaladılar, (fakat) arkadaşları kaçtılar. Köle, konak yerinde bulunan Tanrı elçisinin yanına getirilince, sahabeler ondan Ebu Süfyan hakkında sorular sormaya başladılar. Çünkü onlar kölenin Ebu Süfyan'ın yanında bulunanlardan biri zannediyorlardı. Köle onlara Mekke'den gelen Kureyş'lerle birlikte bu sefere katılanlar ve onların başkanları hakkında doğru bilgiler veriyordu. Fakat onu sorguya çekenler, verdiği bu haberleri inkârla karşılıyor, ancak Ebu Süfyan ve onunla birlikte kervanda bulunanlar hakkında bilgi edinmek istiyorlardı. Tanrı elçisi, namaz kılıyor, rüku ve secde ediyor, aynı zamanda kölenin söylediği sözleri de işitiyordu. Sorguya

çekenler Kureyş hakkında bilgi vermeye başlayınca köleyi döğüyor: Sen bu sözleri, ancak Ebu Süfyan'ın hal ve durumunu bizden saklamak üzere söylüyorsun, diyorlardı. Köle, dayağın tesiriyle zayıf düştükten sonra haberi olmadığı halde Ebu Süfyan hakkında yalan bilgiler vermeye başlıyarak: Evet, bu gelen Ebu Süfyan'dır, kervan sizden daha aşağıda bulunuyor, dedi. Tanrı bunu şu ayetinde hikâye eder: «Hani siz Medine'ye yakın dere kıyısında idiniz, onlar Medine'den uzaktaki derenin kıyısında idiler. Süvariler ise aşağınızda idiler...» (Enfal: 43-45). Tanrı elçisi sahabelerinin bu yaptıklarını gördüğünde namaz yerinden kalktı. O, kölenin söylediklerini işitmişti. Raviler Tanrı elçisinin şu sözleri söylemiş olduğunu anarlar: Muhammed'in vücudunu kudretinin tesiri altında bulunduran Tanrı adına and içerek, sizin doğru söylediği vakit köleyi dövdüğünüzü, yalan söylediği vakit koyuverdiğinizi teyid eylerim. Sahabeleri ona: Köle bize Kureyş'ler hakkında bilgi veriyor, biz onu yalan söylediği için dövdük, diye cevap verdiklerinde, o: Köle doğru söylüyor, Kureyş'liler mallarını korumak üzere gelmişlerdir, dedi ve onu yanına çağırarak Kureyş hakkında sorularda bulundu. Köle de cevap verdi. Köle: Benim Ebu Süfyan'dan haberim yoktur, dedi. Tanrı elçisi gelen Kureyş'in sayısını sorduğunda köle: Bilmiyorum, fakat sayıları çoktur, cevabında bulundu. Raviler Tanrı elçisinin şunu da sormuş olduğunu anarlar: Tanrı elçisi köleden evvelisi

gün onları kim yedirdi? diye sordu. Köle: Filân adam, dedi. Tanrı elçisi: Onları yediren adam kaç deve kesti? diye sorduğunda köle: On deve, dedi. Tanrı elçisi kölenin bu sözlerini işittikten sonra: Gelen Kureyş'in sayısı 900 ile 1000 kişi arasındadır, dedi. Hakikatte ise Kureyş'in seferber ettiği kimselerin sayısı 950 idi.

Tanrı elçisi ilerledi, Bedir'deki suların yanına indi. Kureyş'ler gelinceye kadar havuzları su ile doldurdu, sahabelerini saf saf olarak yerleştirdi. Tanrı elçisi sahabelerine: İşte burası onların yere vuruacakları yerdir, dedi. Kureyş'ler Bedir'e geldiklerinde Tanrı elçisi ile sahabelerinin kendilerinden önce gelerek yerleşmiş olduklarını gördüler. Söylediklerine göre Tanrı elçisi: Ey Rabbim, Kureyş toplıyabildiği bütün kuvveti ve övündüğü bütün adamlariyle gelmiştir, onlar sana karşı düşman kesilmişler, senin elçini yalanlıyorlar. Ey Rabbim! Ben senden vadettiğin zaferi kazandırmanı dilerim, diye dua etti. Düşmanları ilerlediğinde onları karşıladı. Onların yüzlerine toprak serpti, Yüce Tanrı Kureyş'i bozguna uğrattı. Tanrı elçisi onlarla karşılaşmadan önce Ebu Süfyan'la onun yanında bulunanlar tarafından gönderilen bir süvari (Kureyş'lilerin yanına) gelerek Ebu Süfyan ile arkadaşlarının, El-Cahfe'ye dönmeyi emrettiklerini bildirmişti. Onlar: Tanrı adına and içerek, Bedir'e inmeden geri dönmiyeceğimizi teyid eyleriz, biz orada üç gün kalacağız, etrafımızdaki Hicaz ahalisi bizim oraya indiğimizi ve düşmanlarımızla karşılaşmaktan kork-

madığımızı, görecekler, bizim böyle hareket ettiğimizi ve topladığımız kuvveti gören Araplar hiçbir zaman bizimle savaşamayacaklardır, dediler. Tanrı onların bu halini kitabında şu ayetinde hikâye etmektedir: «Bu şekilde torluk ve halka karşı gösteriş yapanlar, insanları Tanrı yolundan alıkoymak maksadiyle kendi yurtlarından çıkan ve Tanrıya ortak katanlar gibi olmayınız. Yüce Tanrı onların ne yaptıklarını bilir» (Enfal: 48). Onlar, Tanrı elçisi ile karşılaştılar, Yüce Tanrı, elçisini üstün kıldı, kâfirlerin önderlerini zelil etti. Onların yenilmeleri Müslümanların kalblerine şifa oldu.

Bize Harun bin İshak söyledi, ona ve arkadaşlarına Mus'ab bin El-Mikdam, onlara İsrail, onlara da Harise'den naklen Ebu İshak söylemiş, o, Ali'den şunu rivayet eder: Medine'ye gelerek meyvalarını yedik, hoşlanmadık, sıtmaya tutulduk. Tanrı elçisi Bedir ve etrafı hakkında haber topluyordu. Tanrıya ortak katan Kureyş'lerin Şam'dan dönmekte olduklarını işittik. Bunun üzerine Tanrı elçisi Bedir'e gitmek üzere yola çıktı. Bedir bazı kuyuların adıdır. Biz Tanrıya ortak katanlardan önce oraya vardık. Orada Kureyş'ten iki kişiye rast geldik. Biri Ubbe bin ebi Mu'aytın kölesi idi. Kureyş'ten olanı kaçtı, Ukbe'nin kölesini yakaladık. Biz ondan: Gelenlerin sayısı ne kadar? diye sorduğumuzda köle: Sayıları çok, kuvvetli ve silâhlıdırlar, diye cevap verdi. Bu sözleri söylediğinde Müslümanlar onu dövüyorlardı. Nihayet onu Tanrı elçisinin katına götürdüler.

Tanrı elçisi ondan: Gelenlerin sayısı ne kadar diye sorduğunda, köle yine de: Sayıları çok, kuvvetli ve silâhlıdırlar, dedi. Tanrı elçisi gelenlerin sayısını bilmek için çok çalıştı ise de köle haber vermedi. Bunun üzerine Tanrı elçisi ondan: Her gün kaç deve kesiyorlar? diye sordu. Köle: On deve, dedi. Tanrı elçisi: Gelenler bin kişiden ibarettir, edi. Biz, gece hafif bir yağmura tutulduğumuz için ağaçlar altına ve deriden yapılmış kalkanlara sığındık. Tanrı elçisi geceyi Rabbına dua etmekle geçirdi. O, duasında: Ey Rabbim! Bu topluluk mahvolursa, yeryüzünde sana bibadet edecek kimse kalmaz. diyordu. Tanrı elçisi tan yeri aydınlandıktan sonra: Ey Tanrı kulları! Namaza, diye çağırdı, Müslümanlar ağaç ve deri kalkanlar altından çıkarak onun yanına geldiler. Tanrı elçisi cemaate namaz kıldırdı, onları savaşa isteklendirdi ve: Kureyş şu küçük dağın arkasındadır. dedi. Kureyş'ler bize yaklaştıklarında onlarla karşılaşmak üzere sıralar teşkil ettik. Bu sırada kırmızı renkli bir deveye binmiş birinin Kureyş'ler arasında dolaşmakta olduğu görüldü. Tanrı elçisi bunu görünce Ali'ye: Hamza'yı çağır, gelsin. dedi. Hamza Müslümanlardan Kureyş'ler arasında dolaşan kırmızı deve sahibine yakın bir yerde bulunuyordu. (Tanrı elçisi): Kırmızı deveye binenin Kureyş'lere neler söylediğini anlıyalım, aralarında hayırlı söz söyliyen biri varsa, bu hayırlı sözün bu adam tarafından söylenmesi ümit olunur, dedi. Hamza, Tanrı elçisinin yanına gelerek, kırmızı deveye binenin Utbe bin Rabî'a

olduğunu, Kureyş'lileri savaşmaktan men ederek şu sözleri söylediğini bildirdi: Ben onların ölmek istiyerek savaşan bir topluluk olduklarını görüyorum, siz onlara bir şey yapamıyacaksınız, siz hayırlı kişilersiniz, siz bugün bir belge olmak üzere benim başıma bir sarık bağlayınız, benim aranızda en korkak bir kişi olduğumu ilân ediniz, halbuki siz benim korkak kişi olmadığımı biliyorsunuz dedi. Utbe'nin bu sözlerini işiten Ebu Cehl: Tanrı adına and içerek teyid eylerim ki, bu sözü senden başka biri söylemiş olsaydı, kendisini çiğnerdim, senin akciğerin ve karnın korku ile dolmuştur, dedi. Utbe ona: Ey götünü sarartan! Sen bu sözünle kimi arlandırmak istiyorsun? Bugün hangimizin daha ziyade korkak olduğunu göreceksin, cevabında bulundu. Saşava başlandığı vakit Utbe bin Rabî'a ile kardeşi Şeybe bin Rabî'a ve oğlu El-Velid şeref ve namus sevkiyle meydana çıkarak: Bizimle kimler çarpışacak? diye seslendiler. Onların bu daveti üzerine Ensar'dan birkaç tane genç meydana çıktı. Fakat Utbe: Biz onlarla çarpışacak değiliz, bize karşı amcamız Abdulmuttalib oğulları meydana çıksınlar, dedi. Yüce Tanrı Utbe ile Şeybe ve El-Velid'i öldürdü. Ubeyd bin Hâris, yaralandı. Biz, bu savaşta Kureyş'ten 70 kişi öldrdük, 70 kişi de esir aldık. Ensar'dan kısa boylu biri El-Abbas bin Abdulmuttalib'i esir olarak Tanrı elçisinin katına getirdiğinde, El-Abbas: Ey Tanrı elçisi! Tanrı adına and içerek teyid eylerim ki, beni bu adam esir almadı, beni pek güzel yüzlü, saçları dökülmüş ve alabacak

ata binmiş biri esir etti, o adamı bu topluluk arasında görmüyorum, dedi. Fakat Ensar'lı, El-Abbas'ın kendisi tarafından esir edilmiş olduğunda ısrar etti. Tanrı elçisi Ensar'lıya: Yüce Tanrı seni saygılı bir melek ile kuvvetlendirmiş, cevabında bulundu. Bundan başka Abdulmuttalib oğullarından Akil Navfel bin Haris de esir alındılar.

Bana Cafer bin Muhammed Bezurî söyledi, ona ve arkadaşlarına, İsrail'den naklen Ubeydullah bin Musa söylemiş, o, İbn İshak'tan, o da Hârise yoliyle Ali'den şunu rivayet eder: Biz, Bedir savaşında iki taraf karşılaştığı vakit Tanrı elçisine sığınıyorduk. O, muhariplerin en şiddetli bir surette savaşanı idi. Düşmana ondan daha yakın bir yerde bulunanımız yoktu. Bize Amr bin Ali söyledi, ona ve arkadaşlarına Şu'beden naklen Abdurrahman bin Mehdi söylemiş, o, Ebu İshak'tan, o, da Hârise bin Muzarrib yoliyle Ali'den şunu rivayet eder: Bedir savaşında Mikdad bin Esved'den başka süvarimiz yoktu. O gece Tanrı elçisinden başka herkes uyudu. Tanrı elçisi bir ağacın yanında ayakta bulunduğu halde, sabaha kadar namaz kıldı ve dua etti. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme söylemiş, o, Muhammed bin İshak'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi, Ebu Süfyan bin Harb'in Kureyş'lere ait pek çok mal ve ticaret eşyasiyle Şam'dan dönmekte olduğunu işitti. Kervanda Kureyş'ten otuz yahut kırk kişi bulunuyordu. Bu cümleden Mahrame bin Navfel bin

Üheyb bin Abdümenâf bin Zühre ile Amr bin El-As bin Va'il bin Hişam bin Sa'id bin Sehın de bu kervanda bulunuyorlardı. Bana İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak söylemiş, o, Muhammed bin Müslim Zührî'den, o da Asım bin Ömer bin Katade ile Abdullah bin Ebi Bekir ve Yezid bin Ruman'dan rivayet eder. Urve ve başka bilginlerimiz bu sözleri Abdullah bin Abbas'tan rivayet ederler. Bana, yukarıda adlarını andığım bu ravilerden herbiri bu sözlerin bir parçasını nakletti. Ben onların bu rivayetlerini Bedir hikâyesinde topladım. Bu raviler şöyle diyorlar: Tanrı elçisi Ebu Süfyan'ın ticaret kervaniyle Şam'dan dönmekte olduğunu işittiğinde Müslümanları kervanın yolunu kesmeye çağırarak: İşte Kureyş'in kervanı geliyor, Kureyş'in serveti bu kervandadır. Yola çıkarak onları karşılayınız, Tanrının, bu mal ve eşyayı ganimet malı olarak elinize geçirmesi ümit olunur, dedi. Sahabelerini kervanın yolunu kesmeye çağırdı. Sahabelerden bir kısmı hafif, bir kısmı da ağır hazırlandı. Çünkü onlar Tanrı elçisinin bir savaşa tutuşacağını sanmıyorlardı. Ebu Süfyan Hicaz'a yaklaştığında haber almaya çalışıyor, Mekke halkının kervanda bulunan mal ve eşyalarının akibetinden korktuğu için rasgelen her yolcudan soruşturuyordu. Nihayet yolculardan biri: Muhammed senin kervanının yolunu kesmek üzere arkadaşlarını seferber etti, dedi. Bunun üzerine Ebu Süfyan ihtiyat tedbirleri

aldı, Zamzam bin Amr El-Gifarî'yi Mekke'ye gönderdi. Zamzam süratle hareket etti.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona (Muhammed) bin İshak söylemiş, o: Bana yalancılıkla itham edilmiyen biri İbn Abbas'ın azadlısı İkrime'den ve Yezid bin Ruman yoliyle Urve'den şunu rivayet etti, der: Abdülmuttalib'in kızı Atike, Zamzam'ın Mekke'ye varmasından üç gün önce korkunç bir rüya görmüştü. Atike, kardeşi El-Abbas'a adam göndererek onu çağırttıktan sonra: Ey kardeşim! Tanrı adına and içerek teyid eylerim ki, bir rüya gördüm ve korktum. Kavmimin başına bir felâket gelmesinden korkuyorum, anlatacağım, bu rüyayı kimseye söyleme, gizli tut dedi. El-Abbas: Gördüğün rüya nedir? Söyle bakalım, dedi. Atike gördüğünü şöyle hikâye etti: Birinin, devesine binerek Mekke'ye geldiğini ve El-Abtah'ta durduktan sonra yüksek bir sesle: Ey düşmanın hıyanetine uğrayanlar! Öldürüleceğiniz yere gitmek üzere seferber olunuz, diye üç defa seslendi. Ahali onu görerek etrafında toplandılar. Gelen adam bundan sonra mescide girdi, ahali onu arkasından takip ediyordu. Halk etrafını sarmış bir halde bulunurken, devesi Kâbe'nin arka tarafında durdu. Gelen adam yine yüksek bir sesle: Ey düşmanlarının hıyanetine uğrayanlar! Yuvarlanacağınız yere gitmek üzere seferber olunuz, diye seslendi. Bundan sonra devesi Ebi Kubeys dağı başında durdu. Gelen adam yine bundan önce olduğu gibi yüksek sesle bağırdı. Bun-

dan sonra bir taş alarak fırlattı. Taş yukarıdan aşağıya doğru yuvarladndığı vakit dağın aşağısında parçalandı. Mekke'deki bütün ev ve avlulara bu taşın parçaları isabet etti. Atike rüyasını anlattıktan sonra El-Abbas: Sen çok korkunç bir rüya görmüşsün, bunu kimseye söyleme, diye tembih etti. El-Abbas, dostu El-Velid bin Utbe bin Rabî'aya rasgeldi. El-Abbas, Atike'nin rüyasını ona anlattı ve kimseye söyleme, dedi. El-Velid de babası Utbe'ye anlattı. Bundan sonra rüyanın haberi halkın ağzına düştü. Kureyş ahalisi kendi aralarında bu hususta konuştular. El-Abbas şöyle diyor: Ertesi gün Kâbe'yi tavaf ettiğim vakit Ebu Cehl bin Hişam Kureyş'ten bir kitle ile birarada oturmuş, Atike'nin rüyası hakkında konuşuyorlardı. Ebu Cehl beni gördüğünde: Ey Ebu El-Fazl! Tavafını bitirdikten sonra yanımıza gel, dedi. Ben tavafımı bitirdikten sonra yanlarına geldim, oturdum. Ebu Cehl bana: Ey Abdülmuttalib oğulları! Bu kadın peygamberiniz ne vakit zuhur etti? dedi. Ben: Ne demek istiyorsun? dediğimde, o: Atike'nin gördüğü düşü kastediyorum, dedi. Ben: Bir şey gördüğü yok, cevabında bulunduğum vakit, o: Siz erkeklerinizin peygamberlik iddiasında bulunmasiyle kanaat etmemiş olacaksınız ki, kadınlarınız da peygamberlik iddiasına kalkıştı, Atike düşünde üç gün içinde seferber olacağımızı görmüş, bu üç günü bekliyeceğiz, eğer Atike'nin söylediği doğru çıkmazsa, hakkınızda yazılacak yazıda ailenizin Arap milleti arasında en yalancı bir aile olduğu yazılacak ve ilân edi-

lecektir, dedi. Ben onun bu söylediklerini kesin olarak inkâr etmekten başka bir şey yapmadım. Atike'nin bu düşü gördüğünü reddettim. Bundan sonra, akşamleyin bütün Abdülmuttalib oğullarının kadınları hiçbiri kalmadan yanıma gelerek bana: Bu pis adamın erkeklerinize dil uzatmasına müsaade etmekten başka, sözlerini işittiğin halde kadınlarınıza dil uzatmasını da caiz gördün, onun bu sözleri senin namus ve izzeti nefsini harekete getirmemiş, dediler. Ben onlara: Evet, ona karşı bir şey yapamadım, fakat Tanrı adına and içerek teyid eylerim ki, bu sözünü tekrarladığı takdirde, ona saldıracağım ve sizi koruyacağım, dedim. Atike'nin bu düşü görmesinin üçüncü günün sabahında pek kızgın olduğum halde evimden çıktım, geçende kaçırdığım fırsatı bu defa doldurmak maksadiyle mescide girdim. Tanrı adına and içerek, geçende söylediği dokunaklı sözleri söyletmek üzere Ebu Cehil'e yanaşmak ve o sözleri tekrarladığı takdirde, ona dokunmak maksadiyle onun yanına doğru gidiyordum. O, canlı ve hafif, keskin dilli, yüzü çatık, keskin bakışlı bir kişi idi. Baktığım vakit onun süratli adımlarla kapıya doğru gitmekte olduğunu gördüm. Ben, kendi kendime bu mel'un benden ve benim kendisiyle çekişmemden korkarak mı kaçıyor, diye düşündüm. Halbuki o, benim işitmediğim Zamzam bin Amr El-Gifarî'nin sesini işitiği için mescitten çıkıyormuş. Zamzam Mekke ovasına gelmiş, devesinin burun ucunu kesmiş, eğerini tersine çevirmiş, gömleğini yırtmış ve devesinin

üzerine binmiş olduğu halde: Ey Kureyş! Ebu Süfyan idaresinde Şam'dan dönmekte olan kervandaki ticaret mallarınızı ve eşyalarınızı kurtarmak için yardıma yetişiniz, Muhammed arkadaşlariyle birlikte kervana tecavüz etmiştir, diye bağırıyordu. Bu ses ve bu hal onu da beni de birbirimizle karşılaşmaktan alıkoydu. Halk çarçabuk hazırlandı, onlar: Muhammed ile arkadaşları bu kervanın İbn El-Hazramî idaresindeki kervan mı sanmışlardır? Tanrı adına and içerek bu kervanın ona benzemediğini teyid eyleriz, diyorlardı. Kureyş'ler bu sefere ya kendileri bizzat iştirak ettiler, yahut kendi yerlerine başkalarını gönderdiler. Bütün Kureyş bu sefere iştirak etti, Ebu Leheb bin Abdülmuttalib hariç olmak üzere bütün eşraf yola çıktı. Ebu Leheb ise kendi yerine El-As bin Hişam bin Mugire'yi gönderdi. El-As iflâs etmiş olup, Ebu Leheb'in ondan dört bin dirhem alacağı vardı. El-As bu dört bin dirhem mukabilinde bu sefere çıktı. Ebu Leheb Mekke'de kaldı.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak, ona da Abdullah bin Ebi Nüceyh şunu söylemiştir: Ümeyye bin Halef yaşı çok ilerlemiş ve ağırlaşmış bir kişi olduğu için bu sefere katılmamaya karar vermişti. Ukbe bin Ebi Mu'ayt bunu işitince, içinde ateş ve öd ağacı bulunan buhurdanla onun yanına geldi, buhurdanı onun önüne koydu. İhtiyar o zaman mescitte kavminin arasında oturuyordu. Ukbe ihtiyara: Ey Ebu-Ali! Sen artık

kadın oldun, seni buharlayacağım, dedi. İhtiyar onun bu sözünü işittiğinde: Tanrı seni ve getirdiğin şeyi kötü eylesin, diye cevap verdikten sonra yol hazırlıklarını gördü ve halk ile birlikte yola çıktı. Kureyş, sefer hazırlıklarını bitirerek yola çıkmayı kararlaştırdıktan sonra, Beni Bekir bin Abdimenaf bin Kinane'lerle savaş halinde bulunduklarını hatırladılar ve: Onlar arkamızdan gelerek bize saldırırlar, diye konuştular. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak, ona da Yezid bin Ruman söylemiş, o, Urve bin Zübeyr'den şunu rivayet eder: Kureyş yola çıkmayı kararlaştırdıktan sonra Beni Bekir'le savaş halinde bulunduklarını hatırladılar. Bu hal, az kalsın onları bu seferden alıkoyacaktı. Fakat bu sırada İblis, Kinane eşrafından Suraka bin Ca'şem Mudlici kıyafetinde onların yanına gelerek: Ben Kinane'ler tarafından size bir zarar dokunmayacağına kefilim, bunu üzerime alıyorum, dedikten sonra Kureyş'liler çarçabuk yola çıktılar.

Ebu Cafer şöyle diyor: Bana İbn İshak'tan başkasından nakledildiğine göre, Tanrı elçisi Ramazan ayının üçüncü gününde üç yüz ondan fazla sahabesiyle yola çıkmıştır. Sayılarının bundan ibaret olduğu hakkında ravilerin fikirleri türlü-cedir. Bir kısmı 313 olduğunu söyler ki, bu haberi rivayet edenler şunlardır:

Bize Ebu Küreyb söyledi, ona ve arkadaşlarına Ebu Bekir bin Ayyaş, ona ve arkadaşlarına El-Bera'dan naklen Ebu İshak şunu söylemiştir:

Biz kendi aramızda Bedir savaşına katılanların sayısının, Talût askerinden ırmağı geçenlerin sayısı nispetinde 313 kişi olduğunu konuşuyorduk, dedikten sonra sustu. Bana Muhammed bin Ubeyd Muharibî söyledi, ona ve arkadaşlarına Haccac'dan naklen Ebu Malik El-Cenbî söylemiş, o, El-Hakem yoliyle Miksem'den, o da, İbn Abbas'tan şunu rivayet eder: Bedir savaşına muhacirlerden 77, Ensar'dan 236 kişi katıldı. Tanrı elçisinin bayraktarı Ali bin Ebi Talib, Ensarın bayraktarı Sa'd bin Ubade idi. Diğer raviler Bedir savaşına katılan ve ganimetlerden hisse alan sahabeler sayısının 314 olduğunu söylerler. Bunu İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme rivayet etmiştir. Ravilerden bir kısmı Bedir savaşına katılanlar sayısının 318, diğer bir kısmı da 307 kişi olduğu fikrindedirler. Bizden önce geçip giden bilginlerimizin, çoğu üç yüz ondan birkaç tane fazla olduğunu söylerler ki, bunu rivayet edenler şunlardır:

Bize Harun bin İshak söyledi, ona ve arkadaşlarına Mus'ab bni Mikdam, ona Ahmed bin İshak Ehvazî, onlara Zübeyrî Ebu Ahmed söylemiş, onlar İsrail'den, o da Ebu İshak yoliyle El-Bera'dan şunu rivayet eder: Biz kendi aramızda Bedir savaşına katılanlar sayısının Talut ile birlikte ırmağı geçenlerin sayısı nisbetinde olduğunu konuşuyorduk. Talût ile birlikte ırmağı ancak insanlar geçmiş ve sayıları da üçyüz ondan bir kaç tane fazla olmuştur. Bize İbni Beş-

şar söyledi, ona arkadaşlarına Asım, onlara Ebu İshaktan naklen Süfyan söylemiş, o, El- Bera dan şunu rivayet eder: Biz kendi aramızda, Tanrı elçisinin arkadaşlarından Bedir savaşına katılanların sayısının, Talût ile birlikte ırmağı geçenlerin sayısı kadar olduğunu konuşuyorduk. Talût ile birlikte ırmağı ancak inanlar geçmiş olup sayıları üç yüz ondan bir kaç tane fazla idi. Bize İbn Vekî söyledi, ona ve arkadaşlarına babası söylemiş, o, Ebu İshak yoliyle El-Bera'dan aynı sözleri rivayet eder. Bize Bişr bin Mu'az söyledi, ona ve arkadaşlarına Yezid, onlara da Katade'den alarak Sa'id şunu söylemiştir: Bize, Tanrı elçisinin, sahabelerine Bedir savaşında: sizin sayınız Talût askerinin sayısı kadardır, diye söylemiş olduğunu haber verdiler. Tanrı elçisinin savaşına üç yüz on ve birkaç kişi katılmıştı. Bana Musa bin Harun söyledi, ona ve arkadaşlarına Amr bin Hammad, onlara Süddî'den naklen Esbat şunu söylemiştir: Talût üç yüz on ve birkaç kişi ile geçti ki, onların sayısı Bedir savaşına katılanlar kadardı. Bize Hasan bin Yahya söyledi, ona ve arkadaşlarına Abdürrezzak, onlara da Ma'mer söylemiş, o Katade'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi ile birlikte Bedir savaşına üç yüz on ve birkaç kişi iştirak etmiştir.

Şimdi İbn İshak'ın rivayetine dönelim:

Tanrı elçisi sahabelerinin başında bulunduğu halde yola çıktı. Benî Mâzin bin Neccar boyundan Kays bin Sa'saayı artçıların başına geçirdi.

Bu vakit ramazan ayının birkaç günü geçmişti. Tanrı elçisi yoluna devam edip Es-Safraya yakın bir yere geldiğinde, Beni Saidelerin ahitlisi olan Cüheyne'den Besbes bin Amr ile Beni Neccar'ların ahitlisi olan yine Cüheyne'den Adi bin Ebi Ez-Zagba'yı Ebu Süfyan ile idaresindeki kervan hakkında haberler toplamak üzere gönderdi. Onlar haber toplıyarak geldikten sonra Tanrı elçisi göç etti. O, iki dağ arasında bir köyden ibaret olan Es-Safra'nın hizasına geldiğinde: Bu iki dağın adları nedir? diye sordu. Ona: Biri Müslih, diğeri de Muhri adlarını taşırlar denildi. Ahalisinin kimler olduğunu sorduğunda: Bunlar, Beni Gifar'dan iki oba olup, birine Beni En Nâr (ateş oğulları), adları verilir, dediler.Bunun üzerine Tanrı elçisi bu iki dağın arasındaki köyden geçip gitmekten ve ahalisinin adlarından tiksindi. Bundan dolayı bu iki dağ ve Safra'yı solunda bırakarak sağ taraftaki ovaya saptı. Bu ova, Zefran adını taşır. Oradan kalkarak ovanın bir kısmını geçtikten sonrt bir yere kondu. Orada iken Kureyşin kervanlarını soymak üzere gelmekte oldukları haberi alındı. Bunun üzerine Tanrı elçisi sahabelerine Kureyş'lerin gelmekte olduklarını söyliyerek, onlarla danıştı. ilk önce Ebu Bekir ayağa kalkarak güzel sözler söyledi. Ondan sonra Ömer ayağa kalkarak o da aynı şekilde hareket etti. Onlardan sonra Mikdad bir an ayağa kalkarak şöyle dedi: Ey Tanrı elçisi! Tanrı'nın emrettiğini yapmak üzere ilerle, biz seninle beraberiz, Tanrı adına and içerek teyit eyleriz

ki, biz sana İsmail oğullarının Musaya söylediği gibi: sen ve Rabbin gidiniz de savaşınız biz burada oturacağız, demiyeceğiz, biz: sen ve Rabbin gidiniz, savaşınız, biz de sizinle birlikte savaşacağız diyoruz, seni hak peygamber olarak gönderen Rabbin adına and içerek söylüyorum ki, bizimle birlikte Berk El-İmad, yani Habeşistan şehrine gitsen dahi, orada da seninle birlikte savaşacağız. Tanrı elçisi onun hakkında hayırlı sözler söyledi ve iyi duada bulundu. Bize Muhammed bin Ubeyd Muharibî söyledi, ona ve arkadaşlarına İsmail bin İbrahim Ebu Yahya onlara Tarık'tan naklen Muharek söylemiş, o da, Abdullah bin Mes'uddan şunu rivayet eder: Ben, Mikdad'ın öyle güzel sözler söylediği bir mecliste hazır bulundum ki, o sözlerin benim tarafımdan söylenmesi, benim için yer yüzündeki bütün eşya ve servetlere malik olmaktan daha sevinçli olurdu. Mikdad binici ve bahadır bir adamdı. Tanrı elçisinin, hiddetlendiği vakit iki yanağı kızarırdı. Tanrı elçisi bu halinde iken Mikdad onun yanına gelerek: Ey Tanrı elçisi! Sevin, biz sana, İsrail oğullarının Musa'ya söylediği gibi: Sen ve Rabbin git de düşmanla savaşınız, biz burada oturacağız, demiyeceğimizi teyid eyleriz, seni hak Peygamber olarak gönderen Rabbin adına and içerek senin önünde, arkanda, sağında ve solunda bulunarak, Tanrı zafer bağışlayıncaya kadar savaşacağımızı teyid eyleriz, dedi.

Yine İbn İshak'ın rivayetine dönelim: Tanrı elçisi Kureyş'in, kervanlarını korumak üzere yola

çıktıklarını işittikten sonra Ensar'ı kastederek: Ey efendiler! Bana fikirlerinizi bildiriniz, diye hitap etti. Çünkü onlar çoğunluk teşkil ediyorlar ve El-Akabe'de ona bi'at ettikleri vakit: Biz ancak şehrimize geldiğinde seni korumayı üzerimize alıyoruz, bundan önceki halinden sorumlu değiliz, şehrimize geldikten sonra sen bizim himayemizdesin, o zaman evlât ve kadınlarımızı nelerden koruyorsak, seni de ondan koruyacağız, demişlerdi. Tanrı elçisi, Ensar'ın ancak Medine'de bulunduğu vakit düşman bastırdığı takdirde korumayı üzerine almış olmak fikriyle memleketleri haricinde onları düşmanlarına karşı savaşa sokmak hakkını haiz olmadığını düşünmelerinden korkuyordu. Tanrı elçisi bu sözleri söyledikten sonra Sa'd bin Mu'az ona: Ey Tanrı elçisi! Bu sözlerinle bize hitap etmişsindir, diye düşünüyorum, dediği zaman, Tanrı elçisi: Evet, bu sözlerimle size hitap ediyorum, dedi. Bunun üzerine Sa'd ona şu cevabı verdi: Biz sana iman ettik, seni hak peygamber olarak tanıdık, senin getirdiğin bütün emirlerin Tanrı tarafından verilmiş emir ve inanlar olduğuna tanıklık, sana itaat edip emirlerini yerine getirmeye söz verdik, and içtik, ey Tanrı elçisi! Arzu ettiğini yap, ilerle, seni hak peygamber olarak gönderen Rabbin adına and içerek teyid eyleriz ki, bizi şu denizin önüne götürür ve kendin de bu denize atlarsan, seninle birlikte geleceğimizi teyid eyleriz, bizden tek bir insan olsun arkada kalmayacaktır, yarın bizimle birlikte düşmanımızla karşılaşmanı arzu

etmiyecek değiliz, biz savaşlarda en çok dayanan, düşmanımızla karşılaştığımız vakit hakkiyle çarpışan bir kavimiz, ümit ederiz ki, düşmanınla karşılaştığında senin gözlerini aydın edecek halimizi göreceksin, Tanrının hayır ve bereketiyle ilerle! diye sözünü bitirdi. Sa'dın bu sözleri Tanrı elçisini sevindirdi, neşelendirdi. Bundan sonra Tanrı elçisi: Tanrının hayır ve bereketiyle ilerleyiniz, sevininiz, çünkü Tanrı bana iki kitleden birini, ya kervanı ele geçirmeyi, yahut Mekke' den hareket etmiş olan Kureyş'i yardımiyle yenmeyi vadetti, ben şimdi onların yere çalındıklarını gözümle görmüş gibi oluyorum, dedikten sonra Zefiran'dan kalkarak Asafir adını taşıyan yokuştan geçen yolu tuttu. Oradan Ed-Debbe adını taşıyan köye indi. Henân'ı sağında bıraktı. Orası dağ gibi yükselen bir kum tepesidir. Bundan sonra Bedir'e yakın bir yere kondu. Buraya geldiğinde sahabelerinden biri ile hayvanına bindi. Bize bu haberi İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak söylemiş, o, Muhammed bin Yahya bin Habban'dan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi (yoluna devam ederken) göçebe Arap ihtiyarlarından birinin yanında durarak ondan Kureyş ile Muhammed ve arkadaşları hakkında işitilen haberleri söylemesini rica etti. İhrtiyar: Ben, kendinizin kimler olduğunuzu bildirmeden önce işittiklerimi ve bildiklerimi söyleyecek değilim, dediğinde Tanrı elçisi: Sen işittiklerini söyledikten sonra biz de sana kim olduğumuzu söyleyeceğiz, dedi. İhtiyar: O halde ben bu şartla işit-

tiklerimi anlatayım, diyerek: Bana işitildiğine göre Muhammed ile arkadaşları şu şu günde Medine'den çıkmışlardır, bana bunu haber veren kişinin sözleri doğru ise onların bugün şu şu yerde bulunmaları icap eder, diye Tanrı elçisiyle sahabelerinin inmiş olduğu yeri gösterdi. Sözüne devam ederek: Bana işitilen habere göre Kureyş Mekke'den şu şu gün çıkmışlardır. Bana bunu söyliyen adamın sözleri doğru ise bugün onların şu şu yerde bulunmaları lâzım gelir, diye Kureyş'in inmiş olduğu yeri gösterdi. İhtiyar sözlerini bitirdikten sonra Tanrı elçisiyle arkadaşından: Siz kimlersiniz? diye sordu. Tanrı elçisi: Biz Ma'danız, dedikten sonra ihtiyarın yanından ayrıldı. İhtiyar: hangi Ma'dansınız? Irak'daki Ma'dan mı? diyordu. Bundan sonra Tanrı elçisi arkadaşları yanına konak yerine döndü.

Tanrı elçisi akşamleyin Ali bin Ebi Talib, Zübeyr bin El-Avvam ve Sa'd bin Vakkas'ı birkaç kişi ile birlikte haber toplamak üzere Bedir suyu etrafına gönderdi. Bize bunu İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, onlara Muhammed bin İshak söylemiş, o Yezid bin Ruman yoliyle Urve bin Zübeyr'den naklen: Onlar Kureyş'in, içlerinde Beni Haccac'ın köleleri Eslem ile Beni El-As bin Sa'd'in kölesi Ariz de bulunan sucularına rasgeldiler ve bu iki köleyi yakalayıp Tanrı elçisinin yanına getirdiler. Bu sırada Tanrı elçisi namaz kılıyordu. Sahabeler onlardan kim olduklarını sorduklarında, Kureyş'in sucularıyız dediler. Fakat sorguya çe-

kenler, yalan söylüyorlar, diye döverek kuvvetten düşürdükten sonra, onlar: Evet, biz Ebu Süfyan'ın adamlarıyız, dediler. Bunun üzerine soran kimseler onları kendi hallerine bıraktılar. Tanrı elçisi rükû ve iki secdeden sonra selâm vererek namazını bitirdi. Haber soran sahabelerine: Köleler doğru söylerken onları dövdünüz, yalan söyledikten sonra koyuverdiniz, Tanrı adına and içerek teyid eylerim ki, onlar Kureyş'in adamlarıdır, dedi. Tanrı elçisi onlara: Kureyş'in nerede bulunduğunu söyleyiniz, dediğinde onlar: Şu kum tepesinin uzaktaki kıyısındadır, diye cevap verdiler. Tanrı elçisi: Gelenlerin sayısı ne kadar? diye sorduğu zaman, onlar: sayıları çoktur, dediler. Tanrı elçisi: Hergün kaç tane deve kesiyorlar? diye sorduğunda, onlar: Bir gün dokuz, bir gün on tane deve kesiyorlar, cevabında bulundular. Bunun üzerine Tanrı elçisi: Onların sayısı dokuz yüz ile bin arasındadır, dedi. Tanrı elçisi gelenler arasında Kureyş eşrafından kimler var? diye sorduğu zaman köleler şu adları zikrettiler: Utbe bin Rabi'a, Şeybe bin Rabi'a, Ebu El-Bahterî bin Hişam, Hakim bin Hizam, Navfel bin Huveylid, Hâris bin Âmîr Navfel, Tu'ayme bin Adi bin Navfel, Hazir bin Hâris bin Kelde, Zam'a bin El-Esved, Ebu Cehl bin Hişam, Ümeyye bin Halef, Haccac oğullarından Nübeyh ile Münebbih, Süheyl bin Amr, Amr bin Abdivedd. Tanrı elçisi kölelerinden bu bilgileri aldıktan sonra yüzünü sahabelerine çe-

virerek: Mekke, ciğerparelerini size doğru atmıştır, buyurdu.

Ravilerin anlattıklarına göre Besbes bin Amr ile Adi bin Ebi Ez-Zagba ilerliyerek Bedir'in etrafına inmişlerdi. Onlar develerini suya yakın bir yere çöktürdükten sonra tulumlarını alarak su almak üzere geldiklerinde yerleşik hayat yaşıyan ahalinin cariyelerinden iki tanesinin konuştuklarını işittiler. Onlar (para kazanmak maksadiyle) Bedir'de çalışıyorlardı. Biri arkadaşına: Kervan yarın yahut öbürgün gelecek, ben onların işlerini görerek para kazandıktan sonra sana olan borcumu öderim, diyordu. Suyun yanında bulunan Mecdi de: Doğru söylüyorsun, dedi. Mecdi bundan sonra onların yanlarından ayrıldı. Adi ile Besbes onun bu sözlerini işittikten sonra develerine binerek Tanrı elçisinin katına geldiler. Ona işittiklerini anlattılar. Bu sırada Ebu Süfyan ihtiyat tedbiri olarak kervandan önce Bedir'e geldi. O, Mecid'den: Bir kimse gördü mü? diye sorduğunda, o: Halinden şüphe edilecek kimse görmedim. Ancak develere binmiş iki kişi gelerek develerini şu tepenin arka tarafına çöktürdüler, suyun başına gelerek tulumlarını doldurduktan sonra çekilip gittiler, diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebu Süfyan develerin çöktüğü yere gelerek tezeklerini parçaladı ve arasında hurma çekirdekleri görünce: Bu develer Yesrib (Medine) yemi ile beslenmiştir, dedi. O, çarçabuk arkadaşları yanına döndü, hemen kervanı başka bir yola çevirerek deniz sahilini

tuttu, Bedir'i solunda bıraktıktan sonra hızla yol almaya başladı.

Kervanı korumak üzere Mekke'den çıkmış olanlar ilerlediler. Onlar El-Cühfe'ye indiklerinde Cüheym bin Es-Salt bin Mahrame bin El-Muttalib bin Abdimenaf bir düş gördü. O, arkadaşlarına: Ben uykuda iken bir düş gördüm, tamamiyle uykuya dalmamış bulunuyordum. Bu sırada ata binmiş ve yanında devesi bulunan biri yanımda durdu. O adam bana: Utbe bin Rabi'a, Şeybe bin Rabi'a, Ebu El-Hakem bin Hişam, Ümeyye bin Halef ve filân filânlar öldürüldü, diye Bedir olayında öldürülmüş olanların adlarını saydı. Ben, o adamın devesinin boyun dibine bıçak sapladıktan sonra hayvanını ordugâha salıverdiğini gördüm, deve kanının serpintisi ordugâhta bulunan bütün çadırlara bulaştı diye düşünü hikâye etti. Haber Ebu Cehl'e işitildiğinde, o: Abdülmuttalib oğullarından bir peygamber daha zuhur etti, yarın karşılaştığımız vakit onlar - kimlerin öldürülmüş olduğunu görürler, dedi. Ebu Süfyan kervanını kurtardıktan sonra, bu maksatla gelmiş olanlara adam göndererek: Siz kervan ve kervanda bulunanları kurtarmak maksadiyle yola çıkmıştınız, Tanrı onları kurtardı, artık dönünüz, diye söyletti. Fakat Ebu Cehl bunu işittiği zaman: Tanrı adına and içerek, Bedir'e varmadan arkamıza dönmiyeceğimizi teyid eyleriz, dedi. Bedir Arap panayırlarından biri olup, belli mevsimlerde Araplar orada toplanır, her yıl orada kurulan panayırda alış veriş ederlerdi. Ebu

Cehl: Biz Bedir'de üç gün kalarak, develer kesecek, yemekler yedirecek, rakılar içireceğiz, sazende cariyelere şarkılar söyleteceğiz, Araplar bunu işitecek ve bunun bir sonucu olarak daima bizden korkacaklardır, haydi ilerleyiniz, dedi. Onlar Cühfe'de bulundukları vakit Ahnes bin Şarık bin Amr bin Vehb Sakafî ki, o, Beni Zühre'lerin ahitlisidir, kendi kavmine şu söyleri söyledi: Ey Zühre oğulları! Tanrı sizin mal ve eşyanızı ve arkadaşınız Mahreme bin Navfel'i kurtardı, siz ancak onu ve malınızı korumak üzere yola çıkmıştınız, korkaklık kusurunu bana isnat ediniz, geri dönünüz, sizin başka işiniz kalmadı, helâk ve felâkete uğramadan bu işin içinden çıkınız, Ebu Cehl'in sözüne bakmayınız, dedi. Kavmi onun bu sözünü kabul ederek geri döndüler, böylece Beni Zühre'den tek bir kişi olsun Bedir savaşına katılmadı. Kavmi Ahnes'e itaat ederlerdi. Bedir savaşına Beni Adi bin Kâ'b boyu hariç olmak üzere bütün Kureyş boyları katıldı. Beni Adi'den ise tek bir kişi olsun iştirak etmedi. Beni Zühre, Ahnes bin Şarık ile birlikte geri döndüler. Talib bin Ebi Talib bu sefere katılmıştı. Kureyş'ten bazıları onunla konuştuklarında: Siz Haşim oğulları her ne kadar bu sefere bizimle birlikte katıldı iseniz de, biz sizin kalbten Muhammed'e bağlı olduğunuzu biliyoruz, demişlerdi. Ebu Ca' fer diyor ki: Bana söylediklerine göre İbn El-Kelbî şöyle demiştir: Talib bin Ebi Talib Tanrıya ortak katanlarla birlikte bu sefere katılmıştı. O, zorla yola çıkarılmıştı. O, alınan esirler ara-

sında görülmediği gibi nâşı da ölüler arasında bulunmamıştı, bu seferden ailesi yanına da dönmedi. O, şair olup, bu münasebetle bir şiirinde şöyle diyor:

Ey Rabbim! Talib bu asker bölüklerinden herhangi biriyle bu sefere katıldığı takdirde yanında nesi varsa soyularak alınsın. Galebe çalanlar arasında bulunmadan yenilenler arasında bulunsun.

Şimdi yine İbn İshak tarafından rivayet edilen sözlere gelelim: Kureyş toplulukları ilerliyerek kum tepesinin arkasındaki ovanın uzaktaki kıyısının içine indiler. Bu ova Yelyel adını taşır. Yelyel Bedir ile Kumtepeleri arasındadır. Kureyş'ler bu kumtepelerinin arkasında bulunuyorlardı. Kuyular Bedir mevkiinde olup Yelyel ovasının Medine'ye yakın olan kıyısındadır. Bu sırada Tanrı gökten yağmur yağdırdı, ova çamurlu oldu, fakat Müslümanlar yürümek ve dolaşmak hususunda zorluk çekmiyorlardı. Kureyş'lere ise bataklık ve gezip dolaşamıyacakları yerler isabet etti. Tanrı elçisi onlardan önce suyun bulunduğu yere gelerek Bedir mevkiine en yakın olan suyun yanına kondu.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme. ona Muhammed bin İshak söylemiş, o: Bana Beni Seleme bazı zatlardan naklen şunu söylediler der: Hubab bin Münzır bın Cemuh: Ey Tanrı elçisi! Sen bu indiğın yere Tanrının emriyle mi indin, bu yerden ileriye geçmek veya geriye çekilmek caiz değil midir? yahut kendi

fikrine göre bir hile ve tedbirden mi ibarettir? diye sordu. Tanrı elçisi ona: Hususi fikrimle bir tedbir ve savaş taktiği olmak üzere indim, cevabında bulundu. Bunun üzerine Hubab: Ey Tanrı elçisi! İneceğin yer burası değildir, arkadaşlarınla birlikte buradan kalkarak düşmanlarına en yakın bir suya in de bu kuyudan başka bütün kuyuları gömdür, bir havuz yaparak onu su ile doldur, bundan sonra düşmanlarınla savaş, biz bu havuzdan içeriz, düşmanlarımız sudan mahrum olurlar, dedi. Tanrı elçisi: Bu isabetli bir fikirdir, dedikten sonra bütün arkadaşlariyle birlikte indiği yerden kalkarak düşmanlarına en yakın olan bir suya indi, diğer bütün kuyuların gömülmesini emretti. İndiği kuyunun çevresinde bir havuz yaptırarak onu su ile doldurdu. Havuzdan içmek için içine bir maşrapa atıldı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak, ona Abdullah bin Ebi Bekir şunu söylemiş: Sa'd bin Muaz: Ey Tanrı elçisi! Senin için hurma dallarından bir alacık yapalım, sen onun içinde otur, bir de ihtiyat tedbiri olmak üzere bu alaçığın yanında binek hayvanı bulundur ve bundan sonra düşmanımızla karşılaşırız. Yüce Tanrı bizi düşmanımıza üstün kılar ki, arzu ettiğimiz de budur, yenilirsek bu hayvana binerek arkamızda olan kavmimizin yanına gidersin. Ey Tanrı elçisi! Arkanda öyle insanlar kaldılar ki, onların sana olan sevgileri bizimkinden dun derecede değildir, onlar senin savaşa tutuşacağını bilseydiler arkanda kalmamış olurlardı, Tanrı onların yardımiyle

seni korur, onlar sana iyi fikir verir ve kutsal savaşlarda seninle birlikte çarpışırlar, dedi. Tanrı elçisi için bir alaçık yapıldı. O, burada oturdu. Sabah olduğunda Kureyş'liler kalkarak Bedir'e yaklaştılar. Tanrı elçisi onların kum tepelerinden aşağı indiklerini gördüğünde: Ey Rabbim! Kureyş, mağrur, kendilerini büyük gören ve övündüğü adamlariyle geldi, Kureyş'ler sana düşmanlık ediyor, elçini yalanlıyorlar, Ey Rabbim! Vadettiğin yardımdan beni mahrum etme, bugün onları eğip bük, diye dua etti. Tanrı elçisi Utbe bin Rabi'a'nın kızıl devesine binerek dolaşmakta olduğunu gördüğü vakit: Aralarında hayırlı iş yapacak bir adam varsa o da, şu kızıl devenin sahibidir, buyurdu. Hufaf bin İyma bin Rahza el-Gifarî, yahut onun babası İyma bin Rahza yanlarından geçtikleri vakit Kureyş'lere develer armağan etmiş ve: Arzu ederseniz size silâh ve insan kuvvetiyle de yardımda bulunurum, diye söyletmişti. Kureyş kabilesi, oğlu aracılığı ile ona: Sen üzerine düşen vazifeyi hakkiyle yerine getirdin, insanlarla savaşıyorsak, biz onlarla savaşmaktan âciz değiliz, eğer Muhammed'in dediği gibi Tanrı ile savaşıyorsak, o bizim kudretimiz haricindedir, diye cevap verdiler. Kureyş'ler konak yerlerine indikten sonra onlardan birkaç tanesı Tanrı elçisi tarafından kazdırılan havuzdan su almak üzere havuzun yanına geldiler. Atına binmiş olan Hakîm bin Hizam da bu gelenler arasında bulunuyordu. Tanrı elçisi: Dokunmayınız, içsinler, dedi. Onlardan, Hakîm bin

Hizam hariç olmak üzere, havuzdan su içenlerin hepsi o gün öldürüldü, Hakîm ise El-Vecih adını taşıyan atına binerek kaçıp kurtuldu. O, sonradan İslâmiyeti kabul ederek hakiki bir Müslüman oldu. O, sağlam ve tesirli bir surette and içtiğinde: Beni Bedir savaşı sırasında kurtaran Tanrı adına... diye and içerdi.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak söylemiş o: Bana İshak bin Yesâr ile Ensar'ın ihtiyarlarından olan bilginler şunu söylediler, der: Kureyş konak yerlerine gelerek yerleştikten sonra Umer bin Vehb Cümehî'ye: Sen git de uzaktan bakarak Muhammed'in arkadaşlarının sayılarını takdir et, dediler. O, atına binerek İslâm askerinin ordugâhı çevresinde dolaştıktan sonra, onların yanlarına dönerek: Sayıları üçyüzden biraz fazla yahut biraz eksiktir, fakat askerlerinden bir kısmını pusuya yatırmış olabilir, müsaade ediniz de onların pusu kurmuş yahut arkalarında yardımcı kuvvetler bırakmış olup olmadıklarını anlıyalım, dedi. Ovayı dolaştı, uzaklara kadar gidip baktı ise de, bir şey göremedi, yanlarına dönerek Kureyş'lere bir şey göremediğini söyledi ve şunu da ilâve etti: Ey Kureyş topluluğu! Size şunu söyliyeyim ki, develeri sırtlarında ölüm ve eceli taşıyorlar, Yesrib'in (Medine'nin) saka develeri def'i imkânsız olan ölümü yükleyip getiriyorlar, onlar öyle bir topluluk ki, kendilerini koruyacak sığnakları yalnız kılıçlarıdır; and içerek teyid eylerim ki, Tanrı onlardan kimseyi, sizden birinizi

öldürmed n önce öldürmiyecektir, fakat onlar sizden kendi sayıları nispetinde adam öldürdükten sonra ya,amakta hiç fayda yoktur bunu düşününüz, diyerek sözüne on verdi. Hakim bin Hizam onun bu sözlerini işittikten sonra arkadaşları arasında dolaşmaya başladı. Utbe bin Rabi'a' nın yanına gelerek: Ey Ebu El-Velid sen Kureyş'in ulususun, itaat edilen büyüğüsün, zamanın sonuna kadar hayırla yad edilmeni istiyor musun? dedi. O: Ey Hakim! O iş nedir? diye sordu. Hakim: Ahitlin olan Amr bin El-Hażramî'nin kan pahasını ödemeyi üzerine alacaksın ve bunu halka ilân edeceksin dedi. Utbe: Kabul ettim, sen bu hususta bana kefil ol, o benim ahitlimdi, onun kan pahasını ve kaybettiği malı ödemek bana düşer, sen şimdi İbn El-Hanzaliye, yani Ebu Cehl'in yanına git de onunla anlaş, ondan başkasının bu işi karıştırmasından korkmuyorum, çevabında bulundu. Bize Zübeyr bin Bekkâr söyledi. ona ve arkadaşlarına Amame bın Amr Sehmî, ona da Müsevver bin Abdülmelik Yarbu'î söylemiş, o, babasından, o da Sa'id bin Müseyyeb'den şunu rivayet eder: Biz günün birinde Mervan bin El-Hakem'in yanında bulunuyorduk. Bu sırada kapıcıbaşı girerek: Ebu Halid Hakim bin Hizam kapıdadır, dedi. Mervan: Girsin, müsaade et, cevabında bulundu. Hakim bin Hizam katına girdiğinde Mervan: Hoş geldin, Ebu Halid. yanıma yaklaş, dedikten sonra. onun için baş köşeden yer açtı. Hakim boş yastığı ile Mervan arasında bir yere otur-

duktan sonra Mervan ona: Bize Bedir olayını anlat, dedi. Bunun üzerine Hakim şunu söyledi: Biz Mekke'den çıkarak El-Cühfe'ye geldikten sonra Kureyş uruğlarından biri geri döndü, bu uruğun Tanrıya ortak katanlarından tek bir kişi olsun Bedir savaşına katılmadı. Oradan kalkarak Yüce ve Aziz olan Tanrının kitabında anlattığı kum tepesinin yanına indik. Oraya indikten sonra ben Utbe bin Rabi'a'nın yanına giderek: Ey Ebu El-Velid! Sen sağ olduğun müddetçe bugünün şerefini şahsında toplamak ıstiyor musunuz? dediğimde, o: Yaparım. iş nedir? diye sordu. Ben: Siz Muhammed'den İbn El-Hazramî'nin kan pahasını istiyorsunuz, o senin ahitlindir. sen onun kan pahasını ödemeyi üzerine alırsan, bunun üzerine Kureyş'ler geri dönerler dedim. O: Sen bu işi yap, ben ahitlimin kan pahasını ödiyeceğim. en İbn El-Hanzaliyye, yani Ebu Cehl'in yanına giderek: Amcanın oğlu ile savaşmadan yanında bulunanlarla birlikte bugün çekilip gidecek misin? diye sordedi. Ben, Ebu Cehl'in yanına geldim. O, ön ve arka tarafını çeviren bir kitlenin ortasında bulunuyordu. İbn El-Hazramî'nin oğlu onun yanında ayakta durarak: Ben, Abdişems oğulları ile andlaşmamı bozdum, Beni Mahzum'lar ile andlaşma yaptım, diyordu. Ben, Ebu Cehl'e: Utbe bin Rabi'a senden, amcanın oğlu (Muhammed) le karşılaşmadan yanında bulunanlarla birlikte çekilip gitmeni istiyor, dediğimde, o: Utbe bana elçi olarak göndermek için senden başkasını bu-

lam dı mı? diye sordu. Ben de: Bulamadı, zaten ben de ondan başkasına elçisi olmayı kabul edecek değildim, diye cevap verdim ve Ebu Cehl'in yanından çıkarak haberi vaktinde yetiştirmek üzere çarçabuk Utbe'nin yanına gittim. Utbey'i, İyma bin Rahza El-Gifarî'nin üzerine dayanmış bir halde buldum. İyma, Tanrıya ortak katanlara on tane deve hediye etmişti. Bu sırada Ebu Cehl yüzünde kötülük belirtileri parladığı halde, meydana çıkarak Utbe'ye: Korkundan akciğerin şişti, dedi. Utbe: Kimin korkmuş olduğunu yakında görürsün, dedi. Bunun üzerine Ebu Cehl, Utbe'nin atının sırtına kılıçla vurdu. Bu hali gören İyma bin Rahza: Bu ne kötü ve uğursuz faldır, dedi.

Yine İbn İshak tarafından rivayet edilen sözlere dönelim: Bundan sonra Utbe bin Rabi'a bir nutuk vererek şunları söyledi: Ey Kureyş topluluğu! Tanrı adına and içerek, Muhammed ve arkadaşlariyle karşılaşmakla bir şey kazanamayacağımızı teyid eylerim. Onlardan birini öldüren herhangi bir kimse, aranızdan birinin yüzüne baktığı zaman, ya dayısının oğlunu, yahut aşiretinden birini öldürenin yüzüne bakmış olarak tiksinecektir. Geriye dönünüz, Muhammed'i bütün Araplarla başbaşa bırakınız, Araplar onu öldürürlerse sizin maksadınız hâsıl olur, eğer Muhammed Araplara yenilmezse o sizin kendisine dokunmamış ve ondan istediğiniz öcü almamış olduğunuzu görür, diye sözüne son verdi. Hakîm şöyle diyor: Ebu Cehl'in yanına gittim. O zırhını

çantasından çıkarmış, savaşta giymek üzere hazırlanıyordu. Ben ona: Ey Ebu El-Hakim: Utbe beni senin yanına şu şu iş için gönderdi, diye ona Utbe'nin sözlerini hikâye ettim. O: Muhammed ile arkadaşlarını görerek fazla korktuğu için onun akciğeri korku ile dolmuştur. Tanrı adına and içerek teyid eyleriz ki, Tanrı Muhammed ile aramızda kendi hükmünü yerine getirmeden önce geri dönmiyeceğiz. Utbe bu sözlerini, ancak Muhammed ile arkadaşlarının çokça deve eti yediklerini gördüğü için onlardan korkarak söylemiştir. Oğlu Muhammed'le beraber bulunduğu için savaşa mâni olmak maksadiyle sizi korkutmuştur, diye cevap verdi. Bundan sonra kardeşi Müslümanlar tarafından öldürülmüş olan Âmîr bin El-Hazremî'ye adam göndererek: Ahitlin olan Utbe Muhammed'le savaşmadan halkı geri çevirmek istiyor. Sen ayağa kalk da kardeşinin öcünü talep ettiğini ve kardeşinin öldürülmüş olduğunu ilân et, dedi. Onun bu tavsiyesi üzerine Âmir ayağa kalktı ve üzerinden giyimlerini çıkararak: Amr'ın öcünü talep ediyorum, diye seslenmeye başladı. Bunun bir sonucu olarak savaş başladı, halk işin karıştığını ve kötü bir hâdise ile karşılaşmış olduklarını iyice anladılar. Böylece Utbe bin Rabi'a tarafından ileri sürülen fikir çürütülmüş oldu. Utbe bin Rabi'a Ebu Cehl'in: Onun akciğeri korku ile dolmuş diye söylediğini işittiği zaman: Götünü sarartan, kimin akciğeri korku ile dolmuş olduğunu anlar, dedikten sonra başına giymek için tulga araştırmaya başladı, fakat başı çok

büyük olduğu için, başına sokabileceği tulga bulunmadı. Bunun üzerine o hırkasiyle başını sardı. El-Esved bin Abdüesed Mahzumî kötü huylu bir kişi idi. O: ben onların havuzlarından su içeceğim ve havuzlarını yıkacağım, yahut bu yolda öleceğim, bunu yapacağıma Tanrıya söz veriyorum, dedi. Bu maksatla havuza doğru ilerlediğinde Hamza bin Abdülmuttalib onun karşısına çıktı ve kılıçla vurarak yarı baldırıyla birlikte onun ayağını kesti. Havuzun yanına kadar sokulmuş bulunan El-Esved arkası üzerine yere düştü. O, ayağından kan aktığı halde arkadaşları yanına gitmek istiyordu, fakat andını yerine getirmek maksadiyle daha ziyade havuza yaklaştı. Bunun üzerine Hamza arkasından yetişerek kılıçla vurdu ve onu havuzun yanında öldürdü. Bundan sonra Utbe bin Rabi'a ve kardeşi Şeybe bin Rabi'a ile oğlu El-Velid bin Utbe meydana çıktılar. Saftan az çok uzaklaştıktan sonra Utbe, Müslümanlardan birini çarpışmaya çağırdı. Onunla çarpışmak üzere Ensar'dan üç tane genç meydana çıktılar ki, bunlardan ikisi Hâris'in oğulları olup Avf ve Mu'avviz adlarında idiler. Anaları Afra'dır. Çarpışmak üzere çıkanların üçüncüsü Abdullah bin Ravahe idi. Utbe ile arkadaşları onlardan: siz kimlersiniz? diye sordu. Onlar kendilerinin Ensar'dan olduklarını söylediklerinde Utbe ile arkadaşları onlardan: Bizim sizinle işimiz yoktur, diye onlarla çarpışmayı kabul etmediler ve: Muhammed! Bize kendi kavmimizden kendimize denk olanları meydana çıkar, diye seslen-

diler. Bunun üzerine Tanrı elçisi: Ey Hamza bin Abdülmuttalib, ey Ubeyde bin Hâris ve ey Ali bin Ebu Talib kalkınız, dedi. Onlar çarpışmak üzere Utbe ile arkadaşlarına yaklaştıklarında, ötekiler yine: Siz kimlersiniz? diye sordular. Hamza ile arkadaşları kendilerini tanıttıktan sonra onlar: Evet siz bizim saygı değer denklerimizsiniz, dediler. Yaşça büyük olan Ubeyde bin Hâris Utbe bin Rabî'a ile çarpıştı. Hamza, Şeybe bin Rabî'a ile, Ali de El-Velid bin Utbe ile çarpıştılar. Hamza vakit geçirmeden çarçabuk Şeybe'yi öldürdü. Ali de rakibi El-Velidi çarçabuk öldürdü. Ubeyde ile Utbe birbirlerine ikişer defa kılıçla vurdular, her ikisinin vuruşları tesirli olup birbirini kımıldayamayacak bir hale getirmişlerdi. Bu hali gören Ali ile Hamza yaralı olan Utbe'yi çarçabuk öldürdüler ve arkadaşları Ubeyde'yi yükliyerek taraftarları yanına götürdüler. Ubeyde'nin ayağı kesilmiş, kemiğinden ilikler akıyordu. Ubeyde'yi Tanrı elçisinin yanına getirdiklerinde ondan: Ey Tanrı elçisi! Ben şehit miyim? diye sordu, Tanrı elçisi: Evet şehitsin, cevabında bulundu. Bunun üzerine Ubeyde: Ebu Talib sağ olsa idi, Tanrı elçisi hakkında söylediği şu sözlere kendisinden ziyade benim müstahak olduğumu bilirdi, dedi: Biz, seni koruyarak etrafında yere çalınır, evlâd ve kadınlarımızı unuturuz, gene de seni düşmanlarına teslim etmeyiz.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak, ona da

Asım bin Ömer bin Katade şunu söylemiş: Utbe bin Rabî'a, kendileriyle çarpışmak üzere meydana çıkan Ensar gençlerinin kendilerini tanıtmak üzere neseplerini söylemeleri üzerine onlara: Siz saygılı kişiler ve bizim denklerimizsiniz, fakat biz kendi kavmimizden olan denklerimizi istiyoruz, demişti. Bundan sonra iki taraf birbiri üzerine yürüyerek yaklaştılar. Bunun üzerine Tanrı elçisi sahabelerine: Benim emrim olmaksızın düşman üzerine saldırmayınız, etrafınızı çevirmek isterlerse onları oka tutarak kendinizden uzaklaştırınız, diye emretti. Bu esnada Tanrı elçisi yanında Ebu Bekir bulunduğu halde, alaçıkta oturuyordu.

Ebu Cafer diyor ki: Bedir olayı Ramazan ayının 17 sinde cuma gününün sabahında vukua geldi. Bize bu haberi İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme söylemiş. Muhammed bin İshak: Bana Ebu Cafer, Muhammed bin Ali bin Hüseyin söyledi, der. İbn Humeyd diğer bir senedle, Seleme ve Muhammed bin İshak aracılığı ile Habban ve Vasi bin Habban'dan ve kendi kavminden olan ihtiyarlardan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi elinde bir değnek olduğu halde, sahabelerinin sıralarını düzenlerken Beni Adi bin Neccar'ların ahitlisi olan Sevad bin Gaziyye'nin yanından geçti. O, sıradan biraz ileriye çıkmıştı. Tanrı elçisi elindeki değnekle onun karnına dürterek: Ey Sevad bin Gaziyye, sıranın düzenini bozma, dedi. Sevad: Ey Tanrı elçisi acıttın, seni hak peygamber olarak gönderen Tanrının adına

bunun cezasını ödemeni isterim, dedi. Peygamber de: Cezasını al, dedi. Ravî, Sevad'ın bu talebi üzerine Tanrı elçisinin karnını açtıktan sonra Sevad'a: Cezanı al, demiş olduğunu söyler. Tanrı elçisi karnını açtkıtan sonra Sevad onu kucakladı ve karnını öptü. Tanrı elçisi Sevad'dan: Bunun sebebi nedir? diye sorduğunda, o: Ey Tanrı elçisi, gördüğün gibi sıralar tertip edildi, beni öldürülmemekten emin değilim, benim seninle sonuncu temasım olarak cildini öpmek istedim, cevabında bulundu, ona güzel sözler söyledi. Tanrı elçisi, sıralarını düzenledikten sonra alaçığına döndü, yanında Ebu Bekir bulunduğu halde içeriye girdi. Yanlarında başka kişi yoktu. Tanrı elçisi Rabbına yalvararak vadettiği yardımı bağışlamasını diliyor, duasında: Ey Rabbim, bugün bu topluluk mahvolursa bundan sonra sana ibadet eden bulunmaz diyordu. Ebu Bekir ona: Ey Tanrı elçisi, Tanrıya yalvarman yeter, çünkü yüce ve aziz Tanrı vadini yerine getirecektir, diyordu. Bana Muhammed bin Ubeyd Muharibî söyledi. Ona ve arkadaşlarına İkrime'den naklen Abdullah bin Mübarek söylemiş. O, Simalı Hanefî yoliyle İbn Abbas'tan şunu rivayet eder: Bana Ömer bin Hattab şunu söyledi: Bedir savaşı sırasında Tanrı elçisi müşrikleri gözden geçirerek onların sayılarını anlamak istedi, bundan sonra sahabelerinin 300 den fazla olduğunu düşünerek dua etmeye başladı. Duasında: Ey Rabbim! Bana olan vadini yerine getir, Müslümanlardan olan bu topluluk mahvolursa, yeryüzün-

de sana ibadet eden kalmaz, diyor, bu sözlerini tekrarlıyordu, nihayet şalı üzerinden düştü, Ebu Bekir şalını yerden alarak üzerine koyduktan sonra, Tanrı elçisinin arkasından ayrılmadı, nihayet: Ey Tanrı elçisi! babam ve anam sana feda olsun, Rabbına yalvarmak yeter Rabbin sana olan vadini yerine getirecektir, dedi. Bu münasebetle şu âyet indi: «Hani Rabbınızdan yardım isteseydiniz, Rabbınız arka sıra bin melekle imdat edeceğim, diye sizin duanızı kabul etmişti. Yüce Tanrının size imdat meleklleri göndermesi ancak size olan yardımının müjdesi idi ve bunu, kalbinizde sükûnet husule gelsin, diye yapmıştı. Zafer ve üstünlük Yüce Tanrı'nın elindedir...» (Enfal: 9-10). Bize İbn Veki söyledi, ona ve arkadaşlarına Sakafî, yani Abdülvahhab söylemiş, o, Halid'den, o da İkrime yoliyle İbn Abbas'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Bedir olayı sırasında alaçıgında bulunduğu halde dua ederken: Ey Rabbim! senden vadini yerine getirmeni dilerim, bu günden sonra kendine ibadet edilmesini... dediğinde Ebu Bekir onun elinden tutarak: Ey Tanrı elçisi! yeter, Rabbından pek ısrarla istedin, dedi. Tanrı elçisi o esnada zırh giymiş bir halde bulunuyordu. O, bundan sonra alaçığından çıktı ve şu âyeti okudu: «yakında o topluluk dağılıp geri dönecektir, kıyamet günü, onların azapla vadedilmiş günleridir. Kıyamet gününün azabı dünya azabından daha şiddetli ve daha acıdır» (Kamer: 45-46).

Yine İbn İshak tarafından rivayet edilen sözlere gelelim: Tanrı elçisi alaçığında bulunduğu vakit hafifçe uykuya dalmıştı. Uyandığında Ebu Bekir'e: Tanrı'dan yardım geldi, Cebrail atının dizgininden tutmuş, yedekte getirmekte, ağız köpüğü ön dişleri üzerinde toplanmıştır. dedi. Bu sırada Ömer bin Hattab'ın kölesi Mihca'ya bir ok isabet etti, ilk önce müslümanlardan o şehid oldu. Bundan sonra Beni Adî bin Neccar'dan Hârise bin Sürake havuzdan su içerken bir ok isabeti ile öldü. Bundan sonra Tanrı elçisi alaçığından çıkarak sahabelerini savaşa isteklendirdi, öldürülen adamın mal ve eşyasının ve ele geçirilenin, gaziye ait olacağını ilân ederek: Muhammedin vücudunu kendi kudreti tesirinde bulunduran Rabbin adına and içerek temin ederim ki, ecir ve sevab ümidiyle savaşan ve arkasına dönmeden ilerlerken şehid düşen herkes cennetliktir, buyurdu. Beni Seleme boyundan olan Umeyr bin Human elindeki hurmaları yerken: ne kadar hoştur ki, benim cennete girmem, ancak şunların beni öldürmelerine bağlıdır, diyordu. O, bundan sonra elindeki hurmaları yere atarak öldürülünceye kadar savaştı. Savaşırken de şu iki beyiti okuyordu:

Tanrı huzuruna gitmek üzere lâzım olacak ve haşir günü için hazırlanacak şey, yalnız takvalık ve hayırlı işlerle kutsal savaşlarda dayanıklılıktır. Bunun haricinde her türlü azık tükenmeğe ve bitmeğe mahkûmdur. Tükenmeyecek ve fanî olmıyacak bir şey varsa, o da takvalık, hayırlı iş ve doğru yoldan ayrılmamaktır.

Bize İbni Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak söylemiş, o Asım bin Ömer bin Katade'den şunu rivayet eder: Annesinin Adı Afra olan Avf bin Hâris Tanrı elçisinden: Tanrı'yı kulunun hangi işi sevindirir? diye sorduğunda Tanrı elçisi: Zırhsız olduğu halde yalın kılıç elini düşmana kaldırmaktır, cevabında bulundu. Bunun üzerine o, üzerinden zırhını çıkardıktan sonra kılıcını eline alarak öldürülünceye kadar düşmanla savaştı. Bize İbni Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona da Muhammed bin İshak söylemiş, o Muhammed bin Müslim Zührî'den, o da Beni Zühre'lerin ahitlisi olan Abdullah bin Sa'lebe bin Su'ayr Urzî'den şunu rivayet eder: Düşmanla karşılaşarak bir birimize yaklaştıktan sonra Ebu Cehl: Ey Rabbim! kardeşlik bağını en çok kesenimizi ve bize belirsiz şeylerle gelenimizi sabahleyin, helâk eyle, diye beddua etti, fakat bu sözleriyle kendisine beddua etmiş oldu. Bundan sonra Tanrı elçisi bir avuç çakıl taşı alarak yüzünü Kureyş'e doğru çevirdi ve: Bu yüzler çirkin bedbaht olsun, dedikten sonra çakıl taşlarını onlara doğru serpti. Bundan sonra sahabelerine: Üzerine saldırın, dedi. Cereyan eden savaşta Kureyş'in en ileri gelenleri öldürldü ve onlardan esirler alındı. Kureyş'liler esir düşmeğe başladılar. Bu sırada Tanrı elçisi alaçığında bulunuyor, Sa'd bin Mu'az Ensar'dan birkaç zatın başında olduğu halde yalın kılıç Tanrı elçisinin içinde bulunduğu alaçığın kapısında bekçilik ediyor, düşmanın

Tanrı elçisine saldırmasından sakınarak onu muhafaza ediyorlardı. Rivayet edildiğine göre Tanrı elçisi sahabelerin düşmana karşı olan bu muamelelerinden dolayı Sa'd bin Muaz'ın yüzünden bir memnuniyetsizlik belirtisi görerek ona: Ey Sa'd ben seni, arkadaşlarının bu hareketini beğenmemiş ve bundan taksinmiş gibi görüyorum, dediğinde o: Evet ey Tanrı elçisi! beğenmiyorum, ben düşmanı sağ bırakmamak ,daha çok öldürmek ve yaralamak istiyordum, dedi.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, ona da ailesi azasından birinden naklen El-Abbas bin Abdullah bin Ma'bed söylemiş, o İbn Abbas'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Bedir savaşı sırasında: Ben, Haşim oğullarından ve başkalarından, bizimle savaşmak istemedikleri halde bu savaşa zorla sürüklenmiş olanların bulunduğunu duydum. Sizden herhangi biriniz Haşim oğullarından birine ve Ebu El-Bahterî bin Hişam bin Hâris bin Esed ile Tanrı elçisinin amcası El-Abbas bin Abdülmuttalib'e rasgelirse, onlardan hiçbirini öldürmesin. Çünkü El-Abbas da zorla bu savaşa katılmıştır, buyurdu. Ravi. Ebu Huzayfe bin Utbe bin Rabi'a'nın şunu söylemiş olduğunu anar: Biz baba, oğul, kardeş ve kendi obamızdan olanları öldüreceğiz de El-Abbas'ı mı sağ bırakacağız? Tanrı adına and içerek söylüyorum ki, El-Abbas'a rasgeldiğim takdirde kılıcımla ona şiddetle vuracağım demiş. Onun bu sözü Tanrı elçisine işittirildiğinde Tanrı elçisi

Ömer bin Hattab'a: Ey Ebu Hafs! Ebu Huzayfe'nin söylemiş olduğu sözleri işittin mi? o, Tanrı elçisinin amcasının yüzüne kılıçla vurmak istiyor, dediğinde Ömer: Ey Tanrı elçisi! beni bırak, ben kılıçla onun boynunu vuracağım, Tanrı adına andiçerek diyorum ki, o ancak zahiren İslâmiyeti kabul etmiştir, dedi. Ömer: Tanrı elçisi beni ilk önce o vakit Ebu Hafs (arslan yavrusunun babası) künyesiyle andı, der. Ebu Huzeyfe: Ben o gün söylediğim bu sözden dolayı daima korku içinde olup, Tanrı'nın bu kusurumu şehitlik derecesini kazandırmak suretiyle affetmesini istiyorum, diyordu. Nihayet Yemame olayında şehit düştü. Tanrı elçisinin, sahabelerini Ebu El-Bahterî'yi öldürmekten menetmesi, Mekke'de yaşadığı vakitlerde kendisine zarar dokundurmamış, eziyet etmemiş ve tiksindirecek hiç bir türlü harekette bulunmamış olmasından ileri geliyordu. Bundan başka Kureyş tarafından Haşim ve Abdülmuttalib oğulları aleyhinde aktedilen anlaşma kâğıdını iptale çalışanlardan biri de o idi. Ensardan Beni Adi'nin ahitlisi olan El-Mücezzir bin Ziyad ona rasgelerek: Tanrı elçisi bizi seni öldürmekten mennetti, dediği vakit Ebu El- Bahterî nin yanında bir arkadaşı vardı, onlar birbirlerine arkadaş olarak Mekke'den birlikte çıkmışlardı. Bu arkadaşının adı Cünade bin Müleyha idi. Müleyha, Züheyr bin Hâris bin Esed'in kızıdır. Cünade, Beni Leys'tendir. Ebu El-Bahterî'nin adı El-As bin Hikşam bin Hâris bin Esed'dir. Ebu El-Bahterî ondan: Arkadaşımı ne yapacak-

sın? diye sorduğunda El-Mücezzir ona: Tanrı adına andiçerek arkadaşını sağ bırakmıyacağımızı bildiririz, çünkü Tanrı elçisi bize ancak seni öldürmememizi emretti, cevabında bulundu. Bunun üzerine Ebu El-Bahterî: Tanrı adına andiçerek bu teklifi kabul edemiyeceğimi, arkadaşımla birlikte öleceğimi söylerim, tâ ki Mekkeli Kadınlar: o yaşamak hırsıyle arkadaşını bıraktı, diye söylemesinler, dedi. O, çarpışmak hususunda ısrar ettiği için El-Mücezzir onun üzerine yürüdü. Bu sırada şu beyti okuyordu:

Hür ve şeref sahibi olan kimse, ölünciye yahut yolunu bulup kurtarıncaya kadar kendisiyle birlikte yemek yediği arkadaşını bırakmaz.

Bunun üzerine çarpıştılar. Mücezzir bin Ziyad onu öldürdü ve sonra Tanrı elçisinin katına gelerek şunu söyledi: Seni hak peygamber olarak gönderen Tanrı adına andiçerek teyid eylerim ki, Ebu El-Bahteri'yi esir ederek katına getirmek için çok uğraştım, fakat o, savaşmak hususunda ısrar etti, ben de onu öldürmek zorunda kaldım, dedi.

Bize İbn Humeyd söyledi. ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, ona Yahya bin Abbad bin Abdullah bin Zübeyr babasından aynı sözleri rivayet eder. İbn İshak Abdullah bin Ebi-Bekir ve başkaları yoliyle İbn Avf'ten aynı sözleri rivayet eder: Ümeyye bin Ebi Halef Mekke'de iken benim dostumdu. O vakit benim adım Abdiamr'dı. İslâmiyeti kabul ettikten sonra Mekke'de iken Abdürrahman adını aldım. O, Mekke'de iken

beni görünce: Ey Abdiamr, diye hitap ederdi. Benden: Baban tarafından verilen adı beğenmiyor musun? diye sorduğunda, ben: Evet, sevmiyorum, cevabında bulunuyordum. O da: Ben Abdürrahman'ı bilmiyorum, sen, bana hitap edebileceğim bir ad söyle, çünkü seni evvelki adınla çağırdığım vakit bana cevap vermiyorsun, diyordu. Beni Abdiamr diye çağırdığında ben de ona cevap vermiyordum, nihayet ona: O halde sen bana hitap etmek üzere bir ad seç, dedim, o: Sen Abdülillâhsın, ben sana bu adla hitap edeceğim dedi. Ben de: Olur dedim. Bundan sonra o benim yanımdan geçince: Ey Abdülillâh! diye hitap eder ,ben de ona cevap verir, onunla konuşurdum. Bedir savaşı sırasında o oğlu Ali bin Ümeyye'nin elinden tutmuş olduğu halde bir yerde duruyordu. Ben öldürülen Mekkelilerin üzerlerinden soyup aldığım bazı zırhları götürüyordum. O, beni gördüğünde: Ey Abdiamr! diye çağırdı, ben de cevap vermedim, o bundan sonra bana Abdülillâh diye hitap etti. Ben de cevap vermedim. O: Sen beni esir alarak götürmiyecek misin? ben senin için bu zırhlardan daha kârlıyım, dedi. Ben onun bu teklifini kabul ettim, zırhları yere attıktan sonra kendisinin ve oğlunun elinden yakaladım, o, bu sırada: Ben bugünün benzerini görmedim, sizin hükmeden meclisiniz yok mu? diyordu. Ben böylece onları esir olarak getirdim. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, o, Abdülvahid bin Avn'dan, o,

Sa'd bin İbrahim bin Abdürrahman bin Avf'dan o da babası Abdürrahman'dan şunu rivayet eder: Ben Ümeyye ile oğlunu esir edip her ikisinin ellerinden yakalıyarak götürdüğüm vakit, o bana: Ey Abdülilâh! kendisini deve kuşu tüyü ile yellemiş ve bu tüyü göğsüne takmış olan kişi kimdir? diye sordu. Ben :O, Hamza bin Abdülmuttalib'dir, dedim. O: Bize bu işleri yapan, yani kahredip yenilmemize sebep olan odur, dedi. Ben onları ellerinden tutarak götürdüğüm sırada onları Bilâl gördü. O, Mekke'de iken, dininden döndürmek üzere Bilâl'e işkence yapar, günün en sıcak vaktinde Mekke'nin güneşin tesiri ile en çok kızmış olan bir yerine götürerek arka üstü yatırdıktan sonra göğsü üzerine büyük bir taş koyar, bundan sonra: Muhammed'in dinini bırakıncaya kadar daima bu işkenceye tutulacaksın, der, Bilâl de Tanrı birdir, sözünü tekrarladı. Bilâl onu gördüğünde: küfürlüğün başı Ümeyye bin Halef, diye seslendi; sana kurtuluş yoktur. sen kurtulduğun takdirde ben kurtulmamalıyım, dedi. Ben: Ey Bilâl! o benim esirimdir, dediğimde, yine de bu sözlerini tekrarlıyordu. Nihayet ben: Ey siyah kölenin oğlu! sözümü işit, dedimse de ,o sözlerini tekrarlamakta devam etti ve Ey Tanrı yardımcıları! küfrün başı Ümeyye bin Halef burada, o ölmeden kurtulursa ben kurtulmayayım, diye yüksek bir sesle seslenmeğe başladı. Bunun üzerine müslümanlar bizim etrafımızda toplandılar ve kemikten yapılmış bilezik gibi etrafımızı sardılar. Ben Ümeyye'yi koruyordum. Etrafımızda

toplananlardan biri oğlunu vurdu. Oğlu yere yuvarlandığı vakit Ümeyye öyle şiddetle bağırdı ki, ben hayatımda bunun benzerini işitmemiştim, ben ona kendini kurtar, Tanrı adına and içerek temin ederim ki, benim sana hiçbir faydam dokunmıyacaktır, dedim .Etrafımızı saranlar her ikisini de kılıçlariyle param parça ettiler. Abdurrahman: Tanrı Bilâl'i yarlıgasın, benim zırhlarımı kaybettirdiği gibi bu iki esiri öldürmek suretiyle de beni zarar ve ziyana soktu, derdi.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammmed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, o, Abdullah bin Ebi Bekir yoliyle İbn Abbas'tan rivayet eder. İbn Abbas'a Beni Gifar dan biri şunu söylemiştir: Ben amcam oğullarından biri ile Bedir'e bakan bir dağın tepesine çıkmıştım. Biz o vakit Tanrıya ortak katanlardandık. Maksadımız hangi tarafın yenilmiş olduğunu bilmek ve yenilenlerin mal ve eşyalarını yağma etmekti. Dağın tepesinde bulunurken bize bir bulut yaklaştı. Biz bu bulut içinde atların kişnediklerini ve birinin :Ey Hayzum, ilerle diye seslendiklerini işittik (Hayzum Cebrail'in atının adıdır.) Amcamın oğlu o derece korktu ki, kalbinin perdesi yırtılarak bulunduğu yerde öldü. Ben de az kalsın ölüyordum. Fakat sonradan kendimi topladım. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona Muhammed bin İshak, ona da babası İshak bin Yesar söylemiş, o Beni Mazım bin Neccar'dan birinden, o, Bedir savaşı gazilerinden Ebu Davud Mazımî'den

şunu rivayet eder: Ben Bedir savaşında Tanrıya ortak katanlardan birini öldürmek maksadiyle arkasından takip ettiğim vakit kılıcımı onun başına dokunmadan önce başının yere düştüğünü görüyor, bu hali görmekle onun benim tarafımdan değil de başka biri tarafından öldürüldüğüne hükmediyorum. Bana Abdurrahman bin Abdullah bin Abdülhakem Mısrî söyledi, ona ve arkadaşlarına Yahya bin Bükeyr, ona da Muhammed bin Yahya İskenderanî söylemiş, o, El-Alâ bin Kesir'den, o Ebu Bekir bin Abdurrahman bin El Misver bin Mahrama'den, o da Ebu Ümame bin Sehl bin Hüneyf'den şunu rivayet eder: Bana babam: ey oğlum, biz Bedir savaşında Tanrı'ya ortak katanlardan birinin başına kılıcımızla işaret ediyor, kılıcımız onun başına dokunmadan önce başının vücudundan ayrıldığını görüyorduk, diye söylüyordu. Bize İbni Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, ona Hasan Umare söylemiş, o, El-Hakem bin Utaybe'den, o Abdullah bin Hâris'in azatlısı olan Miksem'den, o da Abdullah bin Abbas'tan şunu rivayet eder. Bedir savaşı gününde melekler başlarına beyaz sarıklar sarmış, bu sarıkların uçlarını arkalarına salıvermiş bir kıyafette idiler. Huneyn savaşında ise kırmızı sarıklı idiler. Melekler yalnız Bedir'de savaştılar. Bu savaştan başkasında ancak yardımcı olarak hazır bulunuyorlardı.

Bize İbni Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme söylemiş, ona Muhammed İbni

İshak, ona Beni Ed-Diyl'in azatlısı olan Sevr bin Zeyd söylemiş, o, İbni Abbasın azatlısı İkrime yoliyle İbni Abbas'tan rivayet eder. İbni Abbas: Bana Abdullah bin Ebu Bekir söyledi der. İkrime ile Abdullah her ikisi de bize: Beni Seleme boyundan Mu'az bin Amr bin El-Cemuh şunu söyledi, derler :Tanrı elçisi Bedir savaşı sona erince Ebu Cehl'in naşının ölüler arasında araştırılmasını emrederek: Ey Rabbim, o kurtulmuş olmasın, dedi. İlk önce Ebu Cehl ile Mu'az bin Amr El-Cemuh karşılaşmıştı. O, biribirine bitişerek büyüyen sık bir ağaçlığın içinde bulunuyordu, orada bulunanlar: Ebu Cehl'in yanına kimse ulaşamaz diyorlardı. Ben onların bu sözünü işittikten sonra işini bitirmek üzere onun yanına gittim, yanına ulaşmak imkânını bulduktan sonra kılıcımla bir vuruşta yarı baldırından bacağını kestim. Tanrı adına and içerek teyid eylerim ki onun yere yuvarlanması, develere yedirmek üzere hurma çekirdeğini kırmağa mahsus olan taşın altından fırlayan hurma çekirdeğinin düşmesine benziyordu. Bu sırada oğlu ikrime kılıçla vurarak elimi kesti, elim ancak bir tarafından derisine ilişmiş bir halde kaldı. Savaş bana bu halimi unutturdu. Kesilmiş elimi arka tarafıma uzatarak sürüklemiş olduğum halde bütün gün savaştım, çok eziyet verdikten sonra kesilmiş elimi ayağımla basarak çektim ve yere attım, der. Abdullah bin Ebi Bekir, Mu'azın bundan sonra da Osman bin Affa'nın halifeliği çağına kadar yaşamış olduğunu söyler. Bundan sonra Muavviz bin

Afra, Ebu Cehl'in yanından geçti. O, ayağı ve damarları kesilmiş bir halde yerde yatıyordu. Mu'avviz onu kımıldamıyacak bir hale getirinceye kadar vurdu ve can çekişirken kendi haline bıraktı. Ebu Mu'avviz öldürülünceye kadar savaştı. Abdullah bin Mes'ud Tanrı elçisinin emri üzerine Ebu Cehl'i ölüler arasında araştırarak buldu. Rivayete göre Tanrı elçisi: Ölüler arasında araştırırken onu başkalarından ayırd edemediğin takdirde, dizindeki yaraya bakarak anlarsın, demiştir. Tanrı elçisi diyor: Ben günün birinde onunla Abdullah bin Cüd'anın sofrasında bulunuyordum. O vakit her ikimiz de gençtik. Ben yaşça ondan azıcık büyüktüm. Orada onu ittim. O, iki dizi üzerine düştü ve bunun tesiriyle iki dizinden birinde yara izi kaldı. Abdullah diyor: Ben son nefesinde onu buldum, tanıdım ve ayağımla boynuna bastım. O Mekke'de iken bir defa bana eziyet etmiş, beni yakalayıp vurmuştu. Ben ona :Ey Tanrı düşmanı, Tanrı seni zelil ve hakir etmedi mi? dediğimde o: Ne ile hakir etmiş olacakmış, benim gibi bir kişiyi öldürdünüz de ona mı kaygulanacağım. Sen bana hangi taraf yenildi onu söyle, dedi. Ben: Tanrı elçisi zafer kazandı, cevabında bulundum. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme şunu söylemiş: Beni Mahzum'dan bazı kimseler, İbni Mesud'un şunu söylemiş olduğunu anarlar: Ebu Cehl bana: koyun otlatan hakir çıkılması zor olan bir yere çıktın, diye hitabetti. Ben onun başını keserek Tanrı elçisine götürdüm.

Ona: Bu baş Tanrı düşmanı Ebu Cehl'in başıdır, dediğimde, o: onun başı olduğunu ,kendisinden başka hak mabut olmıyan Tanrı adına andiçerek teyid eder misin? dedi. Tanrı elçisi bu şekilde andiçerdi. Ben de Evet kendisinden başka hak mabut olmıyan Tanrı adına andiçerek onun başı olduğunu teyid eylerim, diye cevap verdim. Bundan sonra Ebu Cehl'in başını onun önüne attım. Bunun üzerine Tanrı elçisi Tanrı'ya hamdüsenada bulundu.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, ona Yezid bin Ruman söylemiş, o, Urve bin Zübeyr yoluyla Ayşe'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi ölülerin Bedir'deki eski kuyulara atılmasını emretti. Ümeyye bin Halef hariç olmak üzere hepsi de kuyuya atıldılar. Ümeyye zırhı içinde şişmiş ve zırhını doldurmuştu. Bunun üzerine onun nâşı yerinde üzerine toprak ve taşlar atılmak suretiylle üzeri örtüldü. Ölüler Bedir'deki eski kuyulara atıldıktan sonra Tanrı elçisi: Ey kuyuya atılanlar, Tanrının size vadettiği akibetin doğru olduğunu gördünüz mü? diye hitab ettiğinde, sahabeleri ona: Ey Tanrı elçisi! Ölülere hitabediyorsun dediler. O: Onlar benim kendilerine vadettiklerimin bir gerçek olduğunu bilirler cevabında bulundu.

Ayşe şöyle diyor: Halk Tanrı elçisinin: Benim kendilerine söylediklerimi işittiler. tabirini kullanmış olduğunu söylerler. Halbuki Tanrı elçisi: onlar benim kendilerine vaadettiklerimin

bir gerçek olduğunu bildiler, demiştir. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, ona Humeyd El-Tavil söylemiş.. O, Enes bin Malik'ten şunu rivayet eder :Sahabeler, Tanrı elçisinin: Ey kuyuya atılanlar, Ey Utbe bin Rabi'a, ey Şeybe bin Rabi'a, ey Ümeyye bin Halef, ey Ebu Cehl bin Hişam diye onlarla birlikte kuyuya atılanların adlarını saydığını ve: Rabbinizin size vaadettiğinin hak ve doğru olduğunu gördünüz mü? Ben Rabbimin bana vadettiklerinin hak olduğunu bildim, dediğini işittiklerinde, ona: Ey Tanrı elçisi, lâşe haline gelen bir kitleye hitabediyorsunuz dediler. Tanrı elçisi onlara: Siz, benim onlara söylediklerimi onlardan daha iyi işitmiyorsunuz. fakat onlar cevap vermek kudretinde değildirler dedi. Bize İbni Humeyd söyledi, ona Seleme söylemiş, ona Muhammed bin İshak, ilim ehillerinden bazılarının kendisine şunu söylemiş olduğunu haber vermiştir: Tanrı elçisi yukarda andığımız sözlerle ölülere hitabettiği vakit: Ey kuyu halkı, siz Tanrı elçisinin pek kötü bir aşireti idiniz. Başkaları ona inanarak tasdik ettiği halde siz peygamberinizi yalanladınız, beni şehrimden çıkardınız, başkaları beni şehirlerine, yanlarına aldılar, siz benimle savaştınız, başkaları bana arka oldular, Rabbinizin size vadettiklerinin hak olduğunu bildiniz mi ? diyerek sözlerini sonuna kadar getirdi. Tanrı elçisi ölülerin kuyuya atılmasını emrettiğinde, ilk önce Utbe bin Rabi'a sürüklenerek kuyuya kadar getirildi. Bana erişen haberlere göre

Tanrı elçisi Ebu Huzeyfe bin Utbe'nin yüzüne baktığında onun yüzünün bozulmuş ve kaygılı olduğunu görerek: Ey Ebu Huzayfe! babanın bu halinden müteessir olmuş olacaksın, dedi yahut ona hitap edip buna benzer sözler söyledi, bunun üzerine Ebu Huzayfe: Tanrı adına and içerek teyid ederim ki, babamın akibetinden ve onun yere çalınacağından şüphe etmedim, fakat ben babamın anlayışlı, yumuşak tabiatli ve meziyetli olduğunu biliyor ve bu meziyetlerin onu İslâmiyeti kabule sevk edeceğini ümit ediyordum, onun kâfir olarak ölümü beni üzdü, diye cevap verdi. Tanrı elçisi onun hakkında iyi duada bulundu, ona güzel sözler söyledi.

Bundan sonra Tanrı elçisi ordugâhta bulunan ve asker tarafından yoplanan mal ve eşyanın getirilmesini emretti. Müslümanlar arasında bu hususta ihtilâf baş gösterdi. Ele geçirenler: Ele geçirdiklerimiz kendimize aittir, dediler. Çünkü Tanrı elçisi ele geçirilen mal ve eşyanın ele geçiren kimseye ait olacağını bildirmişti. Düşmanla savaşan ve düşmanı arkasından takip edenler: Biz düşmanla savaşmadığımız takdirde siz bir şey ele geçiremezdiniz, düşmanı meşgul ettiğimiz için siz bu mal ve eşyayı ele geçirdiniz, dediler. Düşman üzerine saldırmasın diye Tanrı elçisine bekçilik edip onu düşmandan koruyanlar: Siz bu mal ve eşyaya bizden ziyade müstahak değilsiniz, Tanrı onları bize yaklaştırdıktan ve onların omuz başlarını bize bağışladıktan sonra biz düşmanın mal ve eşyasını almak istedik, ele

geçirmemize mâni olacak hiçbir sebep de yoktu. Fakat biz düşmanın Tanrı elçisi üzerine yürümesinden korktuğumuz için bu malları almadık, Tanrı elçisini koruduk, siz bu mallara bizden daha müstahak değilsiniz, diye söylediler .Bize İbni Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, ona da Abdürrahman bin Hâris ve bizimle ilmi sohbetlerde bulunanlardan bazıları, Süleyman bin Musa El-Eşdak'tan, o da Mekhul yoliyle Ebu Ümame Bahilî'den şunu rivayet eder: Ben Ubade bin Samit'ten «Enfal» ganimet malları süresi hakkında sorduğum zaman, o: Bedir savaşına katılan bizler alınan ganimetler hakkında türlü fikirde olarak ahlâkımız kötüleştiği vakit alınan ganimet mallarına dair bir sure indi, Tanrı bu malları bizim elimizden alarak elçisinin idaresine verdi. Tanrı elçisi bu malları aramızda böldü. Böylece Tanrıdan sakınarak ona ve elçisine itaat ve müslümanlar arasının ıslahı temin edilmiş oldu.

Tanrı elçisi ,savaş zaferle sona erdikten sonra Yüce Tanrı'nın, elçisine ve müslümanlara kazandırdığı bu zaferi müjdelemek üzere El-Aliye ahalisine Abdullah bin Ravaha'yı, Safile ahalisine Zeyd bin Harise'yi gönderdi. Üsame bin Zeyd şöyle diyor: Tanrı elçisinin Osman'la evli olan kızı Rukiyye ağır hasta olduğu için, beni, Osman bin Affan'a yardımda bulunmak üzere Medine'de bırakmıştı. Biz Rukıyye'yi defnettikten sonra zaferi müjdelemek üzere Zeyd bin Hâris'e geldi. O, namazgâhta bulunurken ben onun ya-

nına geldim. Halk onu her taraftan kuşatmış bir halde idi. Bu sırada Zeyd Bedir'de öldürülen Kureyş eşrafını sayıyor: Utbe bin Rabi'a, Şeybe bin Rabi'a, Ebu Cehl bin Hişam, Zema'a bin El-Esved, Ebu El Bahterî bin Hişam. Ümeyye bin Halef, Haccac oğullarından Nübeyh ile Münebbih, diye öldürülenlerin adlalarını anıyordu. Ben ona: Ey sevgili babacığım! bu söylediklerin doğru mudur? diye sorduğumda babam bana: Ey sevgili oğlum, bu sözlerimin doğruluğunu Tanrı adına andiçerek teyid ederim, dedi. Bundan sonra Tanrı elçisi, Tanrı'ya ortak katanlardan alınan ganimet malları ile Medine'ye dönmek üzere yola çıktı. Ganimet mallarının muhafazasına Abdullah bin Kâ'b Zeyd bin Avf bin Mebzul bin Amr bin Mazin Neccar'ı memur etti. Tanrı elçisi ilerliyerek Es Safra boğazını geçtikten sonra boğazla En Naziye arasındakı kum tepesine indi. Burası Seyer adını taşır Tanrı elçisı orada bir ağacın yanına inmişti. Orada iken Tanrı'nın, ortak katanların elinden alarak müslümanlara bağışlamış olduğu ganimet mallarını eşitlik üzere böldü. Orada bulunduğu vakit ona El-Ervak adiyle anılan kuyudan su takdim edildi. Tanrı elçisi oradan göç edip El Ervak'a vardığı zaman onu bu zaferle kutlamak üzere gelenlerele karşılaştırdılar. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak Asım bin Ömer bin Katade ile Yezid bin Ruman'dan, onlar da Seleme bin Vakş'ın: Bizi

ne ile kutluyorsunuz? biz başları kel olan ihtiyarlarla karşılaştık, onlar kesilmek üzere bağlanmış develer gibi idiler. Biz onları boğazladık, demiş olduğunu rivayet ederler. Tanrı elçisi onun bu sözlerini işittiğinde gülümsedi ve :Ey kardeşimin oğlu! onlar Kureyş'in ileri gelen adamlarıdır, buyurdu. Alınan esirlerde Tanrı elçisinin yanında idiler. Esirlerin sayısı 44. öldürülenlerin sayısı da o kadardı. Esirler arasında: Ukbe bin Ebi Mu'ayt, Nazr bin Hâris bin Kelede de vardı. Tanrı elçisi Es-Safra'ya indikten sonra Nazr bin Hâris, Ali bin Ebi Talib tarafından öldürüldü. Bize İbn Humeyd söyledi. ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, İbn İshak'a da Mekke ahalisinden ve ilim mensuplarından olan biri şunu söylemiştir: Tanrı elçisi Medine'ye dönerken İrk Ez-Zabya'ya geldiğinde Ukbe bin Ebi Mu'ayt öldürüldü. Tanrı elçisi onun öldürülmesini emrettiğinde, o: Ey Muhammed! küçük yaştaki çocuklara kim bakacak? dediğinde Tanrı elçisi: Ateş, diye mukabelede bulundu. Ukbe, Asım bin Sâbit bin Ebi El-Aklah Ensarî tarafından öldürüldü. İbn İshak bana Ebu Ubeyde bin Muhammed bin Ammar bin Yâsir şunu söyledi, der: Tanrı elçisi İrk Ez-Zabya'da Ukbe'nin öldürülmesini emrettiğinde Ferve bin Amr El-Beyazî'nin azatlısı olan Ebu Hind, yanında, Hays yemeği doldurulmuş olan bir tulum bulunduğu halde Tanrı elçisini karşıladı. O, Bedir seferine katılmadan arkada kalmıştı. Fakat bundan sonra bütün savaşlara

iştirak etmiştir. O, Tanrı elçisine hacamatlık ederdi. Tanrı elçisi onun hakkında: Ebu Hind, Ensar'dan bir kişidir, onu (kendinizden olanlarla) evlendiriniz, siz de onun neslinden gelenlerle evleniniz, buyurmuştur, Ensar, Tanrı elçisi dediği gibi hareket etmişlerdir. Tanrı elçisi yoluna devam edip, esirlerden bir gün önce Medine'ye döndü.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshek Abdullah bin Ebu Bekir'den, o da Yahya bin Abdullah bin Abdurrahman bin Sa'd bin Zürare'den şunu rivayet eder: alınan esirler getirildiği vakit Tanrı elçisinin eşi Zema'a'nın kızı Sevde. Afra'nın oğulları olan Avf ile Mu'avviz için tertip edilen matem toplantısında bulunuyordu. O zaman daha hicap emredilmemişti. Sevde diyor ki: ben onların bu toplantısında bulunduğum vakit: esirler getirildi, diye seslendiler. Ben bu sözü işitmekle hemen Tanrı elçisinin evine koştum. Tanrı elçisi gelmişti. Ebu Zeyd Süheyl bin Amr odanın bir köşesinde iki eli boynuna doğru kaldırılarak iple bağlanmış bir halde duruyordu. Ben onu bu halde gördüğüm vakit kendime sahip olmıyarak: Ey Ebu Zeyd! elinizi uzatarak teslim olmuşsunuz, saygılı olarak ölmeli idiniz, diye seslendim, ancak Tanrı elçisinin bana hitabederek: Ey Sevde! Tanrı'ya ve onun elçisine mi isyan edip bu sözü söylüyorsun demesi üzerine kendimi toplayarak: Ey Tanrı elçisi! seni hak peygamber olarak gön-

deren Tanrı adına and içerek temin ederim ki, Ebu Zeyd'i elleri boynuna doğru kaldırarak bağlanmış bir halde gördüğümde, kendime sahip olamadan bu sözleri söyledim, dedim. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme bin El-Fazl, İbn İshak'a da Beni Abdüdar boyundan olan Nübeyh bin Vehb şunu söylemiştir: Tanrı elçisi esirlerle birlikte Medine'ye geldiğinde bunları sahabelerine dağıtarak: Esirler hakkında birbirinize hayırlı nasihat ve tavsiyelerde bulununuz, dedi. Ebu Aziz bin Umeyr bin Haşim de bu esirler arasında bulunuyordu. O, Mus'ab bin Umeyr'in ana ve baba bir doğma kardeşidir. Ebu Aziz şöyle diyor: Kardeşim Mus'ab bin Umeyr'le Ensar'dan biri beni esir almak üzere yanımdan geçtiklerinde Ensarî ona: İki elini sağlam olarak bağla, çünkü onun anası servet sahibidir, kurtuluş parasını ödeyerek oğlunu esirlikten kurtarması ümit olunur, dedi. Esirler Bedir'den Medine'ye getirildikten sonra ben Ensar'lar arasına düştüm. Onlar, Tanrı elçisi hakkımızda hayırlı muamelede bulunmağı tavsiye ettiği için, sabah ve akşam yemek yerken ekmeği bana tahsis eder, kendileri hurma yerlerdi. Hangisinin eline ekmek parçası geçerse, onu bana verir, ben de utandığımdan bu ekmeği veren kimseye iade eder, fakat o kabul etmeden tekrar bana verirdi.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme şunu söylemiştir: Kureyş'in Bedir'de yenilmesini

ve verdiği kayıpları ilk önce haber veren El-Haysüman bin Abdullah bin İyas bin Zubay'a bin Mazin bin Kâ'b bin Amr Huza'î olmuştur. Ebu Ca'fer diyor ki: El-Haysüman bin Habis Huza'i Mekke'ye geldiği zaman ondan: Ne var? diye sorduklarında, o: Utbe bin Rabî'a, Şeybe bin Rabî'a Ebu'l - Hâkem bin Hişam, Ümeyye bin Halef, Ze'maa bin Esved Ebu El-Bahterî bin Hişam, Haccac'ın oğulları Nübeyh ile Münebbih öldürüldü, diye Kureyş eşrafının adlarını saymağa devam ederken Kâbe yanında El-Hicr'de oturmakta olan Safvan bin Ümeyye: Bu adamın aklı başında ise ondan Safvan bin Ümeyye'ye ne oldu? diye sorun, dediğinde El- Haysüman: İşte o El-Hicr'de oturuyor, ben onun babası ile kardeşlerinin nasıl öldürüldüklerini gözümle gördüm, cevabında bulundu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nalen Seleme, İbn İshak'a Hüseyin bin Abdullah bin Ubeydullah bin Abbas söylemiş o İbn Abbas'ın azatlısı olan İkrime'den rivayet eder. Ona Tanrı elçisinin azatlısı Ebu Rafi şunu söylemiştir: Ben El-Abbas bin Abdulmuttalibin kölesiydim. İslâmiyet Tanrı elçisi ailesinden bizim aramızda da yayılmağa başlamış, Ümmüfazl ile ben islâmiyeti kabul etmiştik. El-Abbas ise Kureyş'den korktuğu ve onlara aykırı hareket etmek istemediği için müslüman olduğunu gizliyordu, o, büyük servet sabihibi olup mal ve serveti kavmi arasında tedavülde idi. Tanrı düşmanı Ebu Leheb bizzat kendisi Bedir savaşı-

na katılmamış, yerine El-As bin Hişam'ı göndermişti, savaşa gitmeyen herkes bu şekilde hareket edip kendi yerine başka birini göndermişti. Kureyş'in Bedirde verdiği kayıplardan haber aldıktan sonra Tanrı onu hakir ve zelil etmiş. biz ise kendimizi kuvvetli aziz hissediyorduk. Ben, zayıf bir adamdım, Zemzem odasında kumar için zar kutusu yapıyor ve yontuyordum. Bu vakit Ümmülfazl benim yanımda Zemzem odasında idi. Bedir'de kazanılan zaferden dolayı biz sevinç içinde idik. Bu sırada fasık Ebu Leheb kötü maksatla ayaklarını sürükliyerek yanımıza geldi ve odanın tahtası üzerinde oturdu. Biz onunla arka arkaya bulunuyorduk. Bu sırada Halk: Ebu Süfyan bin Hâris bin Abdülmuttalib geldi, diye seslendiler. Ebu Leheb ona: Ey kardeşimin oğlu! bana yaklaş, ne haber, dedi. Ebu Süfyan onun yanına oturdu. Halk onun yanında ayakta duruyorlardı. Ebu Leheb ona: Ey kardeşimin oğlu, söyle. gönderilen asker ne haldedir? diye sorduğunda. Ebu Süfyan: Bir şey yok. Muhammed ve arkadaşlariyle karşılaştığımızda onlara omuzlarımızı teslim ettik, onlar istedikleri gibi öldürdüler esir aldılar, Tanrı adına and içerek temin ederim ki, buna bakmadan savaşan erlerimizi azarlamıyacağım, çünkü biz Bedir'de alabacak atlara binmiş beyaz ciltli kişilerle karşılaştık, yer ile gök arasında olan bu kimselere karşı hiçbir şey dayanmaz ve karşı koyamaz, dedi. Ebu Rafi sözüne devam edip şöyle diyor: ben elimle odanın tahtasını yukarıya kaldırdıktan sonra ona:

Bu gördükleriniz meleklerdir, dedim. Bunun üzerine Ebu Leheb elini kaldırarak yüzüme şiddetli bir tokat indirdi. Ben de karşı koymak maksadiyle harekete geçtim, sıçraştık, o beni yukarıya kaldırarak yere vurdu, bundan sonra üzerime çökerek beni dövmeğe başladı. Ben, zayıf bir kişi idim. Yanımızda bulunan Ümmüfazl beni korumak maksadiyle ayağa kalktı, çadırın direklerinden birini alarak Ebu Leheb'e vurdu. Bu vuruşun tesiri ile Ebu Leheb'in kafası fena bir surette yarılarak: Sen yanında sahibi bulunmadığı için onu zayıf saydın, dedi. Bunun üzerine Ebu Leheb zelil olduğu halde yanımızdan ayrıldı. Tanrı adına and içerek ,bundan sonra Ebu Leheb'in ancak yedi gün yaşamış olduğunu temin ederim. Tanrı ona Kara Hasba hastalığını musallat ederek öldürdü. İki oğlu onu iki yahut üç gün kabre gömmediler. Ancak cesedi koktuktan sonra Kureyş'den biri: Utanmıyor musunuz? yazıklar olsun size, babanızın nâşı koktuğu halde onu gömmüyorsunuz, diye azarladığında oğulları: Biz bu hastalığın sirayet etmesinden korkuyoruz, diye cevap verdiler. Öteki adam: Haydi, kalkın, ben size yardım ederim, dedikten sonra onun vucuduna ellerini dokundurmadan üzerine uzaktan su atmak suretiyle yıkadılar ve Mekke'nin yukarı tarafında çitle çevrili bir yere gömdüler. Nâşını örtünceye kadar üzerine taş attılar. Kureyş halkı vebadan sakındığı gibi Kaba Hasba hastalığından da korkarlardı.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme bin El-Fazl, ona Muhammed bin İshak, ona da El-Abbas bin Abdullah bin Mabed söylemiş, o, ailesinden biri yoliyle Abdullah bin Abbas'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Bedir gününün ilk gecesini uyumadan geçirdi. Esirler bağlanmış bir halde gecelediler. Sahabeler Tanrı elçisinden uyumayışının sebebini sordukları nda, o: El-Abbas bağlanmış ve kıvrılmış bir halde ıstırap içinde iken nasıl uyuyabilirim, dedi, onun bu sözünü işitenler hemen El-Abbas'ın yanına gidip bağlarını çözdüler ve serbest bıraktılar. Bundan sonra Tanrı elçisi uyudu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, İbn İshak'a da Hasan bin Umare söylemiş, o, El - Hâkem bin Uteybe'den, o da Miksem yoliyle İbn Abbas'tan şunu rivayet eder: El-Abbas, Ebu El-Yeser Kâ'b bin Amr tarafından esir edilmişti. O, Beni Seleme boyundandır. Ebu El - Yeser topluca, El-Abbas ise gövdeli ve şişman bir kişi idi. Tanrı elçisi Ebu El-Yeser'e: Sen El-Abbas'ı nasıl esir alabildin diye sorduğunda, o: Ey Tanrı elçisi! onu esir alabilmek için bana bundan önce de sonra da görmediğim biri yardımda bulundu, diye cevap verdi. Tanrı elçisi ona: Saygı değer bir melek yardımda bulunmuştur, buyurdu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, İbn İshak'a da babasından naklen Yahya bin Abbad şunu söylemiştir: Kureyş halkı, Bedirde öldürülen

kişiler için matem tutuyorlardı. Fakat sonradan birbirlerine: Bunu yapmayınız, Muhammed ile arkadaşlarına işitilir, onlar sizin kaygı ve hasret çekmenizden dolayı sevinirler, esirlerinizi kurtarmak için de kurtuluş parası ödemek hususunda acele etmeyin, yavaş ve sabırla hareket ediniz, çünkü acele davrandığınız takdirde Muhammed ile arkadaşları fazla kurtuluş parası isterler, diye tavsiyelerde bulundular. Esved bin Abdiyaguş'un da Bedir'de üç oğlu öldürülmüştü ki, bunların biri Akîl bin Esved, ikincisi Zema'a bin Esved, üçüncüsü Hâris bin Esved'dir. Esved oğulları için ağlamayı severdi. O, bu halde iken geceleyin bir kadının inlediğini işitti, Esved'in gözleri görmüyordu, kölesine: Git de anla, Kureyş, Bedir'de öldürülenler için mi ağlıyor? ağlamağa müsaade edildi ise ben de Ebu Hâkime, yani Zema'a için ağlarım. çünkü içim yanıyor, dedi. Kölesi işin içyüzünü anladıktan sonra onun yanına dönerek, devesini kaybetmiş olan bir kadının devesi için ağlamakta olduğunu haber verdi. Esved bu münasebetle şu şiiri söyledi:

O devesini kaybettiği için mi ağlayarak geceyi uykusuz geçiriyor? Ey kadın sen kaybettiğin deven için ağlama, tâlihler yâr olmıyan Bedir olayı için ağla. Sen Husays oğullarından olan şeref ve asalet sahipleri ile Mahzum oğulları ve Ebu El-Velid kitlesi için ağla. Sen ağlayacaksan Akil ve aslanlar aslanı olan Hâris için ağla. Ağla, adlarını anmadan Bedirde öldürülenler için ağla. Ebu Hâkime (Zema'a) için ağla ki, onun benzeri yoktur.

Ondan sonra öyle adamlar yükseldi ve derece kazandılar ki, Bedir olayı olmasaydı onlar bu şerefi kazanamazlardı...

Ebu Veda'a bin Zübeyre Sehmî de esirler arasında bulunuyordu. Tanrı elçisi: Onun zeki, zengin, tüccar bir oğlu vardır ki, para vererek babasını kurtarmak için geldiğini görmüş gibi oluyorum, dedi. Fakat Kureyş ahalisi birbirlerine: Esirlerinizi kurtarmak hususunda acele davranmayınız, bu takdirde Muhammed ile arkadaşları şiddetli hareket edip sizden fazla para isterler, diye tavsiyelerde bulunduktan sonra, Muttalib bin Ebi Veda'a: Doğru söylüyorsunuz, esirlerinizi kurtarmak hususunda acele davranmayınız, dedi. Fakat kendisi o gece yola çıkarak Medine'ye geldi. Dörtbin dirhem ödiyerek babasını kurtardı. Babasını alarak Medine'den ayrıldı. Bundan sonra Medine'de esirleri bulunan Kureyşliler parasını ödiyerek esirlerini kurtarmak üzere Medine'ye göndermeğe başladılar. Bu cümleden Mikrez bin Hafs bin Ahyef esirlikte bulunan Süheyl binAmr'ı kurtarmak üzere Medine'ye geldi. Süheyl Beni Sâlim Avf boyundan olan Mâlik bin Duhşum tarafından esir edilmişti. Süheyl bin Amrın aşağı dudağı damgalanmışıtı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammd bin İshak'tan naklen Seleme, İbn İshak'a da Muhammed bin Amr bin Ata bin Abbas bin Alkame ki, o beni Amir bin Lu'ey boyundandır, şunu rivayet eder: Ömer bin Hattab Tanrı elçisine : Süheyl bin Amr'ın iki alt ön dişini çekip

çıkarttır ki, hiç bir vakit toplantılarda senin aleyhinde nutuklar söylemesin, dediğinde, Tanrı elçisi: Ben onun azalarını yolarak zararlandıracak değilim, ben peygamber olsam bile, Tanrı benim azalarımı yolar, koparır, buyurdu. Bana erişen haberlere göre Tanrı elçisi bu hadîsinde Ömer'e: Seni, onu zemmetmiyeceğin bir halde görmeyi ümit ederim, demiştir. Mikrez, Süheyl'i esirlikten kurtarmak üzere onu esir alanlarla parası hususunda anlaştıktan sonra: Haydi Süheyl'i serbest bırakınız, onun yerinde benim ayaklarımı bağlayınız, o, kurtuluş parasını gönderinceye kadar ben sizin esiriniz olacağım dedi. Bunun üzerine esir alanlar Süheyl'i serbest bırakarak onun yerinde Mikrez'i hapsettiler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak, Kelbî'den, o Ebu Salih'ten, o da İbn Abbas'tan şunu rivayet eder. El Abbas bin Abdülmuttalib esir edilerek Medine'ye getirildikten sonra Tanrı elçisi ona: Ey Abbas! kurtuluş parası vererek kendini ve kardeşinin oğulları Akîl bin Ebi Talib ile Navfel bin Haris'i ve ahitlik olan Utbe bin Amr bin Cahdem'i esirlikten kurtar, çünkü sen servet sahibi bir adamsın, dedi. Onun ahitlisi olan Utbe, beni Hâris bin Fihr boyundandır. O: Ey Tanrı elçisi! ben müslümanım fakat kavmim zorladığı için müslümanlığımı açığa vuramadım cevabında bulundu. Tanrı elçisi ona: Senin müslüman olup olmadığını Tanrı bilir. Dediğin doğru ise Tanrı bunun karşılığı olarak

seni mükâfatlandırır. Biz senin görünüşüne göre iş yürütüyoruz, kurtuluş parasını vererek kendini esirlikten kurtar, dedi. El-Abbas: Ey Tanrı elçisi sen benden yirmi ukiya (heher ukiyası kırk dirhem değerinde) altın almıştın, şu altınları kurtuluş parasına hesap et, benim başka param yoktur, diye cevap verdi. Tanrı elçisi ona: Bedir'e gitmek üzere yola çıktığında Hâris'in Kızı Ümmül-fazl'a emanet bıraktığın paralar nerede? sen ona bu paraları emanet ettiğin vakit yanınızda kimse yoktu, sen ona: Bu savaşta öldürülürsem bu maldan şu kadarı El-Fazl'a, şu kadarı Abdullah'a, şu kadarı Kusem'e, şu kadarı kadarı da Ubeydullah'a verilir demiştin, buyurdu. Bunun üzerine El-Abbas: Seni hak peygamber olarak gönderen Rabbin adına and içerek teyid ederim ki, bu malları ona emanet bıraktığım vakit yanımızda kimse yoktu, şimdi senin hak peygamber olduğuna inandım, dedi. Bunun üzerine kendisini, kardeşinin iki oğlunu, yani Akil ile Navfel'i ve ahitlisi olan Utbe'yi, paralarını ödiyerek esirlikten kurtardı. Bize İbni Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed (bin İshak) tan naklen Seleme, İbn İshak'a da Abdullah bin Ebi Bekir bin Muhammed bin Amr bin Hazm şunu söylemiştir: Amr bin Ebi Süfyan bin Harb Bedir'de esir edilmişti. Ebu Süfyan'a: Sen kurtuluş parasını vererek oğlun Amr'ı esirlikten kurtar, denildiği vakit o: Siz malım ile ile kanımın bir arada kaybolmasını mı istiyorsunuz? onlar oğlum Hanzala'yı öldürdüler, oğlum Amr'ı da parasını

ödiyerek esirlikten kurtaracak mıyım? onu esirlikte bırakınız, istedikleri vakte kadar ellerinde tutsunlar, dedi. Oğlu bu halinde müslümanların elinde mahpusken, Beni Amr bin Avf boyundan Sa'd bin Nu'man bin Ekkâl, Umre haccı kılmak üzere sağımlık devesine binerek yola çıktı. O, müslüman olup yaşı ilerlemiş bir ihtiyardı. Kendisi En Nâki'den hareket etti. Mekkelilerin kendisine bir şey yapacaklarını düşünmüyor ve kendisini Mekke'de hapsetmelerinden de korkmuyordu. Çünkü Kureyş, hac yahut Umre haccı kılmak üzere gelenlere dokunmaz, bu maksatla gelenlere iyi muamelede bulunurlardı. İhtiyar Mekke'ye geldiğinde Ebu Süfyan onu yakaladı. ve Medine'de mahpus olan oğlu Amr'ın karşılığı olmak üzere onu hapsettikten sonra şu iki beyti söyledi:

Ey Ekkâl ailesi! ihtiyar sizi, kendisini esirlikten kurtarmağa çağırıyor, onun çağrışına icabet ediniz, birbirinizi kaybettiniz, ulu ve saygı değer ihtiyarı teslim etmeyiniz.

Beni Amr'lar esirlikte bulunan ihtiyarlarının bukagılarını çözerek onu kurtarmadıkları takdirde hasis ve şerefsiz sayılacaklardır.

Beni Amr bin Avf'lar ihtiyarlarının Mekke'de hapsedilmesinden haber aldıktan sonra Tanrı elçisinin katına gelerek olup biteni anlattılar ve kendilerine Amr bin Ebı Süfyan'ı teslim etmesini rica ettiler. Maksatları Ebu Süfyan'nın elinde esir olan ihtiyarlarını serbest bıraktırmaktı. Tanrı elçisi onların bu ricalarını kabul edip Amr'ı

onlara teslim etti. Onlar da Amr'ı Ebu Süfyan'a gönderdiler. Bundan sonra o da ihtiyar Sa'dı serbest bıraktı.

Ebu El-As bin Er Rabi bin Abdül'uzza bin Abdişems de esirler arasında bulunuyordu. O, Tanrı elçisinin damadı olup kızı Zeynep'le evli idi. Ebu El As, Mekke'nin sayılı ve ileri gelen tüccarlarından, servet sahibi ve emin bir zattı. Ebu El-As'ın anası Haticenin kız kardeşi olan Huvaylid'in kızı Hale'dir. Hatice onun teyzesi idi. Hatice Tanrı elçisinden kızı Zeyneb'i onunla evlendirmesini rica etti. Tanrı elçisi Hatice'nin sözünü kırmayıp kızı Zeyneb'i onunla evlendirdi. Bu hâdise peygamberlik gelmeden önce cereyan etmişti. Hatice, Ebu El-As'ı kendi oğlu gibi sayardı. Yüce ve aziz Tanrı onu peygamber olarak gönderdikten sonra, Hatice ile bütün kızları ona imanla inen hüküm ve emirlerin Tanrıdan olduğuna tanıklık göstererek onun dinini kabul ettiler. Ebu El-As ise eskisi gibi Tanrıya ortak katanlarla birlikte İslâmiyeti kabul etmedi. Tanrı elçisi kızlarından Rukiyye yahut Ümmügülsüm'ü Utbe bin Ebi Leheb ile evlendirmişti. Kureyş yüce ve aziz Tanrının emirlerine karşı düşmanlıklarını açığa vurarak Tanrı elçisinden uzaklaştıktan sonra, onlar birbirine: Siz Muhammed'i dert ve kaygıdan kurtardınız, kızlarını boşıyarak kendisine iade edip onu kızları ile meşgul ediniz, diye konuştuktan sonra Ebu El-As bin Er Rabi'in yanına geldiler. Ona: Muhammed'in kızını boşa, biz seni Kureyş kızlarından

istediğinle evlendiririz, dediler. O: Ben Tanrı adına and içerek eşimi boşamıyacağımı ve Kureyş'ten hiçbir kadınla da evlenmiyeceğimi temin ederim, cevabında bulundu. Bana haber verdiklerine göre Tanrı elçisi onun ailesiyle iyi geçindiğini över ve iyi bir damat olduğunu söylerdi. Kureyş'ler bundan sonra fasıkın oğlu fasık olan Utbe bin Ebi Leheb'in yanına geldiler. Ona: Sen Muhammed'in kızını boşa, biz seni Kureyş'ten istediğin bayanla evlendiririz, dediler, o: Eban bin Said bin El-As'ın kızı ile evlendirirsiniz, Muhammed'in kızını boşarım, diye cevap verdi. Kureyş'ler onu Sa'id bin El-As'ın kızı ile evlendirdiler, o bundan sonra Tanrı elçisinin kızını boşadı. Tanrı düşmanı olan bu kimse Tanrı elçisinin kızı ile henüz zifaf olmadığı için Tanrı bir lûtuf olmak üzere onu bu kâfirle zifaf olmaktan kurtardı. Utbe'nin boşamasından sonra o, Osman bin Affan'la evlendi. Tanrı elçisi Mekke'de iken İslâmiyeti yaymakla meşgul bulunduğu için helâl veya haram diye birçok şeyler hakkında hüküm vermiyordu. Zeyneb İslâmiyeti kabul ettikten sonra İslâmiyet, eski dininde sebat eden Ebu El-As'la onu birbirinden ayırmıştı. Fakat Tanrı elçisi onları birbirinden ayıramıyor, böylece Zeynep Müslüman, Ebu El-As kâfir olduğu halde bir arada yaşıyorlardı. Tanrı elçisi Medineye hicret edinceye kadar bu hal devam etti. Kureyş Bedir seferine çıktığı vakit Ebu El-As bin Er-Rebi de bu sefere katıldı ve savaş sırasında esir alındı. Medine'de Tanrı elçisinin yanında yaşadı. Bize İbni Humeyd

söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, İbni İshak'a da Yahya bin Abbad bin Abdullah bin Zübeyr söylemiş O, babası Abbad yoliyle Tanrı elçisinin eşi Ayşe'den şunu rivayet eder: Mekke ahalisi esirlerini kurtarmak üzere para gönderdiği vakit Tanrı elçisinin kızı Zeynep eşi Ebu El-As bin Er-Rebi'i esirlikten kurtarmak üzere mal ve bu mal ile birlikte anası Hatice'nin zifaf gecesinde boynuna takmış olduğu gerdanlığı göndermişti. Tanrı elçisi bu gerdanlığı gördüğünde ona karşı kalbinde bir esirgeme ve şefkat duygusu doğdu. Sahabelerine: Onun esirini serbest bırakmağı uygun bulursanız, serbest bırakır ve göndermiş olduğu bu gerdanlığı da kendisine iade edersiniz, dedi. Sahabeler: Ey Tanrı elçisi senin arzunu yerine getireceğiz, cevabında bulundular. Ebu El-As'ı serbest bıraktılar, gönderdiği mal ve gerdanlığı da Zeyneb'e iade ettiler. Ya Tanrı elçisi ondan Zeyneb'i serbest bırakması için söz almış, yahut o kendisi serbest bırakmağı vadetmiş, yahut da bu şartla serbest bırakılmıştı. Fakat bunlardan hiçbiri ne Ebu El-As ve ne de Tanrı elçisi tarafından açığa vurulmamıştı. Ancak şu belli olmuştur ki, Ebu El-As Mekke'ye döndükten sonra Tanrı elçisi kızını Medine'ye getirmek üzere Zeyd bin Hârise ile Ensar'dan birini göndererek: Onu batn-ı Ya'cec'de bekleyiniz, orada bulunduğunuz vakit Zeyneb yanınıza gelir, onu Medine'ye getirirsiniz, demişti. Onlar Bedir ola-

yından bir ay yahut o kadar bir müddet geçtikten sonra yola çıktılar.

Ebu El-As Mekke'ye döndükten sonra Zeyneb'e babası yanına gitmesini emretti. O da sefer hazırlığını gördü. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, İbn İshak'a da Abdullah bin Ebi Bekir bin Muhammed bin Amir bin Hazm şunu söylemiştir. Bana, Zeyneb'e ulaşan senetle onun şu sözleri söylemiş olduğunu rivayet ettiler: Ben Mekke'de babanın yanına Medine'ye gitmek üzere sefer hazırlıklarını gördüğümde Utbe'nin kızı Hind: Senin babanın yanına gitmek üzere hazırlanmakta olduğunu işittim, doğru mudur? diye sordu, ben ona: Öyle bir niyetim yok, cevabında bulundum. O, bana: Ey amcamın kızı! seferini benden saklama, seferin için gereken ve babanın yanına varıncaya kadar ihtiyaç gösterdiğin ne varsa, ben sana bunu temin ederim, sıkılmadan benden iste, çünkü kadınlar arasında olan işlere erkekler karışmaz, dedi. Ben onun bunları yapmak maksadiyle samimiyetle söylediğine kanidim, bununla beraber korkarak, yola çıkacağımı inkâr ettim, yol hazırlığını gördüm, diyor. O, yol hazırlığını tamamladıktan sonra Ebu El-As'ın kardeşi Kinane bin Rebi, Zeynebin bineceği deveyi getirdi. Zeyneb deveye bindi. Kinane yayını ve ok çantasını aldıktan sonra gündüzün hareket etti. Zeyneb koçusunun içinde idi. Kinane deveyi yedemiş yoluna devam ediyordu. Kureyş bundan haber aldıktan sonra kendi aralarında konuştular.

Zeyneb'i araştırıp bulmak üzere harekete geçtiler Zi Tova'da Zeyneb'in arkasından yetiştiler İlk önce arkalarından yetişenler Hebbar bin Esved bin Muttalib bin Esad bin Abdül'uzza ile Nafi bin Abdulkays Fihrî oldu. Hebbar koçusu içinde bulunan Zeyneb'i süngüsü ile korkuttu. Hamile olan Zeyneb korkusundan çocuğunu düşürdü. Eşinin kardeşi Kinane çömeldi ve çantasındakı okları yere dökdükden sonra: Tanrı adına andiçerek söylüyorum ki, kim yaklaşırsa yaklaşsın vuracağım dedi. Bunun üzerine hepsi de onun yanından uzaklaştılar. Bu sırada Kureyş'in ileri gelen adamları ile birlikte Ebu Süfyan da yetişti. Ona: Ey Bay, bizi oka tutmağı bırak da konuşalım dedi. Kinne bunun üzerine ok atmaktan vaz geçti. Ebu Süfyan ona doğru yaklaşarak: Sen kadını gündüzün herkesin gözü önünde şehirden çıkarmakla yanlış bir yol tuttun, bizim uğradığımız felâketin derecesini, Muhammed'e olan kin ve dargınlığımızı biliyorsun. Halk, onun kızını herkesin gözü önünde Mekke'den çıkarmanı, uğradığımız bu felâketten sonra aczimiz sayacaktır. Başımın sağlığına and içerek temin ederim ki, Muhammedin kızını babasının yanına göndermeden Mekke'de alıkoymanın lüzumu yoktur. Sen şimdilik kadını Mekke'ye götür, sesler ve bu hustaki konuşmaların arkası kesildikten sonra gizli bir surette şehirden çıkar, kadını babasına kavuştur dedi. Bunun üzerine Kinane Zeyneb'i geri Mekke'ye götürdü. Sesler kesilerek sükûnet husule geldikten sonra geceleyin Mekke'den

çıkardı. Zeyneb'i Zeyd bin Hâris'le arkadaşına teslim etti. Onlar Zeyneb'i Tanrı elçisinin yanına getirdiler. Ebu El - As Mekke'de, Zeyneb Medine'de yaşadı. Çünkü İslâmiyet onları birbirinden ayırmıştı.

Ebu El-As Mekke'nin fethinden önce alış veriş etmek üzere Şam'a gitmişti. O, güvenilen emin bir kişi olduğu için kendi malından başka Kureyş'ten bir takım tüccarlar da satmak üzere ticaret eşyalarını ona emanet ettiler. O, alış verişini bitirerek Şam'dan Mekke'ye dönmek üzere yola çıktı. Yolda Tanrı elçisi tarafından gönderilen çeteler kervandaki bütün mal ve eşyayı ganimet malı olarak ele geçirdiler. Kendisi yakalanmadı, kaçıp kurtuldu. Çeteciler ele geçirdikleri mal ve eşya ile Medine'ye döndüklerinde Ebu El-As da gece karanlığında Tanrı elçisinin kızı Zeyneb'in yanına gelerek, ondan kendisini himayesine almasını istedi. Zeyneb malını taleb etmek üzere onu himayesine aldı. Tanrı elçisi sabah namazına çıktı. (Hadisenin son kısmını) bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, İbn İshak'a da Yezid bin Ruman şunu söylemiştir: Tanrı elçisi Tekbir okudu, onunla birlikte halk da Tekbir okudular. Bu sırada Zeyneb kadınlar yerinden: Ey müslümanlar! ben Ebu El-As bin Er-Rebi'i himayeme aldım, diye seslendi. Tanrı elçisi namazını bitirdikten sonra yüzünü halka çevirerek : Ey müslümanlar! benim işittiğimi siz de işitmişsinizdir, dediğinde onlar: Evet işittik,

dediler. Tanrı elçisi: Muhammed'in vücudunu kendi kudreti altında bulunduran Tanrı adına andiçerek teyid eylerim ki, sizin işittiğiniz bu sözü ancak burada işittim, bundan önce bundan habersizdim, müslümanların en küçük olanı da diğer her müslüman gibi başkalarını himayesine alabilir, dedikten sonra kalkarak mescitten çıktı, kızı Zeyneb'in yanına giderek: Ey kızım! onu saygı ile konuk et, fakat sana yaklaşmasın çünkü onunla münasebette bulunman caiz değildir, dedi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, İbn İshak'a da Abdullah bin Ebi Bekir şunu söylemiştir: Tanrı elçisi Ebu El-As'ın eşyasını ele geçirmiş olan kimselere adam göndererek: Bu adamın bizimle olan münasebetini biliyorsunuz, siz onun mal ve eşyasını ele geçirmişsiniz, bir ihsanda bulunmak isterseniz onun mal ve eşyasını iade edersiniz, bu şekilde hareket etmenizi arzu ediyoruz, eğer bu şekilde hareket etmek istemezseniz Tanrı bu mal ve eşyayı size ganimet malı olarak vermiştir, bu sizin hakkınızdır, dedi. Onlar: Ey Tanrı elçisi! onun mal ve eşyasını kendisine iade edeceğiz, dediler. Ravi şöyle diyor: bunun üzerine onun bütün mal ve eşyasını kendisine geri verdiler, o kadar ki, ip, eski tulum ve tabak, çuval, çanak ve heybe gibi eşyalarına varıncaya kadar bırakmadan bütün eşyalarını iade ettiler, hiçbir nesnesi kaybolmadı. Ebu El-As bundan sonra mal ve eşyasını alarak Mekke'ye döndü. Bunları sahiplerine

teslim ettikten sonra: Ey Kureyş topluluğu! benden almadığınız mal ve eşyanız kaldı mı? diye sordu. Onlar: Tanrı seni hayırla mükâfatlandırsın, seni çok vefalı ve pek mert bir kişi bulduk dediler. Bundan sonra Ebu El-As: Bir Tanrı'dan başka hak mabud yoktur, Muhammed onun kulu ve elçisidir, diye müslüman olduğunu ilân etti. Onlara: Tanrı adına andiçerek söyliyorum: Medine'de katında bulduğum vakit islâmiyeti kabul etmemekliğim, sizin mal ve eşyaları yemek istedi de müslüman oldu diye söylemenizden, korktuğumdan ileri geldi. Mal ve eşyanızı sahiplerine teslim işini bitirdikten sonra müslüman olduğumu açığa vurdum, dedi. O, bundan sonra Mekke'den kalkarak Tanrı elçisi huzuruna Medine'ye geldi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, İbn İshak'a da Davud bin El-Husayn söylemiş, o, İbn Abbas'ın azatlısı olan İkrime yoliyle İbn Abbas'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi kızı Zeyneb'i eski kocası Ebu El-As'a eski nikâhiyle verdi, aradan altı yıl geçmiş olduğu halde yeni baştan nikâh kıymadı.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, İbn İshak'a da Muhammed bin Ca'fer bin Zübeyr söylemiş, o, Urve bin Zübeyr'den şunu rivayet eder: Umeyr bin Vehb Cumehî Kureyş'in Bedir'de uğradığı felâketten bir az sonra Safvan bin Umeyye ile birlikte Kâbe yanında El Hicr'de

oturuyorlardı. Umeyr bin Vehb, Kureyş'in Şeytanlarından ve tanrı elçisine ve sahabelerine eziyet verenlerden biri idi. Oğlu Vehb bin Umeyr Bedir'de esir düşmüştü. Umeyr ona Bedir'deki eski kuyuya atılanları ve onların katlandıkları faciayı hatırlattığında Safvan: Tanrı adına andiçerek onlardan sonra yaşamanın tad ve mânası kalmadığını temin ederim, dedi. Umeyr Tanrı adına and içerek sözünün doğruluğunu teyid ederim, ben borçluyum. Borcumu ödeyecek bir şeyim yoktur, borçlu olmasaydım ve arkamda kalacak ailemin mahvolacağından korkmasaydım hayvana binerek hemen yola çıkar, Medine'ye giderek Muhammed'i öldürürdüm, zaten Medine'ye gidebilmem için yol da açıktır, sebep de ortadadır, çünkü oğlum müslümanların elinde esirdir, dedi. Safvan bin Umeyr bu fırsattan istifade ederek ona: Borçlarını ben ödeyeceğim, çoluk çocuğun da benim çoluk çocuğumla birlikte sağ oldukları müddetçe ayrılık görmeden onlar gibi yaşıyacaklardır, onların terbiyesi bana aittir, dedi. Bunun üzerine Umeyr: Bu işi kimseye açma, gizli tut dedi. Safvan: Dediğin gibi hareket ederim, cevabında bulundu.

Umeyr bundan sonra kılıcının bilenmesini emretti. Kılıcı bilendi ve zehirlendi. O, yola çıktı. Medine'ye geldi. Bu sırada Ömer bin Hattab müslümanlardan bir kitle ile mescitte oturuyor ve Yüce Tanrı'nın Bedir'de bağışladığı zaferi ve düşmanların uğradığı felâketleri konuşuyorlardı. Bu sırada Ömer, Umeyr bin Vehb'in mescid'in kapısına gelerek devesini çöktürmekte

olduğunu gördü. Umeyr kılıcını kuşanmış bir halde idi. Ömer: İşte Tanrı düşmanı, köpek Umeyr bin Vehb, o, elbette bir kötü maksatla gelmiştir, bize karşı Kureyş'i kışkırtan ve Bedir olayında (ordugâhımızın etrafını dolaşarak) sayımızı tahmin eden odur, dedi. Bundan sonra Ömer Tanrı elçisinin yanına giderek: Ey Tanrı elçisi! Tanrı düşmanı Umeyr bin Vehb kılıcını kuşanmış olduğu halde gelmiştir, dedi. Tanrı elçisi Ömere: Bırakın, girsin, dedi. Bu emir üzerine Ömer onun yanına geldi, muhkem bir surette kılıcının bağından tuttu, sapından kavranıp tuttuktan sonra kılıcını kendi tarafına çekti yanında bulunan Ensar'lara: Tanrı elçisinin yanına gidiniz, yanında oturunuz, bu kötü insanın Tanrı elçisine zarar dokundurmamasına dikkat ediniz, çünkü o güvenilecek bir adam değildir, dedi. Bundan sonra Ömer kılıcının sapından tutmuş olduğu halde Umeyr'i Tanrı elçisinin katına getirdi. Tanrı elçisi Ömer'e: Umeyr'i serbest bırak, dedi. Umeyr Tanrı elçisine yaklaştı ve: Sabahınız iyi olsun, dedi. Araplar cahiliyet çağında birbirlerine bu şekilde hitap ederlerdi. Tanrı elçisi ona: Ey Umeyr! Rabbımız bize bundan daha hayırlı selâmlâşmayı öğretti ki, o da Esselâmüaleyküm'dür, bu selâm cennet ehlinin selâmıdır, dediğinde Umeyr: Sen bunu yakın bir zamanda ihdas ettin, diye mukabelede bulundu. Tanrı elçisi ondan ne için geldiğini sorduğunda, o: Elinizde esir bulunan oğlum için geldim, hakkında iyi muamelede bulununuz, dedi. Tanrı elçisi:

Boynuna asılı olan bu kılıcın işi nedir? diye sorduğunda o: Tanrı kılıçlardan bu kılıcı kötü eylesin, sanki bir iş mi gördü? diye mukabelede bulundu. Tanrı elçisi ona: Medine'ye gelmenin sebebini doğru olarak söyle, sen buraya esirini kurtarmak maksadiyle gelmedin. Sen Safvan bin Ümeyye ile (Kâbe yanındaki) El Hicr'de oturarak Bedir'in eski kuyusuna atılanlar hakkında konuştuğunuz vakit: ödiyecek borcum ve besliyecek ailem olmasaydı Medine'ye giderek Muhammed'i öldürürdüm, dedin. Safvan bin Ümeyye de beni öldürmenin karşılığı olarak borcunu ödemeği, aileni beslemeği üzerine aldı. Fakat Yüce ve aziz Tanrı senin beni öldürmene mânidir, dedi. Bunun üzerine Umeyr: Senin Tanrı elçisi olduğuna tanıklık ederim. Ey Tanrı elçisi! Biz seni yalanlıyor, gökten getirdiğin haberlere ve sana inen vahiye inanmıyorduk, senin şimdi bana haber verdiğin işe karar verdiğimiz vakit benden ve Safvan'dan başka kimse yoktu. ben bunu sana yanlız Tanrı'nın haber vermiş olduğunu anladım. Bana hidayet yolunu gösteren ve beni bu yola sevkeden Tanrı'ya hamdolsun. dedikten sonra şahadet kelimesini okudu. Bunun üzerine Tanrı elçisi yanında bulunan sahabelerine: Kardeşinize İslâm dinini ve Kuran okumağı iyice öğretiniz, esirini serbest bırakınız, dedi. Sahabeler emri yerine getirdiler. Bundan sonra Umeyr: Ben Tanrı'nın nurunu söndürmek için çok uğraştım, Tanrı'nın dinini kabul edenlere çok eziyet ettim. Şimdi senden Mekke'ye gitmek için mü-

saade istiyorum, ben Mekke'lileri Tanrı'ya imana ve İslâm dinini kabule çağırarak, senin sahabelerine diyanet ve inanışlarından dolayı eziyet ettiğim gibi, onlara da din ve diyanetlerden dolayı eziyet edeceğim dedi. Tanrı elçisi onun Mekke'ye gitmesine müsaade etti. Umeyr Mekke'ye geldi. O, gelmeden önce Safvan onu gelenlerden soruşturuyordu. Kureyş'e: Sevininiz, yakında Bedir faciasını unutturacak büyük bir hâdiseden haber alacaksınız, diyordu. Bu sırada bir yolcu Umeyr'in İslâmiyeti kabul etmiş olduğu haberini getirdi. Bunun üzerine Safvan onunla hiçbir zaman konuşmıyacağına ve ona hiçbir vakit fayda dokundurmayacağına andiçti. Umeyr Mekke'ye geldikten sonra ahaliyi İslâmiyeti kabule çağırmaya ve kendisine muhalefet edenlere eziyet etmeye başladı, onun delâletiyle pek çok kişi müslüman oldu. Bedir hâdisesi zaferle neticelendikten sonra bütün Enfal suresi (ganimet mallarına dair olan sure) indi.

Bize Ahmed bin Mansur söyledi, ona ve arkadaşlarına Asım bin Ali, onlara İkrime bin Ammar söylemiş. O, Ebu Zümeyl'den, o, Abdullah bin Abbas'tan, o da Ömer bin Hattab'dan şunu rivayet eder: Bedir olayı gününde müslümanlarla Mekkeliler karşılaştılar, Tanrı Mekkelileri bozguna uğrattı, Tanrı'ya ortak katanlardan yetmiş kişi öldürüldü, yetmiş tanesi de esir alındı. Tanrı elçisi Bedir gününde Ebu Bekir, Ali ve Ömerle iştişarelerde bulundu. Ebu Bekir: Ey Tanrı elçisi! bunlar amca oğulları, aşiretlerimizin

evlâdı olup kardeşlerinizdir, ben onların esirlerini kurtuluş parası alarak serbest bırakmanı uygun buluyorum, Tanrı'nın onlara doğru yolu göstermesi, onların bize arka ve yardımcı olmaları ümid olunur, dedi. Tanrı elçisi Ömer'in fikrini anlamak üzere ona: Ey Hattab'ın oğlu! sen ne diyorsun? diye sordu. Ömer: Ben bu hususta Ebu Bekir'in fikrinde değilim, ben: bana filânın, Hamzaya da kendi kardeşinin, Ali'yede Akil'in başını kesmek imkânını vermeni uygun buluyorum ki, Tanrı bizim kalblerimizde kâfirlere karşı şefkat ve merhamet duygusu bulunmadığını bilsin, bunlar Kureyş'in bahadır, komutan ve ileri gelen adamlarıdır, dedi. Fakat Tanrı elçisi Ebu Bekir'in fikrini uygun buldu, benim fikrimi kabul etmedi, kurtuluş parası olarak esirleri serbest bıraktı. Ömer diyor: Ben sabahleyin Tanrı elçisinin katına geldim. Tanrı elçisi ile Ebu Bekir oturmuşlar, ağlıyorlardı. Ben: Ey Tanrı elçisi! seni ve arkadaşlarını ağlatan hâdise ve hal nedir? bana haber ver, ağlatacak bir işse ben de ağlarım, yoksa sizin ağlamanızdan müteesir olarak ben de sizinle birlikte ağlarım, dediğimde Tanrı elçisi bana: Arkadaşlarının esirlerini kurtuluş parası alarak serbest bırakmalarının bir cezası olarak işte şu ağaçtan daha yakın bir yerde azaba çarptırılacağımız bana Vahi yoliyle bildirildi, dedi ve kendisine yakın olan bir ağacı işaret etti. Yüce Tanrı bu münasebetle şu ayeti: «Yer yüzünde kan dökerek, hasımlarınızı korkutarak azaba çarptırıncaya kadar esirlerden kurtu-

luş parası almak hiçbir peygamber için uygun görülmedi. Siz kendiniz için dünya malını istersiniz, Yüce Tanrı ise sizin için ahiret sevabını ister. O, yüksek kudret ve hikmet sahibidir. Yaradan Levhi mahfuz'da yazmış olmasa idi aldığınız bu paralar için size bir azap erişecekti...» (Enfâl: 68) ve bundan sonraki ayetleri indirdi. Yüce Tanrı bundan sonra ganimet mallarını helâl kıldı. Fakat bu yaptıklarından dolayı onlar (Uhut olayında) azaba çarptırıldılar, Tanrı elçisinin sahabelerinden 70 kişi öldürüldü. 70 kişi de esir düştü. Tanrı elçisinin ön dişleri kırıldı, başındaki tolgası başı üzerinde parçalandı, kanı yüzüne aktı, sahabeler kaçarak dağa çıktılar. Bu münasebetle Yüce Tanrı şu ayetleri indirdi: Yüce Tanrı size olan vadini yerine getirdi. Siz onun izniyle düşmanların kökünü kestiniz. Fakat arzu ettiklerinizi elde ettikten sonra zaaf gösterdiniz, ok atmak hususunda ihtilâfa düştünüz ve isyan ettiniz, bir kısmınız dünya malını diğer bir kısmınız ise ahiret sevabını istiyordu. Yüce Tanrı sabrınızı sınamak için sizi düşman karşısında yenilgiye uğrattı. Tanrı elçisine olan muhalefetinizi ve nedametinizi bilip sizi affeyledi. Aziz Tanrı inananlara karşı merhamet sahibidir. Hani siz biribirinizden yüz çevirip dağlara doğru kaçıyordunuz, Tanrı elçisi sizi çağırıyordu. Tanrı, elden kaçırdığınız şeyler ve karşılaştığınız münasebetlerle kaygılanmamanız için sizi kaygı üstüne kaygı ile cezalandırdı. Yüce Tanrı sizin yaptıklarınızı bilir. O, bu kaygıdan sonra

üzerinize emniyeti getiren bir uyku indirdi ki, bu uyku sizden bir kitleyi bürüdü, diğer bir kitle ise kendilerini kurtarmak yoluna koyuldular...» (Âli İmran: 152-154).

Bize Selme bin Cünade söyledi, ona ve arkadaşlarına Ebu Muavıye, ona Ameş söylemiş, o, Amr bin Mürre'den, o, Ebu Ubeyde yoliyle Abdullah'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Bedir savaşı gününde esirler getirildiği zaman sahabelerine: Bu esirler hakkında ne düşünüyorsunuz? diye sorduğunda Ebu Bekir: Ey Tanrı elçisi! Bunlar senin kavmindendir, kendilerini sağ bırak, sabırla hareket et, Tanrı 'nın onları affetmesi ümit olunur, cevabında bulundu. Ömere gelince o: Ey Tanrı elçisi! Onlar seni yalanladılar, şehirden çıkardılar, başlarını kes dedi. Abdullah bin Ravaha: Ağacı çok olan bir ovayı araştırıp bulduktan sonra onları bu ovanın içine sok, ağaçları ateşe ver, dedi. El-Abbas onun bu sözünü işittiğinde: Akrabalık seninle olan ilgisini kesmiştir, diye hitap etti. Tanrı elçisi bunlardan hiç birine cevap vermeyip alaçağına girdi. Sahabelerinden bir kısmı Ebu Bekir'in, bir kısmı Ömer'in, diğer bir bölüğü de Abdullah bin Ravaha'nın fikrini uygun bulmuştur, diye konuşuyorlardı. Bir müddet sonra Tanrı elçisi onların yanına çıkarak: Ulu ve aziz Tanrı bazı kalbleri o derece şefkatli eder ki, o kalbler sütten daha ince olur, bazı kalbleri o kadar sertleştirir ki, taştan daha sert olur. Ey Ebu Bekir! Senin halin İbrahim'in haline benzer ki, o: Bana tabi olanlar bendendir, bana isyan

edenleri Tanrı yarlıglar, çünkü o esirger ve affeder, demişti. Ey Ebu Bekir! senin halin İsa'nın haline de benzer ki, İsa: Onları cezaya çarptırırsan, onlar senin kullarındır, yarlıgarsan, sen esirgeyen ve yarlıgayan Tanrı'sın demişti. Ey Ömer! senin tabiatın Nuh'un tabiatına benzer ki, o :Ey Rabbim! yer yüzünde dolaşır kimse bırakma demişti. Ey Ömer senin halin Musa'nın haline de benzer ki, o: Onların servetlerini mahvet, yüreklerini katı yap ki, acıtıcı azabı görmeden önce iman etmesinler, demişti. Bundan sonra Tanrı elçisi sahabelerine: Siz bugün fakirsiniz, elinizdeki esirlerden kimse kurtuluş parası vermeden kurtulmasın, yahut onların başlarını kesiniz, dedi. Abdullah bin Mes'ud: Ancak Süheyl bin Beyza bundan affedilmelidir, çünkü ben onun İslâmiyet belgesini izhar ettiğini gördüm, dedi. Tanrı elçisi sustu. Abdullah diyor: Ben hayatımda bu sözü söylediğim günden daha korkulu bir gün geçirmedim, gökten başıma taş düşmesinden korkuyordum, ancak Tanrı elçisi: Süheyl bin Beyza affedilir, dedikten sonra rahat ettim, diyor. Tanrı elçisine bu münasebetle: «Yeryüzünde şiddetli bir surette savaşmadan esirlerden bedel almak hiçbir peygamber için uygun görülmedi...» ayetleri indi. Bana İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme şunu söylemiştir: Bu ayet, yani Yeryüzünde şiddetli bir surette savaşmadan önce esirlerden bedel almak hiçbir peygamber için uygun görülmedi...» ayetleri indikten sonra Tanrı elçisi: Gökten azap inecekse bu azaptan ancak

Sa'd bin Mu'az kurtulur, buyurmuştu. Çünkü o, esirleri öldürmek benim için onları sağ bırakmaktan daha iyidir, demişti.

Ebu Cafer şöyle diyor: İbn İshak'a göre Muhacirlerden Bedir savaşına katılan ve Tanrı elçisi tarafından kendilerine ganimet payları ayırlanların sayısı 83 kişi idi. Bize İbn Humeyd söyledi, o: Seleme'nin İbn İshak'tan naklen bize söylediğine göre Evs'lerden Bedir savaşına katılan ve kendilerine ganimet mallarından pay ayrılanlar 61 kişi idi, Hazrec'lerden katılanlar 170 kişi idi. Müslümanlardan şehit düşenlerin tutarı 14 olup bunlardan 6 sı muhacirlerden, sekizi Ensar'dandı. Tanrıya ortak katanlardan Bedir'de savaşanlar 950 olup bunlardan 100 tanesi süvari idi, demiştir. Rivayete göre Tanrı elçisi Bedir seferine katılmak istiyenlerden bir kitleyi yaşları küçük olduğu için askeri arasına almadan evlerine iade etmiştir. Vakidî'ye göre Abdullah bin Ömer, Rafi bin Hadic, El-Bera bin Azib, Zeyd bin Sâbit, Esid bin Zuhayr, Umeyr bin Ebi Vakkas geri çevrilenlerden idiler. Tanrı elçisi bir kere geri çevirdikten sonra Umeyr'i tekrar askeri içine almıştır. Umeyr, Bedir savaşında öldürüldü. Tanrı elçisi kendisi Medine'den yola çıkmadan önce Talha bin Ubeydullah ile Sa'id bin Zeyd bin Amr bin Navfel'i Kureyş kervanı hakkında haberler toplamak üzere Şam yoluna göndermişti. Onlar Tanrı elçisi Medine'den yarıldıktan sonra Medine'ye dönmüşlerdi, Tanrı elçisini Medine'de bulamadıktan sonra Bedir'e gittiler ve onu Me-

dine'ye dönmekte iken Türban'da karşıladılar. Vakidî diyor ki: Tanrı elçisi 305 sahabesiyle birlikte yola çıkmıştı. Bunlardan 74 ü muhacir kalanları Ensar'dandı. Tanrı elçisi savaşa katılmayanlardan 8 kişi için ganimet malından hisseler ayırdı ki, bunlardan biri Osman bin Affan olup, eşi olan Tanrı elçisinin kızı hastalandığı için onu Medine'de bırakmıştı. Bu sırada Tanrı elçisinin kızı öldü. Talha bin Ubeydullah ile Sa'id bin Zeyd'e de hisse ayrıldı. Çünkü Tanrı elçisi onları Kureyş kervanı hakkında haber almak üzere Şam yoluna göndermişti. Kendilerine hisse ayrılanlardan beşi Ensar'dan olup bunlardan biri Ebu Lübabe Beşir bin Abdülmünzir idi ki, onu kendi yerinde Medine'de bırakmıştı. İkincisi Asım bin Adi bin El-Aclan'dır. Tanrı elçisi onu Medine'nin El-Aliye kısmının idaresi başında bırakmıştı. Üçüncüsü Hâris bin Hatib olup, haklarında bazı haberler işitildiği için onu Er-Ravha'dan Beni Amr bin Avf'lara göndermişti. Dördüncüsü Hâris bin Semme olup kemiği kırıldığı için onu Er-Ravha'dan geri göndermişti. O, Beni Malik bin Neccar'dandır. Beşincisi Havvat bin Avf olup onun da kemiği kırılmıştı, o, Beni Amr bin Avf'dandır. Medine 'den çıkan bu askerin 70 devesi, iki atı vardı. Atlardan biri Mikdad bin Amr'ın, diğeri Mersed bin Ebi Mersed'indi. Ebu Ca'fer diyor ki: İbn Sa'd. Muhammed bin Ömer'den, o, Muhammed bin Hilâl'den o da babası yoliyle Ebu Hüreyre'den

şunu ivayet eder: Tanrı elçisi Bedir olayında yalın kılıç kâfirleri arkalarından takip ederken şu ayeti okuyordu: Bu topluluk çok geçmeden bozguna uğrıyarak geri dönecektir. Tanrı elçisinin Zi El-Fikar adlı kılıcı Bedir savaşında ganimet malı olarak alınmıştı. Bu kılıç (bu savaşda öldürülen) Münebbih bin Haccac'ındı. Ebu Cehl'in Mehrî cinsinden olan devesi de savaşta ganimet malı olarak ele geçirildi. O, devesine binerek savaşlara katılır ve damızlık olarak da kullanırdı. Ebu Ca'fer diyor: Tanrı elçisi Bedir savaşından döndükten sonra Medine'de kaldı. Medine'ye döndükten sonra Medine Yahudileri ile mütareke yapmıştı. Bu mütarekeye göre Yahudiler Tanrı elçisi aleyhinde kimseye yardım etmiyecekler, herhangi bir düşman Medine üzerine yürüdüğü takdirde Tanrı elçisine yardımda bulunacaklardı. Fakat Tarnrı elçisi Bedir'de Kureyş kâfirlerini öldürdükten sonra Yahudiler bunu kıskanarak kötülük göstermeye başladılar ve: Muhammed iyice savaşmıyanlarla karşılaştı, bizimle karşılaştığı takdirde bizim savaşımızın kimsenin savaşına benzemediğini görecektir, diye mütarekeyi bozmuş olduklarını açığa vurdular.

Beni Kaynuka Gazası

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme söylemiş, o, Muhammed bin İshak'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Beni Kaynuka ahalisini pazarda topladı. Onlara: Ey Yahudi topluluğu! Kureyş'in başına gelen azap-

tan yüce ve aziz Tanrıya sığınarak ve ondan sakınarak, Müslüman olunuz, çünkü siz benim Tanrı tarafından gönderilen Tanrı elçisi olduğumu biliyorsunuz, kitabınızda buna dair yazılan sözleri ve Tanrının size olan ahitlerini okuyorsunuz, dedi. Onlar Tanrı elçisine: Ey Muhammed! Sen bizi kendi kavmin gibi sanıyorsun, bu düşüncen seni aldatmasın, sen savaş işini bilmiyen bir kavimle karşılaştın, fırsatını bulup onları yendin, öldürdün, Tanrı adına and içerek teyid ederiz ki, bizimle savaştığın takdirde bizim savaş erleri olduğumuzu anlayacaksın, dediler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak Asım bin Ömer bin Katade'den şunu rivayet eder: Beni Kaynuka ahalisi diğer bütün Yahudi kitlelerinden önce Tanrı elçisi ile aralarında yapılan mütarekeyi bozarak Bedir savaşından sonra ve Uhud olayından önce Müslümanlarla savaştılar. Bize Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara da Muhammed bin Ömer söylemiş, o Muhammd bin Abdullah yoliyle Zührî'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi ile Beni Kaynuka arasındaki savaş, hicretin ikinci yılında Şevval ayında cereyan etti. Zührî, Urve'den, Tanrının Cebrail aracılığı ile elçisine şu ayeti indirmiş olduğunu rivayet eder: Bir kavmin ahidlerini bozarak hiyanet etmelerinden korkarsan, karşılık olarak sen de ahdi bozabilirsin, yüce Tanrı hainleri sevmez» (Enfal: 59). Cebrail (A. M.) bu ayeti okuyup bitirdikten sonra

Tanrı elçisi: Ben Beni Kaynuka'nın ahidlerine hiyanet etmelerinden korkuyorum, dedi. Urve: Tanrı elçisi bu ayetin irşadiyle Beni Kaynuka Yahudileri üzerine yürüdü, der.

Vakidî: Bana Muhammed bin Salih söyledi, der. O, Asım bin Ömer yoliyle Katade'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi onları 15 gece kuşattı, bu müddet içinde onlardan kimse gözükmedi, fakat 15 gün sonra kalelerinden Tanrı elçisinin hükmüne indiler. Elleri arkalarına çekilerek bağlandı. Tanrı elçisi onları öldürmek istiyordu, fakat Abdullah bin Ubeyy Tanrı elçisinden onları öldürmemesini istedi.

Şimdi İbn İshak'ın Asım bin Ömer bin Katade'den naklettiği rivayete gelelim: Tanrı elçisi Beni Kaynuka ahalisini kalelerinde kuşattı. Onlar Tanrı elçisinin hükmüne razı olarak kalelerinden indiler. Tanrının, onları ele geçirmek imkânını vermesinden sonra Abdullah bin Ubeyy bin Selûl ayağa kalkarak: Ey Muhammed, benim azadlılarım hakkında iyi davran, dedi. Bu Yahudiler Hazreç'lerle andlaşmışlardı. Tanrı elçisi İbn Selûl'e cevap vermedi. İbn Selûl yine: Ey Muhammed, azadlılarıma ihsanlarda bulun, dedi. Tanrı elçisi ondan yüzünü çevirdi. Bunun üzerine Selûl elini Tanrı elçisinin yakası içine soktu. Tanrı elçisi ona: Elini çek dedi ve kızdı, Tanrı elçisinin yüzünde dargınlık belirtileri bile gözüktü ve: Yazıklar olsun sana, elini çek, dediğinde İbn Selûl: İhsan edip azatlılarımdan dört yüzü zırhsız, üçyüzü de zırhlı olmak üzere serbest bırakmadan önce

elimi yakandan çekmiyeceğim, çünkü onlar beni siyah ve kızıla karşı korudular, sen ise onları bir günün sabahında kesip biçmek istiyorsun, Tanrı adına and içerek bozgunlara sebep olacağından korkmakta olduğumu teyid eylerim, dedi. Onun bu ısrarı üzerine Tanrı elçisi: Onları sana bağışladım, cevabında bulundu.

Ebu Cafer diyor ki: Muhammed bin Ömer, Muhammed bin Salih ile Asım bin Ömer bin Katade'den rivayet ettiği sözünde şöyle diyor: Tanrı elçisi: (Beni Kaynuka ahalisine) ve onlarla birlikte (İbn Selûl'e) lânetler olsun, diye lânet okuduktan sonra: Onları serbest bırakınız, dedi. Sonradan yurtlarından sürülmelerini emretti. Yüce Tanrı onların mallarını ganimet malı olarak Müslümanlara bağışladı. Bu Yahudilerin toprakları yoktu. Onlar kuyumcu idiler. Tanrı elçisi onlardan birçok silâh, kuyumculuk alet ve eşyası aldı. Onlar çoluk çocukları ile birlikte yurtlarından sürüldüler. Sürgün etme işi Ubade bin Samit tarafından görüldü. O, onları Zibab'a kadar götürürken: Şeref, ancak sırasiyle en uzakta olan gayeye ulaşmakla elde edilir, diyordu. Tanrı elçisi Beni Kaynuka gazasına çıktığında Medine'de kendi yerinde Ebu Lübab bin Abdülmünzir'i bırakmıştı. Ebu Cafer şöyle diyor: İslâmiyette ilk önce ganimet mallarından beşte biri bu yıl alındı. Tanrı elçisi ganimet mallarını asker arasında bölmeden önce kendisi için sevdiği maldan ve devlet hissesi olan beşte biri ve kendi payını aldı. Ganimet malının kalan beşte dördünü sahabeleri arasında

böldü. Bu kısım Tanrı elçisi tarafından alınan ilk beşte bir idi. Tanrı elçisinin Kaynuka gazasında kullandığı bayrak beyaz olup bayraktarı Hamze bin Abdülmuttalib idi. O vakit sancak kullanılmıyordu. Bundan sonra Tanrı elçisi Medine'ye döndü. Kurban bayramı geldi. Rivayete göre Tanrı elçisi ve sahabelerinden zengin olanlar Zil-Hicce'nin onuncu günü kurban kestiler. Tanrı elçisi bayram namazı kılmak üzere namazgâha çıktı. Müslümanlara namaz kıldırdı. Bu, Medine'de ilk olarak namazgâhta kılınan bayram namazı idi. O, kendi eliyle namazgâhta iki koyun kesti. Diğer bir rivayete göre de bir koyun kesmiştir. Vakidî: Bu haberi bana Rafi bin Hadic evlâdından Muhammed bin El-Fazl söyledi, der. O, İbn Mübeşşir'den, o da Cabir bin Abdullah'dan şunu rivayet eder: Biz Kaynuka gazasından döndükten sonra Zil-Hicce ayının 10 uncu gününün sabahında bayram namazı kıldık. Bu bayram İslâmiyet çağında kılınan ve Müslümanların gördükleri ilk kurban bayramı idi. Biz, Beni Seleme mahallesinde kurbanlar kestik. Beni Seleme'de 17 kurban kesilmiş olduğu sayıldı. Ebu Cafer diyor ki:

Ebu İshak Beni Kaynuka gazası hakkında belli bir tarih tesbit etmiyor, ancak bu gazanın Es-Savik gazasiyle Tanrı elçisinin Kureyş'le karşılaşmak üzere Medine'den çıkışı arasındaki bir vakitte cereyan etmiş olduğunu söyler. Tanrı elçisi bu seferinde Beni Süleym yurduna ve Bahran'a kadar ilerlemişti. Bahran, El-Furu tarafında Hicaz'da bir yerdir. Ravilerden bazıları ise

Tanrı elçisinin ilk Bedir ile Beni Kaynuka gazası arasında üç gazada bulunduğunu, bir çete kolu göndermiş olduğunu ve Tanrı elçisinin Bedir seferinden döndükten sonra Beni Kaynuka'lar üzerine hicretin 3. yılında Safer'in 9 unda yürümüş olduğunu anarlar. Tanrı elçisi Bedir'den Medine'ye Ramazanın 22 sinde çarşamba günü dönmüştü. O, Ramazanın kalan kısmını Medine'de geçirdikten sonra Karkarat el-Küdr üzerine yürüdü. O, Beni Süleym ile Gatafan uruklarının biraraya toplanmış olduklarını işittikten sonra hicretin 2. yılı Şevval ayının başında cuma günü güneş yükseldikten sonra Medine'den kalkarak yola çıkmıştı. İbn Humeyd'in bu olaya dair haberi başka türlüdür. O, bu haberi Seleme'den, o da İbn İshak'tan rivayet eder: Tanrı elçisi Bedir'den Medine'ye döndü. Bedir savaşı ramazan ayının sonunda yahut şevval'in ilk gününde sona ermişti. O, Bedir'den döndükten sonra Medine'de ancak yedi gece kaldı. Bundan sonra, bizzat beni Süleym üzerine yürümek maksadiyle yola çıktı ve onların El-Küdr adını taşıyan suları başına kadar ilerledi. Orada üç gün kaldıktan sonra Medine'ye döndü. Sefer sırasında hiçbir kötülük ile karşılaşmadı. O, Şevval ayının kalan kısmiyle Zilkade ayını Medine'de geçirdi. Bulunduğu bu müddet içinde Bedir'de Kureyş'lilerden alınan esirlerin büyük bir kısmı kurtuluş parası alınarak serbest bırakıldı. Vakidî ise El-Küdr gazasının hicretin 3. yılı muharrem ayında yapılmış olduğunu söyler. Bu gazada Tanrı elçisinin bayrak-

tarı Ali bin Ebi Talib idi. O, kendi yerinde Medine'de Ümmi Mektûm El-Ma'isîyi bırakmıştı. Bazıları Tanrı elçisinin El-Küdr gazasından çobanları ile birlikte deve ve koyunlar getirdiğini ve bu seferinden 10 şevvalde dönmüş olduğunu söylerler. Tanrı elçisi Medine'ye döndükten sonra Galib bin Abdullah Leysî'yi 10 şevvalde pazar günü bir çetenin başına geçirerek Beni Süeleym'le Gatafan'lara karşı göndermiştir. Çeteler bu seferlerinde onlardan bazılarını öldürdüler, deve ve koyunlar ele geçirdikten sonra aldıkları ganimet mallariyle 16 şevval cumartesi günü Medine'ye döndüler. Bu çetecilerden üç tanesi şehit düşmüştür. Tanrı elçisi Zilhicce ayına kadar Medine'de kaldı. bu ayın 23 ünde pazar günü kutsal savaş maksadiyle yola çıktı. Bu savaş Es-Sevik gazası adını taşır.

Es-Sevik Gazası

Ebu Cafer diyor ki: İbn Humeyd bize İbn İshak'ın bu gazaya dair olan rivayetini nakletti. o ve arkadaşları bu haberi Seleme yoliyle İbn İshak'tan rivayet ederler: Tanrı elçisi El-Küdr gazasından Medine'ye döndükten sonra hicretin 2. yılı Şevval ayının kalan kısmiyle Zilka'de ayını Medine'de geçirdi. Ebu Süfyan bin Harb Zilhicce ayında Medine üzerine yürüdü. Bu yılın haccı Tanrıya ortak katanlar tarafından idare olundu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Muhammed

bin Cafer bin Zübey'le Yezid bin Ruman'dan ve yalancılıkla itham etmediği biri yoliyle Ensar'ın bilginlerinden biri olan Ubeydullah bin Malikten şunu rivayet eder: Ebu Süfyan bin Harb ve ondan sonra da Bedir'de İslâmlara yenilenlerin kurtulanları Mekke'ye döndüler. Ebu Süfyan Muhammed'e karşı yürümeden önce başına ve vücuduna (cenabetlikten) su dokundurmayacağına and içti ve andını yerine getirmek üzere Kureyş'ten iki yüz süvari ile yola çıkarak En-Necdiyye yolunu tuttu. Kanat'ın yukarı tarafındaki Teyt dağının yanına indi. Orası Medine'den bir mil kadar uzaktır. Geceleyin ilerliyerek karanlıktan istifade edip Beni Nazır'lar toprağına kadar geldi. Huyev bin Ahtab'ın evine gelerek kapısını çaldı, Huyev ona kapısını açmadı. Bundan sonra Sellâm bin Mişkem'in kapısına geldi. Sellâm, zamanında Nazır'ların ulusu ve onların zengini idi. Ebu Süfyan ondan evine girmek üzere izin istedi. (Sellâm) onu evine alarak konuk etti, içirdi, gizli olarak Müslümanlara dair bilgiler verdi. Ebu Süfyan gecenin sonuna doğru onun yanından çıkarak arkadaşları yanına döndü. Onlardan birkaç tanesini Medine'ye gönderdi. Onlar Medine'nin bir tarafındaki El- Urayz adı verilen yere kadar ilerlediler, orasının hurmalığında hurma köklerini yaktılar, orada ahitlisi ile Ensar'dan birine rasgeldiler. Her ikisini öldürdükten sonra Mekke'ye dönmek üzere çekilip gittiler. Ahali bunu haber aldıktan sonra onlardan sakındılar, Tanrı elçisi onları takip etmek

üzere şehirden çıktı, Karkarat el-Küdr'e kadar ilerledikten sonra Medine'ye döndü. Ebu Süfyan'la arkadaşları sıvışıp gitmişlerdi. Takibe çıkanlar, Mekke'lilerin kaçarken yüklerini hafifleştirmek maksadiyle dağarcıklarını ekinler arasında atmış olduklarını gördüler. Tanrı elçisi Medine'ye döndükten sonra Müslümanlar ondan, onlarla aralarında kutsal bir savaş olup olmayacağını sorduklarında Tanrı elçisi: evet diye cevap verdi. Ebu Süfyan Mekke'den kalkarak Medine üzerine yürümek maksadiyle yola çıktığında bir şiir söyliyerek Kureyş'i savaşa isteklendirdi: Yesrib (Medine) ve onların toplulukları üzerine saldırınız, çünkü onların toplulukları sizin için ganimet malıdır. Bedir'in eski kuyuları yanında cereyan eden savaş onların yenmesiyle bitmişse, bundan sonraki savaşları siz kazanacaksınız, ben, Evs ve Hazrec uruğlarını mahvetmeden önce kadınlara yanaşmamak ve başıma ve vücuduma su dokundurmamak üzere and içtim. Çünkü benim kalbim (öc almak) ateşiyle yanıyor.

Kâ'b bin Malik ona şu şiiriyle cevap verdi:

Ümmülmüsebbihin - (Tanrıyı kusurlardan tenzih edenlerin anaları) - Ebu Süfyan bin Harb askerinin El-Harre - Medine'nin - karataşlığında uğradığı bozgunluktan dolayı hasret çekmektedir. Onun askeri kuş tabiatlı kişiler olup attıkları (dağarcıkları) dağın tepelerine ulaşıyor. Kureyş'liler Medine üzerine öyle hakir bir bölük askerle yürüdüler ki, onların çöktükleri yer böğürtlen kuşunun, yuvasında karnını dokundurduğu yer-

den de büyük değildir. Onlar, zaferden, ganimetten ve El-Batha ahalisinin bahadır ve kargılarla silâhlanmış askerlerinden mahrumdurlar.

Vakidî ise Es-Sevik gazasının hicretin 2. yılının Zilka'de ayında cereyan etmiş olduğunu ve Tanrı elçisinin muhacir ve Ensar'dan olan 200 sahabesiyle Medine'den çıktığını anlattıktan sonra Ebu Süfyan'ın hal ve durumunu İbn İshak eserindeki gibi naklederek şunları ekler: Ebu Süfyan, El - Urayz'de yanında ücretle çalışan bir kişi ile Ma'bed bin Ömer adında birine raslıyarak onların her ikisini de öldürdü. Oradaki birkaç evi ve samanları yaktı. Ebu Süfyan andının yerine gelmiş olduğunu düşünerek Medine etrafından sıvışıp gitti. Bu sırada düşman bastığını bildirerek yardıma çağıranlar geldi. Bunun üzerine Tanrı elçisi sahabelerini toplıyarak onları takip etmek üzere şehirden çıktı, fakat arkalarından yetişemedi, Mekkeliler yüklerini hafifleştirmek ve kaçıp kurtulmayı kolaylaştırmak üzere içinde un bulunan dağarcıklarını atıyorlardı. Halbuki onların yiyecekleri bundan ibaretti. Mekke'liler içlerinde kavut bulunan dağarcıklarını yollara attıkları için bu gaza Es-Sevik (kavut) gazası adiyle anılmıştır. Vakidî, Tanrı elçisi nin bu gaza için Medine'den çıktığı vakit kendi yerinde Medine'de Ebu Lübabe Abdülmünzir'i bırakmış olduğunu söyler.

Ebu Cafer diyor ki: bu yıl, yani hicretin 2. yılı Zilhicce ayında Osman bin Maz'un öldü. Tanrı elçisi onu El-Baki'de gömdü. Bir belgi

olmak üzere onun kabri başına bir taş dikti. Rivayete göre Hasan bin Ali bin Ebi Talib bu yıl doğmuştur. Ebu Cafer şöyle diyor: Vakidî, İbn Ebi Sebrenin İshak bin Abdullah yoliyle Ebu Cafer'den rivayet ettiği sözlere dayanarak, Ali bin Ebi Talib'in Fatma ile hicretin 18. ayının başında, Zilhicce ayında, zifaf olduğunu söyler. Ebu Ca'fer diyor: bu rivayet doğru ise, bundan önce Hasan bin Ali'nin doğumuna dair zikredilen haber yanlıştır. Rivayete göre Tanrı elçisi kan pahalarını bu yıl yazı ile tesbit etti, bu yazı onun kılıcına bağlı bulunurdu.

Hicretin 3. yılı

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme söylemiş, o, Muhammed bin İshak'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Es-Sevik gazasından döndükten sonra Zilhicce ve Muharrem aylarını Medine'de geçirdi, yahut buna yakın bir müddet Medine'de kaldı. Bundan sonra Gatafan'larla karşılaşmak üzere Necid üzerine yürüdü. Bu, Zi Emr adını taşır. O, bütün Safer ayında yahut buna yakın bir müddet Necid'de kaldı. Bundan sonra Medine'ye döndü. O, bu seferinde hiçbir zarara uğramadı. O, birkaç günü hariç olmak üzere bütün Rebi'ülevvel ayını Medine'de geçirdikten sonra, Kureyş ve Beni Süleym ile karşılaşmak maksadiyle yola çıktı. Hicazda El-Füru tarafındanda Bahran'a ilerledi. Tanrı elçisi Rebi'ülahir ve Cumadelûlâ aylarını orada geçirdikten sonra Medine'ye döndü. O, bu seferinde hiçbir zarar görmedi.

Kâ'b bin El-Eşref'e dair haberler.

Ebu Ca'fer diyor ki: Tanrı elçisi bu yıl Kâ'b bin El-Eşref'e karşı bir çete gönderdi. Vakidî, Tanrı elçisinin, bu çeteyi bu yıl göndermiş olduğunu söyler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme şunu söylemiştir: Kâ'b bin El-Eşref hâdisesi şöyle cereyan etmiştir: Tanrı elçisi Mekke'lileri Bedir'de büyük kayıplar verdirerek yendikten sonra Zeyd bin Hârise'yi Medine'nin Safile, yani aşağı kısmına, Abdullah bin Ravaha'yı Medine'nin Aliye kısmına müjdeci olarak gönderdi. Onlar, yüce ve aziz olan Tanrı'nın elçisi sahabelerine bağışladığı büyük zaferi ve Tanrıya ortak katanlardan kimlerin öldürülmüş olduğunu müslümanlara haber verdiler. Bize bu haberi İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbni İshak Abdullah bin El-Mugis bin Ebi Bürde bin Esir Ez-Zaferî ile Abdullah bin Ebi Bekir bin Muhammed bin Amr bin Hazm ve Asım bin Ömer Katade ve Salih bin Umame bin Sehl'den rivayet eder. İbni İshak: Bunlardan herbiri bana bu rivayetin bir parçasını söyledi, der. Kâb bin El-Eşref, Tayyi kabîlesinin bir boyu olan Beni Nebhan'dan idi. Onun anası (bir yahudi boyu olan) Beni Nazır'dandı. Kâ'b müslümanların bu büyük zafer haberini işittikten sonra: Yazıklar olsun size, bu haber doğru mudur? siz gerçekten Muhammed'in, bu iki kişi tarafından adları sayılan adamları öldürmüş olduğunu mu sanıyorsunuz? Öldü-

rülen bu adamlar Arapların eşrafı ve kavimlerinin hükümdarıdırlar. Tanrı adına and içerek temin ederim ki, Muhammed'in bunları öldürmüş olduğu doğru ise, bizim için yerin içi, yerin yüzünden daha hayırlıdır, dedi. Tanrı düşmanı Kâ'b bin El-Eşref, haberin doğru olduğunu işittikten sonra Mekke'ye giderek Muttalib bin Ebi Vedaa bin Zübeyre Selımî'nin evine indi. O, Esid bin Ebi El-İs bin Ümeyye bin Abdi Şems'in kızı Atike ile evli idi. Atike onu konuk etti, saygı gösterdi. Kâ'b Tanrı elçisi aleyhine Kureyş'i tahrik ediyor, şiirler söylüyor, Kureyş'ten Bedir'de öldürülerek naaşları kuyuya atılanlar için ağlıyordu. Kâ'b bundan sonra Medine'ye döndü. Hârisin kızı Ümmi El-Fazl'a aşk ve sevgi izhar eden kasidelerinde, onu övmek, tavsif etmekle başlıyor ve şöyle diyordu:

Sen iftihar edeceğin bir meziyet kazanmadın mı? Buradan göç ederek Ümmi El-Fazl'ı (Mekke'nin etrafını çeviren kutlu bölge içinde mi) bırakıyorsun? O hoş kokan safran'a benzer, sıkıldığı zaman, beyaz cam şişeden kına ve çivit otu sıkıldığı gibi sıkılır, o yerinden kalkmaya hazırlanır, bu hazırlıktan sonra yerinden kalkmazsa, boğum başı ile dirsek arasındaki yerleri çalkalanır. Ümmi Hâkim'in benzeri olan sevgililer bize kavuştukları vakit onlarla bizim aramızdaki bağlar çok sağlam olur, kopmaz. Ben Beni Amir'den birine tutuldum, kalbim ona meftun oldu. Onun anası kadınların ve kavminin yüksek şahsiyetidir. Onların evleri herkesin ko-

nuk yeridir, onlar ahitlerini tamamiyle yerine getirirler. Ben bundan önce geceleyin doğan güneşi görmemiştim. Ben onu karanlık bir gecede gördükten sonra geceleri doğan güneşin bulunduğuna inandım.

Kâ'b bundan sonra Müslüman kadınlara aşk ve sevgi izhar edip şiir ve kasidelerinin başında onları övmeye başladı. O, böylece Müslümanlara eziyet ettikten sonra Tanrı elçisi onu ortadan kaldırmaya karar verdi ki, bize bunu İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak, Abdullah bin El-Mugir bin Ebi Bürde'den şunu rivayet eder: Kâ'b Müslümanlara eziyet edince Tanrı elçisi: Beni, İbn El-Eşref'in kötülüğünden kurtaran var mı? dediği vakit Beni Abdüleşhel boyundan Muhammed bin Mesleme: Ey Tanrı elçisi! Ben onu öldüreceğim, dedi. Tanrı elçisi: Elinden gelirse yap, diye muvafakat etti. Muhammed bin Mesleme Tanrı elçisinin yanından evine döndükten sonra yemek ve içmeyi bıraktı, üç gün üç gece ancak pek az bir şey yedi. Onun bu halini Tanrı elçisine haber verdiler. Tanrı elçisi onu katına çağırarak: Niçin yemek ve içmeyi bıraktın? diye sorduğunda, o: Ey Tanrı elçisi! Ben, sana öyle bir söz söyledim ki, bunu yerine getirip getiremiyeceğimi bilmiyorum, diye cevap verdi. Tanrı elçisi ona: Sana düşen şey, vazifeni yapmaya çalışmaktır, buyurdu. O: Ey Tanrı elçisi! Biz bu işi yaparken doğru olmıyan sözler söylemek zorundayız, dediği zaman, o:

Gereken sözleri söyliyebilirsiniz, size o sözleri söylemek caizdir, dedi. Bundan sonra Muhammed bin Mesleme, Beni Abdüleşhel'den Kâb'ın süt kardeşi olup Ebu Naile künyesini taşıyan Silkân bin Seleme bin Vakş, yine Abdüleşhel'lerden Abbad bin Bisr Vakş, yine Beni Abdüleşhel' lerden Hâris bin Evs bin Mu'az ve beni Hârise boyundan Ebu Abs bin Cebr, Kâ'b bin El-Eşref'i öldürmeyi kararlaştırdılar. Onlar önce İbn El -Eşref'in yanına Silkân bin Seleme Ebu Naile'yi gönderdiler. İbn Seleme de şiir söylerdi. İbn Seleme bundan sonra İbn El-Eşref'e: Ey Eşref'in oğlu, yazıklar olsun sana, ben senin yanına bir maksatla gelmiştim, ben sana gizli tutarak kimseye açmazsan bir şey söyliyeceğim, dediğinde o: yaparım söyle, dedi. Bunun üzerine Ebu Naile: Bu adamın şehrimize gelmesi bizim için bir belâ oldu. O geldikten sonra Araplar bize düşman kesildiler. Onlar tek bir adammış gibi bize saldırdılar. Yollarımız kesildi, çoluk çocuk mahvoldu, zor duruma düştük. Çoluk çocuklarımız da zorluklara katlanmaktadırlar, dedi. Bunun üzerine o: Ben Eşref'in oğlu Kâ'bım, Ey Seleme, Tanrı adına and içerek teyid ederim ki, onun gelmesi sana söyliyeceğim neticeyi yakında doğuracaktır, dedi. Bundan sonra İbn Seleme sözü başka konuya çevirerek: Biz senin bize yiyecek maddeleri satmanı istiyorduk. Bunun karşılığı olarak rehin yerine senin güvenebileceğin teminatı vereceğiz, sen de bunu iyi bulacaksın, dediğinde, Kâ'b: Alacağınız bu yiye-

cek karşılığında oğullarınızı rehin vereceksiniz dedi. İbn Seleme: Sen bizi rezil etmek mi istiyorsun? Bu hususta benim fikrimde olan arkadaşlarım da var, ben onları da senin yanına getirmek istiyorum, onlara da yiyecek maddeleri satarsın, ihsanlarda bulunursun. Biz bu alacağımız yiyecek maddeleri karşılığı olmak üzere seni temin edecek zırhlar rehin veririz, dedi. İbn Seleme bu teklifi ile, silâhlı olarak geldikleri vakit onun şüpheye düşmemesini ve reddetmemesini temin etmek istiyordu. Bunun üzerine Kâ'b: Zırhlar elbette teminat olabilir, dedi. Bundan sonra İbn Seleme arkadaşları yanına dönerek iki arada olup bitenleri anlattı ve silâhlarını alarak Kâ'b bin El-Eşref'in yanına gitmelerini emretti. Onlar yola çıkmadan önce Tanrı elçisinin yanında toplandılar. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, İbn İshak'a da Sevr bin Zeyd El-Dilî söylemiş, o, İbn Abbas'ın azatlısı İkrime yoliyle İbn Abbas'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi onları yollamaya çıkarak onlarla birlikte Baki El-Garkad'a kadar vardı. Bundan sonra: Haydi Tanrı adını anarak gidiniz, Ey Rabbim! Onlara yardım et! dedi. Tanrı elçisi mehtaplı bir gecede evine döndü. Onlar yollarına devam edip Kâb'ın kalesine geldiler. İbn Seleme seslendi, Kâ'b yeni evlenmişti. O, geceliği ile yerinden sıçradı, fakat eşi onu kendi tarafına çekerek: Sen savaşan bir adamsın, savaş eri bu vakit kalesinden inmez, dedi. Kâ'b: Gelen adam İbn Seleme'dir, o, beni uyku halinde bulursa uykudan kaldırmaz,

yani o bana dokunacak adam değildir, cevabında bulundu. Karısı ona: Tanrı adına and içerek temin ederim ki, onun sesinde kötülük eseri vardır, dedi. Kâ'b karısına: Yiğit bir kişi süngülenmek üzere çağırıldığı takdirde dahi daveti reddetmez, dedikten sonra kalesinden indi. Kâ'b gelenlerle bir müddet konuştu, bundan sonra gelenler ona: Ey El Eşref'in oğlu, El-Acuz tepesine kadar giderek bizimle birlikte dolaşmak istemez misin? gecemizin kalan kısmında konuşuruz, dediklerinde o: Arzu ederseniz dolaşalım diye muvafakat etti. Bunun üzerine birlikte dolaşmağa başladılar. Bir müddet dolaştıktan sonra Ebu Na'ile bin Seleme Kâb'ın başının bir tarafına elini uzattı, elini başından aldıktan sonra kokladı ve: Ben bu geceki kokudan bir şey koklamamıştım, dedi. Bir müddet dolaştıktan sonra İbn Seleme yine aynı şekilde hareket etti. Böylece Kâ'b'da güven hâsıl oldu. Bir müddet sonra İbn Seleme, Kâ'b'ın başının kılları bol ve sık olan yerinden yakaladıktan sonra arkadaşlarına: Tanrı düşmanını vurunuz, dedi. Onlar, onu biribiri arkasından kılıçları ile vurdu iseler de kılıçları işlemedi. Muhammed bin Mesleme diyor: kılıçlarımız işlemeyince kılıcımın ucuna bağlanmış olan şişi hatırladım, bu şişi aldım, Tanrı düşmanı öyle bağırdı ki, etraftaki bütün kalelerde ateşler yakıldı. Ben kılıcımın şişini memesi üzerine dayadıktan sonra üzerine yüklendim, şişim kıl biten yerlerine kadar işledi, Hâris bin Evs bin Mu'az, kâfiri kılıçlarımızla vururken başından yahut ayağından ya-

ralanmıştı. Biz dönerken, Beni Ümeyye bin Zeyd sonra Beni Kuraza bölgesinden, ondan sonra Bu'asdan geçerek Harret el-Urayz'a kadar geldik. Arkadaşımız Hâris bin Evs'in kanı aktığı için arkada kalmıştı. Onu bekledik. Arkamızdan yetişti. Bundan sonra onu yükliyerek Tanrı elçisinin huzuruna getirdik. Sabaha yakın bir vakitti. O, biz geldiğimizde namaz kılıyordu. Ona selâm verdik. O, yanımıza çıkınca olup bitenleri anlattık, Tanrı düşmanını öldürmüş olduğumuzu söyledik. Tanrı elçisi arkadaşımız Hâris'in yarası üzerine tükürdü. Bundan sonra ailelerimiz yanına döndük. Sabah olduğunda bütün yahudiler bu olaydan dolayı korkmuşlardı. Her Yahudi kendi hayatından korkuyordu, bundan sonra Tanrı elçisi: Ele geçirdiğiniz Yahudilerin erkeklerini öldürünüz dedi. Bunun üzerine Muhayyısa Yahudi tüccarlarından İbn Süneyne'nin üzerine atıldı. O, onlarla karışır, alış veriş ederdi. Muhayyısa onu öldürdü. Muhayyısa'nın büyüğü olan Huvaysa bin Mes'ud o vakit daha İslâmiyeti kabul etmemişti. Huvaysa Kardeşini azarladı, o da: Tanrı adına andiçerek teyid eylerim ki, Tanrı elçisi emrederse, seni de öldürürüm, dedi. Bunun üzerine o: Bu din seni hayret edilecek bir hale getirmiş, diyerek müslüman oldu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Selene söylemiş, o, İbn İshak yoluyla Beni Hârise'nin azatlısından, o da kızı yoliyle Muhayyısa'dan aynı sözleri rivayet eder. Ebu Ca'fer diyor ki: Vakidî, gönderilen adamların Tanrı elçisine

İbn El-Eşref'in başını getirmiş olduklarını anar. Aynı bilgin Osman bin Affan'ın Tanrı elçisinin kızı Ümmi Külsüm ile bu yıl Rebi'ülevvel ayında nikâhlanıp Cümadelâhir ayında zifafa girmiş olduğunu söyler. O, Tanrı elçisinin bu yıl Zi Emer adiyle de anılan Enmar gazasında bulunduğunu söyler. İbn İshak'ın buna dair olan rivayetini yukarda nakletmiştik. Vakıdî, Sa'ib bin Yezid bin Uhtünnemir'in bu yıl doğduğunu zikreder.

El-Karde (Zu Kared) Gazası.

Vakidî, El-Karde gazasının bu yıl Cümadelahir ayında cereyan etmiş olduğunu söyler. Çetenin komutanı Zeyd bin Hârise idi. Bu Zeyd bin Hârise'nin ilk komutanlığıdır. Ebu Ca'fer şöyle diyor: Bu çete hakkında bize İbn Humeyd bilgi verdi. O, bu haberi Seleme yoliyle Muhammed bin İshak'tan şöyle rivayet eder: Tanrı elçisi tarafından gönderilen Zeyd bin Hârise idaresindeki çete, başında Ebu Süfyan bin Harb bulunan Kureyş kervanını Necid'deki sulardan El-Karde'de yakaladı. Kureyş'in bu kervanı eski yol ile göndermeyip Necid yolunu seçmeleri şu sebepten ileri geliyordu: Kureyş Bedir'de uğradıkları felâketten sonra eski kervan yolundan Şam'a kervan göndermekten korktular. Onlar bu korkunun bir sonucu olarak Irak yolunu seçtiler. Bu kervanla tüccarlar, bu cümleden Ebu Süfyan ticaret mallarını alarak yola çıktılar. Onlar pek çok gümüş götürüyorlardı. Zaten Kureyş ticaretinin büyük

bir kısmını gümüş ticareti teşkil ediyordu. Onlar rehber olarak Bekir bin Va'il oğullarından Fırat bin Hayyan adında birini tuttular. Tanrı elçisi bunu haber aldıktan sonra kervanın yolunu kesmek üzere Zeyd bin Hârise komutasında bir çete gönderdi. Zeyd, onlarla adı geçen su yanında karşılaştı. Kervanı bütün malı ile birlikte ele geçirdi. Kervanda bulunanların arkalarından yetişemediği için onları yakalayamadı. Zeyd, ele geçirdiklerini Tanrı elçisine teslim etti. Ebu Ca'fer diyor ki: Vakidî bu gazanın sebebi olarak şunu söyler: Kureyş kendi aralarında: Ticaret yolumuzun üzerinde olan Muhammed bizim ticaretimizi batırdı, diye konuştukları vakit Ebu Süfyan ile Safvan bin Ümeyye: biz alış veriş etmeden Mekke'de oturursak sermayemizi yiyeceğiz, dediler. Zema bin El-Esved onlara: Ben size birini bulacağım, o, sizin kervanınızı Necid yolundan götürecektir, bu öyle bir rehberdir ki, gözünü kapatarak giderse istenilen yere varabilir, dedi. Bundan başka kışları sefer ettiğimiz için suya ihtiyacımız azdır, dedi. Safvan ondan: O adam kimdir? diye sordu. Zemaa: Fırat bin Hayyan'dır, diye cevap verdi. Onun delâletiyle Fırat'ı çağırarak tuttular. Fıratın rehberliğiyle kış mevsiminde yola çıktılar. O, Zat-İrk yolunu tuttu, bundan sonra Gamre üzerinden geçti. Tanrı elçisi kervanın bu yoldan ilerlemekte olduğunu haber aldı. Kervanda pek çok ticaret malı ve Safvan bin Ümeyye tarafından yükletilen gümüş tabak ve kablar vardı. Zeyd bin Hârise onların

yollarını keserek kervanı yakaladı. Kervanda bulunanların ileri gelenleri kaçtılar. İslâm devletinin hakkı olarak alınan beşte birinin tutarı 20 bin (dirhem) di. Bu 20 bini Tanrı elçisi aldı. Beşte birden kalanını çeteler arasında eşitlik üzere böldü. İcil uruğundan olan Fırat bin Hayyan esir olarak Medine'ye getirilmişti. O, ben müslüman oldum, dedi. Bundan dolayı Tanrı elçisi onu öldürmedi. O, Tanrı elçisinin katına gelerek İslâmiyeti kabul ettikten sonra serbest bırakıldı.

Yahudi'lerden Ebu Rafi'in öldürülmesi.

Ebu Ca'fer diyor: rivayete göre Yahudilerden Ebu Rafi bu yıl öldürülmüş olup, bunun sebebi şudur: hakkında söylenen haberlere göre, o, Tanrı elçisi aleyhinde Kâ'b bin El-Eşref'e yardım ediyordu. Tanrı elçisi Abdullah bin Atik'i bu yıl Cümadelâhir ayının ortasında ona karşı gönderdi. Bize bu haberi Harun bin İshak Hemedanî söyledi, ona ve arkadaşlarına Mus'ab bin Mikdam, ona da İsrail, ona Ebu İshak söylemiş, o El-Bera'dan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Hicaz toprağında oturan Yahudi'lerden Ebu Rafi'e karşı Ensar'dan birkaç kişi gönderdi. Onların başında Abdullah bin Ukbe yahut Abdullah bin Atik bulunuyordu. Ebu Rafi Tanrı elçisine eziyet ederdi. O, kendisinin Hicaz toprağındaki kalesinde yaşardı. Gönderilen adamlar onun kalesine yaklaştıkları zaman güneş batmış, ahali hayvanları ile birlikte kalelerine girip kapanmışlardı. Abdullah bin Ukbe yahut Abdullah bin Atik

arkadaşlarına: Siz şurada oturunuz, ben kapıcının yanına gideyim, ona iyi sözler söyliyerek ve bir çaresini bularak kaleye girmeye çalışacağım, dedi. O, kapıya yaklaştıktan sonra giyimi ile örtünerek büyük abdest yapan bir adam gibi davrandı. Kale halkı hepsi de içeriye girmişlerdi. Kapıcı ona: Ey Tanrı Kulu! kaleye gireceksen gir ben kapıyı kapatmak istiyorum, diye seslendi. Abdullah diyor: Ben kapıdan girdikten sonra eşek ahırında saklandım. Kale halkı hepsi de girdikten sonra kapıcı anahtarları bir kazığa astı. Ben anahtarları yerinden alarak kapıyı açtım. Ebu Rafi arkadaşlariyle kendisinin çardağında gece sohbetinde bulunuyordu. Sohbet edenler yanından çıktıktan sonra ben yukarıya çıktım, her kapıdan girdikçe o kapıyı içeriden kapatıyordum, ben kendi kendime: Bunlar sakıngan bir kavimdir, onu öldürmeden önce yanıma gelmesinler, diyordum. Nihayet Ebu Rafi'in yatmakta olduğu odasına gittim, o ailesi arasında karanlık bir odada yatıyor, fakat onun evin ne tarafında yattığını bilmiyordum. Ben: Ey Ebu Rafi, diye seslendim, o: Kim o? diye seslendi. Ben ses çıkan yere gittim, şiddetli bir surette kılıcımla vurdum, kendim korkuyordum, vuruşum tesir etmedi. O bağırmaya başladıktan sonra ben, odadan çıktım, yakın bir yerde oturdum, biraz sonra tekrar yanına girerek: Bu ses nedir? diye sordum. O: Seni doğuran anana yazıklar olsun, demin biri bana kılıçla vurdu, dedi. Ben onu vurmuş olduğumu, fakat öldürürcesine vurmamış

olduğumu anladım, bunun üzerine kılıcımın çalım yerini karmna batırarak ta arkasından çıkardım, bundan sonra onu öldürmüş olduğumu, düşünerek kapıları açmaya başladım. Merdivene gelerek inerken, artık yere indim diye düşünüyordum, mehtaplı bir gecede yere yuvarlanarak bacağımı kırdım. Başımdaki sarığımı alarak bacağımı bağladım, kapının yanına gelerek oturdum, kendi kendime: Tanrı adına and içerek, Ebu Rafî'i öldürüp öldürmediğimi anlamadan kapı yanından ayrılmıyacağım, dedim. Horoz öttükten sonra ölümünü haber veren biri sûrun üzerine çıkarak: Hicaz ahalisinin tüccarı olan Ebu Rafî'in ölümünü haber veriyorum, diye seslenmeye başladı. Ben kendi kendime: Artık kurtulmana bak, Tanrı Ebu Rafî'i öldürmüştür, dedim, Tanrı elçisinin katına dönerek olup biteni anlattım. O, bana: Ayağını uzat dedi. Uzattığım zaman ayağımı sıvadı bunun üzerine ayağım hiçbir zaman ağrımamış gibi oldu. Ebu Cafer diyor: Vakidî Tanrı elçisi tarafından Ebu Rafî Sellâm bin Ebu El-Hukayk'a karşı gönderilen bu çetenin hicretin 4. yılı Zilhicce ayında yollanmış olduğunu, gönderilen ve onu öldürenlerin Ebu Katade, Abdullah bin Atik, Mes'ud bin Sinan, Esved bin Huza'i ve Abdullah bin Üneys'ten ibret bulunduğunu söyler.

İbn İshak'a gelince, onun bu çeteye dair olan haberini bize İbn Humeyd söyledi, ona da Seleme söylemiştir: Ebu Rafi Selâm bin Ebi El Hukayk Tanrı elçisine karşı parti parti muhte-

lif gruplar toplamıştı. Evs'ler, Uhut savaşından önce Tanrı elçisi aleyhinde çalışarak düşmanlık gösterdiği için Kâ'b El-Eşref'i öldürmüşlerdi. Hazrec'ler ise Tanrı elçisinden Selâm bin Ebi El-Hukayk'i öldürmek için müsaade istemişlerdi. İbn Ebi El-Hukayk Hayber'de yaşardı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak Muhammed bin Müslim bin Ubeydullah bin Şihab Zühri'den, o da Abdullah bin Kâ'b bin Mâlik'ten rivayet eder: Yüce Tanrı'nın elçisine yardım hususunda Ensar'dan olan Evs ile Hazrec urukları, iki aygırın birbirine sıçradığı gibi yarış halinde idiler. Evs'ler Tanrı elçisine herhangi bir yardımda bulunursa, Hazrec'ler: Evs'ler bu işleri ile Tanrı elçisinin huzurunda bizden daha yüksek bir mevkide bulunmasınlar, bizden daha meziyetli ve şerefli olmasınlar, diyerek o işin benzerini yapmak hususunda ısrar ederlerdi. Evs'ler, Tanrı elçisi aleyhinde çalışarak düşman kesildiği için Kâ'b bin El-Eşref'i öldürdükten sonra, Hazrec'ler kendi aralarında Tanrı elçisine İbn El-Eşref derecesinde kimin düşmanlık göstermekte olduğunu incelediklerinde Hayber'de oturan İbn Ebi El-Hukayk'ı hatırladılar ve Tanrı elçisinden kendilerine onu öldürmek için müsaade etmesini istediler, Tanrı elçisi onlara müsaade etti. Bu müsaadeyi aldıktan sonra Hazrec'lerin Beni Seleme boyundan sekiz kişi bu maksatla yola çıktı ki, bunlar şunlardır: Abdullah bin Atik, Mes'ud bin Sinan, Abdullah bin

Üneys, Ebu Katade Hâris bin Rib'î ve Eslem oğullarından onların ahitlisi olan Huza'i bin Esved. Tanrı elçisi onların başına Abdullah bin Atik'i geçirdi ve kadınlarla çocukları öldürmelerini men-etti. Onlar Hayber'e vardılar, geceleyin İbn El Hukayk'in konağına geldiler, konağa gidikten sonra mevcut bütün odaların kapılarını içeriden kilitlediler. O,bu vakit kendisinin çardağında bulunuyor, çardağın yanında Rum tarzında yapılmış bir araba duruyordu. Onlar bu arabayı duvara dayayarak yukarıya çıktılar ve çardağın kapısına gelerek yanına girmek üzere izin istediler. Kadını onların çıkarak kim olduklarını sordu. Onlar, kendilerinin Arap'lardan olup, hububat satın almak üzere geldiklerini söylediler. Bunun üzerine kadın: Aradığınız adam işte şurada, diyerek onları çardağa aldı. Onlar içeriye girdikten sonra kadının, kocasının ve kendilerinin üzerine kapıyı kilitlediler. Onlar bu hâdiseyi anlatırken: Bizim böyle hareket etmekten maksadımız, aramızda çekişme olduğu takdirde onun kendisini öldürmemize mâni olmasından korktuğumuz içindi, dediler. Karısı bağırmağa başladı. Biz, yatağında bulunan (kocasına) kılıçlarımızla vurmağa başladık, biz gecenin karanlığında onu ancak ince ve beyaz Kıptî bezine benziyen beyazından dolayı seçebildik. Karısı yardım istiyerek bağırdığı vakit kılıçlarımızı yukarı kaldırıyor, fakat Tanrı elçisinin tavsiyesini hatırladığımız için öldürmüyorduk. Tanrı elçisinin bu emri olmadığı takdirde onu öldürmüş olurduk. Biz ona kılıçlarımızla

vurduktan sonra Abdullah bin Üneys kılıcını onun karnına saplıyarak öbür tarafına geçirdi. Yahudi bu sırada: yeter, yeter diye bağırıyordu. Bundan sonra biz onun yanından çıktık. Abdullah bin Atik'in gözleri iyi görmüyordu, bu yüzden inerken basamaktan düşerek ayağını şiddetli bir surette incitti, onu yükliyerek çeşmeden akan su çukuruna kadar götürdük. Biz o çukurda saklanacaktık. Kalede ateşler yakıldı, bizi her taraftan araştırmağa koyuldular. Ancak bizi bulmaktan ümidi kestikten sonra yaralının yanına dönerek onu her taraftan sardılar. O, onlar arasında can çekişiyordu. Biz, Tanrı düşmanınının ölüp ölmediğini bilmek istedik. Aramızdan biri: Ben gidip anlar ve bekliyerek onun haberini getiririm, dedi ve Yahudi'ler arasına karıştı. Yahudi'ler arasına karışan adam şöyle diyor: Ben yanlarına geldiğim vakit Yahudilerin ileri gelenleri onun yanında toplanmışlar, karısının elinde kandil vardı. O kandilin ışığında kocasının yüzüne bakıyor, aynı zamanda toplanmış olan adamlarla konuşarak: Tanrı adına andiçerek teyid eylerim ki, İbn Atik'in sesini işitmiş gibi oldum, fakat sonradan kendi kendime: İbn Atik Medine'dedir, bu memlekete nasıl girebilir, dedim. Bu sırada ben de yaralının yüzüne bakmak üzere yanına yanaştığım vakit karısı Yahudi ilâhına and içerek ölmüş olduğunu temin ederim, dedi. Haber almaya giden arkadaşımız: bu söz benim için her şeyden daha hoştu diyor. O, bize İbn Ebi El-Hukayk'in ölüm haberini getirdi. Bundan sonra biz ar-

kadaşımızı yükliyerek kaleden ayrıldık, Tanrı elçisinin katına gelerek Tanrı düşmanını öldürdüğümüzü haber verdik. Fakat onu hangimizin öldürdüğü hakkında aramızda ihtilâf başgösterdi. Her birimiz onu kendisi öldürmüş olduğunu iddia ediyordu. Bunun üzerine Tanrı elçisi: Haydi kılıçlarınızı getiriniz, dedi. Kılıçlarımızı getirdik, o, kılıçlara baktı ve Abdullah bin Üneys'in kılıcını gözden geçirdikten sonra: bu kılıcın sahibi onu öldürmüştür, ben bu kılıçta kemik izleri görüyorum, dedi. Hassan bin Sâbit, Kâ'b bin Eşref'le Ebi Sellâm bin Hukayk'ın öldürülmelerini anarak şöyle diyor:

Tanrı, gördüğüm kitleler arasında İbn Ebi El-Hukayk'le İbn El-Eşref'i öldürenler kendisi hayırla mükâfatlandırsın ki, onlar sık ormanlıkların arslanları gibi hafif kılıçlarla yürüyerek sizin üzerinize ilerlediler, onlar evlerinize gelerek titreyen kılıçları ile size ölüm kâsesinden içirdiler. Onlar peygamberlerinin dinini üstün kılmak için, silip süpürüp götüren her şeyi hiçe sayarak bu işi işlediler.

Bana Musa bin Abdurrahman Mesrukî ile Abbas bin Avn Abdülâzim söyledi, onların her ikisi de: bize Ca'fer söyledi, derler. Ona İbrahim bin İsmail, ona da İbrahim bin Abdurrahman bin Kâ'b bin Mâlik, ona babası kendi anasından naklen söylemiş, anası, Abdullah bin Ümeys'in kızından, o, Abdullah bin Ümeys'ten şunu rivayet eder: Tanrı elçisi tarafından İbn Ebi El-Hukayk'ı öldürmek üzere gönderilenler şunlardı: Abdullah

bin Atik, Abdullah bin Üneys, Ebu Katade, onların ahitlisi olan biri ve Ensardan bir kişi. Onlar geceleyin Hayber'e vardılar. Abdullah bin Üneys şöyle diyor: Biz onların kapılarını dışarıdan kilitlemek üzere anahtarlarını aldık, bir çukura attık. Bundan sonra İbn Ebi El-Hukayk'ın bulunduğu sofaya girdik, Abdullah bin Atik'le ikimiz yukarıya çıktık, arkadaşlarımız bir duvarın arkasında oturdular. Abdullah bin Atik onların yanına gitmek için müsaade istedi, karısı ona: Bu, Abdullah bin Atik'in sesidir, dediğinde kocası :Anan seni kaybetmiş olası, o, Yesrib (Medine) de bu saatte nasıl senin yanına gelebilir? Kapıyı aç, cömert adam bu vakitte geleni kapısından geri çevirmez, dedi. Bunun üzerine karısı yerinden kalkarak kapıyı açtı, Abdullah ile ikimiz onun yanına girdik. Abdullah bana: Sen yanındakine bak, dedi. Bunun üzerine ben kılıcımı kınından çekerek, kadını vurmak üzere yaklaştığımda, Tanrı elçisinin kadın ve çocukları öldürmekten menetmiş olduğunu hatırladım ve ona dokunmadım. Abdullah bin Atik, İbn Ebi El Hukayk'ın yanına girdi. Abdullah bin Atik şöyle diyor: O. karanlık sofanın içinde bulunuyordu, ben onun göze batan beyazından başka bir şey görmüyordum, o. beni ve elimdeki kılıcı gördüğünde baş yastığını alarak kendisini bu yastıkla korumak istedi, ben kılıçla vurmak üzere ona yaklaşıyor, fakat bir türlü vuramıyordum. Nihayet onu kılıcımla şiddetli bir surette dürttüm, bundan sonra Abdullah bin Üneys'in yanına

çıkarak git de herifi öldür, dedim. O: Olur, dedi ve onun yanına giderek öldürdü. İbn Üneys bundan sonra Abdullah bin Atik'in yanına çıktı. Bunun üzerine ölünün yanından uzaklaştık. Karısı: Gece baskınına uğradık, yardıma çağırıyorum, diye bağırıyordu. Abdullah bin Atik sofadan inerken basamaktan düştü ve: Ah ayağım, demeğe başladı. Abdullah bin Üneys onu götürerek bir yere indirdi. Ben ona: Ayağında zararlı bir şey yok, haydi ilerle dedim. Biz, yolumuza devam ederek arkadaşlarımızın yanına geldik. Onların yanına geldikten sonra yayımı basamağın yanında bırakmış olduğumu hatırladım. Yayımı almak üzere döndüğüm vakit Hayber ahalisi kaynaşmakta olduğunu gördüm, onlardan her biri: İbn Ebi El-Hukayk'i kim öldürmüş ? diye soruyordu. Ben kimin yüzüne bakarsam ve benim yüzüme kim bakarsa ben de onlardan: İbn Ebi El-Hukayk'i kim öldürdü? diye soruyordum. Yukarıya çıkarak basamağa geldim, merdivenden inip çıkanlar çoktu. Yayımı bıraktığım yerden aldıktan sonra avludan çıkarak arkadaşlarımın arkasından yetiştim, biz gündüzleri saklanıyor, geceleri yolumuza devam ediyorduk. Gündüzleri bir yerde saklandığımız vakit aramızdan birimiz gözetçilik eder, şüpheli birini gördüğünde bize haber verirdi. Böylece El-Beyza'ya kadar geldik, orada iken Musa: Ben gözetliyeceğim, Abbas da: hayır, ben gözetliyeceğim, dedi; nihayet ben bu işi üzerime aldım. Onlara: Tehlike var, diye işaret ettim, bunun üzerine onlar koşmağa baş-

ladılar. Medine'ye yaklaştığımızda onların arkalarından yetiştim, onlar benden: Ne oldu? Tehlikeli bir şey mi gördün de işaret verdin? diye sorduklarında ben: Hayır, bir şey görmedim, ancak sizi son derecede yorgun ve bitkin bir halde gördüğüm için korkutarak yürütmek istedim, diye cevap verdim. Ebu Cafer şöyle diyor: Tanrı elçisi, Ömer bin Hattab'ın kızı Hafsa ile bu yıl evlendi. Hafsa cahiliyet çağında Huneys bin Huzafe Sehmî ile evli idi, fakat kocası ölmüştü. Rivayete göre Uhud savaşı bu yıl şevvalın 7 sinde cereyan etmiştir.

Uhud Savaşı

Ebu Cafer diyor ki: Tanrı elçisiyle Kureyş kâfirleri arasında cereyan eden Uhud savaşına, Bedir savaşı ve Bedir'de Kureyş eşrafının ve başkanlarının öldürülmesi sebep olmuştur. Bize İbn Humeyd söyledi ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, İbn İshak'a Muhammed bin Müslim bin Ubeydullah bin Şihab Zührî ile Muhammed bin Yahya bin Hayyan ve Asım bin Ömer bin Katade ve Husayn bin Abdurrahman bin Amr bin Sa'd bin Mu'az ve bilginlerimizden başkaları söylemişlerdir. Bunlardan her biri Uhud savaşı hakkındaki rivayetin bir parçasını söylemiş ve hepsinin rivayeti biraraya toplanmıştır. Bunlar yahut bunlardan bu sözleri işitenlerden bazıları şöyle diyor: Kureyş kâfirlerinden Bedir olayında öldürülen ve Bedir'in eski kuyularına atılanların arkadaşlariyle sağ

kalanları Ebu Süfyan bin Harb'in kervaniyle Mekke'ye döndüler. Abdullah bin Ebi Rabi'a, İkrime bin Ebi Cehl ve Safvan bin Ümeyye gibi babaları, oğulları yahut kardeşleri öldürülenler Kureyş'ten bir topluluğun başında olarak Ebu Süfyan bin Harb ile bu kervanda ticaret malları bulunan tüccarların yanına gelerek: Ey Kureyş topluluğu! Muhammed size zulüm ve tecavüzde bulundu, sizin büyük adamlarınızı öldürdü. öcümüzü alabilmek için bu kervanda bulunan malınızın bir kısmını vererek bize yardımda bulununuz, dediler. Kervanda malları bulunan tüccarlar onların bu teklifini kabul ettiler. Bunun üzerine Kureyş, Tanrı elçisiyle savaşa ittifakla karar verdiler. Kureyş kabilesi siyah köleleriyle, kendileriyle birleşen Kinane uruğları ve Tihame ahalisi ile bir olarak bir araya toplandılar. Bunlar Tanrı elçisi ile savaşmak üzere birbirlerine yardımda bulundular. Tanrı elçisi Ebu Azze Amr bin Abdullah El-Cümahî'yi bir iyilik olmak üzere kurtuluş parası almadan esirlikten azat etmişti. O, Tanrı elçisine: Ey Tanrı elçisi! Ben Fakir bir adamım, çoluk-çocuk sahibiyim, muhtaç bir halde olduğumu sen biliyorsun, bir iyilik olmak üzere beni esirlikten kurtar, demişti. O, fakir bir adam olup birkaç tane kızı vardı. Tanrı elçisi onu serbest bırakmıştı. Safvan bin Ümeyye ona: Ey Ebu Azze! Sen şair bir adamsın, bize dilinle yardımda bulun, bizimle birlikte Muhammed'e karşı yürü, demişti. O: Muhammed bana iyilikte bulundu, bir ihsan olmak üzere beni esirlikten kurtardı, ben onun aleyhinde yardımda bulunmak

istemiyorum, cevabında bulundu. Safvan: Sen şahsınla bize arka ol bize yardımda bulunarak savaştan sağ döndüğün takdirde, Tanrı adına and içerek seni zengin yapmayı üzerimize alıyoruz, savaşta öldürüldüğün takdirde, kızlarını kendi kızlarımla bir arada, darlık ve bollukta kızlarımla denk olarak besliyeceğime söz veriyorum, dedi. Ebu Azze bu vaitleri aldıktan sonra Tihame'ye gitti, orada dolaşarak Beni Kinane uruğlarını Tanrı elçisi ile savaşa isteklendirdi. Musafi bin Abdümenaf bin Vehb bin Huzafe bin Cümeh da Beni Mâlik bin Kinane'ler iline giderek onları Tanrı elçisi ile savaşa çağırdı, Cübeyr bin Mut'im Vahşi adında kölesini yanına çağırdı. Vahşi, Habeşe'liler usulune göre mızrak atmakta maharet sahibi idi. O, mızrak attığında pek az yenilirdi. Sahibi ona: Sen Muhammed'e karşı savaşmak üzere ahali ile birlikte yola çık Muhammed'in amcasını (Hamza'yı), amcam Tu'ayme bin Adi'yi öldürmesinin bir karşılığı olarak öldürürsen sen azadsın, dedi. Kureyş (halkı), bütün kuvvetini toplayıp keskin silâh ve aletleriyle, siyah köleleri, Beni Kinane ve Tihame ahalisi ile Medine üzerine yürüdü.

Askerin gayret ve dayanıklığını arttırmak maksadiyle koçularına bindirerek kadınlarını da birlikte getirdiler. Baş komutanları olan Ebu Süfyan bin Harb eşi Hind'i kendisiyle birlikte aldı. Hind, Utbe bin Rabi'anın kızıdır. İkrime bin Ebu Cehl bin Hişam bin Mugire, eşi Hâris bin Hişam bin Mugire'nin kızı Fatma'yı, Süfyan bin Ümeyye

bin Halef eşi Berze'yi götürdü. Ebu Cafer diyor ki: Bir rivayete göre, Safvan'ın karısının adı Berre idi. O, Mesud bin Amr bin Ümeyr'in kızı olup Es-Sakafiyye nispetini taşırdı ve Safvan'ın oğlu Abdullah'ın anasıdır. Talha bin Ebi Talha Abdullah bin Abdül'uzza bin Osman bin Abdüdar, eşi Sülâfe'yi getirmişti. Sülâfe Sa'd bin Şüheyd'in kızı olup, Talha'nın Müsafi, Cellâs ve Kilâb adlı oğullarının nanasıdır. Talha ile adı geçen oğulları Uhud savaşında öldürüldüler. Mâlik bin Muzarrib' in kızı Hunnas, oğlu Ebu Aziz bin Ümeyr'le birlikte bu savaşa katılmıştı. Hunnas, Beni Hâris bin Abdimenat bin Kinane'lerden bir kadındır. Utbe bin Rabi'a'nın kızı Hind, Vahşi'nin yahut Vahşi onun yanından geçtikçe: Ey Ebu Düşme! Biraz daha gayret et, kendi kalbin şifa bulduğu gibi bizim kalblerimize de şifa bul, derdi. Vahşi Ebu Düşme künyesini taşırdı. Mekke'liler ilerlediler ve İneyn dağının toprağı çorak olan kısmındaki kanalın ve ova ağzının Medine'ye yakın olan tarafına indiler.

Tanrı elçisi ile Müslümanlar onların buraya indiklerini işittiler. Tanrı elçisi Müslümanlara: Ben düşümde inekler gördüm ve bunu hayıra yordum. Fakat kılıcımın çalım yerinden kırıldığını ve elimi sağlam bir zırhın içine soktuğumu gördüm. Bu zırhı Medine' diye yorumladım. Eğer siz Medine'de kalarak onları indikleri yerde bırakmayı uygun bulursanız, onlar indikleri yerde çok kötü bir durumda kalırlar, kalkarak şehre girerlerse, onlarla savaşırız, dedi. Kureyş'ler Uhud

dağında işgal ettikleri yerlerine çarşamba günü inmişlerdi. Onlar, çarşamba, perşembe ve cuma gününü indikleri yerde geçirdiler. Tanrı elçisi cuma namazını kıldıktan sonra şehirden çıktı, sabahleyin Uhud'da iki dağın arasına indi. Müslümanlarla Kureyş'ler şevval ayının ortasında cumartesi günü karşılaştılar. Abdullah bin Übeyy bin Selûl, şehirden çıkmamak hususunda Tanrı elçisiyle bir fikirde idi. Tanrı elçisi şehirden çıkmayı arzu etmiyor ve uygun bulmuyordu. Tanrı tarafından Uhud olayında şehitlik derecesiyle şereflendirilmeleri irade edilmiş olan zatlar ve Bedir gazasına katılmamış olanlar: Ey Tanrı elçisi! Sen bizimle birlikte düşmanla karşılaşmak üzere şehirden çık, ta ki düşmanlarımız bizi korkmuş ve zayıf düşmüş sanmasınlar dediler. Abdullah bin Selûl: Ey Tanrı elçisi! Medine'den ayrılma, Tanrı adına and içerek düşmanımızla karşılaşmak üzere şehirden çıktığımız takdirde düşmanın bizi yeneceğini temin ederim. Düşman şehrimize girerek bizimle savaşırsa yenilecektir, Ey Tanrı elçisi! Onları kendi hallerine bırak, indikleri yerde kalırlarsa, kötü bir durumda bulunacaklardır, şehrimize girerlerse erkeklerimiz onlarla karşılaşır, kadınlarımızla çocuklarımız yüksekten onları taşa tutarlar, şehrimiz üzerine yürümeden dönerlerse zarar ve ziyana uğramış olarak çekilip giderler, dedi. Fakat düşmanla karşılaşmayı arzu edenler Tanrı elçisinden şehirden çıkarak düşmanla karşılaşmasını ısrarla istediler. Onların bu ısrarı üzerine Tanrı elçisi evine

girdi, zırhını giyerek evinden çıktı. O gün cuma günü idi. Tanrı elçisi cuma namazını kıldı. O gün Ensar'dan Beni Neccar'dan Malik bin Ömer adında biri ölmüştü. Tanrı elçisi cenaze namazını kıldırdıktan sonra düşmaniyle karşılaşmak üzere Medine'den ayrıldı. Fakat, ilk önce şehirden çıkmak hususunda ısrar edenler pişman olarak: Şehirden çıkmak için Tanrı elçisini zorladık, bunu yapmamalıydık dediler.

Ebu Cafer şöyle diyor: Süddî bu hususta başka bir fikirdedir. Bana onun sözlerini Muhammed bin Hüseyin nakletti, ona ve arkadaşlarına Ahmed bin Muvazzal söylemiş, o, Esbat yoliyle Süddî'den rivayet eder: Tanrı elçisi Kureyş kâfirlerinin ve onlara uyanların Uhud dağına inmiş olduklarını işittikten sonra sahabelerine: Bana fikirlerinizi bildiriniz, diye sordu. Onlar: Ey Tanrı elçisi! Bizimle birlikte bu köpeklere karşı yürü, dediler. Ensar da: Ey Tanrı elçisi! Yurdumuz üzerine yürüyenler daima yenilmişlerdir, sen bizim aramızda bulunduktan sonra düşmanımızın yenileceğinde şüphe yoktur, diyerek şehirden çıkarak düşmanla karşılaşmasını istediler. Bundan sonra Tanrı elçisi Abdullah bin Übeyy bin Selûl'ü çağırttı. Tanrı elçisinin bundan önce onu yanına çağırdığı görülmemişti. Tanrı elçisi ondan bu hususta ne düşündüğünü sordu. O da: Bizimle birlikte bu köpeklerin üzerine yürü, diyerek şehirden çıkarak onlarla karşılaşmayı teklif etti. Halbuki Tanrı elçisi düşmanın şehre girmesini arzu ediyordu, bu takdirde onlarla sokaklar-

da savaşacaktı. Bu sırada Ensar'dan Nu'man bin Münzir yanına gelerek: Ey Tanrı elçisi! beni cennetten mahrum etme, seni hak peygamber olarak gönderen Rabbin adına and içerek cennetli olacağımı temin ederim, dedi. Tanrı elçisi: Ne gibi işlerin ile cennetli olacaksın? diye sorduğunda, o: çünkü ben bir Tanrıdan başka hak mâbud olmadığına ve senin onun elçisi olduğuna tanıklık eder, düşman üzerine yürüyerek savaşmaktan çekinmem, cevabında bulundu. Bunun üzerine Tanrı elçisi ona: Doğru söylüyorsun, cennetlisin, buyurdu. Nu'man o gün Uhud'da şehit düştü. Tanrı elçisi sahabelerinin ısrarları üzerine silâhlarını kuşandı. Fakat evvelden Medine'den çıkarak düşmanla savaşmak fikrinde olanlar pişman oldular ve: Biz ne kadar kötü bir iş işledik, kendisine vahyi gelmekte olan Tanrı elçisine tavsiyelerde bulunduk, dediler ve bu yaptıklarından dolayı ayağa kalkarak özür dilediler: Kendi fikir ve düşüncenle iş gör, dediler. Tanrı elçisi: Peygamber zırhını giydikten sonra düşmanla savaşmadan üzerinden çıkarmaz, diye cevap vererek sahabelerinden bin kişinin başında bulunduğu halde Uhud'a gitmek üzere yola çıktı, onlara, dayandıkları takdirde, zafer kazanacakları vaadinde bulundu. Yola çıktıktan sonra Abdullah bin Übeyy bin Selûl kendisine uyan 300 kişi ile Medine'ye döndü. Selemî Ebu Cabir arkalarından yetişerek onları birlikte harekete çağırarak ısrar ettiyse de, onlar: Biz sizin savaşacağınızı bilmedik, bunu bilmiş olsaydık şehirden çıkmazdık,

bize itaat edersen bizimle birlikte şehre dönersin, cevabında bulundular. Bu münasebetle Yüce ve Aziz Tanrı şu ayeti indirdi: «Hani sizden iki bölük savaştan korkarak geri dönmek istemişlerdir. Halbuki Tanrı onların yardımcısı ve arkaları idi.» (Ali İmran: 120). Bu iki bölükten biri Beni Seleme, diğeri Beni Hârise olup, onlar da Abdullah bin Übeyy bin Selûl ile geri dönmek istemişlerdi. Fakat Tanrı onları bundan korudu. Tanrı elçisi kalan 700 sahabesiyle Uhud dağına geldi. Şimdi İbn İshak tarafından rivayet edilen sözlere gelelim: Raviler şöyle diyorlar: Tanrı elçisi düşmaniyle savaşmak üzere yola çıktıktan sonra, ilk önce ısrarla şehirden çıkarak çarpışmasını istiyenler pişman olarak: Ey Tanrı elçisi! Biz seni şehirden çıkarak savaşmaya zorladık, bunu yapmamalıydık. Arzu edersen şehirden ayrılma, dediklerinde, o: Peygamber zırhını giydikten sonra düşmaniyle savaşmadan zırhını üzerinden çıkarmaz, buyurdu ve sahabelerinden bin kişi ile yoluna devam etti. Asker Medine ile Uhud arasındaki Eş-Şavt'a geldikten sonra Abdullah bin Übeyy bin Selûl askerin üçte biri ile Medine'ye döndü. O: Muhammed onlara itaat edip benim sözümü dinlemedi, ey ahali! Biz orada kendimizi ne için öldüreceğimizi bilmiyoruz, dedikten sonra kendisine uyan munafık ve şüphelilerle birlikte Medine'ye avdet ettiler. Beni Seleme boyundan Abdullah bin Amr bin Haram onlara: Ben size Tanrıyı hatırlatıyorum, peygamberinizi ve kavminizi, düşmanla karşılaşırken rezil edip terketmeyiniz,

dediğinde, onlar: Savaşacağınızı bilmiş olsaydık, size itaat etmemiş olurduk, biz savaş olacağını bilmedik, cevabında bulundular. O, onların kendisine isyan edip şehire geri dönmek hususunda ısrar ettiklerini gördüğünde: Ey Tanrı düşmanları, Tanrı sizi hayırdan uzaklaştırsın, Tanrı bizi sizden müstagni kılar, dedi. Ebu Cafer diyor: Muhammed bin Ömer Vakidî şunu söyler: Abdullah bin Ubeyy, asker Şeyhayn'e geldiğinde, kendisine uyan 300 kişi ile Müslümanlardan ayrıldı. Tanrı elçisi 700 sahabesinin başında olduğu halde, ilerledi. Tanrı-ya ortak katanların 200 süvari olmak üzere 300 askeri vardı. Koçularda 15 tane kadın bulunuyordu. Tanrı'ya ortak katanlardan 700 tanesi, Müslümanların 100 tanesi zırhlı idi. Müslümanların ancak iki tane atları vardı. Bu atlardan biri Tanrı elçisinin, diğeri Ebi Bürde bin Niyar Hâris'indi. Tanrı elçisi ay doğduğu vakit Şeyhayn'dan hareket etti. Şeyhayn iki burç adı olup,her ikisi de kör bir yahudi erkeği ile bir yahudi kadınına aitti. Onlar bu burçların üzerine oturarak konuşurlar ve bundan dolayı burçlara Şeyhayn adı verilmişti. Burası Medine tarafındadır. Tanrı elçisi burada iken askerlerini teftiş edip gözden geçirdi. Savaşmak kudretinde olanları askerine kattı, bazılarını (yaşları küçük olduğundan) Medine'ye iade etti. Zeyd bin Sabit, (Abdullah) bin Ömer, Üseyd bin Zuheyr, El-Bera bin Azib ve Arabe bin Evs iade edilenlerden idiler. Bunlardan Arabe bin Evs hakkında Semmah şöyle diyor: Ben Arabe Evsî'nin, yaşdaşlarının mahrum olduğu hayırlı işlere

başvurduğunu gördüm. Şeref sancağı çekilip yükseldiği vakit Arabe onu andiçerek karşılar.

Tanrı elçisi Ebu Sa'id Hudrî'yi de askeri arasına almadan iade etti. Semre bin Cündeb'le Rafi bin Hudeyc'i askeri arasına kattı. Tanrı elçisi Rafi'i küçük sayarak reddetmişti. O, ayağına yama vurulmuş mesti giymişti, parmak uçları üzerine basarak boynunu uzattığı vakit Tanrı elçisi onu gördü ve askeri arasına aldı. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara da Muhammed bin Ömer şunu söylemiştir: Semre bin Cündeb'in anası, Ebu Sa'id Hudrî'nin kardeşi Muriy bin Sinan bin Sa'lebe ile evli idi. Semre, onun üvey oğlu idi. Tanrı elçisi Uhud gazasına çıktığı vakit sahabelerini teftiş edip gözden geçirdi. Semre bin Cündeb'i yaşı küçük diye askeri içine almadı. Rafi bin Hudeyc'i askerliğe kabul etti. Bunun üzerine Semre üvey babasına: Tanrı elçisi Rafi bin Sinan'ı askeriliğe kabul ettiği halde beni askeri içine almadı, Halbuki ben onu güreşte yeniyorum, dedi. Bunun üzerine üvey babası Muriy Tanrı elçisine: Ey Tanrı elçisi! benim oğlumu askerliğe almadığın halde Rafi bin Hadic'i askerliğe almışsın, halbuki oğlum tokuştuklarında onu yenmektedir, diye söylediğinde Tanrı elçisi: O halde güreşsinler, dedi. Güreştiklerinde Semer Rafi'i yendi. Bunun üzerine Tanrı elçisi onu da askere aldı. O da müslümanlarla birlikte Uhud savaşına katıldı.

Yine İbn İshak tarafından rivayet edilen sözlere gelelim: Tanrı elçisi yoluna devam edip Beni Hârise taşlığına geldiğinde, atlardan biri kuyruğunu sallıyarak sahibinin kılıcının baş tarafındaki eğri demire vurdu. Kılıcın sahibine: Kılıcını kınına sok, çünkü bu gün kılıçların kınlarından çekilip çıkarılacaklarını sanmıyorum, dedi. Bundan sonra Tanrı elçisi sahabelerine: Kim bizi onların yanından geçmiyen yakın bir yoldan düşmanların üzerine çıkarır? buyurdu. Ebu Hasme: Ey Tanrı elçisi, ben çıkarırım, cevabında bulundu. Tanrı elçisi onu askerin önüne geçirdi. O Tanrı elçisi ile sahabelerini Beni Hâriseler taşlığı ile onların tarlalarından geçirerek, münafıklardan ve anadan doğma kör olan Mirbaa bin Kayzı'nın mülküne getirdi. O Tanrı elçisi ile sahabelerinin hafif seslerini işitince yüzlerine toprak serpmek maksadiyle ayağa kalkarak: Sen Tanrı elçisi olsan dahi bağ ve toprağımdan geçmene müsaade etmem, dedi. İbn İshak: bana söylediklerine göre o eline bir avuç toprak aldıktan sonra: Ey Muhammed, avucumdaki toprağın senden başkasına isabet etmiyeceğini bilsem bu toprakla yüzüne vururdum, demiştir der. Bu sözleri işiten sahabeler onu öldürmek istediler, Tanrı elçisi onlara: Yapmayınız, onun hem gözü hem kalbi kördür, dedi. Beni Abdüleşhel boyundan Sa'd bin Zeyd, Tanrı eliçisi öldürmekten menedince yayı ile vurarak onun başını yarmıştı. Tanrı elçisi yoluna devam edip Uhud'da iki dağ arasındaki ovanın kıyısına indi. Kendisinin ve askerinin

arkasını Uhud dağına dayıyarak: Ben emretmeden kimse savaşmasın, dedi. Kureyş'liler hayvanlarını müslümanlara ait bir kanalın etrafında bulunan Es-Samağa'daki ekinlere salıvermişlerdi. Tanrı elçisi savaştan menettiğinde müslümanlardan biri: Kayla oğullarının, yani Medine'lilerin ekinleri çiğnenirken niçin savaşmıyalım? dedi. Tanrı elçisi askerini savaş için tanzim etti. Ordusu 700 kişiden ibaretti. Kureyş'ler de askerlerini saf saf olarak dizdiler. Onların kuvveti 3 bindi, 200 atları vardı. Bu atları yedekte getirmişlerdi. Onlar atlıların sağ kolu başına Halid bin Velid'i, sol kanadının başına İkrime bin Ebu Cehl'i geçirmişlerdi. Tanrı elçisi okçularının başına Amr bin Avf boyundan Abdullah bin Cübeyr'i geçirmişti. Abdullah o gün kendisini beyaz elbise giymek suretiyle işaretlemişti. okçular 50 kişi idi. Tanrı elçisi ona: Senin vazifen oka tutarak Kureyş süvarilerinin arkamızdan saldırmalarına mâni olmaktır, Savaş ister lehimizde, ister aleyhimizde cereyan etsin herhalde okçular yerlerinden kımıldamıyacaklardır, diye emir verdi. Tanrı elçisi kendisi iki kat zırh geymişti. Bize Harun bin İshak söyledi, ona ve arkadaşlarına Musab bin Mikdam, ona İbni Veki, ona da babası Veki söylemiş. O, İsrail'den, o da Ebu İshak senediyle El-Bera'dan şunu rivayet eder: Uhud olayında Tanrı elçisi kâfirlerle karşılaştığı vakit Kureyş'in hizasında okçularını yerleştirdi. Onların başına Abdullah bin Nümeyr'i geçirerek: Biz ister galebe çalalım, ister yenilelim herhalde yerinizden kımıl-

damıyacaksınız, diye emir verdi. Kureyş'lerle karşılaştıklarında müslümanlar onları yendiler, bu zafer o dereceyi buldu ki, ben kadınların baldırı çıplak ve ayaklarındaki bilezikleri görüldüğü halde kaçtıklarını bile gördüm. Bunun üzerine Tanrı elçisi tarafından bırakılan okçular: Ganimet almağa, acele ediniz, diye seslenmeğe başladılar. Fakat Abdullah onlara: Acele etmeyiniz, Tanrı elçisinin emrini unuttunuz mu? dedi. Fakat onlar Abdullah'ın sözlerine kulak asmadan ganimet alacağız diye yerlerini boş bırakarak ganimet almak üzere gittiler. Fakat Tanrı elçisi onları geri çevirdi Müslümanlardan yetmiş kişi öldürüldü.

Bana Muhammed bin Sa'd söyledi, ona ve arkadaşlarına amcası, amcasına da kendi babası söylemiş, o, İbn Abbas'tan şunu rivayegt eder: Ebu Süfyan, (komutasındaki askeriyle) ilerleyerek 3 Şevval tarihinde Uhud dağına indi. Tanrı elçisi sahabelerine toplanmalarını emretti, müslümanlar toplandılar. Tanrı elçisi süvarilerin başına Zübeyr'i geçirdi. O vakit süvari olarak onun yanında ancak Mikdad bin Esved Kendî bulunuyordu. Tanrı elçisi bayrağı Kureyş'ten Mus'ab bin Ümeyr'e verdi. Hamza bin Abdülmuttalib zırhsız olanların başında olduğu halde meydana çıktı. Tanrı elçisi önünden Hamza'yı gönderdi. Halid bin Velid kâfir süvarilerin başında olduğu halde ilerledi. İkrime bin Ebi Cehl onun yanında bulunuyordu. Tanrı elçisi Zübeyr'e adam göndererek: Sen Halid bin Velid'i karşıla, benden başka bir emir alıncaya kadar onun karşısında bulun,

dedi. Tanrı elçisi diğer süvarilerin başka bir tarafta toplanmalarını söyliyerek: Benden başka bir emir almadan önce yerinizden ayrılmayınız, diye emir verdi. Ebu Süfyan, Lât ile Uzza putlarını yukarı kaldırarak ilerledi. Tanrı elçisi Zübeyr'e adam göndererek Halid'e saldırmasını emretti. Tanrı, Halid ile komutasında bulunanları bozguna uğrattı. Bu münasebetle şu âyetler indi:

Tanrı size olan vadini yerine getirdi. İzniyle düşmanların kökünü kaldırdınız, fakat arzu ettikleriniz verildikten sonra, siz zaaf göstererek ok atmak hususunda ihtilâfa düştünüz ve isyan ettiniz, bir kısmınız dünya mallarını, bir kısmınız ise ahret sevabını istedi. Yüce Tanrı sabrınızı sınamak için sizi düşmanınıza yendirdi. Tanrı, elçisine olan muhalefetinizden pişman olduğunuzu bilip sizi affetti. Yüce Tanrı inananlara karşı rahmet sahibidir. Hani siz birbirinize yüz çevirip dağlara doğru kaçıyordunuz. Peygamber sizi arkanızdan çağırıyordu. Tanrı, elden kaçırdığınız ve katlandığınız musibetler yüzünden kaygılı olmamanız için sizi keder üstüne keder ile cezalandırdı. Yüce Tanrı yaptıklarınızı bilir. Yüce Tanrı bu kaygıdan sonra üzerinize emniyet getiren hafif bir uyku indirdi ki, o uyku sizden bir bölüğü bürüdü. Diğer bir bölük ise kendilerini kurtarmak yolunu tuttular...» (Âli İmran: 152-154).

İbn Mes'ud: Ben o güne kadar Tanrı elçisinin sahabelerinden olan kimselerin, dünya mal ve servetini istiyeceklerini bilmiyordum, diyor. Bana Muhammed bin Hüseyin söyledi, ona ve

arkadaşlarına Ahmed bin El-Mufazzal, ona da Esbat söylemiş, o, Süddî yoliyle şunu rivayet eder: Tanrı elçisi, kâfirlerle karşılaşmak üzere Uhud dağına geldiğinde, okçular onun emriyle dağın dibinde Mekke'lilerin süvarileri karşısında yer aldılar. Tanrı elçisi onlara: Siz, bizim kâfirleri bozguna uğrattığımızı görseniz dahi, bulunduğunuz yerden ayrılmayınız, siz yerinizde sebat ettiğiniz müddetçe onlara galebe çalınış sayılırız, diye emretti. Onların başına Havvat bin Cübeyr'in kardeşi Abdullah bin Cübeyr'i geçirdi. Bu sırada kâfirlerin bayraktarı Talha bin Osman ayağa kalkarak: Ey Muhammed'in arkadaşları! Aranızda Tanrı tarafından benim kılıcımla çarçabuk cennete gönderilecek yahut beni kendi kılıciyle cehenneme gönderecek kimse var mı? diye seslendi. Onun bu çağrısı üzerine Ali bin Ebi Talib (Tanrı ondan razı olsun) hemen ayağa kalkarak: Vücudumu kudretinin tesiri altında bulunduran Tanrı adına and içerek söylüyorum ki, seni kılıcımla cehenneme göndermeden, yahut kendim cennete gitmeden önce senin yanından ayrılacak değilim, dedi. Ali bir vuruşla onun ayağını kesti. O, yere yuvarlandı ve avret yeri açıldı. Bunun üzerine Talha: Ey amcamın oğlu! Tanrı aşkına ve kardeşlik hürmetine beni öldürme, diye yalvardıktan sonra Ali onu kendi haline bırakarak yanından ayrıldı. Bunun üzerine Tanrı elçisi Tekbir okuyarak Ali'den: Onun ölümünü çabuklaştırmana ne mâni oldu? diye sorduğunda, Ali: O, avret yeri açıldığında bana: Amcamın

oğlu, diye hitap ederek kendisini öldürmememi rica etti, bunun üzerine ben de utandım, öldürmedim, cevabında bulundu. Bundan sonra Zübeyr bin El-Avvam ile Mikdad bin Esved'ler kâfirlere saldırırlar, onları bozguna uğrattılar. Tanrı elçisi ile sahabeleri de Mekke'lilerin üzerine yürüdüler, Ebu Süfyan'ı bozdular. Bu sırada Mekke'li süvarilerin başında bulunan Halid bin Velid üzerine yürüdü. Fakat okçular onu oka tutarak çekilmek zorunda bıraktılar. Okçular Tanrı elçisi ile sahabelerinin düşman askerinin ortasına kadar girerek düşmandan ganimetler almakta olduklarını görünce ganimet almak hırsiyle Tanrı elçisi tarafından bırakıldıkları yerden ayrıldılar, onlardan bir kısmı: Tanrı elçisinin emrine aykırı hareket etmiyelim, dedi iseler de umumu yerlerini bıraktılar. Halid okçuların azaldığını gördüğünde, süvarilerine onların üzerine saldırmayı emretti. Sayıları azaltılmış olan bu okçuları öldürdükten sonra (arkalarından) Tanrı elçisinin sahabeleri üzerine yürüdüler. Kâfirler kendi süvarilerinin savaşmakta olduklarını görünce onlar da hücuma geçtiler. Birbirini savaşa çağırdılar, Müslümanları öldürdüler. Bana Bişr bin Adem söyledi, ona ve arkadaşlarına Amr bin Asım Kilâbi, onlara da Ubeydullah bin Vazi söylemiş, o, Hişam bin Urve yoliyle Urve'den şunu rivayet eder: Zübeyr, Tanrı elçisinin (ona salâvat ve selâmlar olsun) Uhud savâşı sırasında: Hakkını ödemek şartiyle bu kılıcı kim alacak? diye kılıcı almaya çağırdığını söyler. Zübeyr, (sözüne şöyle devam eder:) Tanrı

elçisinin bu çağrısı üzerine ben ayağa kalkarak Ey Tanrı elçisi! Hakkını ödemek şartiyle ben alacağım, dediğimde o benden yüzünü çevirdi. Bundan sonra yine: Bu kılcı, hakkını ödiyerek alan var mı? diye seslendiğinde yine ben ayağa kalktım ve: Hakkını ödiyerek ben alacağım dedim, o, yine benden yüzünü çevirdi. Tekrar: Hakkını ödemek şartiyle bu kılıcı alan var mı? diye seslendi. Bunun üzerine Ebu Dücâne Simak bin Hareşe ayağa kalktı ve: Ey Tanrı elçisi, hakkını ödemek şartiyle ben alacağım, hakkı nedir? diye sordu. Tanrı elçisi ona: Müslümanı öldürmemek, kâfirin önünden kaçmamak, cevabında bulunduktan sonra kılıcı ona verdi. O, savaşmak istediği vakit bir sargı ile kendisini belgelerdi. Ben o gün onun ne yapacağını görmek üzere arkasından takip ettim. O, rasgelen her şeyi kırıp geçiriyor ve yarıyordu, o, böylece kırıp geçirerek dağın eteğinde ve ellerinde tefler bulunan kadınların yanlarına geldi. Bu kadınlardan biri şu beyitleri okuyordu:

Biz, sabah yıldızlarıyız, ilerlerseniz sizi kucaklarız, size yumuşak yastıklar döşeriz, arkaya çekilirseniz, sizi dostane olmıyan bir şekilde bırakırız.

Onları bu halde gören Ebu Dücane bu beyitleri okuyan kadını vurmak üzere kılıcını kaldırdı ise de, vurmaktan vazgeçti. Ben ona: Ben senin her işini gördüm, öteki kadını öldürmek üzere kılıcını yukarıya kaldırdıktan sonra onu öldürmekten vazgeçtiğini de gördüm, dediğimde, o: Tanrı elçisinin kılıcını hürmetsiz etmek isteme-

diğim için kadını öldürmedim. diye cevap verdi.

Şimdi tekrar İbn İshak tarafından rivayet edilen hadîse gelelim.

Tanrı elçisi: Bu kılıcı hakkını vererek kim alır, dediği vakit birkaç kişi kalkarak kılıcı almak istedi iseler de, kılıcı onlara vermek istemedi. Bundan sonra Beni Sa'idelerin kardeşi olan Ebu Dücane Simak bin Hareşe ayağa kalkarak: Ey Tanrı elçisi! Bu kılıcın hakkı nedir? diye sordu. Tanrı elçisi: Eğrilinceye kadar düşmanı vurmaktır, dedi ve kılıcını ona verdi. Ebu Dücane bahadır bir zat olup savaştığı zaman bir yerde durmayıp sallanarak yürüdü. Kendisini kırmızı bir sargı ile belgelerse herkes onun savaşa başlıyacağını bilirdi. O, kılıcı Tanrı elçisinin elinden aldıktan sonra öteki bezi alarak başına sardı. Düşman safları ile İslâm safları arasında sallanarak gezmeye başladı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, İbn İshak'a Ömer bin Hattab'ın azatlısı Cafer bin Abdullah bin Eslem söylemiş, o Ensar'lı Beni Seleme oğullarından birinden şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Ebu Dücane'nin (iki saf arasında) sallanarak gezdiğini görünce: Savaş meydanı hariç, bu yürüyüş Tanrıyı darıltan bir yürüyüştür, buyurdu. Bu sırada Ebu Süfyan elçi göndererek şu sözleri söyletti: Ey Evs ve Hazrec toplulukları! Siz bizi amcamızın oğlu ile başbaşa bırakınız, bu takdirde biz sizin yanınızdan çekilip gideceğiz, biz, sizinle savaşacak değiliz. Ensar, Ebu Süfyan'ı kızdıracak surette cevap verdi. Bize İbn

Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak Asım bin Ömer bin Katade'den şunu rivayet eder: Beni Zubay'alı birinin kadın kölesinden doğmuş olan Ebu Âmir Abdi Amr bin Sayfi bin Mâlik bin Nu'man, Tanrı elçisinden uzaklaşmak maksadiyle yanında Evs'lerden elli tane genç bulunduğu halde, Mekke'ye gitmişti. Osman bin Humeyf de bu gençlerden biri idi. Bazıları, Ebu Âmir ile Medine'den kalkarak Mekke'ye giden gençlerin sayısının 15 olduğunu söylerler. Ebu Âmir Kureyş'e, bir savaş olup da Muhammed'le karşılaştıkları takdirde, iki kişi bile muhalefet etmeden hepsinin kendisiyle birleşeceğini vadediyordu. Uhud'da iki taraf karşılaştığı vakit ilk önce harekete geçen Ebu Âmir olmuştur. O, Ahabiş ile Mekke ahalisi kölelerinin başında olduğu halde, harekete geçerek Evs'lere: Ben Âmir'im, diye seslendi. Evs'ler ona: Ey fasık! Tanrı senin gözünü aydın eylemesin, diye bağırdılar. Ebu Âmir onların bu sözlerini işittikten sonra: Ben yanlarından ayrıldıktan sonra kavmime kötülük ve şer isabet etmiştir, dedi. Ebu Âmir cahiliyet çağında Rahib adiyle anılırdı. Tanrı elçisi tarafından ona fasık adı verildi. Ebu Âmir bundan sonra şiddetle savaştı. Nihayet Müslümanları taşa tutmaya başladı. Ebu Süfyan, Abdüdar oğullarından olan bayraktarlarını savaşa isteklendirerek: Ey Abdüdar oğulları! Siz Bedir olayında bayraktarlarımız idiniz, o savaşta gördüğünüz felâketlere katlandık, savaşlarda in-

sanların yenilmesi ve felâketlere uğramaları, bayraklarına göredir, bayrakları düşer ve ortadan kalkarsa savaşanlar yenilir ve mahvolurlar. Siz ya bayraklarımızı koruyacak yahut bayraktarlıktan vazgeçeceksiniz, biz de bayraklarımızı başkalarına teslim ederek sizden müstağni oluruz, dedi. Onlar bayrakları ellerinde bulundurmaya azmettiler, Ebu Süfyan'a vaidlerde bulunarak: Biz sana bayrağımızı teslim ederiz, sen yarın düşmanla karşılaştığımız vakit kahramanlıklarımızı ve neler yaptığımızı görecek ve bileceksin dediler. Zaten Ebu Süfyan'ın maksadı da bu idi. İki ordu birbirine yaklaşarak karşılaştığı zaman, Utbe'nin kızı Hind kadınlar arasında yer almıştı, kadınlar erkeklerin arkasında durarak tefler çalıyor, Hind de şu beyitleri okuyordu:

Düşmana doğru ilerlerseniz, biz size yumuşak yastıklar döşeriz, geriye çekilirseniz darılarak sizden ayrılırız.

Hind şu beyitleri de okuyordu:

Ey Abdüdar oğulları, süratle ilerleyiniz. ey ordunun arkasını koruyanlar, çabuk davranınız, keskin silâhla vurunuz.

İki taraf da savaştı. Savaş kızıştı. Ebu Ducane öyle şiddetle savaştı ki, düşman askerinin ta içine kadar girdi. Hamza bin Abdülmuttalib ile Ali bin Ebi Talib de Müslümanlardan bir bölüğün başında oldukları halde şiddetli bir surette savaştılar. Yüce ve aziz Tanrı yardımını indirdi, vadini yerine getirdi. Onları kılıçlariyle biçtiler, düşmanları dağıttılar, düşmanın bozguna uğrayacağı

şüphesizdi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak Yahya bin Abbad bin Abdullah bin Zübeyr yoliyle onun babasından ve büyükbabasından şunu rivayet eder: Zübeyr diyor ki: Ben, kaçtıkları vakit Utbe'nin kızı Hind'in ayak bileziklerini görüyordum, arkadaşları da ayaklarını sıvamış kaçıyorlardı, onlar azıcık bir şey bile almadan çekilip gideceklerdi. Çünkü biz kâfirleri dağıtmış bulunuyorduk. Fakat Tanrı elçisi tarafından yerleştirilmiş olan okçular ganimet almak maksadiyle yerlerinden çekilerek arkamızı boş bıraktıktan sonra onlar bize arka tarafımızdan saldırdılar, bu sırada biri: Muhammed öldürüldü, diye sesleniyordu. Halbuki biz bundan önce Kureyş'in bayraktarını öldürmüştük, bayrak yerde olup ona kimse yaklaşmıyordu. Fakat onlar üzerimize saldırdıktan sonra biz geriye çekildik. Onlar hâlâ üzerimize saldırıyorlardı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak ise ilim mensuplarından birinden şunu rivayet eder: Alkame Harisiyye'nin kızı Umre, bayrağı yerden alarak Kureyş'lilere teslim edinceye kadar bayrak bulunduğu yerde kaldı. Onun tesliminden sonra onlar bayraklarına sığındılar, bayrak Ebu Talha'nın kölesi olan Savad bin Habeşlinin elinde bulunuyordu. O, bayrağı alanların sonuncusu idi. O, elleri kesilinceye kadar savaştı, elleri kesildikten sonra bayrağın üzerine çökerek göğsü ve boynu üzerine koydu. Öldürülünceye kadar

bayrağından ayrılmadı. O, öldürüldüğü vakit: Ey Rabbim! Artık mazur değil miyim? diye sesleniyordu. İki taraf şiirleriyle birbirlerine hücum ettiklerinde, Hassan bin Sabit, Savad'ın elinin kesilmesini şöyle anlatmıştır:

Siz bayrağınızla övündünüz, bayrağınızı Savad'a teslim etmekle bu övünmenizin ne kadar kötü olduğu görüldü. Siz şerefinizi köle kadından doğan bir köleye teslim ettiniz, o köle ki, bayrağınızı toprağa bulaştırarak ayağiyle çiğnedi. Siz zan ve tahmin ile iş görüyorsunuz, ahmağın çeşit çeşit düşüncesi olur. Bu şekilde iş görmek doğru bir hareket değildir. Onun iki elinin kına ile boyandıktan sonra sarılıp bağlanmıyacağı malûmdur.

Bize Ebu Küreyb söyledi, ona ve arkadaşlarına Osman bin Sa'id onlara da Habban bin Ali söylemiş, o, Muhammed bin Ubeydullah bin Ebi Rafi'den o da büyük babasından şunu rivayet eder: Ali bin Ebi Talib kâfirlerin bayraktarlarını öldürdükten sonra Tanrı elçisi Kureyş kâfirlerinden bir bölüğü gördüğünde ona: şunların üzerine saldır, dedi. Ali üzerlerine saldırarak topluluğu dağıttı ve Amr bin Abdullah Cumahî'yi öldürdü. Tanrı elçisi yine Kureyş kâfirlerinden bir bölüğü gördüğünde Ali'ye üzerlerine yürümesini emretti. Ali onların üzerine saldırarak topluluklarını dağıttı ve Beni Amir bin Lu'eylerden Şeybe bin Mâlik'i öldürdü. Bundan sonra gelerek: Ey Tanrı elçici! Bunun karşılığı samimi dosluk ve kaygı ortaklığıdır, dediğinde Tanrı elçisi: Ali benden, ben de Ali-

denim, buyurdu, Cebrail de: Ben sizin her ikiniz denim, dedi. Bu sırada bir ses işitildi:

Hakiki kılıç yalnız Zülfikar'dır, yiğit de yalnız Ali'dir, deniliyordu.

Ebu Ca'fer diyor ki: müslümanlar arka taraflarından saldırışa mâruz kaldıktan sonra dağıldılar, kâfirler onlardan bir kısmını öldürdüler. Müslümanlar bu felâkete uğradıklarında, onlardan üçte biri öldürüldü, üçte biri yaralandı, üçte biri yenilerek çekildi. Savaş onları yormuş, kudretsiz bir hale getirmişti. Tanrı elçisinin ön dişleri kırılmış, dudağı yarılmış, iki yanağından ve alnının saç biten yerinden yaralanmıştı; İbn Kami'e onun sağ tarafına kılıçla vurmuş, (fakat zırhını kesememişti). İsabetle vuran kimse Utbe bin Ebi Vakkas olmuştur. Bize İbn Beşşar söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Adi söylemiş, o, Humeyd'den o da Enes bin Malik'den şunu rivayet eder: Uhud savaşında Tanrı elçisinin ön dişleri kırıldı, başı yarıldı, yüzüne kanlar akmağa başladı, o, yüzüne akan kanları silerek: Peygamberlerinin yüzünü kana boyayan kavmi nasıl kurtuluş ve hidayet yolunu bulur diyor, aynı zamanda onları Yüce ve Aziz Tanrı'ya imana çağırıyordu. Bu münasebetle ulu Tanrı: «Sen hiçbir emre malik değilsin..» âyetini indirdi. Ebu Ca'fer diyor: Tanrı elçisi, kâfirler tarafından sarıldığı vakit: Kim bizim için kendisini feda eder? diyordu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, İbn İshak'a Husayn bin Abdurrahman bin Amr bin Sa'd bin Mu'az söy-

lemiş, o, Mahmud bin Amr bin Yezid bin Seken'den şunu rivayet eder: kâfirler Tanrı elçisinin etrafını sardıklarında, Ziyad bin Seken başlarında olduğu halde Ensar'dan beş kişi, bazılarına göre de yalnız Umare bin Ziyad bin Seken, onu korumak üzere kâfirlerle savaştılar, Tanrı elçisini korurken biri, arkasından diğeri olmak üzere öldürüldüler, en son öldürülen Ziyad yahut Umere bin Ziyad bin Seken olmuştur. O, aldığı yaralarla tamamiyle kuvvetten düşünceye kadar savaştı. Sonradan bir bölük yetiştirerek kâfirleri Tanrı elçisinin yanından defettiler. Tanrı elçisi: Ziyad'ı yahut Umare'yi bana yaklaştırınız, dedi. Yanına getirdiklerinde, Tanrı elçisi ona ayağını döşedi, o, yanağı Tanrı elçisinin butu üzerinde olduğu halde öldü. Ebu Dücane vücudunu kalkan ederek Tanrı elçisini korudu. O, arkasını eğmişti, kâfirler tarafından atılan oklar onun arkasına isabet ediyordu. Birçok ok isabet edinceye kadar dayandı. Sa'd bin Vakkas da Tanrı elçisini koruyarak savaştı. Sad' diyor: Ben Tanrı elçisinin okları alarak bana uzatmakta olduğunu görüyordum. O, bana: Babam ve anam sana feda olsun, at, diyordu. O, bana temrini olmayan oklar bile uzatarak: At diyordu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, İbn İshak'a da Asım bin Ömer bin Katade şunu söylemiştir: Tanrı elçisi kâfirlere yayın iki başındaki eğri yeri yarılıncaya kadar ok attı. Bundan sonra Katade bin Nu'man yayını elinden aldı. O, Tanrı elçisinin yanında bulunu-

yordu. O gün Katade'nin üzerine ok isabet etti, gözü yanağı üzerine düşmüştü. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, o, Asım bin Ömer bin Katade'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi (ona salâvat ve selâmlar olsun) eliyle Katade'nin gözünü eski yerine yerleştirdi. Onun gözü en iyi ve en keskin gözlerden biri oldu- Ebu Ca'fer diyor: Mu'sab bin Umeyr Tanrı elçisini koruyarak öldürülünceye kadar savaştı. O, aynı zamanda bayraktardı. O, İbn Kami'e Leysî tarafından öldürüldü. İbn Kami'e onu Tanrı elçisi sanmıştı. O, Kureyşliler'in yanına dönerek: Ben Muhammed'i öldürdüm, diye söyledi. Mus'ab bin Umeyr öldürüldükten sonra, Tanrı elçisi bayrağı Ali bin Ebi Talib'e verdi. Hamza savaşarak Artat bin Abdişürahbil bin Haşim bin Abdüdar bin Kusay'ı öldürdü. Artat, Kurayş'in bayraktarlarından biri idi. Bundan sonra Hamza'nın yanından Sibbaa bin Abdül'uzza Gubşamî geçti, O, Ebu Nigar künyesini taşırdı. Hamza bin Abdülmuttalib ona: Ey kadınlar sünnetçisi olan kadının oğlu! haydi çarpışalım, diye onu çarpışmağa çağırdı. Onun anası Ümmienmar, Şurayk bin Amr bin Vehb Sakafi'nin azatlısı olup, Mekke'de kadınlar sünnetçisi idi. Karşılaştıklarında Hamza onu öldürdü. Cübeyr bin Mut'imin kölesi olan Vahşi diyor: Ben Hamza'ya bakıyordum, o, karamtık beyaz deve gibi, yanından geçtiği her şeyi kırıp, yıkıp geçiyordu. Benden önce onun yanına Sibbaa bin Abdül'uzza yaklaştı. Hamza ona: Ey kadınlar sünnetçisi

kadının oğlu! haydi, çarpışalım, diyerek kılıçla vurdu. O, yanılarak onun başına isabet ettirmemiş gibi oldu. Ben mızrağımı salladım, hedefi bulduğuma kani olduktan sonra fırlattım, mızrak göğsüne isabet etmiş, göğsünden girerek iki ayağı arasından çıkmıştı. O, benim üzerime yürümek üzere ilerledi ise de yürüyemeden yere yuvarlandı. Bir müddet onu kendi haline bıraktım, öldükten sonra yanına gelerek mızrağımı aldım. Bundan sonra karargâha döndüm. Çünkü benim işim ancak onu öldürmekti. Beni Amr bin Avd'ların kardeşi olan Asım bin Sabit bin Ebi El-Aklah, Müsafi bin Talha ile kardeşi Kilâb bin Talha'yı okla öldürdü. Onların her ikisi de kendilerini öldürenin Asım olduğunu biliyorlardı. (Ölümlerinden önce onları yükliyerek analarına getirmişlerdi). Müsafi, anası yanına getirildiğinde başını anasının kucağına koydu, anası ondan: Ey oğlum! seni kim öldürdü? diye sordu. O: beni vuran adamın: al sana ben Aklah'ın oğluyum dediğini işittim, dedi. Anası Sülâfe: Aklahî''dir, Tanrı bana Asım'ın (yani Ebi El - Aklah'ın) kafasını ele geçirmek imkânını verirse, onun kafa tasıyle rakı içmek nezrim olsun, diyordu. Asım ise Tanrı'ya ortak katan kimseye elini dokundurmamaya ve kâfirin de ona el dokundurmıyacağına andiçmişti. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, İbn İsahk'a Kasım bin Abdürrahman bin Rafi şunu söylemiştir: Enes bin Malik'in amcası Enes bin Nazr, Muhacir ve Ensar'dan bir kitlenin ara-

sında bulunan Ömer bin Hattab ile Talha bin Ubeydullah'ın yanlarına geldi. Onlar şaşırmış bir halde idiler. O: Ne diye burada oturuyorsunuz? Tanrı elçisi Muhammed öldürüldü, o, öldükten sonra hayatın mânası yoktur, kalkınız da Tanrı elçisi gibi siz de saygılı olarak ve savaşarak ölünüz, dedi. Bundan sonra Enes bin Nazr Mekke'lilerle karşılaştı ve öldürülünceye kadar savaştı. Enes bin Mâlik ona nisbetle Enes adını almıştır. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, ona Humeyd Tavil söylemiş, o, Enes bin Malik'ten şunu rivayet eder: Biz Enes bin Nazr'ın nâşına baktığımızda, onun vücudunda yetmiş tane kılıç ve süngü izi gördük, onu parmaklarının güzelliğinden dolayı yalnız kız kardeşi tanıdı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme şunu söylemiştir: İbn Şihab Zührî'nin rivayetine göre müslümanlar yenilgiye uğradıktan ve halk: Tanrı elçisi öldürüldü, diye söyledikten sonra onu ilk önce tanıyan zat Beni Seleme'lerin kardeşi Kâb bin Malik olmuştur. O: Ben Tanrı elçisinin tuğulğası altında gözlerinin parladığını anladıktan sonra yüksek sesle: Ey müslümanlar! sevininiz, işte Tanrı elçisi buradadır, diye seslenmeğe başladım, Tanrı elçisi bana: Sus! diye işaret etti, der. Müslümanlar Tanrı elçisinin sağlığını ve nerde bulunduğunu öğrenince onu iki dağın arasına kaldırdılar. Ali bin Ebi Talib, Ebu Bekir bin Ebi Kuhafe, Ömer bin Hattab, Talha bin Übeydullah, Zübeyr bin El-Avvam

ve Hâris bin Es-Simme, müslümanlardan bir toplulukla onun yanında bulunuyorlardı. Tanrı elçisi (ona salâvat ve selâmlar olsun) iki dağ arasına getirildikten sonra Übeyye bin Halef arkadan yetişti. O: Muhammed nerede? o kurtulursa ben öleceğim, diyordu. Yanında bulunan sahabeler: Ey Tanrı elçisi! aramızdan birimiz dönerek onun üzerine saldırsın mı? dediklerinde o: kendi haline bırakınız, dedi. O, yaklaştığında Tanrı elçisi Hâris bin Es - Semme'nin elinden mızrağını aldı. Bazılarının bana söylediğine göre Tanrı elçisi mızrağı aldıktan sonra silkinen devenin üzerinden uçan sinek gibi sıçramış ve Übeyy'yi karşılıyarak süngüsüyle onun boynuna vurmuş, o da atının üzerinden birkaç defa yuvarlanarak yere düşmüştür. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Salih bin İbrahim bin Abdurrahman bin Avf'tan rivayet eder. Tanrı elçisi (ona salâvat ve selâmlar olsun) Mekke'de iken Übeyye bin Halef ona: Ey Muhammed, benim koca bir devem var, ona her gün bir fare ölçüsü mısır buğdayı yediriyorum ben o deveye binerek seni öldüreceğim diyor, Tanrı elçisi de: Hayır, ben seni öldüreceğim, diyordu. Kureyşliler Uhud'dan çekilip gittiler. Mızrak onun boynunu hafif tırmalamış ve kanatmıştı, O: Tanrı adına andiçerek temin ederim ki, Muhammed'in bu tırmalaması beni öldürecektir, diyordu. Onlar: Sen aklını kaybetmişsin, zararlı bir şeyin yok dedikleri halde o inanmıyor: Muhammed Mekke'de iken beni öl-

düreceğini söylemişti, üzerime tükürdüğü takdirde dahi beni öldürürdü, diyordu. O, Mekke'ye dönerken Seref'de öldü.

Tanrı elçisi Uhud'da iki dağ arasının ağzına geldiğinde Ali bin Ebi Talib oradaki El - Mihras çeşmesinden deri kalkanına doldurarak su getirdi. Bu su ile onun yüzüne akmış olan kanı yıkadı. Başı üzerine su döktü. Bu sırada Tanrı elçisi: Peygamberinin yüzünü kana bulaştıranlara Tanrının kızgınlığı arttı, diyordu.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbni İshak'tan naklen Seleme, İbn İshak'a Salih bin Keysan söylemiş, o adını anmadığı biri yoliyle Sa'd bin Vakkas'dan şunu rivayet eder: Tanrı adına andiçerek temin ederim ki, Utbe bin Vakkas'ı öldürmek için gösterdiğim gayret kadar kimseyi öldürmeğe gayret etmedim. Ben onun kötü huylu olduğunu ve halkın kızdığını biliyordum. Benim onu öldürmeğe bu derecede düşkün olmam, Tanrı elçisinin Peygamberinin yüzünü kana bulaştırana Tanrı'nın dargınlığı arttı, demesinden ileri gelimiştir. Bize Muhammed bin Hüseyn söyledi, ona ve arkadaşlarına Ahmed bin Mufazzal, onlara da Esbat söylemiş, o, Süddî'den şunu rivayet eder: Beni Hâris bin Abdimenat bin Kinane oğullarından İbn Kami'e El - Harisî, bir taşla Tanrı elçisinin burnuna vurdu, ön dişlerini kırdı, başını yardı, onu ağır bir surette yaraladı, sahabeler onun yanından ayrıldılar, bir kısmı Medine'ye döndü, bir kısmı Uhud dağının üstündeki kayanın yanı-

na gelerek bunun üzerine çıktılar ve ayakta durdular. Tanrı elçisi ise halkı çağırıyor: Ey Tanrı kulları! yanıma gelin, yanıma gelin, diye sesleniyordu. Bu çağrı sonunda onun yanında otuz kişi toplandı. Fakat Talha ile Süheyl bin Huneyf hariç olmak üzere kimse onun yanında durmadı, Talha onu korudu, bu sırada onun eline bir ok isabet etti ve Tanrı elçisinin elini korudu. Bu sırada Übeyy bin Halef ilerledi. O, Tanrı elçisini öldürmek üzere andiçmiş, Tanrı elçisi de ona: Hayır ben seni öldüreceğim, demişti. Yanına geldiğinde Tanrı elçisi ona: Nereye kaçıyorsun? ey yalancı dedi. Tanrı elçisi zırhı'nın yakasından onu süngüledi, o, hafif bir surette yaralandığı halde öküz gibi bağırmağa başladı. Arkadaşları onu yükleyip götürürken: Sen yaralanmamışın, niçin bağırıyorsun, neden korkuyorsun? dediklerinde, o: Muhammed beni öldüreceğini söyledi, bütün Rabî'a ve Muzar'lar toplandığı takdirde dahi onların hepsini de öldürür, diyordu. Übeyy, bir gün yahut günün bir kısmı geçtikten sonra aldığı bu yaradan öldü. Bu sırada halk arasında Tanrı elçisinin öldüğü haberi yayıldı. Yukarda andığımız (Uhud dağının tepesindeki) kayaya sığınanlar: Keşke biri gidip de Abdullah bin Übeyy'den Ebu Süfyan'ın yanına gidip bizim için aman istemesini rica etse idi, ne iyi olurdu, Muhammed öldürüldü, Ebu Süfyan gidip yakalamadan önce kavmimiz yanına dönelim, yoksa o bizi öldürür, diye konuştular. Orada bulunan Enes bin Nazr: Ey kavim, Muhammed öldürüldü ise onun Rabbi öldürül-

memiştir, Muhammed niçin çarpıştı ise siz de o maksadla çarpışınız, ey Rabbim! bunların söyledikleri sözlerden dolayı senden af dilerim, onların bu söylediklerinden bezerim, dedikten sonra kılıcını eline alarak öldürülünceye kadar savaştı, Tanrı elçisi halkı düşmana karşı koymağa çağırarak ilerledi, nihayet öteki kayaya sığınanların yanlarına geldi, onu gördüklerinde aralarından biri okunu yayına koyarak (düşman diye) ona atmak istedi, bunun üzerine o: Ben Tanrı elçisiyim, diye seslendi. Oraya sığınanlar onun sesini işittikten ve onun ölmemiş olduğunu anladıktan sonra sevindiler. Tanrı elçisi de sahabelerinden kendisini koruyacak kimseler bulunduğunu görerek sevindi. Aralarında Tanrı elçisi bulunduğu halde bir araya toplanmakla kayguları zail oldu. Kazandıkları zaferi ve bunu neden kaybetmiş olduklarını, öldürülen arkadaşlarını anmağa başladılar. Yüce Tanrı, Muhammed öldürüldü, kavminiz, aileniz yanına dönünüz, diyenler hakkında şu ayeti indirdi: «Siz, savaşmadan ve şehit düşmeden ölümü arzu etmiyordunuz, işte savaşı gözünüzle gördünüz, neye kaçtınız. Muhammed kendisinden önce gelen peygamber gibi ancak bir peygamberdir, o ölürse siz yüz çevirip dönecek misiniz? Her kim yüz çevirip dönerse, bu hareketiyle Yüce Tanrı'ya bir zarar vermez. Tanrı şükredenleri mükâfatlandırır» (Âli İmran: 143 - 144). Ebu Süfyan ilerliyerek dağın daha yüksek olan yerine çıktı, orada toplananlar onu gördüklerinde bulundukları hali unuttular, ancak Ebu Süfyan'la meşgul oldular. Tanrı

elçisi: Onlar bizden yüksek olan bir yere çıkmamalıdırlar, ey Rabbim, bu topluluk mahvolursa yer yüzünde sana ibadet eden bulunmaz, dedikten sonra sahabelerini Ebu Süfyan ile arkadaşlarını dağın tepesinden indirmeye çağırdı. Bunun üzerine onlar kâfirleri taşa tutmağa başladılar, nihayet onları dağın tepesinden indirdiler. Ebu Süfyan o gün: Ey Hübel putu yüksel, Hanzala'nın(Bedir'de öldürülen oğlu) karşılığı olmak üzere Hanzala öldürüldü. Bedir savaşının öcü de bugün Uhud'da alındı. dedi. Onlar (Ebu Âmir künyesiyle ve cahiliyet çağında Rahip adiyle anılan ve kâfirlerle birleşenin) oğlu Hanzala'yı öldürmüşlerdi. O hakiki bir müslümandı. Hanzala öldürüldüğü vakit cünüp idi. Onu öldükten sonra melekler yıkadılar. Ebu Süfyan övünerek: Bizim Uzza putumuz var, sizin yok, diye seslendiğinde Tanrı elçisi Ömer'e: Bizim Mevlâmız, yani yardımcımız olan yaradanımız var, sizin yok, diye seslen, dedi. Bundan sonra Ebu Süfyan: Muhammed aranızda mı? aranızda âzaları yolunmuş gözleri çıkarılmış kimseler olabilir, ben bunu emretmediğim gibi bundan men de etmedim, bu hal beni sevindirmediği gibi kaygulandırmadı da, dedi. Yüce Tanrı Ebu Süfyan ile askerinin, dağın müslümanların bulunduğu yerden daha yüksekteki tepesine çıkmış olduklarını şu ayette hikâye etmektedir: «Hani siz birbirinizden yüz çevirip dağlara doğru kaçıyordunuz, peygamber arkanızdan sizi çağırıyordu. Elden kaçırdığınız şeylere ve katlandığınız keder ve musibetlere kaygulanmamanız için sizi kaygu üstüne kaygu ile ce-

zalandırdık. Yüce Tanrı yaptıklarınızı bilir». (Âli İmran: 153). Ayette anılan birinci kaygu kaçırdıkları ganimet malları ile zaferdir, ikincisi ise kaçırdıkları ganimetler ile öldürülenler hakkında konuştukları vakit Ebu Süfyan ile arkadaşlarının gelerek dağın daha yüksek tepesine çıkmalarıdır. Bu hal size kaygularınızı unutturdu.

Ebu Ca'fer diyor ki: İbn İshak bu münasebetle diğer bir haberi nakleder. Bize bu haberi İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme söylemiş, o İbn İshak'tan rivayet eder: Tanrı elçisi sahabelerinden bir kitle ile iki dağın arasında bulunduğu vakit Kureyş'ten bir topluluk dağın daha yüksek tepesine çıktılar. Bunun üzerine Tanrı elçisi sahabelerine: Onlar bizden daha yüksek bir yere çıkmamalıdırlar, dedi. Bunun üzerine Ömer bin Hattab sahabelerden bir kitle ile birlikte onlarla savaşarak onları dağdan aşağıya indirdi. Tanrı elçisi yerinden kalkarak kayanın üzerine çıkmak istedi. fakat iki zırh giyerek vücudu ağırlaştığı için kayanın üzerine çıkamadı. Bunun üzerine Talha bin Ubeydullah oturdu. Tanrı elçisi onun arkasına basarak kayanın tepsine çıktı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed (Bin İshak)'tan naklen Seleme söylemiştir. Bize bu hadîsi Yahya bin Abbad bin Abdullah bin Zübeyr nakletti. babası Abdullah bin Zübeyr'den o da babası Zübeyr'den, rivayet eder: Tanrı elçisi Uhud savaşı gününde kendisini koruduğu için: Talha cennete girmeği icabettiren hayırlı bir iş işledi, buyurdu. Ebu Ca'fer diyor: yenil-

dikten sonra arkadaşları Tanrı elçisinin yanından çekilerek bir kısmı El - A'vas yakınındaki El-Munakka'ya kadar çekildiler. Osman bin Affan, her ikisi Ensar'dan olan Ukbe bin Osman ve Sa'd bin Osman ile birlikte kaçarak Medine yakınındaki El - Cal'ab dağına kadar çekildiler. Orası El - Av'as yanındadır. Orada üç gün kaldıktan sonra Tanrı elçisinin yanına döndüler. Onlar, (Tanrı elçisinin kendilerini gördüğü vakit): Siz dağın enine doğru yürüdünüz demiş olduğunu söylerler. Ebu Ca'fer diyor: şehit düştükten sonra melekeler tarafından yıkanmış olan zâhit Hanzala bin Ebi Amir ile Ebu Süfyan bin Harb çekişirken Hanzala, Ebu Süfyan'ı altına almıştı. Bunu Şeddad bin Esvad gördü. İbn Şuub adını taşıyan bu Şeddad, Hanzala'yı kılıçla vurarak öldürdü. Tanrı elçisi, o şehit düştükten sonra: Arkadaşınızı melekler yıkarlar, onun halini ailesinden sorunuz, buyurdu. Eşinden sorduklarında: O, düşman bastığı haberini işittikten sonra cünüp halinde evden çıkmıştı, cevabında bulundu. Bu hal Tanrı elçisine haber verildiğinde, o: Onu melekler yıkadılar, buyurdu. Şeddad bin Evsed Hanzala'yı öldürdüğünü şu beyitinde anar:

> Ben kendimi ve arkadaşımı güneşin şuaı gibi parlayan süngü ile süngüleyerek ko rurum

Ebu Süfyan Uhud savaşı günündeki dayanıklığını, sebatını ve İbni Şu'b Şeddad bin Esved'in Hanzala'ya karşı hareket ederek kendisine gösterdiği yardımını şu şiirlerinde anmaktadır:

İstemiş olsaydım, beni yürük, kara tayım kurtarırdı, İbni Şu'ubun minneti altında kalmamış olurdum. Binek tayım, onlardan ancak köpeği haykırarak kovacak bir yer kadar uzaklıkta bulunuyor, yani onları yakından takip ediyordu. Ben böylece düşmanlarımla sabahtan, güneşin batacağı zaman yaklaşıncaya kadar savaştım. Ben onlarla savaşırken: Ey galebe çalanlar ailesi! İlerleyin! diye sesleniyor ve kendimi onlara karşı sert ve dayanıklı bir köşe imişim gibi koruyordum. Ey sevgili! Sen ağla, bundan dolayı kendini azarlıyanların sözlerine aldırış etme, onlar (yani Bedir'de öldürülenler) için göz yaşı dökmekten ve haykırarak şiddetle ağlamaktan usanma. Çünkü baban, kardeşlerin (Bedir'de) bir biri arkasından diğerleri olmak üzere öldürüldüler. Onlar, savaş meydanında öldürülmekle göz yaşları döktürerek ağlamak hakkını kazandılar. Sen, onların öldürülmesiyle kalblerde yerleşen kaygu ve kederleri (dağıt). Benim, Naccar oğullarından asalet sahibi herkesi öldürdüğümü anlatarak onları tesbit et. Ben Haşim oğullarından en yüksek bir şahsiyeti ve asaleti olan Musab'ı öldürdüm ki, o, korkunç savaşlara korkmadan atılırdı. Eğer ben onları öldürmekle kalbime şifa bulmasa idim bu kaygularım boğaza saplanan kemik parçası gibi eziyet verir ve daima ölülerimizin meziyetlerini sayarak ağlamama sebeb olurdu. Onlar Uhud savaşından sağmal develeri kaybederek şaşkın ve nimetlerin zevalinden dolayı kaygı içinde döndüler. Onlar kendilerine denk olmıyan ve hayır ve

iyilikten mahrum olanlar tarafından öldürüldüler.

Ebu Süfyan'a Hassan bin Sabit şu beyitlerle cevap verdi:

> Sen şiirinde, Haşimilerden yüksek ve asalet sahibi şahsiyetleri andın. Senin bu sözlerin yalan değil, yerinde söylenmiş sözlerdir. Bununla Hamza'yı kastediyor ve onu yüksek şeref ve asalet sahibi diye anıyorsun. Senin bu sözüne taaccüp edilmez. Amr'ı, Utbe ile oğlunu, Şeybe'yi, Haccac'ı ve İbn Habib'i öldüren onlar değil midir? El-Ası, Ali'yi çarpışmağa çağırdığında, Ali onu kesin bir vuruşla korkuttu, kanlara boyadı.

Şeddad bin Esved Ebu Süfyan'a yaptığı iyilikleri ve onu koruduğunu anarak şöyle diyor: Ey Harb'ın oğlu! ben seni korumamış ve yanında bulunmamış olsaydım, dağın o sarp yerinin inişinde davetine icabeteden kimse bulamazdın. Aynı yerde tayını korumamış olsaydın, onun et ve kemiklerini sırtlanlar ve sair yırtıcı hayvanlar kemirmiş olurdu.

Hâris bin Hişam, Ebu Süfyan'ın: Benim tayım onların ancak köpeği haykırarak kovacak kadar uzaklıktaki bir yerden takip ediyordu, mısralariyle kendisine dokunmuş olduğunu düşünerek ona şu beyitlerle cevap vermiştir:

> Sen onların Bedir'de katlandıkları feci hali gözünle görmüş olsaydın, oradan hayatın müddetince haykırarak ağlayacak bir kalble

dönmüş olurdun; yahut etrafını yas tutanlar kuşatmış olup Habib'in ölümünden dolayı göz yaşları dökmemiş olurdun. Ben Bedir olayının öncü Uhud savaşında aldım. Uhud'da yürük ve parlak atımı koşturarak çarpıştım.

Ebu Ca'fer şöyle diyor: Utbe'nin kızı Hind'in Uhud'da yaptıklarını bize İbn Humeyd hikâye etti, ona ve arkadaşlarına bu haberi Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak ise Salih bin Keysan'dan rivayet eder: Utbe'nin kızı Hind yanında kadın arkadaşları bulunduğu halde Tanrı elçisinin sahabelerinden olan şehitlerin naaşları yanında durarak onların âzalarını yoluyor, kulak ve burunlarını kesiyorlardı. O kadar çok kestiler ki, Hind kesilen bu kulak ve boğumlardan gerdanlık ve bilezikler yaptı ve bu gerdanlıkla küpeleri Cübeyr bin Mut'imin kölesi Vahşi'ye armağan etti. Hamza'nın karnını yararak ciğerini çıkardı, ağzına alarak adam akıllı çiğnedi ise de yutamadığı için yere attı. Bundan sonra bir kayanın üzerine çıkarak yüksek sesle şiirlerini okudu. O, şiirlerinde Uhud zaferini ve Tanrı elçisinin sahabelerinin öldürülmesini anıyordu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak Salih bin Keysan'dan şunu nakleder: Rivayete göre Ömer bin Hattab, Hassan bin Sabit'e: Ey Furay'anın oğlu, Hind'in neler söylemiş olduğunu işitmiş olsaydın çok müteessir olurdun, o,

kaya üzerine çıkarak sevinç içinde bize dokunarak şarkılar söylerken Hamza'nın nâşını nasıl parçaladığını anlatıyordu. Hassan, Ömer'e: Ben kalenin üzerinde bulunduğum vakit bir mızrağın aşağıya uçmakta olduğunu gördüm, bu silâh Arap' ların kullandığı silâhlardan değildi, (fakat) Hamza'ya doğru yönetilmiş gibi idi. Ben Hind'in neler söylemiş olduğunu bilmiyorum, sen bana onun sözlerinden bazı parçalar nakledersen ben yeter derecede cevaplar veririm, dedi. Ömer ona Hind'in sözlerinden bazı parçalar naklettikten sonra Hassan onu hicvederek şu kasidesini söyledi:

Hasis kadın alçaklığından dolayı şaştı. Onun bu şaşkınlığı küfrü ile alçaklığından ileri gelmektedir. Ona ve onunla birlikte eşine Tanrı'nın lâneti olsun. O şaşkın kadın, Hinduların Hindidir, dilciliği büyüktür. Sen Uhud'a kavminin başında olduğun halde devenin üzerine semer koyarak ve yeldirerek mi yola çıktın? o deve ağır yürüyüşlü olup sürmekle de azarlamakla da hareket etmez. Seni koruyan Kıçın kendine isyan etti. Ey Hind! Sen hurmanın en kötü cinsini taşla kırıp ufalt. Onun göt diyen avret yerlerinin etrafı, deveyi şiddetle sürmeğe çalışmanın bir sonucu olarak yaralandı ki, zaten yaralanmak onun âdetindendir. Arkadaşı su ve Arabistan kirazı ile yıkıyarak onu tedavi etmeğe başladı. Sen, Bedir'de yere vurulan babanın, oğlunun, her ikisi toprağa bulaşarak çukura atılmış olan amcanla kardeşinin öcünü almak üzere mi yola çıktın? Ey Hind! sen katıldığın orospuluğu unuttun mu? Ey Hind! yazıklar olsun

sana, sen zaman tarafından söğüp sayılan bir kadınsın. Sen bu seferinden, öcünü almadan bize karşı zafer kazanmadan ve yardıma nail olmadan hakir ve zelil olarak döndün. Çocuklar ve cariyeler, onun zinadan küçük bir çocuk doğurmuş olduğunu söylerler.»

Ebu Cafer diyor ki: Bize Harun bin İshak'ın, ona Mus'ab bin Mikdam'ın, ona da İsrail'in söylediğine göre Ebu Süfyan bin Harb Müslümanlara hitap edip (aşağıda nakledeceğimiz hadîste rivayet edilen) sözleri söylemiştir. Bize İbn Veki söyledi, ona babası söylemiş, babası İsrail'den nakleder. Ona ve arkadaşlarına Ebu İshak söylemiş, o, El-Bera'dan şunu rivayet eder: Ebu Süfyan yüksek bir yere çıkarak Müslümanlardan: Aranızda Muhammed var mı? diye iki defa sormuştur. Tanrı elçisi sahabelerine: Cevap vermeyiniz, dedi. Ebu Süfyan bundan sonra: Aranızda İbn Ebi Kühafe var mı? diye üç defa sordu. Tanrı elçisi yine: Cevap vermeyiniz, dedi. Ebu Süfyan bundan sonra arkadaşlarına: Bunlar öldürülmüş olacaklar, diri olsalar cevap vermiş olurlardı, dediğinde Ömer bin Hattab dayanamıyarak: Ey Tanrı düşmanı! Tanrı seni zelil ve hakir edecek bir kuvvet bıraktı, cevabında bulundu. Bundan sonra Ebu Süfyan: Ey Hübel putu, yüksel, dedi. Bunun üzerine Tanrı elçisi: Ona cevap veriniz, buyurdu. Sahabeleri: Ne diye cevap verelim? diye sorduklarında, o: Rabbimiz uludur, yücedir, diye cevap veriniz, dedi. Ebu Süfyan buna: Bizim Uzza putumuz var, sizin yoktur, diye mukabelede

bulundu. Tanrı elçisi sahabelerine: O na cevap veriniz, dediğinde, ondan: Ne diye cevap verelim? diye sordular. Tanrı elçisi:

Bizim yardımcımız ve sahibimiz var, diye söyleyiniz, buyurdu. Bundan sonra Ebu Süfyan: Bu, Bedir olayının bir karşılığıdır, savaşta bazan bir taraf, bazan da diğer taraf galebe çalar, ölüleriniz arasında âzaları yolunmuş ve oyulmuş olan kimseler bulacaksınız, ben bunu emretmediğim gibi bundan müteessir de olmadım, dedi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme söylemiş, o, İbn İshak'tan naklederek yukarıdaki hadîse şunu da eklemektedir: Ömer, Ebu Süfyan'a cevap verdikten sonra Ebu Süfyan ona: Buraya gel, dedi. Tanrı elçisi Ömer'e: Yanına git de iş nedir, anla ve onunla görüş, dedi. Ömer gelince Ebu Süfyan ondan: Muhammed'i öldürüp öldürmediğimizi Tanrı adını anarak söylemeni rica ediyorum, dediğinde, Ömer: Tanrı adını anarak onu öldürmemiş olduğunuzu temin ederim, o, halen senin bu söylediğin sözlerini işitmektedir, diye cevap verdi. Ebu Süfyan ona: Sen benim nazarımda İbn Kamia'dan daha güvenlisin, sözlerin daha doğrudur, çünkü İbn Kami'a bize: Ben Muhammed'i öldürdüm, diye söylemişti, dedi. Bundan sonra Ebu Süfyan yüksek bir sesle: Ölüleriniz arasında âzaları yolunan ve oyulan kimseler var, ben bundan razı olmadığım gibi darılmadım da, bundan men etmediğim gibi emir de vermedim, dedi. Ahabiş, yani kölelerle siyahların karışmasından türeyen cinslerin

ulusu ve Beni Hâris bin Abdimenatların kardeşi olan Huleys bin Zebban, Ebu Süfyan bin Harb, mızrağının bir ucu ile Hamza'nın avurduna dürterek: Ey âsi, tat, diye hitap ettiği vakit onun yanından geçmişti. Huleys: Ey Kinane oğulları! işte Kureyş büyüğünün, amcasının oğluna yaptığına bakınız, dediğinde Ebu Süfyan ona: Bunu sakla, bu bir yanılmadır, dedi. Ebu Süfyan, Uhud'dan ayrılırken: Gelecek yıl Bedir'de karşılaşmak vadimiz olsun, diye seslendi. Tanrı elçisi sahabelerinden birine: Evet, sizinle Bedir'de karşılaşmak vadimiz olsun, diye mukabelede bulunmasını emretti. Tanrı elçisi, Mekke'liler çekilip gittikten sonra Ali bin Ebi Talib'e: Onları arkalarından takip et, ne yapıyorlar, ne yapmak istiyorlar? Develerine binmiş oldukları halde atlarını yedekte götürüyorlarsa Mekke'ye gitmekte oldukları, atlarına binerek develerini sürüyorlarsa, Medine üzerine yürüdükleri anlaşılır, Tanrı adına and içerek, Medine üzerine yürüdükleri takdirde, onlarla savaşacağımı teyid eylerim, hangisi olursa olsun sen bunu gizli tut, dedi. Ali (ona Tanrının selâmı olsun) şöyle diyor: Ben onların Mekke'ye gitmekte olduklarını anladıktan sonra peygamberin gizli tutmamı emretmesine bakmadan, çok sevindiğim için bütün kuvvetimle seslenerek bunu açığa vurdum. Bundan sonra halk ölüleri ile meşgul oldular. Bize bu haberi İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş. İbn İshak bu haberi Beni Neccar'ların kardeşi Mu-

hammed bin Abdullah bin Abdurrahman bin Sa'saa Mâzinî'den rivayet eder: Tanrı elçisi bana: Beni Hâris bin Haric'lerin kardeşi olan Sa'd bin Rebî'in akibeti nedir, onun ölüler yahut diriler arasında bulunduğunu bana kim haber verir? dediğinde Ensar'dan biri: Ey Tanrı elçisi! Ben onun akibetini anlıyarak sana haber getireceğim dedi. Ensar'lı Sa'dı araştırarak buldu, o ölüler arasında yaralı bir halde bulunuyordu. Ensarlı diyor: Ben ona Tanrı elçisinin onun diriler yahut ölüler arasında bulunduğunu anlamamı emretmiş olduğunu söylediğimde, o: Ben ölüler arasındayım, Tanrı elçisine benden selâm söyle ve Sa'id bin Rabî'in ona: Ümmetini irşad ettiğinden dolayı, Tanrı seni en hayırlı mükâfatla mükâfatlandırdığı peygamberin mükâfatiyle mükâfatlandırsın, diye dua etmekte olduğumu bildir, kavmine de benden selâm söyle ve onlara, bakan ve gören gözleri varken peygamberlerini korumadan ona düşmanından eziyet ettirdiklerinden dolayı Tanrı huzurunda hiçbir özür ve bahane bulamayacaklarını anlat, dedi ve çok geçmeden öldü. Bundan sonra ben Tanrı elçisinin katına gelerek ona Sa'idin akibetini anlattım, Bana haber verdiklerine göre Tanrı elçisi Hamza'nın nâşını araştırmaya başladı. Onu ovanın iç tarafında karnı yarılmış, ciğeri çıkarılmış âzaları yolunmuş, burnu ve kulağı kesilmiş bir halde buldu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına (Muhammed) bin İshak'tan naklen Seleme, İshak'a da Muhammed bin Cafer bin

Cübeyr şunu söylemiştir: Tanrı elçisi Hamza'nın âzaları yolunmuş, kesilmiş, karnı yarılmış olduğunu gördüğünde: Safiyye kaygulanmazsa ve benden sonra bir sünnet ve âdet olacağından korkmadığım takdirde yırtıcı hayvanlar ve kuşlar yesin diye Hamza'nın nâşını bulunduğu yerde bırakırdım, Tanrı beni savaşlardan birinde Kureyş'e galebe çaldırırsa onlardan otuz tanesinin, elbette, âzalarını yolar, oyar ve keserim dedi. Müslümanlar Tanrı elçisinin, Kureyş'in amcasına yaptıklarına kızmış olduğunu anladıktan sonra Tanrı adına and içerek günlerin birinde Kureyş'e galebe çaldıkları takdirde, Arap kavminden kimsenin yapmadığı şekilde onların âzalarını yolacaklarını ve oyup keseceklerini teyid ettiler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, İbn İshak'a da Büreyde bin Süfyan bin Ferve Eslemî söylemiş, o Muhammed bin Kâ'b Kurazî yoliyle İbn Abbas'tan rivayet eder. Aynı hadîsi diğer bir senetle İbn Humeyd, Seleme'den, o, Muhammed bin İshak yoliyle Hasan bin Umare'den, o, Hakem bin Uyeyne'den, o da Miksem yoliyle İbn Abbas'tan şu şekilde rivayet eder: Yüce Tanrı, elçisi ve sahabeleri yukarıda nakledilen sözleri söyledikten sonra: «Siz cezaya çarptırırsanız, sizi ne şekilde cezalandırmışlarsa siz de aynı şekilde cezalayınız, sabrederseniz yüce Tanrı sabredenleri sever....» diye surenin sonuna kadar olan ayetleri indirdi. Bu ayetler indikten sonra Tanrı elçisi Kureyş'in bu suçunu affedip, Müs-

dümanları, düşmanların âzalarını yolmak, oymak ve kesmek suretiyle cezalanıdırınaktan menetti. Bana erişen haberlere göre Abdülmuttalib'in kızı Safiyye, Hamza'nın nâşını görmek üzere yola çıkmıştı. O, Hamza'nın ana ve baba bir doğma kardeşidir. Tanrı elçisi (ona salâvat ve selâmlar olsun) bunu işittiğinde Safiyye'nin oğlu Zübeyr bin El-Avvam'a kardeşinin nâaşına yapılan yaralamaları görmesin diye onu yolundan geri çevirmesini emretti. Zübeyr onun arkasından yetişerek: Ey Anneciğim! Tanrı elçisi sana geri dönmeni emrediyor, dediğinde anası: Neden geri döneyim, bana erişen haberlere göre kardeşimin âzalarını yolmuşlar, oymuşlar, karnını yarmışlar, fakat bunlardan her biri Tanrı yolunda azdır, Rabbimin rızasına sebep olan bunların sevabını ümit ederek Tanrının iradesiyle sabredeceğiz, dedi. Zübeyr, Tanrı elçisi katına dönerek bunu haber verdiğinde, onu serbest bırak, dedi. Safiyye kardeşinin nâaşı yanına gelerek yapılan yaralamaları gördü, cenaze namazını kıldı, Tanrıdan onu yarlıgamasını diledi, «Biz Tanrının kullarıyız, hep Tanrıya döneceğiz» ayetini okudu. Tanrı elçisi Hamza'nın (diğer şehitlerle birlikte) defnedilmesini emretti (kabrı halen Uhud dağının eteğinde olup ziyaretgâhtır. Biz de kabrini defalarca ziyaret ettik) (Mütercim). Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme şunu söylemiştir: Abdullah bin Cahş ailesinden bazılarının rivayetine göre Abdülmuttalib kızı Ümeyye'nin dayısı

Hamza da Uhud'da öldürülmüş, onun da âzaları yolunmuş oyulmuş, ancak karnı yarılmamıştı. Tanrı elçisi onun Hamza bin Abdülmuttalib'le birlikte bir kabre gömülmesini emretti. Ben bu haberi yalnız onun ailesinden işittim. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Asım bin Ömer bin Katade yoliyle Mahmud bin Lebid'den rivayet eder: Tanrı elçisi Uhud'a giderken kadın ve çocuklarla birlikte bir hisarın içinde bulunan Huseyl bin Cabir, yani El-Yaman Ebu Huzayfe bin El-Yaman ile onun arkadaşı Sabit bin Vakş bin Za'ura'nın yanından geçti. Onların her ikisi de yaşları çok ilerlemiş ihtiyarlardı, onlar birbirlerine : Tanrı bizi başkalarının yardımına muhtaç eylemesin, ne bekliyoruz? Ömrümüzden pek az bir şey kalmıştır, bugün yahud yarın öleceğiz, kılıçlarımızı alarak Tanrı elçisinin bu seferine katılmıyalım mı? Tanrının elçisi ile birlikte savaşacağımız bu gazada bizi şehitlik derecesine kavuşturması ümit olunur, diye konuştuktan sonra kılıçlarını alarak asker arasına katıldılar. Onların katıldıklarını kimse duymadı. Sabit bin Vakş kâfirler tarafından öldürüldü. Huysal bin Cabir El-Yaman'a gelince Müslümanlar onun kim olduğunu bilmiyerek kılıçlarla vurarak öldürdüler. Huzayfe, bu adam benim babamdır, dediğinde öldürenler: Tanrı adına and içerek söylüyoruz ki, biz onun kim olduğunu bilmedik, cevabında bulundular. Huzayfe: Tanrı sizi yarlıgasın ve esirgesin, o,

esirger, diye cevap verdi. Tanrı elçisi onun kan pahasını ödemek istediğinde, oğlu Huzayfe bu paraları Müslümanlara sadaka olarak verdi ve bu hareketi ile Tanrı elçisi katında hayrını artırdı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İshak bu haberi Asım bin Ömer bin Katade'den rivayet eder: Onlardan Hatip bin Ümeyye bin Rafî adında birinin Yezid bin Hatib adında bir oğlu olup Uhud savaşında yaralanmıştı. Yezid ölüm halinde iken avlusuna getirildi. Avlusundakiler onun başına toplandılar. Müslüman olan erkek ve kadınlar Yezid'in babasına: Ey Hatib'in oğlu! Sevin, cennetli oldu, diyorlardı. İbn Hatib yaşı ilerlemiş bir ihtiyardı. Cahiliyet çağında kocamıştı. Bu hâdise onun münafıklığını açığa vurdu. O: Beni ne ile sevindirmek istiyorsunuz? Sevdayı defeden ve uyutan özer otundan (Harmal'dan) yapılmış hap ile mi? Tanrı adına and içerek teyid eylerim ki, siz genci aldattınız ve onun ölümüne sebep olmakla beni bu feci hale soktunuz, dedi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Asım bin Ömer bin Katade'den rivayet eder: Aramızda Kuzman adında bir yabancı vardı. Biz onun nereden gelmiş olduğunu bilmiyorduk, Tanrı elçisi, adı anıldığı vakit onun cehennemli olduğunu söylerdi. O, bahadır, atılgan, kuvvetli bir kişi idi, Uhud savaşında şiddetle çarpıştı. O, tek başına kâfirlerden sekiz yahut

dokuz tanesini öldürdü, birçok yerinden yaralandı, yaraları kendisini kuvvetten düşürdükten sonra Beni Zafer'ler avlusuna götürüldü. Müslümanlar ona: Ey Kuzman! Sen bugün büyük yararlıklar gösterdin, sevin, dediklerinde o: Ne ile ve ne için sevineyim? Tanrı adına and içerek kavmimin şerefi için savaştım, şeref ve asaleti korumakla ilgili olmadığı takdirde, hiç de savaşmazdım, dedi. Yaraları çok acıttığında çantasından bir ok alarak kan damarlarını kesti, fazla kan sarfettiği için öldü. Onun bu hali haber verildiğinde, o: Kendimin hak peygamber olduğuma tanıklık ederim, buyurdu. Yahudilerden Muhayrık da bu savaşda öldürüldü. O, Beni Sa'lebe bin Elfatiyon'lardan idi. O, Mekke'liler Medine üzerine yürüdüğü vakit: Ey Yahudiler! Siz Muhammed'e yardımda bulunmanın gerekli olduğunu biliyorsunuz, dediğinde onlar: Bugün cumartesi günüdür, bayramımızdır, cevabında bulundular. O, Yahudilerin bu sözlerine bakmadan kılıç ve aletlerini alarak: Öldüğüm takdirde mal ve servetim Muhammed'e aittir, o malımı istediği gibi tasarruf eder, dedikten sonra Tanrı elçisinin yanına geldi, öldürülünceye kadar savaştı. Bana erişen habere göre Tanrı elçisi onun hakkında: Muhayrık Yahudilerin hayırlısıdır, buyurmuştur. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme şunu söylemiştir: Müslümanlardan bir kısmı ölülerini Medine'de defnetmişlerdi. Tanrı elçisi onları bundan men ederek: Nerede öldürüldü

ıseler, orada defnediniz, diye emir verdi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, İbn İshak'a Ebu İshak bin Yesâr söylemiş, o, Beni Seleme' den olan Şeyh'lerden şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Uhud savaşı gününde öldürülenlerin def-nini emrettiğinde: Amr bin Cemuh ile Abdullah bin Amr bin Haram'a dikkat ediniz, onlar dünyada iken samimi dosttular, ikisini bir kabre gömünüz, dedi. Mu'aviye su kanalı açtırdığı vakit kazı yaparken onların kabrine rasladı ve ikisinin birarada dün gömülmüş gibi bir halde bulundukları görüldü. Tanrı elçisi ölüler gömüldükten sonra Medine'ye dönmek üzere Uhud'dan ayrıldı. Bana söylediklerine göre ona Cahş'in kızı Hamne rasgeldi. Kardeşi Abdullah bin Cahş'in ölümü haber verildiğinde, o: «Hepimiz Tanrı kullarıyız, hepimiz Tanrıya döneceğiz» ayetini okudu ve Tanrıdan onu yarlıgamasını diledi, bundan sonra ona dayısı Hamza bin Abdülmuttalib'in ölümü haber verildi. Hamne yine o ayeti okudu. Tanrıdan onu yarlıgamasını diledi. Eşi Mus'ab bin Umeyr'in ölümü haber verildiği vakit o bağırarak ağlamaya başladı. Tanrı elçisi onun kardeşinin ve dayısının ölüm haberlerini işittiğinde sabır ve dayanıklık ve eşinin ölümü haber verildiğinde sabırsızlık gösterdiğini farkedince: Eşinin onun katında büyük bir mevkii vardır, dedi. Ensar'lardan Abdüleşhel ve Beni Zafer'lerin Avluları yanından geçerken ağlama ve yas sesleri işittiğinde, Tanrı elçisinin

iki gözünden yaşlar aktı, ağladı ve: Fakat Hamza için ağlıyan yok, dedi. Sa'd bin Mu'az ile Üseyd bin Huzeyr, Abdüleşhel'lerin Avlularına döndüklerinde kadınlarına kuşaklarını bağlıyarak gidip Tanrı elçisinin amcası Hamza için ağlamalarını emrettiler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, İbn İshak'a Abdülvahid bin Ebi Avn söylemiş, o, İsmail bin Muhammed bin Ebi Vakkas'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Beni Dinar'dan bir kadının yanından geçiyordu. Onun kocası, kardeşi ve babası ölmüştü. Bunların ölümleri haber verildiğinde, o: Tanrı elçisi nasıl? diye sordu. Ona: Ey filânın anası, o iyidir, seni sevindirecek haldedir, dediklerinde: Onu bana gösteriniz, dedi. İşaretle Tanrı elçisi gösterildiği vakit, o: Sen sağ olduktan sonra her kaygu küçük sayılır, dedi. Ebu Cafer diyor ki: Tanrı elçisi ailesi yanına döndükten sonra kılıcını kızı Fatma'ya vererek: Ey kızcağızım! Kılıcın kanlarını yıka! dedi. Ali (A. M.) de kılıcını ona sundu: Kanını yıka, bu kılıç bugün çok iyi iş gördü, dedi. Tanrı elçisi Ali'ye: Sen bugün hakkiyle savaştığın gibi seninle birlikte Sehl bin Huneyf ile Ebu Dücane Simak bin Hareşe'ler de hakkiyle savaştılar, dedi. Söylediklerine göre Ali kılıcını Fatma'ya sunduğu vakit şu beyitleri okumuştur:

Fatıma! Bu kılıcı al, bu kılıç zemınedilmiş değildir, ben de korkak ve azarlanmış bir kişi değilim. Başım sağlığına and içerek Ahmed'in sevgisi ve kullarını esirgiyen Rabbime itaat için bu

kılıcımla onların düşmanlarına karşı çarpıştım. Bu kılıcım elimde ateş meşalesi gibi parlıyor, ben bu kılıcımla düşmanların omuz başlarını, boyunları arasındaki âzanın ve her kemiğini kesiyorum, Rabbim düşmanların topluluklarını dağıtıncaya kadar çarpışıyor, böylece yumuşak olan her kalbe şifa oluyoruz. Ebu Dücane Tanrı elçisinin verdiği kılıcı onun elinden aldıktan sonra son derecede şiddetle çarpıştı.

Ebu Dücane diyor ki: Ben Tanrı elçisinin kılıcını aldıktan sonra düşmanlarla çarpışırken birinin Müslümanları kesmekte olduğunu gördüm. Yanına yaklaşarak üzerine saldırdığımda, o feryat etmeye başladı. Ben sesinden onun kadın olduğunu anladıktan sonra Tanrı elçisinin kılıcına hürmet edip onu öldürmedim. Ebu Dücane kendisinin nasıl çarpıştığını şu beyitlerinde anlatıyor:

Ben, öyle bir kahramanım ki, sevdiğim Tanrı elçisi bana güvendi. Biz En Nahil yanında Uhud dağının eteğinde düşmanla çarpışırken, kılıcını vermek suretiyle bana olan güvenini gösterdi. Keşke ben uzun ömürlü olup askerin en arkadaki safında durarak Tanrının ve onun elçisinin kılıciyle düşmana karşı çarpışsam.

Tanrı elçisi Uhud gazasından Medine'ye cumartesi günü döndü. Uhud savaşı o gün cereyan etmişti. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, İbn İshak'a da Hüseyin bin Abdullah söylemiş, o, İkrime'den şunu rivayet eder: Uhud sa-

vaşı Sevval'in 16 sında cereyan etti. Tanrı elçisinin müezzini ertesi gün, yani pazar günü halkı, düşmanı takibe çağırdı. Müezzinin: Düşmanı takibe ancak bizimle birlikte Uhud savaşına katılanlar çıkacaktır, diye ilân etti. Bu sırada Cabir bin Abdullah bin Ama bin Haram Tanrı elçisinin katına gelerek: Ey Tanrı elçisi! Babam Uhud gazasına çıkarken beni, sayıları yedi tane olan kızkardeşlerimin başında bırakmış ve bana: Ey oğlum! Bu bayanların başında ikimizden birimizin kalması gerektir, ben, seni Tanrı elçisi ile birlikte kutsal savaşa katılman hususunda kendime tercih edemem, sen kızkardeşlerinin başlarında bulunmak üzere şehirde kal, diye emretti, ben de bu emir üzerine şehirde kalmak zorunda kalmıştım, müsaade edersen ben seninle birlikte düşmanın takibine katılacağım, dediğinde, Tanrı elçisi onu askeri arasına aldı. Tanrı elçisinin bundan maksadı düşmanı korkutmak, kendilerini takibe koyldukların1 bildirmek ve Müslümanların verdiği kayıplarının kendilerini zayıf düşürmemiş olduğunu anlatmaktı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme, İbn İshak'a da Abdullah bin Hatice bin Zeyd bin Sabit söylemiş, o, Osman'ın kızı Ayşe'nin azadlısı olan Ebu Sa'ibden şunu rivayet eder: Tanrı elçisinin sahabelerinden Abdullah oğullarından biri Uhud gazasına katılmıştı. O, diyor ki: Ben ve arkadaşım Tanrı elçisi ile birlikte Uhud savaşına katılmış ve her ikimiz de yaralanmıştık. Tanrı elçisinin müezzini düşmanını takip emrini

ılân ettikten sonra, ben kardeşime, kardeşim de bana: Tanrı elçisi ile birlikte şehirden çıkmadan bu kutsal savaştan mahrum mu kalacağız? diye konuştuk. Fakat binecek hayvanımız yoktu. Her ikimiz de ağır yaralı idik. Buna bakmadan Tanrı elçisi ile birlikte şehirden çıktık. Kardeşimin sızı ve ağrısı kuvvetlendiğinde onu yükleyip götürüyor, benim halim ağırlaştığında o beni yükleyip götürüyordu. Böylece Müslümanların vardıkları yere biz de vardık. Tanrı elçisi Hamraül Esed'e varınca, kondu. Burası Medine'den sekiz mil uzaklıktadır. Tanrı elçisi burada pazartesi, salı ve çarşamba günlerini geçirdi. Bundan sonra Medine'ye döndü. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme söylemiş. İbn İshak bu haberi Abdullah bin Ebi Bekir bin Amr bin Hazm'dan rivayet eder. Tanrı elçisi Hamraü-l Esed'de bulunduğu vakit Huzaa'dan Mabed onun yanına geldi. Huzaa'ların Müslümanı da kâfiri de Tanrı elçisinden hiçbir şey saklamazlardı. O zaman kâfir olan Ma'bed: Ey Muhammed, Tanrı adına and içerek temin ederim ki, bu savaşta sahabelerinin kayıplar vermesi bizi üzdü, biz Tanrının seni onlardan korumasını çok isterdik, diye üzüntülerini anlattıktan sonra Hamraül Esed'de bulunan Tanrı elçisinin yanından ayrıldı. Yoluna devam edip Er Ravha'da bulunan Ebu Süfyan'la arkadaşları yanına geldi. Onlar geri dönerek Tanrı elçisi ile sahabeleri üzerine yürümeyi kararlaştırmışlardı. Biz Muhammed'in en ileri gelen adamlarını, komutan ve eşrafını

öldürdükten sonra onları büsbütün yok etmeden Medine'den döndük, geriye dönerek kalanlarını yok ederek onlardan kurtulalım, diye konuşmuşlardı. Ebu Süfyan, Ma'bedi gördüğünde ondan: Ey Ma'bed! Arkanda ne var? diye sordu. Ma'bed ona Muhammed sizi araştırmak üzere bugüne kadar görmediğim külliyetli bir askerle yola çıkmış, onlar size karşı ateş kesilmişler, önce Uhud savaşına katılmıyanlar da onun etrafında toplanmışlar, size olan dargınlık ve kinlerinden dolayı o sefere katılmadıklarına son derecede pişman olmuşlar, cevabında bulundu. Ebu Süfyan onun bu sözlerini: Yazıklar olsun sana, ne söylüyorsun? diye karşıladı. Ma'bed ona: Ben, senin onların atlarının alınlarını görmeden çekilip gitmiyeceğini görüyorum, dediğinde, Ebu Süfyan: Tanrı adına and içerek onların kalanlarını da yok etmeyi kararlaştırmış olduğumuzu temin ederim, diye cevap verdi. Ma'bed: Ben, seni bundan men ediyorum, onların bu korkulu hallerini görmem beni bu münasebetle birkaç beyit söylemek zorunda bıraktı, dedi. Ebu Süfyan: Söyle bakalım, dediğinde Ma'bed şu beyitleri okudu:

Onların askerlerinin gürültüsünden, az kalsın devem yere yuvarlanacaktı, hepsi de süvarılerden ibaret olan bu asker bölükleri su gibi akıyorlardı. Bunlar düşmanları ile karşılaştıklarında silâhsız, beceriksiz ve kısa boylu adamlar değildirler. Bu ordunun çokluğundan ve kuvvetinden dolayı yeryüzü çalkalanacak diye sandı-

ğım için koşturarak oradan ayrıldım. Çünkü onlar kendilerini hiçbir vakit rezil ve hakir edip terketmiyecek olan başkanları sayesinde yükselmişlerdir. Ben bu dehşetli orduyu gördükten sonra: El - Batha (Melike'nin dereleri) sizin ayak basmanızla titreyecek, sizinle karşılaşacak olan Ebu Süfyan'a hazırlık olsun dedim. Ben Mekke-nin dağlık ve yukarı kısımlarında yaşıyan Besl toplulukların, yani Beni Amir bin Lu'ey oğullarından olan topluluğa da onlarla karşılaşmaktan sakınmalarını tavsiye ederim ki, onlardan akıl ve düşünce sahibi olanlar buna yanaşamazlar. Tavsif ettiğim bu ordu Ahmed'in askerleri olup onlar zeki ve hafif ruhlu kimselerdir, sefil adamlardan değildirler. Benim, onlarla karşılaşmaktan sakınmağı tavsiye eden bu sözlerim, kıl ve kaldan yani söz ve savdan ibaret değildir.

Ebu Süfyan, Ma'bedin bu şiirini dinledikten sonra çekilip gitti. Yolda giderken Abdülkays'-lerden bir kervana rasgeldiğinde onlardan: Nereye gidiyorsunuz diye sordu. Onlar: Medine'ye gidiyoruz, cevabında bulunduklarında onlardan niçin geldiklerini sordu. Onlar: Hububat satın almak için geliyoruz, dediler. Ebu Süfyan onlara: Sizi Muhammed'e elçi yaparsam, bu vazifeyi yerine getirir misiniz? bunu yaparsanız ben sizin develerinize Ukaz pazarına götürmek üzere kuru üzüm yükletirim, dedi. Onlar: Yaparız diye cevap verdiler. Ebu Süfyan: Medine'ye vardığımızda: Biz onu ve arkadaşlarının kalanlarını yok etmek üzere Medine üzerine yürümeyi kararlaş-

tırdık, siz bunu Muhammed'e haber veriniz, dedi. Kervan Hamraül-Esed'de bulunan Tanrı elçisinin yanından geçtiğinde, onlar Ebu Süfyan'ın bu sözlerini hikâye ettiler, Tanrı elçisi ile sahabeleri: Bize Rabbimizin yardımı yeter, o koruyucuların en hayırlısıdır, cevabında bulundular. Ebu Cafer diyor ki: Tanrı elçisi indiği bu yerde üç gün kaldıktan sonra Medine'ye döndü. Bu haberleri rivayet edenlerden bazılarının söylediklerine göre Tanrı elçisi Hamraül-Esed yolunda Mu'aviye bin Mugire bin Ebi bin Ebi El-As ile Ebu Azze Cumahî'leri yakalamıştır. Tanrı elçisi bu çıkışında kendi yerinde Medine'de İbn Ümm-i Mektüm'ü bırakmıştı. Hasan bin Ali bin Ebi Talib bu yıl, yani hicretin 3. yılı ramazan ayının 15 inde doğdu. Fatıma bu yıl Hüseyin'e gebe kaldı. Hasan'ın doğumiyle onun Hüseyin'e gebe kalması arasında ancak 50 gün geçmişti. Rivayete göre Abdullah bin Übeyy'in kızı Cemile Abdullah bin Hanazla bin Ebi Amir'e bu yıl şevval ayında gebe kalmıştır.

Hicretin 4. yılında cereyan eden hâdiseler.

Dördüncü hicrî yılı girdi. Er-Racii gazası bu yıl safer ayında cereyan etti. Bu hâdiseyi bize İbn Humeyd hikâye eder. Ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak Asım bin Ömer bin Katade'den rivayet eder: Tanrı elçisinin katına Uhud olayından sonra Azal ve El-Kare uruğlarından bir kitle gelmişti. Onlar: Ey Tanrı elçisi! Ara-

rımızda İslâmiyet yayılmakta ve hayırlı işler görülmektedir, bizimle birlikte sahabelerinden birkaç tane öğretmen gönder, onlar bize din öğretsinler. Kur'an okutsunlar, İslâm şeriatinin hükümlerini bildirsinler, dediler. Tanrı elçisi onların bu ricaları üzerine 6 tane sahabesini gönderdi ki, şunlardır: Hamza bin Abdülmuttalib'in ahitlisi Mersed bin Ebu Mersed Ganevî, Beni Adi Kâ'bların ahitlisi olan Halid bin Bükeyr, Beni Cahcaba bin Külfe bin Avf'ların kardeşi Hubayb bin Adi, Beni Beyaza bin Amir'lerin kardeşi Yezd bin Desme, Beli'lerden Beni Zafer'lerin ahitlisi olan Abdullah bin Tarık; Tanrı elçisi (ona selâmlar olsun) Mersed bin Ebi Mersed'i onlara başkan yaptı. Onlar kendilerini çağıranlarla birlikte yola çıktılar. Hicaz'da El-Hed'e'nin yukarı tarafındaki Hüzeyl'lerin suları olan Er-Reci'e geldiklerinde kendilerini çağıranların zulüm ve ihanetine uğradılar. Sahabeler bu hainlere karşı Hüzeyl'lerden yardım istediler, sahabeler konak yerlerinde buluşurlarken onları ellerinde kılıçları bulunan kişiler bastırdılar. Müslümanlar onlarla savaşmak üzere kılıçlarını aldıklarında, onlar: Tanrı adına and içerek sizi öldürmek istemediğimizi temin ediyoruz, dediler. Mersed bin Ebi Mersed, Halid bin Bükeyr ve Asım bin Sabit bin Ebi El-Aklah: Tanrı adına and içerek teyid ederiz ki, kâfiran ahidini ve andlaşmasını kabul etmiyeceğiz, dedikten sonra öldürülünciye kadar onlarla çarpıştılar. Zeyd bin Desne ile Hubeyd bin Adi ve Abdullah bin Ta-

rık yumuşak davrandılar, hayatı sevdiler ve ellerini uzatarak onlara teslim oldular. Üzerlerine saldıranlar onları esir edip satmak maksadiyle Mekke'ye götürmeye karar verdiler. Zahran'a geldiklerinde Abdullah bin Tarık elini bağlanmış ipten çekip çıkardıktan sonra kılıcını aldı. Bunun üzerine esir edenler onun yanından çekildiler, onu öldürünceye kadar taşa tuttular. Hubeyb bin Adi ile Zeyd bin Desne'yi Mekke'ye götürerek orada sattılar. Hubeyb'i Huceyr bin Ebi İhab Temimî satın aldı. O, Beni Navfel'lerin ahitlisidir. Onun maksadı Uhud'da öldürülen Ukbe bin Hâris bin Navfel'in öcünü almak üzere onu öldürmekti. Adı geçen Huceyr, Hâris bin Amir'in ana bir doğma kardeşi idi. Zeyd bin Desne'yi babası Ümeyye bin Halef'in karşılığı olmak üzere öldürmek maksadiyle oğlu Safvan satın aldı. Hüzeyl'ler Asım bin Sabit öldürüldükten sonra onun başını Sa'd bin Şüheyb'in kızı Sülâfe'ye satacaklardı. Sülâfe, oğlu Uhud'da öldürüldükten sonra, eline geçirebildiği takdirde Asım'ın kafa tasından rakı içmeyi nezretmişti. Fakat bal arısı sürüleri mâni oldular. Onlar, arı sürüleri mâni olduğunda: Onun kafasını akşama kadar bırakalım, bal arıları geceleyin çekilip gittikten sonra alırız, dediler. Fakat yüce Tanrı sel gönderdi, bu sel Asım'ın nâşını götürdü. Asım, Tanrıya ortak katanların ona el dokundurmasına müsaade etmiyeceğine ve kendisi de kâfire el dokundurmayacağına and içmiş ve Tanrıya söz vermişti. Ömer bin Hattab, Asım'ın vücudunu bal arısı sürülerinin

koruduğunu işittiğinde: Tanrının mümini bu şekilde koruması acayip bir haldir, demiştir. Asım sağken bu ahit ve nezrini yerine getirdiği gibi Rabbisi, öldükten sonra da onu kâfir eli dokunmaktan korumuştur.

Ebu Cafer diyor ki: Bize, İbn İshak'tan başkası bu hâdiseyi hikâye edildiğinden başka şekilde ve İbn Küreyb'in söylediği gibi anlatmaktadır. O ve arkadaşları bu haberi Cafer bin Avn El-Ömerî'den, onlar İbrahim bin İsmail'den ve Amr bin Üseyd yoliyle Ebu Hüreyre'den rivayet ederler: Tanrı elçisi on kişiden mürekkep bir heyet göndermiş, heyetin başkanlığına Asım bin Sabit'i tâyin etmişti. Onlar Medine'den çıkarak El-Hed'eye geldiklerinde, onların hareketi Hüzeyl uruğunun bir boyu olan Beni Lihyan'lara haber verildi. Onlar heyete karşı yüz okçu gönderdiler. Bu okçular onların konak yerlerine geldiklerinde hurma çekirdiklerinin Medine hurması çekirdeği olduğunu anladıktan sonra onları arkalarından takip ettiler. Asım ile arkadaşları kendilerinin takip edilmekte olduklarını görünce bir dağa sığındılar. Okçular dağın etrafını sardılar. Kendilerine dokunmayacaklarına söz vererek dağdan inmelerini istediler. Asım, Tanrı adına and içerek, Tanrıya ortak katanların ahitlerine güvenip dağdan inmiyeceğini söyledi: Ey Rabbim! Bizim halimizi elçine bildir, diye dua etti. İbn Desne Beyazi ile Hubeyb ve diğer biri dağdan indiler. Okçular yaylarının kirişlerini çözerek onları bu kirişlerle bağladılar. İnen üç adamdan birini yarala-

dılar, yaralanan adam: Bu ilk ihanettir, ben sizin arkanızdan gidecek değilim, dedi. Onu ölünceye kadar dövdüler. Hubeyb ile İbn Desne'yi Mekke'ye götürerek Hubeyb'i Hâris bin Amir bin Navfel bin Abdimenaf'a teslim ettiler. Hubeyb, Uhud savaşında Hâris'i öldürmüştü. O, Hâris'in kızları yanında iken onların birinden ariyet olarak bir ustura almıştı. O, öldürülmek üzere hazırlanıyordu. Kadının küçük ve yavaş yavaş yürümekte olan bir çocuğu vardı. Kadın, Hubeyb'in elinde ustura olduğu halde, çocuğunu budu üzerine oturtmuş olduğunu görünce korktu. Hubeyb kadına: Çocuğu öldürmemden mi korkuyorsun? Korkma, hiyanet bizim işimiz değildir, dedi. Kadın sonradan: Ben Hubeyb gibi hayırlı esir görmedim. Mekke'de meyva yokken onun elinde üzüm salkımı bulunduğunu ve bu üzümü yediğini görüyordum, bu üzüm onun geçinmesi için Tanrı tarafından ihsan edilmiştir, diyordu. Kureyş'ten bir topluluk Asım'ın elinden bir parça olsa dahi getirmek üzere adamlar göndermişlerdi. Asım, Uhud gazasında büyük yararlıklar göstermişti. Yüce Tanrı onun vücudunu korumak üzere bal arısı sürüsü göndermiş, bu arı sürüsünün koruması yüzünden, onlar onun etinden bir şey alamamışlardı. Hubeyb öldürülmek üzere Harem'in (Mekke'nin etrafını çeviren ve onun içinde kuşlara ve içinde biten otlara bile dokunmak yasak olan dairenin) haricine çıkarıldıktan sonra o: Bana iki rekât namaz kılmak imkânını veriniz, dedi. Cellâtlar ona bu imkânı verdiler. O iki rekât namaz kıldı.

Bundan sonra bağlanarak öldürülecek olanlar, öldürülmeden önce hep iki rekât namaz kılmaya başladılar, böylece öldürülmeden önce iki rekât namaz kılmak, sünnet oldu. Hubeyb: Kureyş'lilerin, ölümden korktuğum için uzun uzadıya namaz kıldığımı söylemelerinden korkmadığım takdirde, namazımı uzun kılmış olurdum, Tanrı yolunda yere çalınırken hangi tarafım üzerine yatırılır ve yere düşersem de benim için bunun önemi yoktur, demiş ve şu beyti söylemiştir:

Bu ölüm Tanrı rızası için ve Tanrı yolundadır, o dilerse birbirinden ayrılmış ve parçalanmış olan âzaların mafsallarını bile kutlu ve mübarek eyler.

O beyti okuduktan sonra: Ey Tanrım! Onların sayılarını azalt, onları dağıt. dağınık hallerinde yakala, öldür, diye haklarında bedduada bulundu. Bundan sonra onu Ebu Sirva'a bin Hâris bin Amir bin Navfel bin Abdimenaf kılıçla vurarak öldürdü. Bize Ebu Küreyb söyledi, ona ve arkadaşlarına Cafer bin Avn söylemiş, o, İbrahim bin İsmail'den, o, Cafer bin Amr bin Ümeyye'den, o da babasından ve büyükbabasından şunu rivayet eder: Tanrı elçisi onu, yani Ümeyye'yi tek başına Kureyş'in hal ve ahvalini öğrenmek üzere göndermişti. O şöyle diyor: Ben Hubeyb'in asılmış olduğu sehpanın yanına geldim. Onların beni görmelerinden korkuyordum. Sehpanın yukarısına çıktım, Hubeyb'in asılmış olduğu ipi çözdüm. Nâşı yere düştü. Ben, sehpadan uzak olmıyan bir yere çekilerek bakmaya başladım.

Fakat onun nâaşından hiçbir eser göremedim, yer yutmuş gibi ortadan kayboldu. Bu saate kadar Hubeyb'in nâaşının akibetinden haber alınmış değildir. Ebu Cafer diyor ki: Zeyd bin Desne'nin akibetine dair olan haberi bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına (Muhammed) bin İshak'tan naklen Seleme söylemiştir: Safvan bin Ümeyye, öldürmek üzere Zeyd'i kendisinin azatlısı olan Nitas'a teslim etmişti. Nitas onu Tamim'e götürmüş, onu Harem dairesinden çıkarmıştı. Öldürülürken Zeyd'in etrafında Kureyş'ten bir kitle toplanmıştı, Ebu Süfyan da bunlar arasında bulunuyordu. Zeyd öldürülmek üzere ileri sürüldükten sonra Ebu Süfyan ona: Ey Zeyd! Tanrı aşkına söyle: Şimdi senin yerinde burada Muhammed bulunup da onun başını kesmemizi ve kendinin ailen yanında bulunmanı arzu eder miydin? diye sorduğunda o: Tanrı adına and içerek temin ederim ki, bulunduğu yerde Muhammed'e bir diken parçasının bile eziyet vermesini ve kendimin ailem arasında oturmuş bir halde bulunmamı arzu etmem diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebu Süfyan: Ben, Muhammed'in arkadaşları tarafından sevildiği gibi kimsenin sevildiğini görmedim, dedi. Bundan sonra Nistas, Zeyd'i öldürdü.

Amr bin Ümeyye Zamrî'ye dair haberler

Tanrı elçisi, Azal ve El-Kare uruglarına gönderilen heyet âzalarının öldürüldüğü haberini aldıktan sonra Amr bin Ümeyye Zamrî'yi Ebu Süf-

yan'ı öldürmek üzere Mekke'ye gönderdi. Bize buna dair olan haberi İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakl-len Seleme bin El-Fazl söylemiş, İbn İshak bu haberi Cafer bin Fazl bin Hasan bin Amr bin Ümeyye Zamrî'den, o da babasından, yani Amr bin Ümeyye'den rivayet eder: Tanrı elçisi (ona salâvat ve selâmlar olsun) Hubeyb ile arkadaş-ları öldürüldükten sonra beni ve benimle birlikte Ensar'dan birini yola çıkardığı vakit bize: Mek-ke'ye gidip Ebu Süfyan'ı öldürünüz, dedi. Ben arkadaşımla birlikte yola çıktım. Benim devem vardı, arkadaşımın yoktu. Arkadaşımın ayağı ağrıyordu. Ben onu deveme bindirdim. Ya'cec'in iç tarafına gelinceye kadar bu şekilde hareket ettik. Oraya vardığımızda devemizin ayağını bağladıktan sonra iki dağın arasına bırakarak kendimiz dağa çıktık. Arkadaşıma: Ben Ebu Süfyan'ı öldürmeyi üzerime alıyorum, sen ara-mızda çekişme olup olmadığına dikkat et, ara-mızda bir çekişme olur yahut korkulu bir iş gö-rürsen, devenin yanına döner ve binerek Tanrı elçisinin yanına gidip olup biteni anlatırsın, beni kendi halime bırakırsın, çünkü ben bu şehri pek iyi bilir ve cesaretle dolaşırım, baldırlarım da sağladmdır, dedim. Mekke'ye girdik, yanımda ker-kenez kuşunun ayağına benziyen hançerim var-dı. Bu hançer önceden hazırlanmış olup, biri bana dokunduğu takdirde, onu bu hançerimle öldürecektim. Arkadaşım bana: Sen Kâbe'yi ta-vafla işe başlamak istemiyor musun? Haydi önce

Kâbe'yi tavaf edelim, Kâbe yanında iki rekât namaz kılalım, dedi. Ben ona: Ben Mekke ahalisinin hal ve âdetini senden daha iyi bilirim, onlar akşamları evlerinin etrafına su serptikten sonra evleri etrafında otururlar, ben onları alabacak attan daha iyi tanırım, dedim. Arkadaşım Kâbe'yi tavaf hususunda ısrar ettiğinde Kâbe'nin yanına geldik, bir defa tavaf ettik, iki rekât namaz kıldık. Bundan sonra Kâbe yanından ayrıldık, Kureyş'in toplantı yerlerinden birinin yanından geçerken aralarından biri beni tanıdı ve en yüksek sesle: İşte Amr bin Ümeyye, diye bağırdı. Bunun üzerine Mekke'liler süratle üzerimize yürüdüler ve: Tanrı adına and içerek Amr'ın hayırlı bir iş için gelmemiş ve ancak kötü bir maksatla gelmiş olduğunu teyid ederiz, dediler. Amr cahiliyet çağında cesur, atılgan, şeytan düşünceli bir kişi idi. Amr diyor: Onlar beni ve arkadaşımı takibe koyuldular. Ben arkadaşıma: Sen kurtulmana bak, benim korktuğum hal başımıza geldi, Ebu Süfyan'ı öldürmek için imkân kalmadı, kendini kurtar, dedim. Biz süratle koşarak dağa çıktık. Bir mağaraya sığınarak geceyi o mağarada geçirdik. Onlar arkamızdan yetişemeden geri döndüler. Mağaraya girdikten sonra ağzını kapattım. Arkadaşıma: Bizi araştırma sona erinceye kadar müsaade et, onlar bizi bu gece ve gündüzün araştıracaklardır. Mağaranın içinde bu halde bulunurken Teym uruğundan Osman bin Malik bin Ubeydullah atını yavaş yavaş sürerek mağaranın ağzına yaklaştı ve nihayet orada durdu.

Ben arkadaşıma: Tanrı adına and içerek bu gelen kimsenin İbn Malik olduğunu temin ederim, o, bizi gördüğü takdirde nerede bulunduğumuzu Mekke ahalisine bildirecektir, dedikten sonra hançerimi alarak mağaradan çıktım ve memesi altından hançerledim, o, hançerlenirken pek yüksek sesle bağırdı. Mekke ahalisi onun sesini işittiler. Ben mağaraya girdim, arkadaşıma: Yerinden kımıldama, dedim. Mekke ahalisi çarçabuk ses işitilen yere geldiler. O can vermek üzere idi. Seni kim öldürdü? diye sorduklarında, o: Amr bin Ümeyye, dedi ve öldü, fakat bizim nerde bulunduğumuzu haber vermek imkânını bulamadı. Bizi arıyanlar kendi aralarında: Tanrı adına and içerek onun hayırlı bir maksatla ge memiş olduğunu söylemiştik, diye konuşuyorlardı. Onların ölen arkadaşları ile meşgul olmaları bizi araştırmalarına mâni oldu. Amr'ın nâaşını götürdüler. Biz sığındığımız mağarada iki gün kaldıktan sonra Tan'im'e geldik. Hubeyb'in sehpası orada idi. Arkadaşım bana: Hubeyb'i asılmış olduğu sehpasından indirmez misin? dediğinde ben: Onun sehpası nerde? diye sordum, o: İşte şurada, gördüğün yerde diye cevap verdi. Ben: Evet gördüm, bana mühlet ver, kendin benim yanımdan uzaklaş, dedim. Hubeyb'in nâaşı etrafına bekçiler dikilmiş idi. Ben arkadaşım olan Ensarî'ye: Sen herhangi bir şeyden korktuğun takdirde devemin yanına gider ve ona binerek Tanrı elçisinin katına dönüp olup bitenleri anlatırsın, dedim. Sonra sehpanın yanına gittim, iplerini çözerek Hubeyb'in nâaşını

sehpasından indirdim, nâaşı arkama yükliyerek götürürken, sehpadan kırk arşın kadar uzaklaştığımda bekçiler duyarak beni takibe koyuldular, bunun üzerine ben nâaşı yere attım, yere attığımda çıkardığı sesi hâlâ unutamıyorum. Bekçiler bütün kuvvetleriyle beni takibe koyuldular. Ben kaçarken Es-Safra yolunu tuttum. Onlar yorulduktan sonra takipten vazgeçerek döndüler. Arkadaşım devenin yanına gitmiş, deveye binerek Tanrı elçisinin katına gelmiş, ona olup bitenleri anlatmıştı. Ben yaya olarak Galil-i Zacnan'a geldim, orada bir mağaraya girdim. Yanımda yayım ve oklarım vardı. Mağaranın içinde bulunduğum vakit Beni Diyl bin Bekir'den tek gözlü, uzun boylu biri yanıma geldi. O, kendisinin koyunlarını sürüp götürüyordu. O, benden kim olduğumu sorduğunda, kendimin Beni Bekir'den bir adam olduğumu söyledim. O: Ben de Beni Bekir'in Beni Diyl boyundanım dedi ve yanıma gelerek arkası üzerine uzandıktan sonra boğazını yukarı kaldırarak şu beyti okudu:

Ben hayatım müddetince Müslüman olmam, Müslümanların dinleri ile amel de etmem.

Ben kendi kendime: Çok geçmeden anlarsın dedim. Göçebe arap çok geçmeden uykuya daldı, horlamaya başladı. Bundan sonra ben yerimden kalkarak yanına geldim, onu kimsenin öldürmesine benzemiyen kötü bir şekilde öldürdüm. Onu öldürürken yayımın başındaki eğri yerini sağ olan gözüne dayadıktan sonra yayımın üzerine yüklendim ve demiri kafasının öbür tarafından çı-

kardım. Bundan sonra bir yırtıcı gibi mağaradan çıkarak kerkenez kuşu gibi süratle büyük yolu takip ettim. Böylece kurtulmuş oldum. Beled'e geldim. Amr burasını tavsif ediyor. Orada Rükûbe'ye, oradan da Naki'e geldim. Burada Mekke ahalisinden, Kureyş tarafından Tanrı elçisinin hal ve hareketini öğrenmek üzere gönderilen iki ajana rasladım. Onları tanıyarak: Ben sizi esir edeceğim, teslim olun, dedim. Onlar: Biz seni esir edeceğiz, dediklerinde birini okla vurarak öldürdüm. Diğerine: Teslim ol, dedim, teslim oldu. Onu sağlam bir surette bağladıktan sonra Tanrı elçisinin yanına girdim. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Süleyman bin Verdan'dan, o babasından, babası da Amr bin Ümeyye'den rivayet eder: Ben Medine'ye döndüğümde Ensar'lı ihtiyarların yanından geçiyordum. Onlar: Tanrı adına and içerek bu gelen adamın Amr bin Ümeyye olduğunu temin ederiz, dediler. Çocuklar onların bu sözlerini işittiler ve geldiğimi haber vermek üzere koşarak Tanrı elçisinin katına gittiler. Ben aldığım esirin başparmağını yayımın kirişiyle bağlamıştım. Tanrı elçisi esirime baktığında o derecede güldü ki, azı dişleri bile gözüktü. Ona olup bitenleri anlattım. Hakkımda hayır duada bulundu. Tanrı elçisi bu yıl ramazan ayında Huzeyme'nin kızı Zeyneb'le evlendi. O Hilâl uruğundan olup Ümmülmesakin -miskinler anası - lâkabını taşırdı. Tanrı elçisi onunla aynı ayda zifaf oldu.

Tanrı elçisi ona mihir olarak 12 1/2 ukiye (gümüş) verdi. (Ukiye 20 dirhemdir). Zeyneb bundan önce Tufayl bin Hâris'le evli idi. Hâris onu boşamıştı.

Ma'una kuyusu hâdisesine dair

Ebu Cafer şöyle diyor: Tanrı elçisi tarafından bu yıl, yani hicretin 4. yılında gönderilen çeteciler Ma'una kuyusu etrafında öldürüldü. Tanrı elçisinin bu çeteyi göndermesinin sebebini bize İbn Humyed anlattı, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme haber vermiştir. Tanrı elçisi şevval ayının kalan kısmı ile zilka'de, zilhicce ve muharrem ayını Medine'de geçirdi. Hac işleri bu yıl da Tanrıya ortak katanlar tarafından idare olundu. Tanrı elçisi Uhud olayından dört ay sonra Safer ayının başında, Ma'une kuyusunda öldürülmüş olan sahabeleri (İslâmiyeti yaymak maksadiyle) göndermişti. Onların akibetlerine dair olan haberleri bana Ebu İshak bin Yesâr nakletti, o, bu haberi Mugire bin Abdurrahman bin Hâris bin Hişam ile Abdullah bin Ebi Bekir bin Muhammed bin Amr bin Hazm'dan ve başka ilim mensuplarından rivayet eder. Onlar bu hâdiseyi şöyle hikâye ederler: Beni Amir bin Sa'saaların başkanı olan Ebu Bera Amir bin Malik bin Cafer mülâ'ibliilesinne Tanrı elçisinin (ona salâvat ve selâmlar olsun) katına geldi, ona hediye sundu, Tanrı elçisi onun bu hediyesini kabul etmiyerek: "Ey Bera'nın babası! Ben Tanrıya ortak katanlardan hediye kabul etmiyorum, hediyeni kabul

etmemi arzu edersen Müslüman ol, dedikten sonra ona İslâmiyeti, arzetti, İslâmiyetin esaslarını, Tanrının Müslümanlara vadetmiş olduğu sevapları anlattı, Kur'an okudu. Ebu Bera Müslüman olmadı ise de inkârla da karşılamadı. O: Ey Muhammed! Kabulüne çağırdığın bu din ve bu işler güzel şeylerdir. Sen sahabelerinden birkaç tanesini Necd ahalisini İslâmiyete çağırmak üzere gönderdiğin takdirde, senin davetini kabul edeceklerini ümit ederim, dedi. Tanrı elçisi: Necd ahalisinin sahabelerim üzerine saldırmalarından korkuyorum, diye cevap verdi. O: Ben onları himayeme alıyorum, onları gönder, ahalisini İslâmiyeti kabule çağırsınlar, dedi. Bunun üzerine Tanrı elçisi El-Mu'nık li - Yemute-ölüme acele eden - lâkabını taşıyan ve Beni Sa'idelerin kardeşi olan Münzir bin Amr idaresinde sahabelerini hayırlılarından 40 tanesini gönderdi. Hâris bin Sımme. Beni Adi bin Neccar'ların kardeşi olan Haram bin Milhan, Urve bin Esma bin Es-Salt Sülemî, Nafi bin Büdeyl bin Varka Huza'î, Ebu Bekir'in azatlısı Âmir bin Füheyre ile tanınmış sahabelerden ve Müslümanların en hayırlılarından olanlar bu heyete dahildi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak Humeyd Tavil yoliyle Enes bin Malik'ten şunu rivayet eder: Tanrı elçisi (ona salâvat ve selâmlar olsun) Münzir bin Amr idaresinde sahabelerinden 70 tanesini İslâmiyeti yaymak maksadiyle göndermişti. Onlar Ma'une kuyusu etrafına indiler. Orası

Beni Amir'ler toprağiyle Beni Süleym'in kara taşlığı arasındadır. Orası her iki bölgeye yakındır. Fakat Harret-i Beni Süleym'e daha yakındır. Onlar oraya indikten sonra Haram bin Milhan'ı Tanrı elçisinin mektubunu teslim etmek üzere Âmir bin Tufayl'e gönderdiler. Âmir mektubu okumadan üzerine saldırarak Haram'ı öldürdü. Bundan sonra Âmir heyete karşı Beni Âmir uruğundan yardım istedi, onlar bu çağrıyı kabul etmiyerek: Biz Ebu Bera ile olan ahid ve birliğimizi bozacak değiliz, çünkü, Ebu Bera onlarla anlaşarak kendilerini himayesine almıştır, diye red cevabı verdiler. Bundan sonra Âmir, Beni Süleym uruğlarından Usayye ile Ri'l ve Zekvanları yardıma çağırdı. Onlar çağrıyı kabul edip, heyeti konak yerinde kuşattılar. Heyet onların kendilerini kuşattıklarını gördüklerinde kılıçlarını çekerek, Beni Dinar bin Neccar'ların kardeşi Kâ'b bin Zeyd hariç olmak üzere hepsi de öldürülünceye kadar çarpıştılar. Çünkü kâfirler, daha Kâ'b'ın vücudunda hayat eseri varken çekilip gitmişlerdi. O, yaralı halde savaş meydanından kaldırılmıştı. O, Hendek savaşında öldürülünceye kadar yaşadı. Amr bin Ümeyye Zamerî ile Ensar'dan Beni Amr bin Avf oğullarından biri, heyetin hayvanlarını otlatıyorlardı. Onlar arkadaşlarının ölümünü, ancak kuşların konak yeri çevresinde uçuşmasından anladılar. Onlar: Kuşların konak yerimiz çevresinde uçuşmasının bir sebebi vardır, diyerek ordugâhlarına döndüler ve arkadaşlarını kanlara bulaşmış bir halde buldular.

Arkadaşlarını öldüren süvarilerin atları ordugâhta duruyordu. Ensarî, Amr bin Ümeyye'den: Ne yapalım, sen ne düşünüyorsun? diye sorduğunda Amr: Tanrı elçisinin katına dönerek olup biteni anlatmak fikrindeyim, dedi. Ensarî: Ben Münzir bin Amr'ın öldürüldüğü savaş meydanından çekilip gitmeyi arzu etmiyorum ve onun ölümünü başkalarına haber vermek de istemiyorum, dedikten sonra öldürülünceye kadar savaştı. Amr bin Ümeyye'yi esir aldılar. O, kendisinin Muzar'dan olduğunu haber verince Âmir bin Tufayl onu serbest bıraktı. Onun alın saçlarını kestikten sonra esirlikten azat etti. Söylediğine göre Âmir'in anası bir köle azat etmeyi nezretmişti, o, Amr'ı, anasının bu nezrini yerine getirmek üzere azat etmiş olduğunu söylüyordu. Amr bin Ümeyye serbest bırakıldıktan sonra yola çıktı, Kanat'ın yukarı tarafında olan El-Karkar'a vardığında Beni Âmir'den iki kişi gelerek onun bulunduğu gölgeliğin altına indiler. Tanrı elçisi Beni Âmir ile bir andlaşma yapmıştı. Amr bu andlaşmadan habersizdi. Amr, onları uyuyuncaya kadar kendi hallerinde bıraktı. Uyuduktan sonra üzerlerine atılarak onları öldürdü. Amr bu öldürülen sahabelerin öclerini almış olduğu fikrinde idi. Amr bin Ümeyye Tanrı elçisinin katına geldiğinde bunu ona haber verdi. Tanrı elçisi ona: Sen benim ahidlilerimden iki kişiyi öldürmüşsün, ben onların kan bahalarını öderim, buyurdu. Tanrı elçisi bu hâdiseyi anarken: Bu, Ebu Bera'nın yaptığı iştir, ben bundan dolayı heyet göndermeyi arzu etmiyor

ve akibetlerinden korkuyordum, dedi. Tanrı elçisinin bu sözleri Ebu Bera'ya işitildiğinde o çok müteessir oldu. Âmir bin Tufayl'in ahdini bozması, bundan dolayı Tanrı elçisinin ıstıraba katlanması ve himayesi altına aldığı adamların öldürülmesi onu üzdü. Âmir bin Füheyre de öldürülenlerden biri idi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş. İbn İshak bu haberi Hişam bin Urve' den, o da babasından nakleder: Âmir bin Tufayl, Âmir bin Füheyre öldürüldükten sonra: Gök ile yer arasında bir yere kaldırılan kişi kimdir? diye soruyor, ve: Ben göğü onun yükseldiği yerin aşağısında görüyorum, diyordu. Ona: Bu zat Âmir bin Füheyre'dir, cevabında bulundular. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Beni Cebbar bin Sülma bin Malik bin Cafer oğullarından birinden rivayet eder: Cebbar, âzaları öldürülen bir heyetle savaşa katılmış bir kişi idi. O, sonradan Müslüman olup, kendisinin İslâmiyeti kabul etmesinin sebebini anlatırken şöyle diyordu: Ben heyet âzalarından birini iki kürek kemiği arasından süngülediğim vakit, süngüm onun göğsünün öbür tarafından çıktı. Ben onun: Tanrı adına and içerek maksadıma ermiş olduğumu temin ederim, dediğini işittim. Ben kendi kendime: Ben bu adamı öldürdüm, o nasıl maksadına ermiştir, dedim. Sonradan bunu soruşturduğumda bana: Onun şehitlik derecesini kazanmış ve böylece maksadına ermiş olduğunu söyle-

diler, dedi. Ben de: Başımın sağlığına and içerek, o şehit düşmüştür, dedim. Hasan bin Sabit, Ebu El-Bera oğullarını Âmir bin Tufayl'den bunun öcünü almaya isteklendirerek şu beyitleri söyledi:

Ey Ümmülbe'nin oğulları, Necid'in şerefli ve asîl kişileri olduğunuz halde Âmir bin Tufayl'in sizi hakir görmesi ve Ebu Bera'nın ahdini bozması kızdırdı mı? Yanlışlıkla işlenmiş iş, kasten işlenmiş iş hükmünde değildir. Çalışkan ve gayret sahibi olan Rabi'aya, senin benden sonra en kötü hâdiseler ihdas etmiş olduğunu haber vereyim mi? Senin baban Ebu Bera savaşların babası olduğu gibi, dayın Hakem bin Sa'd da şan ve şeref sahibi idiler.

Kâ'b bin Malik bu münasebetle şu beyitleri söylemiştir:

Ebu Bera'nın himayesi şua gibi her tarafa uçtu. Müsahheb ile onun babasının oğulları, sert tepeye benziyen tümseğin çevresindeki iki tarafı da müsavi iki kaya gibidirler. Ey Ümmülbe'nin oğulları, siz geceleyin yardıma çağırıranların ve imdat istiyenlerin yüksek seslerini ve bağırışlarını işitmediniz mi? Evet işittiniz, siz, yardıma çağıranın ciddiyetle ve hakkiyle savaştığını da biliyordunuz. Beni Kilâb ve Kurata'ların kalb ve göğüsleri, ahidlere riayeti ve fedakârlığı zemmetmekten hâli kalmadı. Ey eskidenberi kötülükleri ve şerri geliştiren Âmir, sen akla uygun bir iş yaparak zafer kazanmadın ve yükselmedin. Sen savaşın yasak olduğu aylarda çarpışmak, bu

ayların hürmetini gidermek, bu ayları değiştirmek ve hürmetlerini başka aylara nakletmek suretiyle savaşmadın mı? Zaten eskidenberi kötülük meydanlarında at koşturan bir adamsın. Sen, Ebu Davud gibi himayesine sığınanı koruyan bir kimse olmadığın gibi, Ebu El-Alâ'yi koruyan Esedî gibi de değilsin. Kendinizi küçük ve hakir düşürecek şeyleri yapmak sizin için bir âdet olmuştur. Bilin ki, gadir ve zulüm en kötü bir hastalıktır.

Rabi'a bin Âmir Ebi El-Bera, Hassan ile Kâ'bin bu sözlerini işittikten sonra, Âmir bin Tufayl'ın üzerine saldırarak onu süngüledi, süngüsü onu öldürecek bir yerine saplandı, bunun üzerine Âmir atından yuvarlanırken: Bu bana Ebu Bera'nın yaptığıdır, ölürsem kanımın öcünü almak amcama aittir, o bu hususta onunla uyuşarak öcümü alınamazlık etmesin. Sağ kalırsam, düşünür ve ona göre iş görürüm, dedi.

Bana Muhammed bin Mezruk söyledi, ona ve arkadaşlarına İkrime'den naklen Amr bin Yunus söylemiş, o, İshak bin Ebi Talha'dan rivayet ederek: Enes bin Malik bana Tanrı elçisi tarafından Ma'une Kuyusu ahalisine gönderilen heyet hakkında şunu söyledi der: Ben gönderilenlerin 40 mı yahut 70 kişi mi olduklarını bilmiyorum. Âmir bin Tufayl bu suyun başında bulunuyordu. Tanrı elçisi tarafından gönderilen heyet yüksekten bu suya bakan bir mağaraya girdiler, onlar, oturduktan sonra birbirlerine hitap ederek: Tanrı elçisinin mektubunu bu suyun çevresinde yaşıyanlara hangimiz sunar?. diye sordular. Zanne-

dersem Ensar'dan (Haram) bin Milhan: Bu işi ben göreceğim, demiştir. O, onların obaları yanına giderek giyimine bürünüp oturduktan sonra: Ey Ma'une kuyusu ahalisi! Ben size Tanrı elçisi tarafından gönderilen bir elçiyim, bir Tanrıdan başka hakkı mâbud olmadığına ve Muhammed'in onun kutlu ve elçisi olduğuna tanıklık ederim, Tanrıya ve onun elçisine iman ediniz, diye seslendi. Bu sırada evin bir tarafından biri çıkarak onu süngüledi, süngü onun vucudunu delerek geçti. Bunun üzerine Haram: Tanrı uludur, Kâbe'nin Rabbi adına and içerek şehitlik derecesini kazanmış olduğumu temin eylerim, dedi. Onlar Haram'ı öldürdükten sonra izini takip edip mağaraya geldiler. Âmir bin Tufayl orada bulunan bütün sahabeleri öldürdü. İshak, Enes bin Malik bana, sonradan neshedilmiş, yani hükmü ortadan kaldırılmış olan şu ayetin bu münasebetle inmiş olduğunu söyledi der: «Kavmimize, Rabbimize kavuşmuş olduğumuzu, Rabbimizin bizden, bizim de Rabbimizden razı olduğumuzu haber veriniz». Biz bir müddet bunu Kur'an ayetleri sırasında okuduk, sonradan bu ayet neshedildi. Bundan sonra Tanrı şu ayeti indirdi: «Tanrı yolunda öldürülenleri ölülerden saymayınız, onlar diridirler, onlar Tanrı katında nimet ve sevinç içinde yaşamaktadırlar». Bana Abbas bin Velid söyledi. Ona babası, babasiyle arkadaşlarına Evza'i, ona İshak bin Ebi Talha Ensarî söylemiş, o da Enes bin Malik'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi (ona salâvat ve selâmlar olsun) Kilâb uruğundan

Âmir bin Tufayl'e, Ensar'dan 70 sahabesini gönderdi. Heyetin başkanı arkadaşlarına: Siz, ben bu kavmin halinden haber getirinceye kadar yerinizden ayrılmayınız, dedi. Başkan onların yanlarına giderek: Bana inanırsanız, size Tanrı elçisinin sözlerini anlatacağım, dediğinde, onlar: Sana inanıyoruz, söyle, dediler. Başkan onların arasında bulunurken aralarından biri onu süngüledi. Bunun üzerine, o: Kâbe'nin Rabbi adına and içerek şehitlik derecesini kazanmış olduğumu temin eylerim, dedi ve öldü. Âmir: Ben bu adamı tek başına gelmiştir diye sanmıyorum, onun arkadaşları da olacak, dedi. Bunun üzerine başkanın izini takip edip heyetin bulunduğu yere geldiler. Onları öldürdüler. Ancak bir tanesi kurtuldu. Enes diyor ki: Biz, sonradan neshedilmiş olan: «Kardeşlerimize bizim Rabbimize kavuştuğumuzu, Rabbimizin bizden, bizim de Rabbimizden razı olduğumuzu bildiriniz» ayetini okuyorduk. Bu ayet sonradan neshedildi. Tanrı elçisi bu yıl, yani hicretin 4. yılında Beni Nazır Yahudilerini yurtlarından sürdü.

(İkinci cildin birinci kısmının sonu)

Şark İslâm Klasikleri

37

No. 9517

TOPTAN SATIŞ
İstanbul Devlet Kitapları Müdürlüğü
Ankara, İzmir, Adana, Samsun, Elazığ, Erzurum,
Trabzon ve Van Bölge Şeflikleri
PERAKENDE SATIŞ
Millî Eğitim Yayınevleri
ve Bakanlık Yayınları satıcısı kitapçılar

% 6 KDV DAHİL FİYATI : 22000 LİRA
(20755 Lira + 1245 Lira)